

EUGEN BARBU

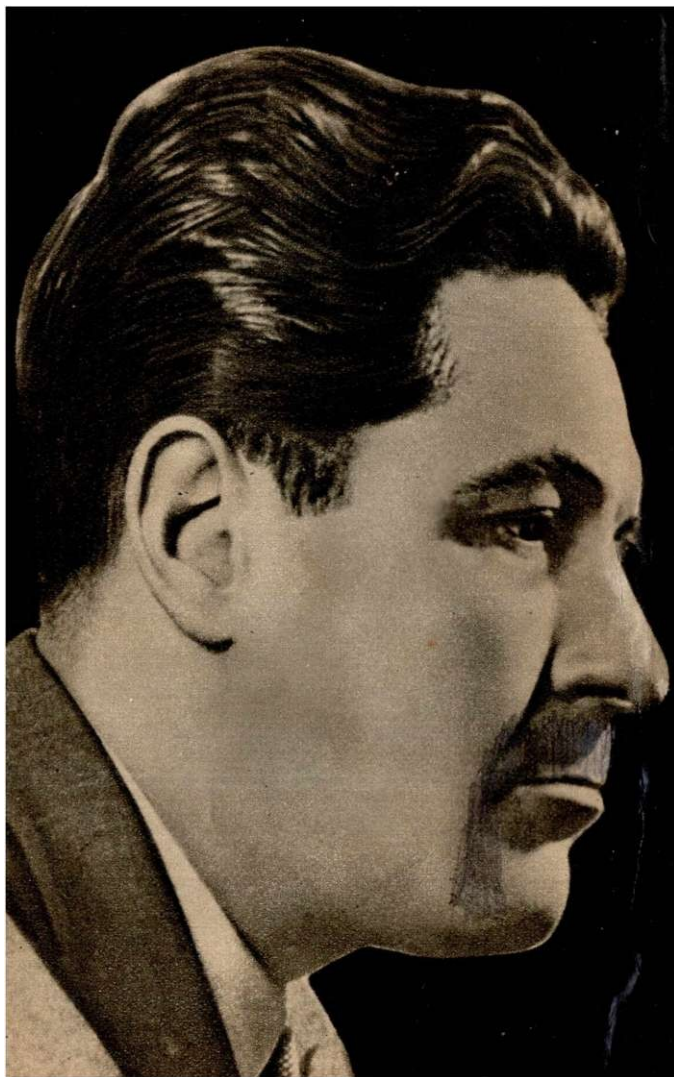
Tereza

66

BIBLIOTECA
PENTRU TOȚI

EUGEN BARBU
Tereza nuvele
1961

BIBLIO TECA PENTRU TOT [
EDITURA PENTRU LITERATURA

PREFAȚA

Eugen Barbu este astăzi un nume cunoscut în noua noastră literatură. Autor al câtorva romane (*Groapa, Unsprezece, Șoseaua Nordului*), a doua volume de reportaje (*Pe-un picior de plai și Cât în 1 zile*), e) vădește o incontestabilă maturitate în proza de creație, după termenul consacrat de Ibrăileanu, ca și în evocarea lirică,

adusă la acea înaltă concentrație metaforică pe care a încetățenit-o la noi *tableta* arghezieană. Aceste calități se conjugă în scrisul său, și prozatorul cu un simț ascuțit al observației, cu o deosebită capacitate de reconstituire epică a acțiunii, de definire prin ea a caracterelor omeniești dă adesea cuvântul sensibilității foarte vii a poetului, efervescenței lui asociative.

Volumul acesta de nuvele al lui Eugen Barbu prezintă două, particularități. Prima privește mediul uman de care se ocupă cu predilecție autorul; cealaltă, evoluția scrisului său.

Toate nuvelele din volum se petrec în lumea muncitorească, au ca croi lucrători la S.T.B., ceferiști din tată în fiu, tipografi, lăcătuși ș.a.m.d. Cristache, invalidul din *Truda*, e tramvaist, conduce un vagon cu cai al Societății comunale și pierе într-o ciocnire cu armata. În timpul grevei generale din 1920., Nenea Alecu" e de treizeci de ani zețar în tipografia domnului Bazilescu (*Un om hâtr m*), Tereza e o fată de la țară, dar fugită de mică la oraș, lucrând ca spălătoreasă; căsătorită cu un lăcătuș comunist, s-a proletarizat de mult și participă chiar la lupta ilegală (*Tereza*). Antonică din *Munca de jos* e un vechi linotipist, care a apucat pe un drum greșit și căruia, înainte de toate, mândria lui muncitorească îi ajută să se regăsească. Sabina din *Casa nouă* e și dânsa

În lucrătoare la laboratorul de ofset. Toată povestea căsniciei ei nefericite se desfășoară pe fondul unei vieți de muncă. În sfârșit, Oaie e acar la Calea Ferată, unde intră pe rând și feciorii săi.

Eugen Barbu se impune așadar că un prozator de talent al vieții proletare. Dar nu numai atât. Avem de-a face cu unul din puținii noștri scriitori care descriu cu reală autenticitate mediu) proletar. Muncitorii, eroi ai nuvelor sale, nu apar ca prezențe oarecum izolate într-o lume diversă. Scriitorul are sentimentul unității organice a universului pe care-l evocă, așa cum - îl are pentru cel al Moromeților Marin Preda. Eugen Barbu îi prezintă pe eroii săi muncitori în ambianța curentă a existenței lor, în

cartierele unde locuiesc, în întreprinderile și atelierele unde lucrează, în îndeletnicirile zilnice, în înrudiri, prietenii și obiceiuri. Personaje, locuri și întâmplări, de vreme ce țin organic de un asemenea univers, abordat în concretul lui, revin în diferite nuvele ca date ale unei realități familiare. Filipache, președintele sindicatului, om serios, muncitor încercat, călit în lupt. și cu patronatul, Pintea, „Mutu”, secretarul de partid, apar în *la» nouă*, ca și în *Munca de jos*, cu rolul de a-și ajuta tovarășii) a nevoie. Capătul liniei de tramvai, câmpul Dămăroaiei cu ierburi înalte, crude, cu locuri arse de var, Calea Griviței cu coloane de manifestanți, uzinele Laminorul, tipografia domnului Bazilescu, sala de la Ovidiu, binalele din parcul Jianu formează decorul unic al acestor întâmplări.

Dar volumul mai e important și pentru altceva.

Imaginea lumii de la marginea orașului, descrisă în groapa, era pscloasă, dezolantă, pentru că autorul refuza să vadă dincolo de lunecar-a simbolică a gunoaielor o umanitate deosebită, trezită la demnitate prin solidaritate și conștiință de clasă, prin luptă împotriva mizeriei și înjosirii.

Nuvelele din volumul de față pleacă tocmai de la această umanitate, care urmează să formeze obiectul viitoarei literaturi a lui Eugen Barbu. Și exercițiul este descoperirea sufletului ei. Prozatorul are revelația unei realități apropiate, familiare chiar, pe lângă care a trecut însă altă dată, fără. să o ia în seamă. O mulțime din oamenii aceștia obscuri, cu fețe „galbene, trase”; treziți *dimineața la cinci*” în cocioabe unde femeile amărâte „cotrobăiau prin întuneric să aprindă lămpile de gaz”, ieșiți câte patru-cinci la pompă să se spele, „numai în izmene, cu mijlocul gol”, plecați apoi spre capul Filantropiei, „s-apuce primul tramvai”, o mulțime din oamenii aceștia înghesuiți în vagon, tăcuți, mârâind la stații, „dă-i drumu’, că întârziem și ne ridică marca”, închideau în ei o forță nebănuită. Eugen Barbu se oprește înadins la existențele îndărătul cărora s-ar crede cel mai puțin că trăiește o asemenea realitate umană. Pe „nenea Alecu”, pe Tereza,

pe Sabina, pe Cristache Crețu, pare să spună autorul, îi cunoaștem de când lumea. Dar cine să-și fi închipuit ce se ascunde în sufletul lor, dincolo de aparențe? Cine să fi crezut că Sabina va fi în stare să învețe munca la ofset, să conducă o creșă ca „directoare”, să scape de sub tirania bărbatului ci, să se despartă de el și să-și ridice „casă nouă”? Cui i-ar fi trecut prin cap că Tereza, fata de la țară, slugă ani de zile la atâția stăpâni, lucra în mișcarea ilegală? Cine să fi prevăzut că, la Siguranță, cel mai cumsecade și mai curtiinte zețar, om bătrân, respectat în mahala, va lua asupra lui o acțiune pe care n-a făcut-o spre a participa măcar astfel la lupta împotriva dictaturii fasciste? Și iată revelația raționamentelor lui la rugămințile și amenințările comisarului:

„Câtă vreme șezuse aici și le auzise strigătele, vrusese de câteva ori să termine odată și să mărturisească. Acum e hotărât. Va spune că el a scos litera. Totul e atât de simplu! De cei de dincolo mai e nevoie, el este un om bătrân. Nu au ce-i face. Or să-l țină câteva luni, or să-l judece, or să-l condamne pentru că l-a ofensat pe Mareșal... Că în loc să citească toată lumea pe ziduri «Manifestul» lui, a citit altceva. Pagubă-n ciuperci!...

...Ar putea foarte bine să facă să se creadă că e bătrân, că are vederea slăbită, poate i-ar da o lună mai puțin sau un an, dar nu-i adevărat ! Păcat că nu i-a trecut lui mai devreme prin cap una ca asta...

...huerează în tipografia lui Bazilescu de aproape treizeci de ani. Mai are un an de zile și iese la pensie. Or să scape de el și gata, dar i-a cerut patronului să-l mai lase să lucreze cât o mai putea.

cât l-or mai ține picioarele, pentru că s-a obișnuit să se scoale de dimineată, să facă drumul până la tipografie pe jos, să intre în atelier, să dea bună dimineata oamenilor și să se apuce de treabă. Îi place și mirosul de acizi al tipografiei, despre care se spune că e otrăvitor, îi place hurelul mașinilor pe care le aude de atâta vreme, îi place și cum foșnește hârtia de tipărit, cum duduie dușumelele când se aduc baloturile și sunt aruncate pe rampa

magaziei... Ce dracu' să priceapă acest comisar, abrutizat de meseria lui, ce înseamnă o viață de om, să muncești 30 de ani fără să-ți Zică cineva nici dă-te încolo, pentru ca într-o zi să nu mai vii, el, care n-a lipsit niciodată, să nu mai vii la regalul tău, să lași treaba pe care o aveai de făcut cine știe pentru când, ca să fii purtat prin pușcării, să fii bătut și batjocorit

Eugen Barbu explorează în nuvelele sale universul conștiinței proletare. La capătul Bucureștilor, acolo unde începe Șoseaua Nordului. stă ca un semn de hotar pompa lui Gaie, cu brațul ei adus, pe care se strâng vrăbiile. Aici e hotarul unei lumi întregi, împinsă altă dată la marginea vieții, dat stăpână, de fapt. pe viitorul acesteia. Și imaginea Terezei care se târâște cu arma agățată de gât la asaltul aerodromului Pipera, în dimineața zilei de 25 august 1944, aproape de pompa, unde înainte ieșeau să se spele bărbații, unde, bătând cu unghia în geamul ceasului vechi scos de la brâu, domnul Gaie o întâmpina regulat cu cuvintele: „*Ca/n târziut* cam târziu. domnișoară!*”, capătă o valoare de simbol.

Cu cartea aceasta Eugen Barbu, dintr-un romancier al periferiei, pornește a deveni un romancier ai muncitorimii bucureștene, al existenței ei în epoca noastră de prefaceri revoluționare. Și e vizibil că nuvelele sale conțin premisele unor astfel de dezvoltări viitoare, toate șansele să reușească. Prozatorul a trăit în mijlocul realităților despre care scrie. Lumea lui învie dintr-o sumă de detalii pline de autenticitate, smulse unei experiențe de viață nemijlocite. Trezirea de dimineată și plecarea la lucru e evocată cu sentimentul celui care a încercat-o direct: „*În cămile de tablă, cumpărate de pe Gr ivita cu bani puțini, îngheța apa. Băgai un pumn în pojghița de gheață și-ți stropeai fața. Era rece-rece, te scula din morți. Pin să-ți tragi ciubotele cu tălpile sparte și flanelele rupte-n coate, muierea ardea pe soba de tuci o apă fiartă, rășincălzită, pe fundul căreia mai pluteau fire rare de ceai trezit... Afară, bocnă. N-ai mai fi plecat. Nu se mai vedea de omăt*”. (Truda)

La fel e evocat mirosul de plumb din tipografie, „fișiitul moale al tasterelor”, „sughițatul tighelului”, „bătaia vicleană a rolor” (*Munca de jos*). Oamenii ies la rândul lor și ei dintr-un univers intim, familiar. Sabina, cu puțină ei bucurie, în odăița de patru metri pe patru, înaltă de numai doi și jumătate, unde sub tavanul afumat bărbatul venea seara și tăia pâinea cu un gest aproape ritual. Antonică, încăpățânat, supărat pe toată lumea, arzând de rușine la „gloaba” lui. Tereza, temându-se puțin, dar repetându-și de câteva ori în gând la atacul aerodromului că „trebuie să scape fără să fie lovită, pentru că acasă o așteaptă băiatul ei”. Oaie, în sfârșit, comandându-și în cârciuma lui Pârlivie, mult visatui pachet de tutun „clasa întâi”.

Pe de altă parte, între *Groapa* și această carte a lui Eugen Barbu există o însemnată distanță ideologică. Scriitorul dovedește aici că a învățat să privească realitatea de pe pozițiile înaintate ale proletariatului revoluționar. Toate bucățile caută, cum am spus, forme prin care se manifestă conștiința de clasă a eroilor. Aspirația către o umanitate nouă, eliberată de umilință, mizerie și exploatare stă în centrul volumului.

Prozator de tip obiectiv, Eugen Barbu ascunde, cum arătam la început, un temperament liric, aprinzându-se în fața culorilor, sunetelor și mirosurilor, pe care le evocă, abia stăpânindu-se, cu voluptate de poet.

Ca în *Groapa*, ca în reportajele din *Pe-un picior de plai*, apar și aici tablourile de un pitoresc violent, cotropitor, ca de pildă cel ai „gorbanului” țigănesc din nuvela *Oaie și ai săi*. Zamfir urmărește uimit, înfricoșat și ațâțat sărbătoarea păgână, cu simțurile încordate, lipit de trupul tânăr și fierbinte al Oanei. Crângul, cufundat în întuneric, trosnește straniu. Pâlpâie focuri, mici, roșii, în jur. Sub lumina lunii, mațele vitelor înjunghiate, agățate de talcimi, închipuie o dantelă fantastică. În aer miroase a borhot, a sânge cald și mălai încins. Milogii cântă, țigancele joacă, bățând sălbatic dairalele cu palmele.

Cu aceeași acuitate senzorială e descrisă ploaia de

vară din bucata *Casă nouă*, fulgerele „*ca niște copaci mari, verzi*”, cufundându-se înainte și la dreapta, băltoacele „*sticlind stins pe jos*”, clisa lipindu-se de pantofii scâlțiați, gardurile „*pline de iederă întunecată, lucind în beznă*”; la fel se vorbește despre foșnetul nukului din curtea Sabinei, despre mirosul ierbii de pe aerodromul Pipera, despre crizantemele lui nenea Alecu.

Prozatorul își stăpânește însă aceste vibrații lirice, narațiunea nu-și caută pretexte picturale, ci urmărește fidelă firul epic. Accentele de culoare, atât de pregnante, sunt puse cu zgârcenie, și de aceea sclipesc parcă mai tare.

De un interes deosebit mi se pare arta cu care Eugen Barbu folosește monologul interior. Căutând – cum am spus – sufletul lumii lui de la marginea orașului, prozatorul era firesc să nu disprețuiască această modalitate epică. Aproape toate nuvelele sale sunt narațiuni făcute din perspectiva eroilor. Tereza își amintește frânturi din viața ei în momentele când împreună cu un grup al gărzilor patriotice așteaptă semnalul de atac. Antonică, după ce a fost trecut disciplinat la „munca de jos” și trebuie să dea ochi din nou cu tovarășii săi din atelier, ca simplu lucrător la vestita „gloabă”, nenea Alecu, între două interogatorii, la Siguranță ș.a.m.d. Intersecțiile planurilor conștiinței cu planul obiectiv al vieții din afară, răsturnările de timp, trecerile de la prezent la trecut și îndărăt sunt operate cu o mână sigură. Montajul e ingenios, abil, inteligent.

Reflecțiile lui Antonică în legătură cu retrogradarea sa pornesc de la zgomotul unui robinet lăsat deschis.

„*P-astea nu le vede Filipache!* constată mânios tipograful. *P-astea nu le vede Angbel... Pe ei ti doare viața lui particulară, ce face el acasă în pat cu nevasta*

VIU

Sabina își amintește istoria căsniciei ei nefericite tocmai într-un moment de duioșie, când s-a mutat în „casa nouă” și-și primește la ea prietenii.

Rod al eforturilor prozei noastre noi de a cuprinde într-un tablou cât mai veridic și mai bogat viața clasei

muncitoare, volumul de nuvele al lui Eugen Barbu se înscrie printre realizările de seamă în această direcție.

OV. S. CROHMALNICEANU

TRUDA

Dimineața ia cinci, bărbații aveau fețele galbene, trase. Se ridicau din așternuturi, încă moleșiți de somn, mahmuri, cu ochii cârpiți, se spălau în grabă și plecau la muncă.

Vara mai era cum era, căscai de două ori, te mai întorceai pe-o parte, muiera îți dădea un ghionț, săreai drept în mijlocul odăii.

Bărbații ieșeau la pompă, se întâlneau câte patru-cinci, numai în izmene, cu mijlocul gol. Trupurile încălzite abureau. Nu vorbeau, străini, dușmănoși, ca și când nu s-ar fi cunoscut. La câte unul te uitai prin el. Slab, slab de nemâncare, te-ntrebai clacă-l mai găsești a doua zi în zori.

Spălatul afară ținea cât era timpul bun. Când începea viscolul, de s-apuca cumătră a albă să-și plimbe coada., de zăpadă peste mahala, zidarii nu mai ieșeau. Femeile cotrobăiau prin întunerice să aprindă lămpile cu gaz, trezind copiii. În cămile de tablă, cumpărate de pe Grivița cu bani puțini, îngheța apa. Băgai un pumn în pojghița de gheață și-ți stropeai fața. Era rece-rece, te scula din morți. Pân' să-ți tragi ciubotele cu tălpile sparte și flanelele rupte-n coate, muiera ardea pe soba de tuci o apă fiartă, răsâncălzită, pe fundul căreia mai pluteau fire rare de ceai trezit. Cu o bucată de pâine de tărate de-ți spărgea dinții potoleai animalul din burtă până la prânz.

Afară, bocnă. N-ai mai fi plecat. Nu se mai vedea de omăt. Drumul trebuia să-l ghicești, orbecăind prin nămeți.

Bărbații grăbeau spre capul Filantropiei, s-apuce primul tramvai. După un sfert de ceas de mers, nu mai simțeau frigul, care le îmbujora obrajii ofiliți.

Primăvara se lumina mai devreme. Zăpada zăcută se subția suptă-n pământ. În lumina puțină a zorilor, se vedeau bălțile abia prinse în copci străvezii, sparte de primele raze ale soarelui. D i iarba, sub gardurile scunde. Aerul avea alt miros, în cer băteau vrăbiile gureșe. Numai

bărbaților această bucurie a vieții nepăsătoare nu le spunea nimic.

Mergeau cu capul în pământ, pe gânduri. Zăreau de departe felinarele unsuroase de la Tarapana și întindeau pasul. La șase și jumătate trebuiau să fie în atelier, să ridice mărcile. Se urcau tăcuți în tramvai, înghesuindu-se unul într-altul, și care apuca se așeza pe scaunul îngust de lemn, trăgând un somn până unde coborau.

Tăcerea dușmănoasă era curmată de venirea bidinăreselor, zorind spre stația plină de noroi. Mergeau în cartiere la pricopsiți, să le spoiască pereții. Unde să mai încapi cu găleți și mistrii?

— Faceți loc! Faceți loc! striga Mândica a lui Banculea, o muiere bondoacă, înfășurată într-o broboadă neagră, plină toată de vopsele.

— Unde vrei să intri cu bidinele cu tot? se mâniau zidarii. Nu vezi că ne-a ieșit și sufletul?

— Mai încape dacă vă forțați.

— Screme-te dumneata, colea!

Tramvaistul, nenea Cristache Cuțu, bătea din clopotul său și se pregătea să dea bice cailor.

— I-auzi, că pleacă! striga una.

— Sus, soro, nu vă lăsați, ardi-i-ar focul de bărbați, că stau ca jupânii-nuntru și nu le pasă că moare lumea pe scări...

Femeile s-apucau să împingă, vârau cozile bidinelelor pe sub picioarele bărbaților, și când animalele care trăgeau vagonul se opinteau o dată, să plece, începea vaietul:

— Stai așa, stai, c-a picat sor-mia sub roți!

— Oprește!

Taxatorul scotea capul pe fereastră și se uita afară. Vagonul târa muierile după el, să le sfârâme, nu alta.

— Oprește - striga Mândica - oprește, că murim...

Tramvaistul smucea hățurile cailor speriați de strigăte.

— Ho, cu tata, că ne mai încărcăm sufletul...

Și se dădea jos de pe capră, să le ocărască:

— Ce-aveți, fă, de nu mai așteptați vagonul ălălalt! Vi s-a făcut să vă rup picioarele, să mă băgați în pușcărie, că vă ia mama-dracului de borâte!

Cristache Cuțu se repezea cu piciorul lui de lemn spre bidinărese și învârtea biciul deasupra capului.

— Când v-oi plesni odată, tocmai la maica lu' Dumnezeu nimeriți „surdelor”!

Muierile se speriau și-l rugau:

— Nu ne lăsa, nene Cristache, avem treabă, trebuie să fim la șase-n Sfântu Gheorghe! Că altfel ne pierdem pâinea, vai de viețișoara noastră!

O dată se înmuia inima tramvaistului. Striga la ajutor:

— Costică, unde ești, mă?

— Aici, nene Cristache!

— Mai împinge, mă, lumea aia-nuntru, să intre și proastele astea!

— Unde să le mai bag, că nu mai e loc, moare omu'...

Bărbații mârâiau:

— Dă-i drumu', că întârziem și ne ridică marca!

— Nu plec până nu le faceți loc, că-s amărâte, ca și voi!

N-aveau ce face oamenii, se mai împingeau, încăpeau bidinăresele. Pleca tramvaiul. Iar se făcea tăcere. Nu se auzea decât clănțănitul cleștelui taxatorului. Costică privea pe sub șapcă la câte unul care uita să-și scoată bilet.

— Dă paraua, că acu trece stația și pe mine mă ia stătu la-ntrebări!

— Lasă-l, mă, fă-te că nu-l vezi, spunea vreun bătrân, n-are de lucru, se duce-n Piața Mare să se tocmească, de unde să ia bani?

— Păi dar, pe mine mă lasă cineva?! striga taxatorul, îmi pierd pâinea dacă-l prinde fără bilet!

— Cine să-l prindă?

— Controlorul.

— Las că ne uităm noi afară...

Taxatorul își ștergea nădușeala de pe frunte, apoi iar:

— Iei, mă, sau te dai jos?

— Nu iau, că nu am cu ce!

Costică îl înșfăca de gât.

— Stai, să vezi tu acum! Nea Cristache, oprește tramvaiul, că ăsta nu vrea să scoată bilet!

Se isca o învălmășeală, mușteriul o zbughea mai spre fundul vagonului.

— Oprește, nea Cristache, n-auzi?

— A dracului inimă mai ai! ziceau și muierile.

Tramvaistul oprea caii.

— Ce e, mă, ce faci atâta zarvă?

— Nu vrea ăsta să scoată bilet!

— N-o avea bani...

Costică se roșea în obraz.

— Dumitale ce-ți pasă! Dar dacă-l prinde, pe cine cade beleaua? Pe mine, dumneata îți vezi de caii dumitale...

Zidarii îl împingeau cu coatele mai spre ușă.

— Lasă, mă, că nu pierde stătu!

Ăsta, taxatorul, încăpățânat și el:

— Să nu-i dai drumul, nene Cristache, pân nu ia bilet!

Altfel spun la direcție!

Șchiopul se înfură:

— Țaie-i, mă sfrijitule, un bilet, uite, ți-l plătesc eu, na!

Și dădea furios bice cailor. Gâte nu văzuseră ochii lui! Îi știa pe toți: pe lucrătorii de la Arsenal, pe cei care mai luau un tramvai ca să ajungă la Lemaître, pe bidinărese, pe tutungioaicele de la R.M.S., pe ceferiști - lume amărâtă, nu se ajungeau cu banii. I se rupea inima când îi vedea urcându-se dimineata în vagon. Câți parcă nu se mai întorseseră seara acasă, la copii și la muieri? O roată sau o curea le strivea degetele sau un picior, și drumul înapoi trecea pe la spitale și dura câteva luni.

Na, că iar o lua razna, se certa de fiecare dată Cristache Cuțu. Dar cum să n-o iei când mai dădeai de câte o inimă de-astea de puțoi, care nu știa ce-i aia omenia!

Sus, la școala „Cuibul cu bai/ă”, vagonul se golea. Costică mătura podelele murdare; el ce să facă? Mai

mângâia boturile umede ale cailor, că osteneau, săracii, nu era ușor să cari ditamai tramvaiul de fier, să te opintești pe șinele alunecoase!

Acum, că se deșertase lumea, rămâneau băncile goale. Nenea Cristache Cuțu își agăța biciul la locul lui, se uita la osiile vagonului, cu asta se termina treaba lui. Sosea și capul de linie. Cap de linie era unul Stamate, invalid și el, că mulți mai betegisc războiul! Umbla c-o mână țeapănă! Statul îi dăduse doi poli pensie pe lună; cu ce să se ajungă? Intrase la S.T.B., să numere cursele și să se certe cu toți amărâții. Până mai hodineau caii, schimba o vorbă, două cu Cristache.

Se cunoșteau de **m.** ult, se pricepeau dintr-o privire.

În ziua aia, nu-și ce-avea Stamate. Îi sticleau ochii și se uita împrejur. Tramvaistul, obosit, ar fi stat jos, n-ar mai fi deschis gura.

— Ia vino, ia! îl chemase.

— Ce-i? făcuse Cristache.

— Ai auzit?

— Ce s-aud?

— Dă-te mai încoace.

Se apropiase.

— Au intrat și tutungioaicele-n grevă, la Pirotehnie au lăsat lucrul, la Fabrica de chibrituri la fel, numai noi stăm cu mâna-n sân...

— Stăm, ce să facem? spuse Cristache mohorât.

— Da, dar acasă ne mor copiii de foame, că-n mahala la mine nu mai aduce decât pâine de patru lei, clasa-ntâi, mă rog, ne dă mâna...

— Parcă la noi e altfel, dar ce să-i faci?

Stamate îl privise crunt câteva clipe. Totdeauna de aici începea cearta lor.

— Ce să-i faci? Să vii diseară la Ovidiu, cheamă și pe alții, trebuie să ne hotărâm odată! Nu mai dăm drumul la tramvaie, să le mâie dumnealor, poftim!

Cristache se întunecă și mai rău la chip.

— Pe mine mă știi. Dacă e vorba de pus umărul la ceva, îl pun, dar să nu-mi vorbești de grevă, de manifestații

de astea, că m-am lecuit...

7

Tramvaistul fusese la 13 decembrie și abia scăpase de gloanțele armatei, culcându-se pe caldarâm. Nu-l slăbea nici nevasta: „Ce ți-o trebui ție, Cristache, om bătrân, să te bagi în politică?! Ai cinci copii; vrei

2

să-și lași fără tată, fără ajutor? Mulțumește-te cu ce-ți dă și vezi-ți de treabă!” Vorbe muieresti, dar îi intraseră în cap. Slab de înger, când se mai înfierbânta, ușor își punea lacăt la gură. Stamate, să nu-l vadă.

— Nu ești muncitor de-al nostru, mă Cristache, dac-ai fi, te-ar durea, mă, te-ar durea! Zdreanță ești, nu muncitor!

Îi crăpa obrazul de rușine, dar cum să scapi de gura femeii? Celălalt nu-l slăbea:

— La opt, ai auzit, la Ovidiu. Or să fie toți socialiștii-n păr, trebuie să ne-arătăm tari.

Cristache tot se mai gândea.

— Dar dacă nu mă lasă muierea?

— Ce fel de bărbat oi fi? se miră invalidul. Auzi, cântă găina în casa dumitale...

— Nu cântă, Stamate, dar eu de socialiști m-am săturat. Voi vreți să faceți revoluție, să răsturnați ordinea statului, că sunteți *bolșevici*!

Capul de linie râse, bătându-l pe umeri:

— Cine ți-a băgat în cap prostiile astea? Vino numai o dată și ai să vezi că avem dreptate. Cât crezi că trebuie să rabde muncitorul? Să fie la cheremul șnapanilor?

Tramvaistului îi fu frică să nu-i audă taxatorul. Deăștia tineri se temea, știindu-i cozi de topor. Pentru un pol erau în stare să se ducă și să te toarne! a direcție. Pe urmă, gata pâinea...

— Uite ce este - se grăbi să spună - cum îmi sosește schimbul, mă dau jos, mă duc acasă, mănââve ceva, pun capul jos și vin...

— La Ovidiu, auzi?

— Știu.

— Și-acu, dă-i drumu', că mai ai de cărat lume. Cine

știe, mâine-poimâine, îi lăsăm să meargă pe jos...

Pe drum, la întoarcere, se gândea ca prostul. Stamate avea dreptate. Nu se mai putea trăi. Dacă or să stea să aștepte pomana stăpânilor...

Carne nu mai văzuse mahalaua de-o lună și ceva. Aveau și măcelarii arțag. Vitele scumpe, unde pui că te costă și să le tai, ba cu ce le-aduci, cu ce rămâi?

Trăseseră obloanele. Acum oamenii nu se boiereau cine știe ce. Să fi fost vară, nu s-ar fi băgat de seamă. C-o ciorbă de ștevie sau de lobodă și cu doi cartofi, gata masa! Dar venea Crăciunul și n-aveau nici de unele. Nu tu bani, nu tu nimic! Bărbații munceau din greu, se întorceau seara, le ghiorăiau mațele de foame. Nici pâine nu se mai găsea. Se așezau muierile cu noaptea-n cap la coadă, de pe la trei, să apuce mai în față, să nu se isprăvească cea ieftină, că așa o vindea statul, pe clase: patru lei kilu', a albă, pentru burți mai subțiri, doi jumătate cea mijlocie, în care mai găseai și făină neagră, și 75 de bani cea de tărâțe, pentru amărâți.

9

Brutarii, ai dracului! Ce, să piardă ei, să nu-și ridice averi din spinarea proștilor de-ar fi mâncat și pământ? Când se crăpa de ziuă și se auzeau căzând obloanele la prăvălii, începea vaierul muierilor. Se înghesuiau să rupă ușile șubreda ale franzelăriei. Vîn

2*

zătorul, unul Lică, punea drugii, să nu-i spargă tejgheaua mulțimea furioasă. Până nu venea sergentul să le-așeze pe femei pe două rânduri, nu dădea drumul la marfă.

El ce vină avea? Ce-i trimitea domnul Bică-Jumate de la brutăria lui din Grivița, aia vindea. Ce nu, nu.

Plângeau babele că nu mai apucau loc în față, și patru lei pe un kilogram de pâine albă n-ar fi dat nici moarte.

— Faceți loc, măicuțiță, pentru o femeie bătrână t se ruga vreo slută.

— Unde să-ți facem loc? Unde să-ți facem loc? strigau

la ea nevestele. Nu vezi că nu mai deschide păgubosul ăsta prăvălia?

Se mai păruiau, abia le despărteau. Ba l-au mai prins și pe Lică, atât cât se spunea că e cinstit. Oprise două pâini de doi jumate și voia să le trimită cuiva acasă. Muierile au răsturnat tejgheaua cu dosul în sus.

— Pentru cine le țineai, mă, astea aici? striga o bidinăreasă. Pentru cine?

Că să vezi, că e albă, că e neagră, l-au târnosit femeile pe vânzător de nu-l mai cunoșteai, că să ferească Dumnezeu să încapi pe mâna țișcincilor, să-ți dea ele o bătaie să pomenesci.

Nu le mai potolea nimeni de la o vreme. Intrase îndârjirea în oameni. Lemnele scumpe, iarna trecută arsesse toată luna februarie gardurile, dar iarna asta pe unde mai scoteau cămașa? Hai, că de frig ai mai răbda, dar cu foamea cum te-mpaci?

La C.F.R., la Regie, la Fabrica de chibrituri, nu te mai înțelegeai cu lucrătorii. Începuseră grevele; guvernul, vorba lui Stamate, tremura cu curu' pe cămașă, în frunte cu tatăcu'¹...

Se decretase starea de asediu, oamenii șopteau pe la colțuri:

— O să fie revoluție! Să vedeți!

Noaptea, mahalagiii auzeau bocancii soldaților bătind noroaiele. Nici comisarii nu mai aveau liniște. Când le era lumea mai dragă, îi chema ministrul la prefectură, la muștruluială. Să nu fi scos colțul, că pușcăria te mânca. Cu femeile era mai greu să te pui. Odată-și ridicau fustele-n cap și se apucau să ocărăscă. Soldații se rușinau, dădeau înapoi, n-aveau ce face. Parcă nu era să-l ia bidinăresele pe domnul Bică-Jumate pe sus, cu brutăria lui cu tot?

Urâtul făcea speculă cu făină, vindea pâinea pe ochi frumoși. Nu l-au mai răbdat ale zidarilor. S-au dus grămadă în Grivița peste el, să le vândă bulcă. Pe Lică-l tăbăciseră, isprăviseră cu el. S-adunaseră sergenții, jandarmii. Nu s-au speriat. Până n-a pus slutul robii la

1 Generalul Averescu.

muncă să coacă cinci sute de pâini, nu s-au mișcat! Le-ar fi dat Bică-Jumate și pe degeaba, numai să scape de furia muierilor.

Pe bărbați îi mai speria Averescu, mai cu concentrările, mai cu baionetele, dar împotrivirea creștea cu fiecare zi care trecea, pentru că dacă-i ajunge cuțitul la os, pe om nu-l mai poți opri.

Nici lui Cristache nu-i era mai bine. Cu cinci copii și cu o femeie, abia se ținea din două lefi. A lui lucra la Regie, puneă foite în tutun și-l împacheta. Cu ce câștigau amândoi nu le-ajungea nici să-și îmbrace copiii.

Și să fi fost zdravăn, hai să zici c-ar mai fi ciocănit ceva, dar abia se mișca; îl ținea piciorul de lemn, că pe cel bun îl lăsase pe front, în Bulgaria. Multe îndurase și omul ăsta, dar nu se putea spune că o să moară prost! Zăcuse prin spitale, văzuse moartea cu ochii, bine că scăpase!

Vesel om la vremea lui, când se trăia mai omeneste. Lucra la tramvaie de pe când Tăriase scornise un cântec:

„Mai pune umărul la deal, C-așa-i tramvaiul comunal, Tramvaiul nostru extrașic: Mergi după el, ca după dric! Și de la Gară la Obor, Taxa-i un pol, Taxa-i un pol!”

Nu era schilod ca acum; a lui din priviri îl cântărise. Avea o mustață, o frumusețe! Și unde mi-o tundea cu degetele și-o-nflora, câte muieri oftaseră din pricina asta nun: ai el știa! Așa-i fusese scris, să rămână cu a lui, Tincuța, femeie buzată, cu ochi alungiți de te pierdeai în ei.

Multe mai făcuse și el, că, de cununaseră împreună, botezaseră, ca românul, și bărbatului îi mai alunecau privirile. Avea o vorbă, când îi plăcea vreo vecină:

— Mustața luminează fața, nu părul! Păr au și muierile!

Până să nu-l betegească pe front, ce mai petrecuse! Umpluse pământul cu copii, nu mai plecau lăutarii de la ușa lui.

Când s-a întors cu un ciot de lemn, nevastă-sa plânsese o săptămână și pe urmă se potolise. Altfel erau și oamenii, îi schimbaseră bolile, mai slăbiseră, mai muriseră,

nu se trăia ca înainte. Pe urmă veni și pacostea cea mare: războiul cu nemții; câte nu înduraseră! Când să zică doamne-ajută, hop și criza! Viața grea, la ale lui se vârâseră ai mai tineri, învățaseră să umble cu vagoanele electrice, Cristache tot la cai rămăsese. Dar de mârâit, nu mârâia, „c-avea o vorbă a lui de om bătrân: „Ce-i al meu e pus deoparte! Mult, puțin, nu mă lasă stătu...”

Uite, însă, că-i lăsa! Stamate avea dreptate, dar lui îi era frică mai mult de gura nevastei.

Bine-a zis cine-a zis că dacă pe câine nu-l calci pe coadă, nu latră. În seara aia, Cristache Cuțu nu s-a dus la Ovidiu. Adormise. Pe la șapte deschise un ochi, afară era o zloată de toamnă, s-a întors pe partea ailaltă. A doua zi trebuia să se scoale de la trei, când amorceau și sufletele, să străbată câmpul cel mare al Filantropiei și de-acolo să treacă” de Tarapana, să se lase spre Floreasca, unde erau niște locuri sălbatice, și să cadă în spatele halelor în care stăteau peste noapte tramvaiele, la depoul din Ștefan cel Mare.

Când a dat, cum ar fi mâine, de Stamate, ăsta nici nu s-a mai uitat la el. Se făcea că are treabă, îi întorsese spatele. Tramvaistul a vrut să se amestece în vorbă, nimic. Celălalt, mut. Atâta prieten avusese și el și stricaseră căruța din pricina unei întruniri. Abia peste câteva zile s-a îndurat capul de linie să-l certe:

— De ce n-ai venit, Cristache, la Ovidiu?

— Păi să vezi, că n-am putut, că nu m-a lăsat nevasta, câr-mâr...

A scuiapat Stamate pe jos.

— O să vedeți voi, lasă... Atunci să stăm de vorbă. Când nu v-o mai place. Cum o să ne mai căutați! în loc să sprijiniți comitetul...

— Ce comitet?

— Cum ce comitet? Comitetul de grevă, pentru că noi, ori cu voi, ori fără voi ăștia de șovăiți, tot pornim greva, m-auzi tu pe mine?

Iar l-a sfătuit Cristache să se astâmpere.

— Liniștiți-vă, mă oameni buni, că pun armata pe voi,

iar o să curgă sânge...

— Păi sigur, să ne lăsăm jupuiți de vii de niște îmbuibaiți, ca și când n-am fi oameni, ci otrepe...

Stamate avea o vorbă întărită, ruptă din suflet.

— Mă, o să ne scoată din pâine, că au pe alții mai tineri, nu-i vezi, de-abia așteaptă să ne ia locul!

— Atâta vreme cât. O să fim de-o uneală, n-au ce ne face.

Cristache a dat din umeri.

— Stamate, dacă faceți grevă, stau și eu, neică, acasă, nu pornesc tramvaiul, dar poate o să vă-mpăcați... o luă iar cu duhul blândeții.

— Nu încapă împăcare cu ăștia, auzi tu, ești om bătrân! Până nu-i speriem puțin, nici nu vor să stea de vorbă cu noi...

Asta avusese de spus Stamate; de atunci nu și-a mai răcit gura cu șchiopul.

Să fi trecut două săptămâni. Se așezaseră ninsorile. Greu să urnești tramvaiul. Era și lume de nu mai încăpea: animalele bătrâne, de betegit nu putea să le betegească. Se pusese și direcția pe capul lor. Nu-i mai scotea din amenzi. Ba că n-au făcut destule curse și că trebuia să rămână câte doi peste schimb, ba că au fărâmat câte o osie... Să te iei de beregăți cu Dumnezeu, nu altceva!

Și ca să umple paharul, ce le-a venit draibărilor într-o zi? Nu, că dacă tramvaiștii muncesc pe lângă casele lor, păgubesc Societatea comunală, pentru că lasă oamenii să umble pe daiboj în tramvaie. Cine mâncase ce nu-i place, cine-o fi șoptit, fapt e că s-a trezit Cristache chemat la depou. Un funcționar de acolo le-a citit la toți, că-i strânsese ciucure în frigul curții, pe ce linii aveau să umble de atunci încolo. Ningeau eu fulgi mărunți. Pițigăiatul ce le spunea? De două ori a ascultat Cristache și tot n-a priceput. Nu pricepeau nici ceilalți. S-a iscat un murmur prelungit, care a acoperit glasul funcționarului. Acesta se zbătea pe scările înalte și dădea din umer

— Țsta-i ordinul; cui nu-i place, valea! La poartă așteaptă încă trei sute...

Au huiduit ce-au huiduit. Mulțimea era nedumerită, sovăia. Câțiva înjurau tare; când s-au ivit sergenții, s-au împrăștiat. Era limpede. De a doua zi, Cristache trebuia să mâne tramvaiul tocmai către Dealul Spirii. Stând și gândindu-te, la dus făceai ce făceai, că vagonul tot din depou îl scoteai, dar la întoarcere, pierdeai două ceasuri până să ajungi acasă! Nu era omenește. Asta putea să te facă să bagi cuțitul în om, mai ales că nu-l primeau să stea de vorbă cu el. S-a dus, a bătut la uși, le-a arătat piciorul lui de lemn, i-a rugat - erau surzi, morți.

Din ziua aia i s-a otrăvit sufletul lui Cristache Cuțu. Vrea să zică, d-ăștia-mi erau dumnealor! Ah, că bine mai zicea Stamate, trebuia pus mâna pe par, să-i scuture, să simtă că ei nu pot să mai rabde... Și, de obidă, s-a pus să desele bieții cai. Până atunci să nu-i fi atins animalele, că intra în pușcărie pentru ele! Dimineața, la schimb, se certa cu îngrijitorii, le pipăia burțile să vadă dacă sunt hrăniți, îi gătea cu fundulițe vara, să nu se deoache; tramvaist ca Cristache Cuțu mai rar în București! Dar de când îl mutaseră de pe linia lui, nu-și mai cunoștea mârțoagele. Îi dăduseră alte arătări. Pe unul, de ținea stânga, îl snopise în bătai. Era tânăr, neînvățat la tracțiune. Caii Societății comunale, moșteniți de la regimentele de artilerie, nu se speriau cu una, cu două. Puteai să tragi cu tunul lângă ei, nu jucau în ham. Cum se făcuse, se pricopsise cu mânzocul ăla. Frumos cal! Dimineața, Cristache îl învelea cu valtrapul negru, îi punea ochelari și strângea zăbalele; armăsărașul juca. Să nu fi fost blestematul de deal, nu s-ar fi întâmplat ce s-a-ntâmplat.

Tramvaistul bușise ce bușise în el, înghițise. Ajungea seara târziu acasă, se certa cu nevasta, ăsta era serviciul, n-avea ce face. Să-l mai fi găsit pe Stamate, s-ar fi dus împreună la Ovidiu, să-i asculte pe socialiști, dar parcă și ăsta intrase în pământ. A întrebat în dreapta, a întrebat în stânga, nimeni nu știa ce-i cu el. Unii spuneau că l-ar fi ridicat, alții că e cap de linie tocmai la Vitan, cine mai știa adevărul? îi venea din ce în ce mai greu. Piciorul îl durea de atâta drum, seara cădea frânt, nu s-ar mai fi sculat din

pat. Și pentru că tot nu era de ajuns, a dat Dumnezeu de-a omorât Cristache și mânzocul. Asta s-a petrecut într-o seară, pe la începutul lui decembrie. Toată ziua căzuse o chiciură, străzile se făcuseră ca oglinda. Cum nu te uita, cum îți spărgai capul.

Ce-a pățit sufletul tramvaistului în după-masa aia avea să spună și la morți! Ce-i drepte drept, și aluneca, era greu. A mai poftit călătorii jos, unii nu voiau. Țipau la el și la taxator:

— De ce ne-ați luat banii dacă nu ne duceți cu tramvaiul?

La poalele dealului, într-un șopron, așteptau de fiecare dată patru cai înveliți în pături, să nu înghețe splina în ei; cu ăștia se ajuta. Cât fusese zăpada mai afînată, mai suduind, mai dând în ei, armăsarii căraseră vagoanele până sus. Cum însă prinsese zăpada o coajă subțire, alunecoasă, treaba nu mai mersese, Îl npucau căldurile pe Cristache. Iată ce-i trebuise! Nu era mulțumit pe linia lui! Nu tu deal, nu tu nimic, unde mai pui c-ajungea și devreme acasă. Acum ce te faci cu amenzile, că dacă nu-și făcea cursele cât erau numărate, nu mai lua nimic pe ziua aia. Și așa nu-l dădeau banii afară din casă...

Mânzocul avea pe dracu-n el. Sforăia, da să se ridice în două picioare, ba se opintea repede, trântindu-l și pe celălalt cal, liniștit și nepăsător, ba mușca din spatele celor de ajutor, când era vorba să urce.

Cristache l-a iertat câtva timp, l-a mai croit peste șale, până nu s-a mai stăpânit. Mai avea două curse și s-ar fi mântuit, dar așa-i era lui scris, să pătimească. O jumătate de oră l-a ținut armăsarul la poalele Dealului Spirii. Călătorii se dăduseră jos, împingeau și ei vagonul ușurat. Caii din față alunecau, dar trăgeau cu nădejde. Numai stângaciul nu vrea să se urnească. L-a înjurat Cristache de i se iviseră spume la gură. Când n-a mai avut ce-i face, s-a pus cu biciul pe el. 11 lovea și striga:

— A, tu-mi mănânci pâinea copiilor, tu-ți apopisосу mă-tii!

Nu mai putea. Cum să te potolești? Că-l apuca miezul

noptii și nu mai ajungea la depou. Încă unii dintre călători o luaseră pe jos, sătui să tot aștepte.

Cum s-a făcut că l-a plesnit Cristache în splină, undeva, o fi rupt vreun maț în el, că s-a trezit cu animalul doborât în zăpadă, mort. A dat să-l ridice, ce să-i mai facă? Să-l ucidă lumea, că erau destui miloși împrejur.

— Boule! strigau ei. Criminalule!

— O să-l mănânci fript pe lumea ailaltă!

— Descreieratul e 1

Cristache Cuțu nu mai auzea nimic. Parcă-i luase vederea. A trântit biciul în omăt și-a plecat târându-și piciorul, petrecut de huiduielile mulțimii.

Seara uscată și rece îl trezi. Parcă se afla într-un loc cunoscut. Se opri în fața ușii înalte de lemn mâncat. Văzu lipit pe ea un afiș roz. Citi.

„SPECTACOLELE ZILEI:

Parcu Oteteleșeanu - Teatrul Liric: *Dama în hermină*. Baroneasa Lia de Putty în superbe dansuri Waley. Omul zburător.

Rauezigar-vedete și comedie (afară din program, episodul 8)”.

Înjură tare. Nu mai fusese la vreo comedie ca asta dinaintea războiului celui mare. Cu ce să-ți plătești biletul? Și, hai, să fi fost singur, dar unde mai pui nevasta, unde mai pui liota de copii, că nu putea să-i lase acasă...

Urcă treptele de piatră și deschise cu greutate ușa. Îl izbi căldura dinăuntru, un miros greu de haine umezite, uscate la căldură. Nu-l privi nimeni. Erau aproape opt sute de oameni, înghesuiți unul într-altul, care pe bănci șubrede de lemn, ce scârțâiau din când în când, care cu genunchii la gură, cocoțați pe pervazurile ferestrelor înalte. Pe o scenă mică, împodobită cu drapelul țării și cel socialist, ca o aripă roșie, la o masă acoperită cu pânză, stăteau vorbitorii.

Cristache nu-l recunoscuse decât pe Stamate; mai erau, unul cu barbă și ochelari, cu fața lustruită și palidă în lumina săracă a becurilor electrice, și altul slab și înalt, îmbrăcat în haine verzui, decolorate. În jurul lor, se

înghesuia mulțimea. Tramvaistul apucă ultimele cuvinte ale celui ce stătea aplecat peste masa din față.

— ...pentru că astfel nu se mai poate! Să luăm, să vedem ce se petrece cu cotizațiile strânse de la muncitori pentru pensii. Casa centrală a meseriașilor a încăput pe mâna unor necinstiți. Sunt aici, între noi, frați de-ai noștri mai bătrâni. Ei au cerut ajutorul convenit, și ce li s-a dat? Ia să-mi spuneți!

Se făcu o clipă de tăcere. Se auziră tusețe înfundate și un murmur de aprobare. Cel ce vorbea continuă:

— După ani de muncă - robie, mai bine spus - cu ce ne-alegem? Cu treizeci sau patruzeci lei pensie. Ca să nu mai vorbim de cei neputincioși, de cei care, răspunzând la chemarea țării, au mers pe front și s-au întors betegi, schilodiți...

Mulțimea bătu din palme. Se auzeau strigăte aprobatoare împrejur:

— Așa e! Așa e!

Cristache se strecură printre cei din spate. Erau macagiii de la școala „Cuibul cu barză” și câțiva conducători de vagoane electrice. Veniseră direct de ia lucru, în hainele lor pline de unsoare. Unii nici nu-și scosese războaiele. Stăteau rezemați de zidurile umezite, cu mâinile în buzunare și ascultau. Lângă un controlor, care-și ținea șapca roșie pe genunchi și mușca dintr-o bucată de pâine, Cristache își găsi un loc. Se așeză pe colțul de bancă - și ceilalți, văzându-i piciorul de lemn, se înghesuiră unul într-altul.

Vorbitorul nu terminase. Mai spuse că era bine să se unească și să declare grevă, pentru că, deși delegații merseseră de nenumărate ori la direcție, arătând și în scris cererile celor de față, nu fuseseră luați în seamă.

— Trebuie să-i facem să înțeleagă pe acești stăpâni - încheie - că cine are nevoie de noi trebuie să ne și asculte, să ne simtă puterea...

Cei mai mulți se ridicară în picioare și bătură din palme. Dintr-o bancă, de aproape, se auzi glasul răgușit al unui paznic:

— Vreau să spun și eu ceva...

— Ai cuvântul! zise de la masă bărbatul cu bărbuță roșcată și ochelari.

Toate privirile se îndreptară spre cel rămas în picioare. Omul nu-și găsea cuvintele la început. Avea o față smeadă, suptă, în care străluceau doi ochi adânci.

— Eu - începu el cu glas nesigur, abia mișcându-și mâinile spre nasturii hainei groase - eu stau tocmai la balta lui Filipache. Alt loc de muncă n-am găsit, sunt la S.T.B. din anul trecut, sau nu, ce tot zic eu, de doi ani împliniți. Am casă grea. Cu 15 lei pe zi nu pot să-mi hrănesc copiii și muierea. Păi știți dumneavoastră la cât mă scol eu?

Nu mai șovăia. Se roșise puțin, se vedea bine, și murmurul celor din jur nu-l mai speria.

— Și pentru cine să mă omor eu, pentru cine să-mi mănânc sănătatea? Pentru un pumn de capitaliști, așa cum a spus tovarășul ăsta, de-a vorbit înaintea mea, pentru o mână de oameni care fac milioane pe spinarea noastră? Nu se mai poate, fraților, uite că nu se mai poate! Să punem mâinile pe piept (își încrucișă în același timp palmele mari peste nasturii hainei) și să-i lăsăm pe ei să măie tramvaiele. Eu, unul, nu mai viu la treabă, dacă trebuie. Pentru că, deși nu fac mare lucru, e nevoie și de mine, și dacă n-o să venim cu toții, să-i vedem pe dumnealor...

— Nu mai venim la lucru! se auziră câteva glasuri.

— Ne mor copiii de foame, și lor nu le pasă!

Stamate se ridică de la locul lui și făcu semn cu mâna cea bună:

— Liniște! Să vorbim pe rând...

— La noi în mahala n-am mai văzut carne de două luni!

— N-avem lemne! Anul trecut am ars gardurile...

Gălăgia nu se stinse decât foarte târziu. Cineva propuse să se numească o delegație, care să meargă a doua zi la direcție și să prezinte pentru ultima oară lista celor cerute de salariați. Dacă nici de data aceasta nu vor primi un răspuns, să nu mai lucreze nimeni începând chiar

de atunci.

— Nu suntem singuri, fraților, așa cum n-au fost singuri nici cei de-au făcut greve înaintea noastră...

Nu lipsiră nici câteva glasuri de împotrivire:

— Or să trimită armata...

— Averscu nu se joacă...

Ele fură repede acoperite cu huiduieli și strigăte, care poșteau afară pe cârtitori. Se trecu la votarea punctelor cererii. Cristache vru să se ridice să zică și el ceva, dar glasurile amestecate ale celor din sală îi acoperiră vocea. Era târziu și nu mai aveau timp de sporovăială. Ceea ce trebuia spus fusese spus.

Totul merse bine, până la fixarea prețului zilei de muncă. Unii voiau să se ceară un spor de sută la sută, alții, mai puțin.

— Nu ne vor da dacă cerem mult!

— Cerem cât merităm...

— Liniște! strigă Stamate. Așa n-o să ne înțelegem niciodată. Să hotărâm prin ridicare de mâini.

Iar se iscă larmă. Amenințările și înjurăturile se amestecau. În cele din urmă, lista fu întocmită. Nu trebuia decât să se hotărască cine va merge cu cererile muncitorilor.

— Mergem cu toții! strigară câțiva.

— Vom fi învinuiți de rebeliune...

Procesul-verbal ai ședinței fu încheiat și se alese un nou comitet, care trebuia să stea de vorbă cu reprezentanții Societății comunale. Discuțiile nu se potoliră decât foarte târziu, aproape de miezul nopții. Sala se goli încetul cu încetul, și Cristache rămase

3 - Tereza printre ultimii, să-l aștepte pe Stamate. Acesta îl zări și se ridică de la locul lui.

— Deci te-ai urnit, nene Cristache?

— M-am urnit, după cum vezi. Nu se mai poate...

— Vrei să aștepți puțin? Uite-acum termin ce mai am
d. e făcut și ieșim împreună.

După câteva minute, erau afară. Începuse să ningă. Străzile se acoperiseră de un strat alb, pufos.

— Crezi că o să meargă? Întrebă șchiopul.

Celălalt îi arată palma cea bună. Resfirase degetele.

— Vezi tu, Cristache. Cinci degete are mâna asta a mea. Dacă le strâng la un loc, se face un pumn...

După aceea, tramvaistul îl întrebă:

— Dar unde-ai fost până acum de nu te-am văzut? Credeam că te-au umflat, așa spuneau unii, ori te-au mutat și pe dumneata, ca pe mine, că nu ți-am spus ce-am pățit...

Și în câteva cuvinte îi povesti totul. Stamate asculta, dând din când în când din cap. Murmura numai:

— Ce-ți cântam eu, nene Cristache, până nu ajunge cuțitul la os, omul nu-și bagă mințile-n cap!

Se despărțiră către fostul pod de lemn, unde întorceau tramvaiele. Spre Tarapana se mișcau luminile albastre ale felinarelor cu gaz.

Cristache merse câțva timp îngrijorat, cu capul înfundat în gulerul aspru al paltonului. Se gândea că toată întâmplarea asta îl găsește fără un ban în casă și nu știa câte zile vor avea de așteptat. Să se împrumute, n-avea de unde. Băcanul nu mai dădea pe datorie – de când cu lipsurile. Striga cât îl ținea gura, în prăvălie:

— Mie-mi trebuie bani peșin, că marfa se cumpără cu parale, nu pe datorie.

Iar celor săraci, ce să le mai ceri? Nici să dea înapoi nu se putea. Îl mânca gândul că omorâse bietul cal nevinovat și că or să-l pună să despăgubească societatea pentru treaba asta. Înjură singur, cu glas tare, spunându-și că așa era viața lor, numai o luptă, care pe care. Și să fi fost singurul chinuit! Cât priveai, toate mahalalele astea adăposteau lume apăsată, mâncată de boli și sărăcie...

Dimineața geroasă, cu aerul aprins ca un chibrit, șfichiuitoare îi găsise pe cei din schimburile de noapte în curte. Mecanicii de la vagoanele electrice făcuseră focuri în fața depoului. Câțiva răsuceau traversele cătrănite și flăcările topeau zăpada dimprejur.

Sosiseră și cei din schimbul de zi, mai târziu, înțeleși. Aveau fețe posomorâte, întunecate, ca ziua mohorâtă de iarnă care începea. Funcționarii aflaseră că tramvaiștii or

să declare grevă. Priveau pe ferestre, afară, la mulțimea ce se îndesa spre ușile înalte, de fier, ale depoului. Cei din comitet nu se întorseseră acasă în noaptea aceea. Înghețaseră, simțind cum le amorfesc picioarele, și-și făceau treabă când la intrare, când lângă grajdurile cailor. Pe fețele nebărbierite osteneala săpase urmele ei nemiloase. Aerul rece îi înviora.

Pe la nouă se auziră bocancii sergenților trimiși de prefectură să țină ordinea. Înăuntru delegații încă mai vorbeau cu directorul. Trecuse un ceas și nu se știa nimic. Polițiștii înconjurară liniștiți curtea, așezându-se în cordon din cinci în cinci metri. Câțiva taxatori mai tineri, care întrebară de ce nu pleacă tramvaiele pe linii, fură bătuti cu bulgări de zăpadă. Nici în birouri nu se mai lucra. Deasupra curții pline de bălți cu păcură plutea un abur alb. În curând se auzi și tropotul mărunț al sergenților. Frigul începea să-i cuprindă și pe ei. Mulțimea le întorsese spatele. Toți priveau spre ușa vopsită demult cu albastru, pe care trebuia să iasă delegația.

Trecu o jumătate de oră și, în cele din urmă, se auzi murmurul celor din față. Se ivii cinci oameni. Nu aduceau niciun răspuns. Trebuiau să mai aștepte.

Pe străzile din jurul depoului, bătură în curând bocanci soldățești. Armata ocupa împrejurimile. Se auzeau ordine scurte, bătaia paturilor de pușcă pe caldarâmul înghețat. Comenzile împrăștiară companiile.

Câțiva acari mai fricoși își făcură drum spre. ieșire, de unde se strecurară spre oraș.

Cristache îl găsisese pe taxatorul lui. Acesta-i spuse ce pătimise cu vagonul până îl adusesese înapoi în depou. Cei de la administrație îl chemau pe tramvaist să dea socoteală de moartea calului.

— Să-mi ia boii! zise în loc de altceva schiopul. Eu nu le plătesc un ban, de ce m-au mutat tocmai la mama-dracului, să-mi scurteze zilele și să-mi amărase viața?!

Celălalt se miră:

— Și-aici de ce stăm ca proștii și-așteptăm? N-o să ne dea nimic, o să vezi dumneata, și pierdem și leala pe-o zi...

Cristache îl privi urât. Nu dorrrrise toată noaptea, și în el fierbea o drojdie strânsă de mult”.

— Apoi cu neisprăviți ca alde tine sigur că n-o să ne dea nimic...

— Nene Cristache, ziceam și eu...

— Ce ziceai, mă, ce ziceai? Dacă ar fi după tine, le-ai linge și tălpile ăstora. Ție ți-o merge, că ești singur, neînsurat, dar eu, cu cinci copii, abia ne tragem zilele. Și nu sunt singurul. Uite la ăștia dimprejur, crezi că le este bine? Așa ziceam și eu până acum câțva timp: mult, puțin, asta e! Dar nu se mai poate! Nu vezi cum își bat joc de viețile noastre?

Taxatorul nu mai spuse nimic.

Orele treceau greu. Frigul se înmuiase puțin către ora prânzului. Delegații intraseră din nou în birourile direcției. Se sfătuiseră câțva timp, între ei, întrebaseră mulțimea dacă îi mai susține, și, la murmurul aprobator care ieșise din toate piept-urile, dispăruseră în dosul ușii vechi.

— Ce-or face ăia dinăuntru de nu se mai hotărăsc odată? întreba câte unul.

— Ce le pasă lor la căldurică? Nu ca noi, milogind pe aici...

Încă de la zece, în curtea depoului începuseră să sosească trăsurile. Din ele coborâseră câțiva bărbați îmbrăcați în șube cu blăni bogate, sprijinindu-se în bastoane. Erau mai-marii tramvaielor, ai de luau paralele muncite de spinările lor. Unii le făcură loc cu respect, spunând câte un „să trăiți”, cu jumătate gură, dar cei mai mulți îi priviră cu silă, nelipsind nici câteva huiduieli, mai spre margini.

Cam pe la unu, mulțimea nu mai avu răbdare. Cristache se trezi mai în față, aproape de ușa înaltă, vopsită cu albastru. Murmurul din spatele lui crescuse. Da să iasă soarele. Umbre șterse plutiră peste curtea acoperită de o zăpadă moale.

— Să iasă domnii, să ne spună ce facem: mergem acasă sau dăm drumul la tramvaie? strigă unul cățarat pe

brațul de fier al unui macaz.

De afară se auziră comenzile scurte ale ofițerilor. Cineva spuse tare, să fie auzit:

— Nu vă speriați, fraților! Au trimis armata să ne ia pe sus, dar pe noi n-or să pună mâna până nu ne dau ceea ce am cerut!

Delegații ieșiră câteva minute, să-i potolească. Direcția ținea o consfătuire și trebuiau să mai aștepte. Unul mai din spate se aplecă și ridică un colț de gheață, care fu trimis spre geamul ușii de la intrare. Se auzi un zgomot sec, și cioburi mici se împrăștiară la picioarele delegaților.

— Fiți liniștiți! strigă Stamate, urcându-se pe trepte. Nu provocați!

— Huuuooo! răcniră câțiva. Scoteti-i afară pe draibări! Să stea de vorbă cu noi!

Alți bulgări de zăpadă se abătură spre geamurile direcției. Polițiștii se apropiară în goană, strângând rândurile, și împinseră mulțimea spre mijlocul curții.

— Nu provocați, fraților! se auzea glasul din ce în ce mai puternic al lui Stamate.

— Cine nu se-astâmpără va fi arestat! spunea un sergent înalt și slăbănog.

Câțiva ridicară bastoanele de cauciuc deasupra capetelor. Se auzeau lovituri înfundate, cei mai mulți strigau îndârjiți:

— Să iasă afară!

— Să dea un răspuns! răcnea și Cristache, pe care brânciurile sergenților îl înfuriaseră.

— Să-i vedem la chip, să se arate!

O bucată de gheață căzu pe acoperișul birourilor. Toți se uitară într-acolo. Pe urmă se făcu liniște. Tramvaiștii erau împinși, în tăcere, departe de ușile depoului. Micile încăierări se isprăviseră, și cele două grupuri se priveau fără un cuvânt. Acarii de la școala „Cuibul cu barză” începură să-i batjocorească pe sergenți:

— V-a adus degeaba acilea, c-o să vă luăm centiroanele!

— Gura! se rățoia câte un sergent mai al dracului.

— Că n-o fi vorba-n preț!

— Hai sictir, urâtule!

— Insulți poliția, că acum te arestez!

— Ce căutați aici. În curtea noastră? întrebă Cristache pe unul.

Cam pe la patru, delegații ieșiră pentru ultima oară afară. Se dădu ordin ca toată lumea să plece acasă și să stea liniștită până când comitetul îi va înștiința să se întoarcă la locul de muncă. Deocamdată, direcția amenința cu mobilizarea lucrătorilor care nu vor veni a doua zi la serviciu.

Un funcționar pipernicit, cu guler înghețat la gât și o cravată verde, numai ape, vorbea abia auzit de pe scări. Îl huiduiră bine și câțiva îi strigară măscări în față.

— Noi la lucru nu venim, chiar dacă ne strângeți cu hingherii!

— O să vă trimitem ordine de concentrare, și tot o să veniți! amenința pipernicitul.

— O să vie mă-ta, că-i numa bună de dus cu tramvaiul!

— Huo, șnapanilor!

Sergenții scoaseră iar bastoanele de cauciuc. Mulțimea începea să se împrăstie.

— S-a-nțeles, fraților, mâine nu vine nimeni!

— Fiți solidari! Vom trimite înștiințări prin oameni apropiați! Comitetul rămâne aici, în curtea depoului; nu ne mișcăm până nu ni se dă dreptul nostru... Cei de la R.M.S. ne-au promis sprijin!

Stamate răgușise vorbind. I se învinețiseră mâinile de frig, și sub pleoape îl ținea osteneala.

— Acasă, fraților! Acasă, că ne-am boierit, ne merge leafa ca la stat!

Cristache ședea încă nedumerit în mijlocul curții. Nu era mulțumit. Totul i se părea făcut fără cap, ca la o joacă de copii. Păi dacă era vorba de-o treabă ca lumea, trebuia să nu se miște de aici, să nu-i lase să iasă afară pe funcționari, să crape de foame cu toții...

Se apropie în cele din urmă de Stamate și-l întrebă:

— Ei, și cu asta-i gata?

Ciungul râse:

— Cum o să fie gata? Du-te acasă, adică nu acasă: n-ai vreo rudă pe undeva prin București?

— Ba am. O venșoară, un cumnat...

— Dormi la ei, undeva, câteva zile. Or, să te caute. E mai bine să nu te găsească, să mâie cu dracu' tramvaiele lor. Pe noi o să ne ducă prin poliții, dar nu scapă așa ușor...

Cristache Cuțu își mângâia cu îndărătnicie mustața, întrebă:

— Adică or să trimită armata după noi?

— Așa au făcut și la C.F.R.

— Bun, atunci s-o-ntindem de-acasă...

Numai un lucru îl cam încurca pe Cristache. De când se știa, nu trecuse o zi să nu facă ceva, că și truda asta avea un bine al ei, nu se putea fără ea... Trântor nu fusese în viața lui! Acum, poftim, stai de pomană cine știe cât timp!

— Și dacă e nevoie, chemați-mă și pe mine, spuse în cele din urmă.

— Te chemăm, nicio grijă. Ai bani?

— Nu prea...

— Noroc cu femeia ta, cât mai e-n slujbă, te mai ține ea, dar a mea e-n spital de două săptămâni...

— Și ce te faci?

— Nu-mi duce grija, eu, până nu scot sufletu' ăstora, nu mă las. Comitetul n-o să părăsească depoul...

Cristache îi strânse mâna și, trecând pe lângă poartă, auzi nechezatul cailor din grajduri. Ce pedeapsă. și pe animale să stea și ele degeaba!

Sergentii își adunau rândurile, pe trotuare așteptau soldații cu puștile la picior. Băteau cu tălpile bocancilor în trotuarul înghețat, să se mai încălzească. „Niște amărâți și ăștia”, ghidi tramvaistul, grăbind pași.

În aceeași noapte, mahalalele Bucureștiului fură cutreierate de patrule de jandarmi. Direcția Societății comunale trimisese listele cu adresele setebiştilor, dar

armata nu reuși să culeagă în zori decât vreo douăzeci de oameni care nu primiră să pornească tramvaiele.

La Pirotehnie și la R.M.S., muncitorii lăsară lucrul pentru câteva ceasuri. Batalioane de polițiști străbăteau orașul în lung și-n lat.

Ziarele de a doua zi publicau discursul șefului guvernului, care era plin de amenințări. Se făcea apel la studențime și la profesori, chemați să asigure munca în transporturi. Câțiva delegați ai muncitorilor fură trimiși la universitate, să vorbească intelectualilor. Aceștia erau îndemnați să sprijine greva setebiştilor. Se făcură arestări, dar autoritățile nu reușiră să găsească oameni cu ajutorul cărora să pornească vagoanele.

Orașul arăta ca un furnicar. Prăvăliile se închideau mai devreme seara, zvonurile cele mai curioase umblau din gură-n gură. Armata ocupase depoul din Ștefan cel

Mare și, cu toată împotrivirea comitetului, fură pornite câteva tramvaie. După o zi, se renunță...

Se apropia Crăciunul și tutungioaicele de la R.M.S. ieșiseră pe Calea Victoriei cu pancarte. Cereau pâine și bani pentru greviști. Era o dimineață neguroasă. Aproape trei sute de femei, înfolfite în broboade, băteau caldarâmul, strigând către mulțimea de pe margini. În față mergeau vreo zece muieri gravide, călcând rar. Oamenii se opreau, priveau la grupul de femei și citeau cartoanele umezite.

Manifestația s-ar fi terminat în liniște dacă la capătul Căii Victoriei muierile n-ar fi întâlnit un cupeu în care stăteau patru petrecăreți. Echipajul trecu foarte aproape de primul grup al tutungioaicelor. Înăuntru erau două femei și doi bărbați chercheliți. Cântau sughițând, și, când una din gravidele din frunte îi auzi, se așeză în fața cailor.

Birjarul, un muscal tânăr, vru să-și facă loc, dat femeile începură să țipe la el:

— Dă-i jos pe ăștia! Ei petrec, și noi murim de foame!

— Huuuooo!

— Să se dea jos, să meargă cu noi!

Cei dinăuntru priveau speriați la mulțimea acelor

muieri, pe chipul cărora se citea deznădejdea și foamea.

— Doamnelor! spuse unul din bărbați. Ce v-am făcut?

— Doamnă-i mă-ta! strigă bătrâna. Noi suntem tutungioaice, astea suntem. Dați-vă jos și duceți și voi o placardă! Bărbații noștri stau în grevă și n-avem ce mânca!

— La oase, cocoanelor!

Una dintre femei scoase capul pe ușa joasă.

— Chem poliția! zise pițigăiat.

— Ia te uită la ea, bobocelul! o înșfăcă repede o muiere neagră, cu părul lins. Câți ai în pat la noapte?

— Sergent! Sergent! strigă cealaltă.

Bărbații voră să le sară în ajutor, dar pumnii puternici ai tutungioaicelor îi aruncă înapoi pe perne.

— De voi n-avem chef, plecați! Ele să rămână, curvele, să meargă cu noi!

Femeile, palide, cu părul răvășit sub pălăriile strâmbe, așa cum fuseseră date jos, priveau ochii înfricoșători ai lucrătoarelor de la Regie.

— Ajutor! mai strigă una.

— Gura - răcni bătrâna - că acum îți pun poalele-n cap!

Și, vrând-nevrând, cocoanele fură înghesuite în rândurile strânse. Convoiul nu se opri decât sus, în deal, la Mitropolie, unde adunarea se sparse. Muierile plecară pe la casele lor, gonite de vântul rece, care bătea dinspre Dâmbovița.

Nu mai putea Cristache! Se întorsese de două zile la el în mahala. Măcar să-l prindă, să-l ducă la caii lui. De omorât, n-o să-l omoare. Trecuseră treisprezece zile și comitetul nu trimisese încă vorbă că lucrul poate să înceapă.

Le era ușor de zis unora să stai liniștit acasă, dar cum să stai liniștit când treceau bidinăresele și-l vedeau în poartă așteptând ca pensionarii?

— Bună dimineața, domnu' Cristache, ce se-aude cu tramvaiele?

El, mut, posomorât.

— Ne-am rupt picioarele până-n Sfântu Gheorgne,

mergând pe jos.

— Las, mai mergeți și pe jos, că destul v-am dus eu...

— Ia să fii în locul nostru!

— De ce nu vă duceți la ai mari să le spuneți? Noi ce vină avem, ne cerem drepturile...

Încă băcanul nu mai tăcea:

— Nu sunt patrioți, domnule. Păi cum să lași atâta omenire să meargă pe jos?

Îi dădea mâna să vorbească. Vecinii îi aduceau vorba lui Cristache.

— Nu l-ai auzit?... El vorbește, dar ia să nu-i ajungă de pâine...

În ziua a doua de Crăciun, i-a trimis vorbă Stamate să vie la depou, că greva s-a isprăvit și că or să le plătească ce-au cerut. Nu mai putea tramvaistul de bucurie. O certă pe nevastă, blând, împăcat:

— Vezi, ziceai să ne-astâmpărăm, uite că i-am pus jos.

De unde să știe el ce-l aștepta? Și-a îmbrăcat paltonul, și-a înfundat căciula pe-o ureche și a lăsat-o pe

Tincuța cu copiii. Când a ieșit spre Tarapana, a privit orașul. Era mort, de parcă ar fi turnat cineva apă fiartă pe străzi. „Uite ce putem noi dacă ne răim!” și-a zis Cristache Cuțu. Mai încoace, unde întorcea linia lui, a dat de setebiști, pâlcuri-pâlcuri. Ostenise de atâta drum pe jos. Care cum îl vedea își scotea căciula.

— Bună dimineața, nene Cristache, ai auzit?

— Am auzit.

— La trei îi dăm drumul, s-a terminat greva. Diseară ne împarte și banii.

Asta era cuvântul: tramvaiele să nu pornească decât la ora trei, până or prinde de veste muncitorii că greva s-a încheiat. Către curtea largă în care așteptau vagoanele nu era chip să pătrunzi. Armata făcuse zid, pușcă lângă pușcă. Oamenii așteptau pe trotuarele de pământ înghețat, privind peste capetele jandarmilor, să-i vadă pe delegați. Aceștia nu se arătau. Vorbele treceau din gură-n gură:

— I-au arestat!

— Nu vor să ia în seamă comitetul muncitoresc...

— Or să ne prindă-n depou și-or să ne-ncazarmeze...

Frig, frig. Îți înghețau mâinile în buzunare. Iar să stai, s-aștepți, să te uiți cum cad din pomi bucăți de zăpadă. Câțiva găsiseră lemne și aprinseseră focuri. Dinspre mahalale soseau alți muncitori. Unii, mai cu chef, luaseră și câte o gură de țuică, fiindcă era sărbătoare. Aruncau în sus cu căciulile de miel, auzind că greva a reușit.

Cam pe la prânz s-au arătat și delegații, între două rânduri de jandarmi. Stamate se zbătea să scape de unul care-i ținea brațul.

— Ia mâna, că nu suntem pușcăriași...

— Respectă forța publică! striga jandarmul, abia ținând cureaua armei din mână.

— Respectă dreptul cetățeanului! strigară de pe lături câțiva.

Li se făcu loc și soldații se retraseră către locul lor. Se așezară câteva pietre una peste alta, pentru ca delegații să se urce și să vorbească.

— Fraților! spuse tare Stamate, abia ținându-se pe un bolovan alunecos. Greva noastră a reușit. Lucrul va începe la trei, până atunci trebuie să veghem să nu iasă niciun tramvai din depou. Direcția a găsit câțiva indivizi și vrea să-i folosească în mod provocator împotriva noastră. Trebuie să-i împiedicăm, altfel ne vom trezi mâine-poimâine concediați...

— Așa e, să mergem către depou! strigă Cristache, pătit cu de-alde ăștia.

— Mergeți în ordine! Nu provocați! mai zise Stamate, dându-se jos de pe bolovani.

Mulțimea se buluci către rândurile de soldați. Un ofițer ieși înaintea lor. Își încheia neliniștit nasturii de metal ai mantalei pe care o bătea vântul. Obrazul proaspăt ras îi era vânat de frig. Le strigă de departe tramvaiștilor:

— Opriți, unde vreți să mergeți?

Avea un glas subțire, abia auzit.

— La depou!

— Nu se poate, e ordin!

Cristache se băgă mai în față, împingându-i pe câțiva.

— I-auzi la el! E ordin. Și de la cine-i ordin? Greva s-a terminat. Vrem să mergem la lucru, trebuie să luăm în primire tramvaiele...

— Te-arestez! zbieră ofițerul, speriat parcă de cuvintele pe care le rostise.

Soldații începură să fie împinși către gardul înalt al depoului. Retragerea se făcu pas cu pas. Mulțimea hotărâtă înainta în liniște. Ofițerul se zăpăcise și nu mai știa ce să spună trupei.

— Strângeți rândurile! atâta mai putu să zică.

Când ajunseră în fața porților de fier, Stamate îi opri.

— Rămâneți pe loc, acum nu mai poate ieși niciun tramvai fără să-l vedem...

De pe străzile alăturate, înainta un batalion de sergenți. Când ajunseră în fața setebiştilor, se împrăștiară, ocupând locuri dinainte rânduite. Se făcu iar un moment de tăcere. Cristache văzu desfăcându-se porțile mari ale halelor în care stăteau vagoanele. Dinăuntru se auzeau clopotele tramvaielor.

— Ies! strigă Stamate.

— Să-i împiedicăm, fraților!

Lângă stâlpul de ciment al porților, se ridicase un macagiu înalt și slab.

— Nu-i lăsați, mama lor de putori! Apucase un bolovan, învârtindu-l deasupra capului. Le sparg vagonul dacă îndrăznesc! amenința.

Vocile ridicate acoperiră văzduhul. Îndârjirea creștea.

Nu puteau să lase să se întâmple așa ceva. Răbdaseră două săptămâni de foame, și tocmai acum câțiva vânduți să dea drumul tramvaielor mai devreme...

Soldații primiră câteva comenzi. Paturile armelor clănțăniră pe caldarâm. Un căpitan, atunci sosit, se strecură înaintea trupei. Avea în mână acoperită cu o mânășă de câprioară o hârtie pe care o citi tare.

— Ce tot bălmăjește ăla acolo? întrebă Cristache în gura mare.

— Faceți liniște» să-i auzim și noi glăsciorul...

Cei din spate tot mai murmurau. Nu înțeleseseră nimic.

— Se pregătesc să tragă în noi! șopti unul bănuitor.

— Să tragă, parcă n-au mai tras?

Stamate strigă mulțimii:

— Potoliți-vă, nu au de ce să tragă, condițiile puse de noi au fost primite de direcție. Trebuie numai să nu-i lăsăm să pornească tramvaiele!

Pe șinele din curtea depoului ieșiseră două vagoane electrice. Muncitorii începură să fluiera:

— Huuuoooo! înapoi, înapoi!

Căpitanul strigă soldaților:

— Împrăștiați mulțimea!

Își lovea șoldurile cu mănuașa scoasă, tremurând de mânie. Gristache îi făcu semn lui Stamate:

— Ce mai așteptăm? Nu putem să-i lăsăm să iasă...

Și făcu doi pași, târându-și piciorul de lemn. A citea oară simțea în gură gustul acesta amar al revoltei? Pe front primise palme de la majuri pentru că era încăpățânat al dracului. Să fi avut o putere, ar fi strâns de gât pe bărbatul acela cu obrazul roșu de frig.

Soldații înaintară cu armele în cumpănire. Nu mai era glumă. Stamate își făcu loc cu mâna ciungă. Voia să mai spună ceva macagiilor, dar cel cu bolovanul îl aruncă drept în mijlocul trupei. Se auziră un răcnet și zgomotul pietrei sfărâmate. În spate pocni scurt un foc de armă.

— Trag, trag, spunea înspăimântat cineva.

Trecătorii strânși pe margine să privească învâlmășeala dispărură în curțile vecine. Sergenții loviră cu bastoanele de cauciuc. Mulțimea împingea cu disperare spre porțile depoului. Soldații dădură înapoi de câteva ori, apoi începură să lovească cu patul puștilor. Cristache simți cum îi ia cineva căciula din cap. Parcă ar fi suflat vântul. Mai apucă să se aplece o dată, fu lovit în umăr de lemnul unei puști, se lăsă dus puțin câte puțin înainte de valul celor din spate, îl văzu pe Stamate izbind în spinarea cuiva și apoi căzând între picioarele jandarmilor. Vru să pătrundă într-acolo, mâniat. Se mișca greu, își făcu loc cu coatele, zgomotele câtorva focuri de armă, trase deasupra

mulțimii, nu-l mai înspăimântară. Sergenții încercau să deschidă cu orice preț porțile mari de fier. O pușcă fu ruptă ca o surcea. Comenzile gâfâite nu se mai auzeau. Numai urletul întărit al setebiştilor:

— Uuu, nu-i lăsați, mai aproape, mai aproape!

Lângă barele de fier printre care se vedeau vagoanele așteptând, Cristache apucă de beregată pe un comisar cu șapcă. Acesta se pregătea să-l izbească cu bastonul de cauciuc. Îl lovi îndesat de câteva ori, până-l simți căzând la picioarele lui. Împrejur se auzea bătaia tăcută. Pe Stamate nu-l mai zări. Se auzea amenințător clopotul primului vagon care voia să iasă din curte. Dincolo de geamul alb, râdea un bărbat tânăr. Cristache se aplecă și ridică o bucată de gheață, murdărită de păcură. O aruncă peste gard drept în mijlocul ferestrei celei mai apropiate a tramvaiului. Se auzi cum țipă cineva, din spate fu luat pe sus și bușit la pământ.

Poarta se căscă într-o parte. Un glas strigă:

— Nu-i lăsați, fraților!

Urmă o înjurătură și trosni lovitura unui pat de armă. Un trup căzu alături; în zăpadă curgea sângele cuiva - un sânge roșu, aprins, ca al păsărilor. Cristache se mai târî cu mersul lui greoi, se luă de piept cu cineva. Nu mai vedea, pe ochi îi atârna o bucată de piele zdrelită. Mirosul sângelui, gâlgâirea caldă pe obraz îl făcură furios. Nu-și dădea seama că rămăsese singur lângă barele de fier. Mulțimea era respinsă de jandarmi. Vru să meargă înaintea vagonului. Acesta avea un felinar aprins, ca și când ar fi fost noapte. Ceva îl împiedică. Nu mai avu forță, parcă toată vloga i s-ar fi scurs din trup. Se pipăi pe șold, unde mai simțea ceva cald și lipicios, și, când duse mâna înroșită la ochi, își dădu seama că fusese împuns cu o baionetă, pe neștiute, în spate.

Răsuflarea i se îngreună, nu mai reuși să facă decât câțiva pași. Picioarul de lemn îi alunecă pe piatra curții în care pătrunsese prin poarta deschisă. Căzu sufocat. Lângă el se mișcau încet roțile vagonului electric. Ar fi vrut să mai poată să arunce cu ceva, cu o bucată de fier, numai să

împiedice târârea aceea scrâșnitoare. Se simți tras într-o parte, aproape scos de sub grătarul de lemn al tramvaiului. Un bocanc îl izbi peste obraz și nu mai văzu nimic...

Pe tramvaist l-au înmormântat de Anul nou, dacă nu în ultima zi a lui decembrie.

Stamate și cu ai săi i-au dus pe umeri sicriul până la groapă. Bărbații erau nerași, slabi, cu fețe vinete. În părul lor încărunțit devreme lucea stinsa zi de iarnă. Mortul, ușor că un copil. O mână de carne mai lăsaseră din el la Morgă, strânsă în haine ca într-o batistă. Se umpluse cimitirul de lume. În fața gropii deschise, au vorbit socialiștii, unul după altul, înfierbântați, cu ură, despre cei care puseseră capăt vieții lui Cristache Cuțu. Copiii lui, muți, ascultau. Erau și mai mari și mai mici, cum se iviseră pe lumea asta strâmbă. Unii nu pricepeau mare lucru din cele auzite, dar alături creștea murmurul surd al lucrătorilor de la Regie și de la Arsenal. Aveau și ei rude puse-n pământ de glonț. Și străin să fi fost, tot ai fi înțeles puterea acelei mulțimi cu capetele plecate.

UN OM BĂTRÂN

— Care-ai făcut, mă? întrebă comisarul.

Se învârtea în jurul lor, cu mâinile la spate, furios. Părul i se lipise pe frunte. Asudase. Erau patru: Gheorghe, Hâncu, Androne și bătrânul, nenea Alecu. Meseriași vechi toți, unul și unul.

Afară aștepta Bazilescu, prăpădit tot, căzut într-usi scaun. Să i-o facă tocmai lui! Și când? Acum când țara ardea... Poftim!... Le dai pâine să mănânce – și ei uită că au copii acasă, că or să le plângă muierile de foame, că or să rămână văduve, pentru că Mareșalul nu se joacă! Te pui cu Mareșalul? Bine-bine, ei au făcut-o, dar cine ține capra-n spinare? Ptui, Dumnezeu! mamii ei de treabă, să te strici cu Mareșalul tocmai acum când voia să mai ceară niște credite, să-și mărească tipografia. Și asta din pricina cui? A unor descreierați ce-și închipuie că or să răsucescă ei lumea pe dos. Că dacă ar fi după el, i-ar învăța minte. Carcerele astea tot nu ajung. E drept că la el în fabrică n-au fost acte de sabotaj până acum, dacă nu pui la socoteală

un început de incendiu, dar, oricum, orb să fii și tot simți cum stă inima în om, cum te privește, ca și când te-ar lua mai degrabă de gât decât să-ți dea bună ziua...

Bazilescu simte că se înăbușă. Gulerul strâns pe gâtul scofâlcit este prea strâmt. Ar vrea să-l desfacă, să lepede cravata, dar nu se face, se uită comisarii la el.

Și ancheta asta care durează! După ce-au făcut-o lată, mai și tac. Lasă, că-i învață el șeful minte, când i-o lua acum la bătaie. Îl bănuiesc blând ca o mătă, dar nu știu ce-i poate pielea, crede vreunul din ei că State, comisarul State, mănâncă pâinea statului degeaba? Păi așa, oricine și-ar face de cap în țara asta, ca pe bărăgan...

De dincolo de ușa înaltă, albă, lustruită, nu se aude nimic. Ah, măcar o palmă, câte o palmă să le dea! Să vedem, or să mai tacă și la Siguranța Generală? Dar asta nu-i convine domnului Bazilescu. Ei n-au de unde să știe. Bine ar fi ca până la urmă să iasă așa, că a fost o întâmplare...

Gândul îl roade pe patron de un ceas și mai bine. E ușor să găsești un vinovat, dar ce te faci pe urmă cu Mareșalul? Că. O să-l întrebe: „Adică dumneata nu știi că ai bolșevici în tipografie? De ce nu mi-ai spus, să ți-i trimit pe front, să-i sature de sabotaj...”

El e răspunzător de personal, pentru că lucrurile s-au schimbat. „Suntem în 1943 și războiul nu mai merge chiar atât de bine. Uite, mereu dăm înapoi, ca racul. O să ne trezim mâine-poimâine cu dușmanul coala la graniță și atunci să te vedem, domnule Bazilescu, atunci...”

Ei, drăcie, dacă ar fi putut să stea de vorbă cu unul din ei... dar cum de nu i-a venit ideea asta mai devreme! Acum e prea târziu. O să-i ia la bătaie și-or să mărturisească. Or să spună că au scos litera și că puțin le pasă. Au acasă copii. Mareșalul nu se joacă! Îi trimite la Curtea marțială. Gata! Le ia gâtul! Adică nu la toți, că n-a făcut-o decât unul singur, unul mat al dracului... Dar nu e bine, nu e bine de loc să citească procesul-verbal și să vadă că în tipografia lui a adăpostit bolșevici. Atunci adio credite; unde mai pui că te strici și cu Mareșalul...

Comisarii se uită la el, ca și când l-ar bănuî că e făptaș. Nu le vine nici lor bine. E limpede, afișele cu proclamația conducătorului statului sunt adunate acum de echipe. Unele au și fost lipite pe ziduri. Ce mai încurcătură! Și asta de la o literă lipsă!

Bazilescu știe ce-l așteaptă. Tot va primi un telefon, tot i se va spune că din pricina lui difuzarea proclamației către țară a Mareșalului a intimat. Aici sunt interese de stat și inconștienții ăștia...

Stai, stai, că nu-i totul... Ce ne facem dacă mărturisește vreunul? Nu ar fi fost mai bine să-i fi spus, celui bătrân, da, la el se gândise din primul moment: „Mă Alecule, spune că tu ai încheiat forma și că ți s-a părut nu știu ce și ai întors litera pe dos, că ești cam slab de vedere și oricum, se mai întâmplă!”

Ușor de zis, dar există corectori. Nu poți să-l înșeli pe șef. Ce, parcă el n-a văzut? Manifestul era bun în ultima perie! Aici e o mână criminală, o mână de sabotor care a umblat, și asta trebuie pedepsit. Un comisar deștept n-o să-l lase să scape pe făptuitor. Din ce se câștigă parcă gradele în meseria lor?

Bazilescu se ridică de pe scaun și trase cu urechea dincolo. Se auzea numai vocea înceată a lui State. A dracului răbdare mai are și asta! N-a început încă să-i bată... O să-i ia pe rând și să vezi cum deschid gura... Dacă i-ar da, să zicem, o mie; ce o mie, cinci, parcă mai contează cinci mii acuma? Dacă i-ar da cinci mii, să zicem, și s-ar înțelege cu Alecu, ar ieși basma curată. Ceilalți, corectorii, nu cântă, sunt oamenii lui, nu au niciun interes să deschidă gura... Asta e. Dacă-i dă comisarului cinci mii și se înțelege cu bătrânul, poate o scoate la capăt. O să iasă că a fost o neglijență. De beșteleală nu scapă el, că Mareșalul nu uită, dar e altfel să arunci în spatele unui om bătrân totul, decât să iasă că ai sabotori în tipografie.

Ce-ar fi să intre? Chiar acum, să-i spună comisarului că în trei minute va afla pe vinovat. Chiar acum...

Dar e târziu. De dincolo se aud limpede palmele comisarului. Cum mai lovește! O dată, de două ori, de trei

ori... E prea târziu. Domnul Bazilescu căzu pe scaunul său, simțind cum i se scurge sudoarea pe șira spinării.

Comisarul îi mai privi încă o dată, pe rând. Ostenise. Care din ei o făcuse? Ședeali în fața lui unul lângă altul. Cel mic și îndesat, Androne, nu mai e chiar atât de țațos, pentru că lui îi dăduse câteva palme, dar ceilalți trei se uită la el de parcă ar vrea să-l înghită. A crezut că merge ușor. Dar tipografi aiștia sunt oamenii dracului. Auzi dumneata ce le-a dat prin minte!

Au pus pe drumuri câteva sute de oameni, care umblă după proclamațiile Mareșalului prin oraș să le dezlipească de pe ziduri! Dacă ar fi singur, ar râde și el.

Privește afișul mare, plin de litere albastre. Pe birou, alături, e forma de plumb, neagră încă de cerneală, abia scoasă din mașină. Între el și bărbații care stau în picioare, îmbrăcați încă în halate de lucru, stă forma de plumb și afișul mototolit.

A, să nu se facă ai dracului, că o să-i pună să înghită hirtie! Lui până la șase deseară îi trebuie vinovatul, nu are timp de pierdut. Se ridică greoi de pe scaun. Lasă, că spun imediat puișorii; câți a dădăcit el, să fie sănătos și să-i meargă la fel de bine și pe lumea ailaltă.

— Zi așa, mă. Mi-o făcurăți?

Cei din fața lui tac. Uite, ăsta, Gheorghe, parcă așa îi zice, e neras. de două zile. Zâmbește. Nu-i e frică. Nu știe el ce-i aia vână de bou. Nu știe ce-nseamnă „capra”... „Bine, bine”, îi amenință comisarul în gând.

— Cum e, mă, nea Alecule, se îndreptă spre cel bătrân. Că pe dumneata te știu... Parcă am mai avut noi de-a face...

Bătrânul dă din umeri.

„Aha, nu-i pasă!”

— Păi bine, se poate tocmai Conducătorului să i-o faceți, mă? Vă jucați de-a tipografia, ai? Parcă facem cozonaci, ai?

Și deodată ridică vocea, speriat parcă de cele ce spusese:

— ...Mă, ăsta e tatăl nostru, mă! Asta ne dă

pânișoară să mâncăm, mă! Ei ne țin, mă, țara în spinare, și voi ce-mi faceți, mă, mânca-v-aș sufletul să vi-l mănânc! Îmi jucați literele pe degete, ai?

Luă afișul și-l mai desfăcu o dată. Citi în gând titlul scris cu litere mari, groase.

— Zi, M-A-N-I-F-E-S-U-L, ai, în loc de Manifestul! MANIFESTUL! Bravo, băieți, bravo... Adică e cineva cu musca pe căciulă, adică batjocorim noi proclamația către țară a Conducătorului... În, de vii vă mănânc. Să spuneți cine a scos litera, că dracii vă ia, și repede... Vă lăsați ce vă lăsați, crezând că sunteți oameni de înțeles. Dar n-am cu cine mă înțelege, că voi vreți să-mi pierd pâinea, ai! Să aud repede cine a scos litera...

Cei patiu bărbați îl privesc liniștiți. Prin geamurile cancelariei reci se vede strada. Deasupra, cerul noros de toamnă. E prea liniște, și asta nu poate să mai sufere șeful. De când se știe, în zgomot a lucrat, îi trebuie zgomot și acum. Altfel simte că-l apucă toate alea. Nici dactilografele nu mai bat la mașina de scris dincolo, parcă a înghețat sufletul în ele. Se știe că dacă e supărat nu mai e chip să te înțelegi cu el! Poftim și ăștia tac mîlc. Dar are el ac de jocul lor! mai bine să-i ia cu binișorul, să-i înșele, poate o scoate ceva de la ei! Oricât, un obraz de om este un obraz de om și nu face să dai orbește așa în cine-ți vine la îndemână...

— Spune, mă, tu, Ilâncule. Hâncu-ți zice, nu?

— Da.

— Spune, mă, care-ai făcut-o, că scăpați mai ușor, mă...

— Nu știu, domnule comisar...

— Nici tu nu știi, Gheorghe?

— Nu știu.

— Nici tu, Androne?

— Dacă aș ști, aș spune...

— Bine...

Comisarul oftează. Se oprește în dreptul bătrânului.

— Nene Alecule, uite, ia un scaun, stai jos, stai și spune, că ești mai cu minte...

— Nu, mulțumesc, se încăpățânează zetarul. Nu sunt de loc obosit. Noi, după cum știi, lucrăm în picioare...

— Vrei să dau și-n dumneata? Ești ca tata. Mai mare rușinea!

— Cum vrei...

— N-ar fi mai bine să recunoască unul din voi, cinstit: da, domnule comisar, uite, eu, din neglijență, din nebăgare de seamă, am făcut-o! Scurt. Scăpați și voi, scap și eu, încheiem procesul-verbal, vedem noi cum o scoatem la capăt. Nu mai ajungeți la Curtea marțială, că acolo ajungeți, să-mi ziceți mie cuțu dacă nu ajungeți acolo, dacă nu mărturisiți. Și e păcat, mă, că mă uit la voi, e păcat, mă, aveți copii, mă, aveți neveste, mă, rămân pe drumuri, mă, se duc dracului toate, că Mareșalul nu glumește, mă, nu are nevoie de bolșevici, mă, în țara asta...

Cei patru privesc mai departe pe fereastră. Comisarul se învârtește în jurul lor.

— S-o luăm de la capăt, mă... Vra să zicăsus s-a dat ultima perie. Uite colea corectura. Era bine...

Desfăcu hârtiile aflate pe birou, umezite încă, și silabisi:

— Vrea să zică aici e biae. Uite, scrie negru pe alb: „MANIFESTUL”! T-ul e la locul lui... Buun! mai departe...

Se opri o clipă și clipi din ochii săi mici, negri.

— M-ascultați, mă?

Vorbea cu o familiaritate ușoară, ca unor prieteni, îi asudaseră palmele și scoase o batistă.

— Buun! Vrea să zică de la corectori unde a mers forma?

— Jos la mașini, spuse Gheorghe.

— Cine-a primit-o, mă?

— Eu, zise Ar. drone.

— Tu! Buun. Uite că începem să ne lămurim...

Se opri puțin, tuși. Își aduse aminte că în seara aia avea întâlnire cu un prieten. Ei, drăcie, cum uitase! Uacă-l mai țin ăștia mult aici, cu ancheta asta, s-a dus naiba treaba, că are o treabă foarte serioasă de făcut. Și cu Mareșalul nu te joci, el trebuie până la șase să aibă

mărturia scrisă, pe urmă lasă-i pe ăia mai mari să se descurce cum or ști...

— Care vrea să zică tu, Androne, ai primit forma...

— Eu.

— Era bună, mă?

— Bună, că am dat-o la revizie, uite, aveți bunul de tipar al revizorului...

Comisarul caută foaia revizorului. Citi.

— Și-aici e T-ul la locul lui.

— După cum se vede...

State se așează pe colțul biroului.

— Ei, perfect! Până aici e bine... Deci tu ca mașinist i-ai dat drumul!

— Sigur că da...

— Tu ca ajutor, Gheorghe...

— Eu stam la coada mașinii...

— Bun. Și tu, Hincule, ca zețar de serviciu, așteptai să reperi dacă s-ar fi stricat ceva...

— Chiar așa...

— Bun! Adică nenea Alecu nu e vinovat, pentru că el a încheiat forma și i-a dat drumul jos. Tu, Androne, nu ești vinovat, pentru că tu ai „Bunul de tipar” de la revizor și i-ai dat drumul mașinii; tu, Gheorghe, ca ajutor, stai la coada mașinii și fluieri, nu-ți pasă... iar tu, Hâncule, tu te plimbai prin atelier, deci și tu ești ca îngerul... Atunci cine e vinovat, mă, eu?

Holbase ochii și se ridicase în picioare. Răcnea cu ochii în ochii lui Alecu.

— Cine e vinovat, mă? Tata? A pogorât Maica Domnului din cer și-a scos o literă, ai? Asta vreți să ziceți...

Palma lui căzu pe obrazul lui Hâncu. Omul se dădu doi pași în urmă și scrâșni:

— Să nu dai!

Comisarul se roșise și îi privea cu ură.

— Adică voi credeți că de-asta v-am chemat eu pe voi aci? Ca să-mi spuneți ce-am auzit de o sută de ori până acum: că nici usturoi n-ați mâncat, nici gura nu vă miroase... Păi dacă voi n-ați făcut treaba asta, cine a făcut-

o, mă? Spuneți-mi-l și vă dau drumul! Că n-am nimic cu voi, mânca-v-aș sufletul! Ce să am cu voi? Da spuneți-mi-l, mă, spuneți-mi-l, că pe mine mă mănâncă superiorii fript dacă până la șase nu aflu vinovatul...

Se repezi spre biroul său, deschise un sertar, scotoci câteva clipe și scoase o cărțuție măncată pe margini, pe care le-o arată:

— Ce scrie, mă, aici?

Cei patru nu răspunseră.

— Asta vă mănâncă pe voi! Asta vă mănâncă! auziți! Fără doisprezece ani nu scăpați! La Curtea marțială o să vă văd. Și-i păcat, mă! Că mie nu-mi trebuie patru vinovați, mă, nu patru, unul îmi trebuie, mă, că pe lumea ailaltă am de dus o mulțime în spinare, ce-mi mai trebuie încă patru? Unul, mă, care-ai făcut-o, spune și te scap ieftin! Nu tu bătaie, nu tu omor, nu nimic. Ai greșit, îți pare rău, treaba ta, o să încasezi și tu acolo un aconto, scapi, te duci la muiere, la copii, nu mai bagi și pe altul nevinovat în pușcărie!

Trânti cărțuția pe marginea biroului, o ridică după aceea și o așeză pe un raft. Cei din fața lui nu aveau de gând să deschidă gura. Nu mai rămânea decât să-l cheme pe Petrică, ajutorul lui, și să treacă la treabă să-i bată până i-o lăsa în nesimțire, până or să spună...

Se mai rugă o dată de ei:

— Spuneți, măi băieți, hai că așteaptă dincolo și domnul Bazilescu și-i mai mare păcatul să-l facem să-și piardă răbdarea...

Urmă o tăcere lungă.

— Bine, așa atunci, mirii comisarul, și apăsă pe butonul unei sonerii.

Pe ușa din dreapta intră un bărbat înalt, îmbrăcat în haine negre. Avea o față veselă, lăptoasă. Parcă atunci ar fi aflat că șeful său are treabă cu el. Înainta cu pași ușori, clătinându-se puțin.

E atât de lesne să dai într-un om bătrân! Alecu știa asta. Știa că celui din fața lui îi pare rău, că poate îi este rușine, sau, chiar dacă și-a pierdut rușinea, nu-i mai place

meseria, și dacă-i place, nu-i place în fiecare zi. Aproape că se roagă de el. Din șiretenie, sau numai ca să afle mai devreme.

— Ce vrei să fac, nene Alecule? Dumneata mă cunoști... se tânguie (de unde dracu' tot îi dă zor că îl cunoaște, că nu s-au văzut niciodată?). Tata să fie, nene Alecule, tata, înțelegi, trebuie să dau în el, să aflu. Altfel îmi pierd pâinea și eu altă meserie nu știu. N-am de ce să mă apuc. Am 45 de ani, am început să încărunțesc, crezi că de puține ori mi-a fost silă de ce fac? Și asta e o meserie, și eu am fost blestemat să stau aici și să vă bat pe voi...

Bătrânul ar râde, dar îl dor buzele strivite. Pe mâini, comisarul are încă o dâră de sânge subțire. Asta îl înfurie pe zețar. Tot el se vaită? Ar trebui să facă ceva acum, să-l scoată din sărite pe acest potlogar care se preface slab de înger, care cerșește o mărturisire. Și ciacă ar ști, nenorocitul, că nu are nici măcar nevoie să spuie toate astea, că el s-a hotărât, că o să mărturisească, deși n-are habar cine a scos litera din proclamația Mareșalului...

— Nene Alecule, iartă-mă, zău, iartă-mă, n-am vrut să dau în dumneata, dar m-ai scos din sărite, adică nu dumneata, ăilalți. I-am bătut până am ostenit. Uite, e șapte și jumătate și superiorii așteaptă să le dau rezultatul. Avem treabă, trebuia să fiu undeva la șase și uite că tot n-am terminat. Dacă ai puțin suflet, spune-mi cine-i vinovatul, pentru că sunt convins că nu dumneata ai făcut una ca asta. Dar ai fost acolo, unul din ceilalți trei e vinovatul, e clar ca lumina zilei. Și dacă-l știi, de ce nu-l spui? De ce mă lași să mă zbat aici ca peștele pe uscat? De ce te lași lovit, dumneata, om bătrân, în loc să mă faci să-ți dau drumul, să te duci la ale dumitale, că oi fi având treabă și numai de bătaie nu-ți arde acum...

Pe față îi curge sudoarea. Și-a scos de mult haina și bătrânul îi vede şuvița de păr lipită de frunte. Nu spune nimic. Comisarul a căzut pe scaun și de acolo, cu ochii săi de motan, îl privește pe sub gene. Așteaptă. Adică ce-și închipuie viermele ăsta îmbrăcat într-o uniformă, pe care o poate pierde într-o zi, că după o viață de om la atâta a

ajuns el? Să spuie, chiar dacă știe, că unul dintre cei care gem dincolo, în camera alăturată, bătuți măr, a făcut ce-a făcut?

E atât de lesne să lovești un om bătrân! Dar e atât de greu să afli ceva de la un om încăpățânat! Câtă vreme șezuse aici și le auzise strigătele, vrusesc de câteva ori să termine odată și să mărturisească. Acum e hotărât. Va spune că el a scos litera. Totul e atât de simplu! De cei de dincolo mai e nevoie, el este un om bătrân. Nu au ce-i face. Or să-l țină câteva luni, or să-l judece, or să-l condamne pentru că l-a ofensat pe Mareșal. Că în loc să citească toată 1 urnea pe ziduri „Manifestul” lui a citit altceva. Pagubă-n ciuperca 1 Parcă e cineva convins că panorama asta o să mai țină o mie de ani! Că militarii ăștia or să-și mai facă de cap multă vreme...

Ar putea foarte bine să facă să se creadă că e bătrân, că are vederea slăbită, poate i-ar da o lună mai puțin sau un an, dar nu-i adevărat! Păcat că nu i-a trecut lui mai devreme prin cap una ca asta. Ce vot fi răs trecătorii care au avut curiozitatea să citească afișul lipit pe zidurile orașului! Barem dacă nu poți să faci ceva mai acătării, tot e bine că îl batjocorești, măcar te mai răcorești! E ca și când ai da o gaură unui butoi în care fierbe mustul...

Comisarul a tăcut. S-a ridicat de la locul lui și fumează. Pe străzi se aprind luminile. Se aud claxoane de automobil. Pe lângă zidurile acestea trec oameni. Fiecare are un drum al lui, treburile lui. Azi de dimineață habar n-avea că acum va fi aici, între acești patru pereți, privind la omul care tot spune că-l cunoaște și nu-l mai slăbește cu „nene Alecule” în sus, „nene Aiecule” în jos.

Se întunecă. Vârful țigării comisarului, cât un punct roșu, se mișcă în sus și în jos. Fumul se răspândește în biroul îngust, plin de dulapuri. Trebuie să fie aproape opt. Ieri seară pe vremea asta stătea în grădina lui de

5 - Teresa acasă și privea crizantemele puse de nevastă-sa. Sunt cele mai frumoase flori. Poate îi plac atât de mult pentru că e bătrân și crizantemele au un miros amărui, trist, poate pentru că aceste flori sunt atât de

înțelepte și resemnate, poate pentru că sunt ultimele podoabe ale grădinilor... Până la sfârșitul lui octombrie, flacăra lor gălbuie ca lumina unei lămpi strălucește în grădina întunecată și pierе târziu când încep ploile. Uneori, da, da, cum a fost anul trecut, când a fost toamna mai lungă, ele nu s-au uscat decât pe la jumătatea lui noiembrie. Au o frunză veștedă, aspră, de culoarea prunei necoapte, pe care se așază praful, și dacă sunt mai multe, miros puternic, au un iz vechi de pământ. Pe ele găsești bruma verde...

— La ce te gândești? întrebă pe neașteptate comisarul.

— La nimic! răspunse îndârjit zețarul.

— Ce-i facem, nene Alecule, te-ai hotărât? Haide, să mergem acasă, că e târziu, ți-o fi foame și dumirale...

Dacă-i e foame? Sigur că-i e foame, pentru că nici să mănânce nu l-au lăsat, dar parcă o să moară din asta? Știe bine că multe seri de aici înainte nu se va întoarce acasă și va mânca pe apucate. Nevastă-sa trebuie să fie îngrijorată că n-a venit până acum acasă.

Lucrează în tipografia lui Bazilescu de aproape treizeci de ani. Mai are un an de zile și iese la pensie. Or să scape de el și gata, dat i-a cerut patronului să-l mai lase să lucreze cât o mai putea, cât l-or mai ține picioarele, pentru că s-a obișnuit să se scoale de dimineață, să facă drumul până la tipografie pe jos, să intre în atelier, să dea bună dimineata oamenilor și să se apuce de treabă. Îi place și mirosul de acizi al tipografiei, despre care se spune că e otrăvitor, îi place hruitul mașinilor pe care le aude de atâta vreme, îi place și cum foșnește hârtia de tipărit, cum duduie dușumelele când se aduc baloturile și sunt aruncate pe rampa magaziei... Ce dracu' să priceapă acest comisar abrutizat de meseria lui, ce înseamnă o viață de om, să muncești 30 de ani fără să-ți zică cineva nici „dă-te încolo”, pentru ca într-o zi să nu mai vii, el care n-a lipsit niciodată, să nu mai vii la regalul tău, să lași treaba pe care o aveai de făcut cine știe pentru când, ca să fii purtat prin pușcării, să fii bătut și batjocorit...

Comisarul a terminat țigările. De dincolo de ușă se mai aud gemetele celorlalți.

— Ei, gata? face el deodată, oprindu-se în fața bătrânului.

A terminat cu binele. Acum îl va mai lovi încă o dată. Asta nu e nimic. E drept că palmele de pe un obraz bătrân e mai greu să le ștergi, să le faci uitate, dat n-o să mori tocmai acum.

— Spui?

O să-l mai întrebe o dată, cel mult de două ori, și «atât. După aceea or să-i trimită pe toți trei undeva jos; într-un beci, și îi vor bate din nou, și cei trei nu vor mărturisi chiar dacă i-ar bate încă o sută de zile. Și vor sta toți patru închiși și n-are niciun rost, pentru că el s-a hotărât, va spune că a făcut-o cu bună știință.

Și tot gândind astfel, începe să zâmbească. Comisarul îl privește uluit. Are pe față și o mirare nemăsurată, și teamă, și speranță...

— Ei? îngână...

Domnul Baziâescu răsuflă ușurat. E în același scaun. Stă de șase ore înțepenit și acum vrea să se ridice, pentru că i-au amortit mădularele. Se răsucește puțin și în cele din urmă începe să umble. Auzi dumneata, nici nu și-ar fi închipuit că bătrânul ăsta se mai ține la vârsta lui de asemenea șotii. Și nu vrea nici în ruptul capului să spuie că a făcut-o din greșală, așa cum i-ar fi convenit lui. Cui i-ar fi trecut prin minte că un om în vârstă are atâta curaj? Să mi crezi în oameni! Alecu era cel mai bun zețar pe c.; re-l avea în tipografie, și iacă ce-i face, ca să-l strice pe el, Baziâescu, cu Mareșalul...

Trebuie să-l mituie pe comisar și să-l convingă pe bătrân să schimbe declarația. Ce-i nebun? Vrea să-l mănânce pușcăria? O să-și piardă pensia, nenorocitul, și numai vede lumina soarelui... Așa, o să-l pună la o corvoadă-două, pe la Curtea marțială, or să se uite la el cât e de bătrân și or să-i dea drumul. Oricum, în fabrică n-o să-l mai primească, pentru că nu are de loc chef să i se mai întâmple una ca asta, nu, să se ducă unde-o vedea cu ochii,

o fi el lucrător bun, dar nebuni nu-i trebuie în tipografie, că dacă astăzi a făcut ce-a făcut, mâine-poimâine cine știe ce-i mai trece prin cap.

Comisarul a ieșit pe coridor. Îl întâmpină.

— Ei, cum a fost?

— Porcul ăla bătrân, cum ți-am mai spus...

— Și de ce n-a vrut să mărturisească până acum?

— Credea că scapă nebătut, dar eu nu-l iert nici pe tata când e vorba să aflu adevărul...

Bazilescu îl trage de mânecă mai aproape și-i șoptește ceva înfrigurat. Comisarului nu-i place acest om care miroase puternic a săpun, nici obrazul lui ras până la sânge, cu vinișoare mărunte, albastre, nu-i place. Nimic nu-i place la stăpânul acestei tipografii. Și, auzi ce-i trece prin cap: să-l mituiască pentru ca să-i ușureze soarta acestui descreierat de zețar, care a făcut să râdă un oraș întreg... De când dracu' patronii țin atât de mult la lucrătorii lor? Lasă-l să dea miile promise, că ți-l potcovește el. Dacă nu i-o trâtiti un raport confidențial la Mareșal să se ducă vestea, să-i zică nu știu cum. Datoria-i datorie, nu merge așa. Omul a mărturisit, n-are ce-i face, să-și ducă crucea. Ce tot îi dă zor ăsta că e bătrân, că s-a ramolit și că la urma urmelor nu-i o greșală nemaipomenită dacă lipsește o literă dintr-un cuvânt. Ce, adică, pentru el, Bazilescu, proclamațiile către țară ale Mareșalului sunt un fleac, așa... Ia te uită!

Dă să se îndepărteze, dar celălalt nu-l slăbește. Și cum mai miroase a săpun, ca o curvă...

— Bine, bine, spune și-i îndeasă hârtiile proaspete în palmă. Dintr-o veche deprindere profesională, comisarul! e ascunde repede în buzunar. Pe coridor trec atâția oameni și prostul ăsta de patron aici și-a găsit să-i dea, parcă nu mai erau și alte locuri unde se putea sta între patru ochi...

Sunt din nou, față în față. Comisarul și cei patru. Alecu a rămas mai într-o parte. Nu-i privește. Îi este frică să nu-l dea de gol tocmai acum! N-a avut răgaz nici măcar să se înțeleagă cu ei, pentru că oamenii de pază nu i-au slăbit de loc.

Lampa de pe birou arde puternic. Hâncu se freacă la ochi. La toți le-a crescut barba. Sunt obosiți și mâniați. Pe față au o nepăsare care-l scoate din sărite pe comisar. Ar vrea să-i mai vadă tremurând puțin pe ceilalți trei, care habar n-au că zețarul a mărturisit. Dacă nu s-ar grăbi atât, ar mai scoate ceva de la ei, că n-a îmbătrânit degeaba în poliție, dar superiorii așteaptă raportul și pe cei care o să-i pună în libertate trebuie să-i convingă să nu vorbească, să nu caște gura.

Ajutorul lui a și pregătit declarațiile. Le pipăie cu degetele și simte grozav pofta să le ție și un discurs, să bage sperietii în ei, să se învețe minte să se mai apuce de prostii, acum când țara se află în război. Sunt trei hârtii ticluite dinainte, bătute de mult la mașină. Textul e scurt: semnatarii recunosc că nu li s-a întâmplat nimic și că ancheta a avut loc în condiții omeneste.

Îi cheamă mai aproape. Numai pe Gheorghe, pe Androne și pe Hâncu.

— Semnați! le spune.

Mașiniștii se apropie. Zețarul a rămas mai în urmă. Androne citește și dă din umeri. Știe că o dată hârtia asta iscălită au scăpat. Se uită la ceilalți. Dar bătrânul de ce stă deoparte? Gheorghe înnumără hârtiile. Sunt numai trei. Și prostul ăla de nenea Alecu ce așteaptă? De ce stă cu capul în pământ?

Hâncu îl cheamă.

Bătrânul îl privește. Au înțeles. Prost să fii, și ai înțelege. Androne lasă hârtiile pe masă.

— Nu semnăm...

Comisarul crede că n-a auzit bine.

— Adică de ce să nu semnați? După asta, gata, vă dau drumul, sunteți liberi. Am găsit vinovatul...

Mașinistul izbucnește în râs.

— Ai găsit dumneata vinovatul?

— Ascultă, strigă State deodată. Să nu vă bateți joc de mine, că eu nu mă joc de-a poliția cu voi, s-a înțeles?

Alecu se apropie de cei trei și îi privește furios. „Ce dracu', s-au prostit?”

Hâncu îi dă un ghiont lui Gheorghe.

— Ce mai stai, spune...

And. – one îl oprește.

— Știi ce, domnule comisar, eu am scos litera...

— Și eu l-am ajutat, spune mașinistul.

Hâncu se apropie și el mai mult.

— Iar eu eram de față, așa, ca să știți...

Alecu ar vrea să se rezeme de ceva, dar în spate nu se afla decât un zid alb, prăfos, pe care o să-l murdărească de cerneala de pe halatul lui. Și dacă o să-l murdărească, ce dacă? îi vine și să înjure, și să râdă. Uite drăcia dracului! Dacă mai ține treaba asta un minut, pe comisar o să-l apuce damblaua. E găuit, găfâie, vrea să strige, aruncă tamponul de pe birou și urlă cât poate:

— Dați scris că și voi sunteți vinovați? Dați scris?

— Dăm, spune repede Androne. Adu hârtie și cerneală...

— Bine, bine, o să vă pară rău, o să vă mănânce Curtea Marțială, porcilor, o să vă dați cu capul de pereți, vă învăț eu minte să vă jucați cu mine de-a pisica și șoarecele... Petrică! Petrică! Ia-i de aici, ia-i și bate-i până vor spune că nu sunt vinovați, ia-i!

Ajutorul deschide ușa și mai întreabă o dată:

— Ce să spună?

— Bate-i până vor spune că sunt nevinovați!

Așa ceva n-a auzit încă ajutorul. Dă din umeri și-i îmbrânțește pe cei patru în odaia alăturată. Comisarul iese furios pe ușă și se repede spre Bazilescu.

— Îți place, domnule? Îți place?

— Ce s-a întâmplat? întreabă uluit patronul.

— Oamenii dumitale...

— Ce-i cu ei?

— Acum declară toți că sunt vinovați...

— Ce tot spui?

— Da, au cerut hârtie să facă declarație că în complicitate au scos litera aia blestemată...

— Nu se poate. Asta-i o treabă de unul singur. Nu: face așa ceva cu complici...

Comisarul trăneste ușa biroului de zornăie geamurile.

— Lasă că-i învăț eu minte! îi învăț eu minte... Bazilescu își dă seama că e timpul să plece acasă.

Nu mai are ce să caute aici. Pe scări, în timp ce-și așază pălăria pe cap, vorbește singur:

— Ai dracului oameni...

te R E Z A

În dimineața zilei de 25 august a anului 1944, Tereza se afla undeva de-a lungul Șoselei Nordului, în apropierea Bucureștiului, cu un grup de comuniști. Era foarte cald și într-un lan apropiat foșnea porumbul. Nici dinspre oraș, nici dinspre Pipera, nu se arăta vreun camion. Pe brațul strâmb al pompei de benzină de la barieră se așezaseră vrăbiile. Femeia își trecu de câteva ori mâna aspră pe frunte. Privi țeava cenușie a pistolului automat pe care-l avea atârnat de gât și se întrebă a nu știu câta oară ce-o să se petreacă peste câteva minute. Cu numai două zile în urmă, aceiași oameni care stăteau acum încruntați lângă ea, pândind marginea sură a pădurii din apropiere, îi spusese că războiul se terminase, și, iată, numai într-un răstimp atât de scurt, începuse un altul.

De pe aerodrom se ridica din când în când câte un avion. Tovarășii ei îl urmăreau cu priviri înfrigurate. Știa și ea că de două zile Bucureștiul era din nou bombardat și că grupul în care se afla trebuia să curețe locul acela de soldații germani care-l păzeau.

Din când în când, își arunca privirile spre calcanele de lut ale caselor din apropiere. Se întrebă cu spaimă ce va face vecina căreia îi încredințase copilul, când va auzi primele împușcături? O sudoare subțire îi acoperi fruntea. Într-o clipă își aduse aminte de o mulțime de lucruri, de întâmplări uitate. Privi spre comandant. Acesta tot nu se ridicase. Ședea culcat în iarbă și se uita spre aeroport cu un binoclu. Tereza nu-i vedea decât tălpile mâncate ale bocancilor și umărul strâns de cureaua armei. Vrăbiile stăteau liniștite pe brațul de fier ruginit al pompei de benzină. „La prima împușcătură, vor zbura”, își spuse

femeia. Își aplecă privirile și văzu mișunarea neostenită a insectelor din iarbă. Simți sudoarea curgându-i pe spatele plin. Mirosea plăcut a fân, cerul era foarte înalt și limpede. În depărtare abia se vedeau câțiva nori albi. Vru să nu se mai gândească la nimic, dar ziua fierbinte de vară îi aminti de alte zile...

„Numai curvă și hoată n-am fost”, spunea câteodată Tereza, dacă aveai timp s-o ascuți. Încolo le făcea pe toate: slugă-slugă; cărase, spălase, era deprinsă cu răul, cum te obișnuiești cu timpul. S-o fi privit, nu-ți venea să crezi elte auzeai de la ea, dar vorba cântecului: să nu-i dea Dumnezeu omului câte poate să îndure! în femeia asta puțină zăceau șapte suflete și încă unul pe deasupra. Dacă nici proprietarul ei, domnul Banculea, spaima mahalalei, n-o dovedise, însemna că e ceva de capul ei. Însă povestea cu proprietarul începuse mai târziu, când se mutase ea pe

Șoseaua Nordului, la mama dracului, că nu se mai isprăvea Bucureștiul ăsta!

Prin 1924, Tereza fugise de la părinți, de la țară, U ite-așa o apucase, să nu mai stea să slugărească primăria: aprinde lampa, du condica, adu cerneala, dă cu gaz pe dușumele, că notarul era și nas-sus, îi plăcea să miroasă a cazarmă, nu degeaba fusese el subofițer. „Fudul om” – când sta să se gândească, o apuca un răs. Nici șeful postului de jandarmi nu avea o asemenea mustață, de puteai să-mpungi cu ea. Mic, iute și-al necuratului, domnul Firoiu ținea nouă țiiitoare pe un genunchi și mai da și ajutor primarului la nevastă. Drept să spui, mică-mică, da pe vremea aia îi plăcea și ei, cât era numai de paisprezece ani, că prea avea o căutătură de te furnica și se ținea călcat și cu ștaif la gât. Numai că una era asta și alta când a dat să-i pună mâna dinainte, mai mare rușinea.

Atunci și-a spus Tereza că trebuie să lase totul și să plece la oraș să se facă om. Zis și făcut. Și-a strâns ce trențe avea, și-a făcut o bocceluță și, fără să deschidă gura, și-a lăsat casa și suie-te-n tren. La ele în sat, mai făcuseră și altele la fel. Le goneau sărăcia și păduchii, unde mai pui că se zicea că la București umblă câinii cu

covrigi în coadă.

Loc de rupt oasele găsisse; cine nu vrea servitor la ușa lui? Pe vremea aia era tânără, necoaptă ca pepenele, unde-o puneai acolo ședea, ce-i cereai aia făcea, pentru un blid de mâncare și-o bucată de pâine. Burta ei n-avea geam, că trăise și cu buruieni, ca păgânii. Primii stăpâni erau niște zgârșiți de negustori de pe

Grivița, de țineau stămburi într-o dugheană puturoasă și strângeau bani cu furca, dar ce, asta era treaba ei? Treaba ei era să le spele așternuturile, să le măture casa și să le facă de mâncare.

Ar fi fost cum ar fi fost, dar tot de la ale tinereții i s-a tras. Cam după vreo trei ani, crescuse Tereza, negustorul, bărbatul cucoanei, a început să se uite altfel la ea. Îi crescuseră țâțele, pe vremea aia avea și doi ochi de unguroaică, omul, om, dar puteai să te uiți la el, că era și bătrân, și urduros? S-a făcut că nu bagă de seamă, îl ocolea, mai mare frica: seara când se urca în odaia de sus, unde dormea, înclua ușa de două ori. A simțit că se strică treaba. Și nu de alta, dar abia se deprinsese. Avea patru pereți numai ai ei, ca un pahar, se minuna cucoana negustorului: „Când mai ai, fată, timp să ți le-aduni și pe ale tale? Că te scoli dimineața la cinci și te culci la miezul nopții...” Curată, călcată, nu mai scăpa de privirile hodorogului. Începuse s-o cheme în prăvălie când mânca nevastă-sa, că mâncau pe rând, să nu lase deverul. O puneă să se urce pe o scară să-i dea jos stămburile și să le scuture de praf, chipurile, numai ca să-i vadă picioarele tinere. I se făcea scârbă când își aducea aminte.

A mai trecut ce-a mai trecut, într-o zi a înghesuit-o după teighea și-a vrut s-o pupe cu gura lui vânătă. Mirosea a tutun și tremura tot. Abia i-a scăpat din mâini. Seara i-a spus cucoanei că ea nu mai stă. Să-i dea ce i se cuvine. Plângea de rușine și nevasta negustorului i-a numărat banii strânși și-a trimis-o c-o scrisoare la niște cucoane, prietene de-ale ei, tocmai pe strada Berzei. Astea erau trei bătrâne, surde și cam țicnite, de trăiau într-o casă cât o biserică, plină de pisici. Ce i-a mai pățit sufletul și-aici avea

să spună și la morți, dar parcă poți s-alegi? Stăpânul e stăpân, trebuie să nu crâcnești.

Nebunele, că nebune erau, se sculau pe la opt; ea ce să facă în timpul ăsta: cosea fețe de pernă pe etamină; asta de la fata primarului învățase. Mai scotea un ban, cu ce mai avea, se gândea că tinerețea trece și e bine să pui deoparte. Iarnă, vară, bătrânele pe la opt începeau să bocăne. Scoală-te și pune-le ceaiul pe masă, cară-le așternutul pe care dormiseră, afară, la aer curat; nu mai scăpa de gura uneia: „Terezo, vezi să nu ne fure careva pernele!” Acum ce era o pernă, dar intrase plictiseala în ele, că de-aia țineau pisici în casă. Scârboase animale pisicile astea! Curăța după ele, îi venea să-și ia câmpii. Ba odată îi trecuse prin minte să le otrăvească și să se ducă unde o vedea cu ochii, să scape de ele. Stăpânele rămăseseră singure de mulți ani. Uneia îi murise bărbatul la tinerețe și nu mai scotea nasul din niște cărți de vise, celelalte două, de otrăvi ce erau, că nu se uitase nimeni la ele, rămăseseră fete bătrâne și adunaseră atâta dușmănie pe om, că mai bine le-ai fi strâns de gât. Își dădeau în cărți și-n cafea. Tereza nici până în ziua de astăzi nu știa din ce trăiau. E drept că erau pioprietăresele unei curți întregi închiriate la niște funcționari și că luaau la întâi și la cincisprezece ale lunii bani de la ei, dar numai cu atât, să mai ții și slugă la ușă, era cam puțin. Se certau între ele, nu-și vorbeau cu săptămânile și doar erau din același sânge, dar ce, parcă nu sunt cinci degete la o mină și seamănă între ele, că nu seamănă? Treaba lor, să le fie țărâna ușoară, unde or fi acum pe lumea ailaltă!

A rămas și-aci vreo doi ani. În timpul ăsta i se petrecuse și o nenorocire. De la o vreme începuse să-i placă lăptarul care aducea smântână cucoanelor. Părea om serios, deși îi jucau și lui ochii când o vedea. Azi așa, mâine așa, nu puteau să rămâie numai cu privitul. Mitroi îl chema, avusese nevastă și-o lăsase și se jura că i-ar trebui muiere cu cununie să-l îngrijească. Sufletul ei, coală - albă. L-a crezut. Lăptarul a început să se întoarcă seara cu faitonul gol tot pe strada Berzei. Ți-era mai mare dragui să

auzi copitele calului dupăind pe caldarâm. I se făcea inima Terezei cât vârful acului și se roșea toată, cât era de mare. Dăduse drăguțul de Dumnezeu și o primăvară să te tot uiți afară. Mirosea a floare de tei, unde-și urca noaptea niște stele frumoase în creștetul cerului!

Ei îi dăduseră cucoanele o odăiță de doi metri pe trei, în fundul curții, nici n-aveai unde să-ți tragi sufletul, dar pentru cât îi trebuia și atât era de ajuns. Nu ziceți că îl pune pe Mitroi să dea ocol pe strada ailaltă, unde răspundea curtea lungă și avea un zid de cărămidăros și plin de iederă - că-l pune. Lăptarul, om care văzuse multe, bătea calul pe bot, se strângea o dată la cureaua și fluiera încetișor pe sub zid. Să fi trecut o lună, două, venise și păcătosul de iunie cu niște ploi nesfârșite, nu puteai să lași omul afară dacă-ți mai era și drag. În puține cuvinte, mai în glumă, mai în serios, s-a întâmplat ce trebuia să se întâmple, că nu ne-am născut cu bragă în sânge. Și-avea Mitroi o gură dulce, și unde potrivea cuvintele, se cunoștea că văzuse de mic Bucureștiul. Bine-a mai dus-o, până au mirosit-o hodorogăle. De multă vreme nu mai avuseseră un prilej să se certe cu cineva. Au chemat-o într-o seară, fată. Ședeau la masă, ca niște bufnițe, toate trele îmbrăcate în negru ca cioclii. A mai mare, conța Smaranda, de purta un coc ținut într-un pieptene de sidef și niște mărgelă cât oul de bibilică, i-a spus verde că în casa lor n-au nevoie de curviștine care primesc bărbați. În seara aceea a simțit Tereza că pe oameni nu poți numai să-i iubești. Mitroi era ca și bărbatul ei, doar îi spunea în fiecare seară c-o s-o ducă la el în județ, să-i facă o casă. N-a mai răbdat și le-a zis mâniată că sunt niște mortăciuni dușmănoase pe tinerețea ei și că dragostea e un lucru atât de rar, că dacă ar putea oricine să se aprindă la suflet, lumea asta ar fi ca o grădină. Nu i-au mai dat nici bani și s-a trezit în stradă.

Pe lăptar nu l-a mai văzut din ziua aia și-a înțeles că jurămintele bărbaților sunt ca hainele de vicleim. Și-a făcut socoteala, noroc cu banii strânși. Nu murea ea de foame cât o mai putea să țină acul în mână și să spele o rufă.

Vreo trei-patru zile a stat cu chirie la un hotel în piața Matache Măcelaru, pe urmă a găsit o altă cucoană. Porni cu ea tocmai în Dealul Spirii; n-o nimerise prea prost. Casă mare, curată, era de muncit mult, dar nu se speria. A ars odată un cearșaf cu mașina de călcat, a luat o palmă, o ținea minte și acum; s-a răstit la cucoană: „Să nu dați în mine, mâl bine vă plătesc ce-am stricat 1” N-a mai dat cucoana în ea. După vreun an jumătate, altă pacoste. S-a întors băiatul femeii de la școala militară. Frumos, frumos, numai eghileți, dar ea să nu mai audă de bărbați, deși erau nopți când i se părea că doarme pe o plită încinsă. Ce i-a venit și ăstuia, om în toată firea, a crezut că pentru banii pe care-i dă maică-sa poate să aibă și pe cineva care să-i aștearnă. Când s-a făcut mai al dracului, i-a dat una peste gură și-a plecat. Numai servitoare să nu fii în lumea asta păcătoasă, pentru că toți cred că sluga are sufletul ca o cârpă de șters ghetetele.

Era prin 31, banul se scumpise, se dădeau lucrătorii afară de prin făbriici, greu să mai mănânci o bucată de pâine. A trebuit să caute o cămăruță de închiriat, undeva mai la margine, să coste mai ieftin. Nu se mai putea trăi din altceva decât din spălatul rufelor. A întrebat în dreapta și-n stânga, cine-o fi trimis-o nu mai știe, a nimerit tocmai la Herăstrău, pe Șoseaua Nordului, care pe vremea aceea nu era decât un drum plin de praf și de gropi pe care treceau căruțele. Trei case-n dreapta, trei case-n stânga, unde te uitai numai bălți cu broaște și-o iarbă săracă și aia, pripită, nici caprele nu puneau gura pe ea. I-a plăcut Terezei că semăna a comună, își mai aducea aminte de acasă. Să nu fi fost proprietarul, tare-ar fi mers bine, dar parcă poți să te uiți în gura omului și să-l cunoști de la o poștă?

Domnul Bancul ea era pe vremea aia un bărbat înalt, cam adus de spate, cu un mers leneș de om cumsecade. Purta pălărie și haine la două rânduri și n-avea altă ocupație decât aceea de a strânge banii de la chiriașii săi. Ținea niște maghernițe de lemn, căptușite cu chirpici, de intrase păduchii în ele cum se ține mușchiul pe copac. Cu

ce strânsese, Tereza și-a cumpărat un par, două scaune și-o masă. A spoit odaia, lună a făcut-o, nu știa de lighioane, a plătit pe trei luni înainte și-a pornit după treabă. Pleca dimineața, venea seara, aproape că nici nu băga de seamă lumina zilei, ca omul cu necazuri. Noaptea, între două somnuri, cosea fețe de pernă pentru cucoanele la care spăla. Și-a mai cumpărat și o sobă de tuci, un dulap, trei farfurii cu linguri și furculițe; uite de-aici începe fericirea unui om, de la lucrul făcut cu mâna lui. Azi una, mâine alta, se umple casa și dacă te gândești la toate astea, te-apucă fudulia. Ehei, la vremea aia un bărbat să mai fi avut Tereza, că se copsese, era femeie cu scaun la cap!

Domnul Banculea s-a făcut al dracului abia mai încolo, peste vreo cinci-șase luni. Nu, că să le ceară o chirie mai mare, că se reparase Șoseaua Nordului, puneau boierii asfalt pe ea, să fie ca-n palmă, să treacă cu mașinile și să nu fie zdruncinați. Asta însemna, vezi, dragă doamne, că locul se scumpea și că impozitele se ridicau și ele, domnul Banculea de unde să le plătească decât din spinarea amărăților ce ședea în odăile lui puturoase, pline de păduchi? N-au dat chiriașii bani mai mulți, că nici n-aveau, și-atunci ea de ce să-i dea, însemna că se strică cu oropsiții. S-a pus proprietarul pe capul lor. Le-a închis apa, striga la ei, nu era zi de la Dumnezeu să nu iasă în curte și să le spună ce-i venea la gură. Toate ar fi fost cum ar fi fost, dar

Tereza mai ședea și perete-n perete cu el. Domnul Banculea era și bețiv pe deasupra, aducea noaptea femeii și până nu le bătea, nu se culca în pat cu ele. Ce-i auzeau urechile Terezei nu se poate povesti. I-a zis de la obraz, dar ce, parcă el o asculta? Din boanghină n-o mai scotea, boanghină și curvă. Femeii i se urca sângele la cap. A ieșit la el odată cu toporul, să nu fi fost vecinii, acolo îl căsăpea. S-a mai astâmpărat o vreme, că era și fricos după toate altele.

În primăvara lui 32 l-a cunoscut pe bărbatu-său. Se întorcea de la o cucoană la care spălase toată ziua. În cutele rochiei ieftine mai stăruia mirosul de leșie și de

aburi de rufe, avea și-o ameteală de nedormită ce era, ar tot fi stat jos, că i se umflaseră picioarele aplecată peste albi. Nu se uita nici în dreapta, nici în stânga. De la capul tramvaiului și până în mahalaua ei, aproape de Pipera, era de mers. Mâncai o pâine și jumătate, dar cu timpul se obișnuise. Era mai greu iarna, când s-așternea zăpada nămeținămeți, ziceai că-ți iese lupul înainte, dar atunci se întorcea mai devreme, să n-o apuce seara. Pe când acum?

Era la începutul lui martie, pe marginea drumului noroios mai rămăseseră grămezi de zăpadă. Potecile se zbiciseră; deasupra, amurgul sur, nori vineți și-o rămășiță de soare, să înveselească cerul. Mirosea a pământ și-a bălegar, pe lângă ea treceau țărani în căruțe, bătându-și caii. În urma lor cădeau paie tocate, Tereza le mai auzea glasurile vesele, de parcă ar fi fost plecați la nuntă. La dreapta se vedea Șoseaua Nordului, cu limba ei de asfalt negru, spălată de ultimele ploii.

În fața pompei de benzină, că ridicaseră și o pompă de metal, vopsită în galben, cu un braț adus, stătea Gaie, un bătrân de vindea muierilor din mahala gaz și umplea rezervoarele autocamioanelor care se opreau aici. Se vedeau în fiecare zi, cam la aceleași ceasuri și Tereza îi dădea ea întâi bună seara, pentru că era mai tânără și așa se cuvenea. Gaie scotea ceasul de la brâu, îi bătea geamul vechi cu unghia și spunea în glumă: „Cam târziu, cam târziu, domnișoară!” Ei, uite asta-i plăcea Terezei, că bătrânul n-o mai scotea din domnișoară. Mai târziu, peste vreo doi sau trei ani, de un Paște, i-a dat în dar o cămașă, lucrată de mâna ei, s-o țină minte.

În ziua aia, când trecea ea pe-acolo și dădea ca de obicei bună seara, din baraca lui Gaie, că acesta avea și-o baracă de adăpost pentru vreme rea, a ieșit un bărbat tânăr, să fi avut treizeci și ceva de ani. Era îmbrăcat într-o salopetă unsuroasă de cărbune și ținea o mână în buzunar. Între buzele fripte de tutun, ardea o țigară. Avea ochii mari, mirați și un obraz palid, neras, care nu-l urâțea ele loc. Tereza s-a oprit fără să vrea pe loc, crezând că omul acela necunoscut vrea s-o întrebe ceva, dar el i-a făcut

numai loc să treacă și și-a scos șapca din cap, salutându-l cu un zâmbet abia văzut. A grăbit pașii tulburată, fără să știe de ce. Pe urmă, când s-a gândit mai bine, știa de ce-i plăcuse atât de mult omul acesta întâlnit pe Șoseaua Nordului: era singurul bărbat care-și scosese șapca în fața ei.

Cum a ajuns acasă, după ce-a aprins lampa, primul lucru pe care l-a făcut a fost acela de a se uita în oglindă. Câți ani trecuseră de când nu-și mai privise chipul slăbit, urât puțin de nopțile nedormite, dar tânăr încă?

Sufletul ăsta omenesc tare-i păcătos! Ți-o ia înainte, presimte. Într-o săptămână a scos lucrurile afară, a aruncat o vadră de gaz în colțurile odăii, să scoată păduchii din lemnul vechi, s-a mai și certat cu proprietarul, care spunea că dacă sare o scânteie o să-i ia casa foc, că nu mai ardea odată, a spoit, și-a spălat perdelele, le-a călcat, ți-era mai mare dragul să intri să șezi.

Se îndreptase și timpul, venise aprilie cu sărbătoarea lui verde, câmpul Piperei, numai iarbă. Cum se apropia de șoseaua asfaltată, Terezei îi bătea inima mai tare. Domnul Gaie, tot la locul l-ai sta, pe un scăunel cu trei picioare, ca vânătorii. Fuma și ăsta ca șerpii, de ce s-o fi spunând așa, chit că pe pompă scria: „*Atențiune, pericol de incendiu, nu aprindeți țigări!*” Când îl vedeai, cu buruiana dracului în gură. Tot așa hâtru, scotea ceasul lui de la brâu, îi bătea geamul cu unghia îngălbenită la vârf și spunea cuvintele acelea frumoase, de-i plăceau Terezei: „Cam târziu, domnișoară!” Și sufletul ei se posomora, trăgea cu ochiul spre maghernița bătrânului, doar – doar l-o vedea iar pe omul care-și scosese șapca în fața ei.

Trecuse vara aia, degeaba pusese Tereza și niște flori de hârtie la fereastră, le acoperise praful, păreau cenușii, urâte, nici nu se mai uita la ele. O apucase un dor de bărbat, nu mai dormea nopțile. Peste câmpul Herăstrăului plutea un miros de fân, adus de vânt de departe. Ar fi umblat desculță, ca o bezmetică, începuse să vorbească singură, tinerețea își cerea ce-i al ei. Își adusese aminte de câteva ori de Mitroi, îl iertase în sufletul ei, dacă l-ar mai fi

întâlnit i-ar fi răspuns la bună ziua.

Pe bărbatu-său, pe Constantin, îl întâlneau abia în toamnă, din întâmplare, tocmai pe Grivița, într-o dugheană în care intrase să-și cumpere pantofi. Când să se-așeze, să târguiască, de cine dă cu ochii, alături? De omul pe care-l aștepta de atâta vreme. Își încerca și el o pereche de pantofi de box, cu botul pătrat, după moda americană de-atunci. El a recunoscut-o numaidecât. Era îmbrăcat în niște haine scurte, cam necălcate, și-avea alături o lădiță de lemn, cu scule. S-a ridicat de la locul lui, târându-și un picior neîncălțat, și-a întrebat-o dacă ei îi plac pantofii aceia negri, lați, cu o cusătură albă de jur-împrejur. Din una, din alta, s-a trezit cu el alături pe strada luminată, cu câte un pachet la subsuoară. Au mai intrat în câteva magazine; Constantin, că-i spusese cum îl cheamă, era să-și uite lădița în câteva locuri, veseli cum erau, ca și când se cunoșteau de când lumea. Prăvăliile miroseau frumos a piele și a toval, a mandarine și a untdelemn, a stofă ținută la căldură, și în după-masa aia de toamnă a înțeles Tereza plăcerea târguitului.

Pe la nouă au intrat amândoi într-o grădină cu muzică și-au băut bere, ca după o oboseală mare, și-au stat până mai târziu. Noroc cu noaptea blândă, cîndă. A aflat de la el că lucrează la trenuri, era lăcătuș, ținea pe maică-sa și încă o soră de era dată la școală. Nu părea prea îndrăzneț, deși sub gură avea o tăietură a bărbiei care dovedea încăpățănare. Credea că are, ca și taică-său care murise, ceva la plămâni, asuda seara și dimineața. Nu voia s-o sperie, dar era bine să știe.

După vreo două ceasuri au plecat cu un tramvai spre Filantropia. Tereza a vrut să-l lase, că ședea departe și nu se cuvenea să-l ducă până în mahalaua ei, dar Constantin știa un drum pe marginea bălților, într-o jumătate de ceas se putea întoarce acasă fără mare pagubă.

Vreo două luni au făcut împreună drumul acesta, nici nu simțise Tereza frigul lui noiembrie, deși era îmbrăcată numai într-un palton ros și subțire. Înainte de a cădea prima zăpadă, Constantin a dus-o la primărie, i-a pus în

deget o verighetă de alamă și s-a mutat la ea. La popă n-a vrut să meargă, deși ea ar fi vrut foarte mult să fie mireasa lui și-n fața lui Dumnezeu. Bărbatu-său a răs când a auzit-o și-a retezat scurt: „Dumnezeu nu există, e o născocire a popilor”. Icoana din perete nu i-a scos-o însă, numai a sfătuit-o cu o blândețe mușcătoare: „Când ți-o fi greu, să nu te rogi celui-de-sus, ci să-mi spui mie!”

Între lucrurile pe care și le adusese el, Tereza a văzut și niște cărțulii din care bărbatu-său nu-și mai ridica ochii când avea un ceas-două libere. Ce-a mai pățit și în ziua când a intrat Constantin în curtea ei... Domnul Banculea se brodisese acasă, umbla cu mâinile la spate, în palton, să ia aer. Tam-nisam, cum a dat cu ochii de el, a întrebat-o: „Dar dumnealui cine este, că eu la mine în curte nu primesc străini!” „Bărbatul meu!” Proprietarul n-a spus nimic un ceas-două, până a copt-o bine. Constantin își chemase niște prieteni seara, ia masă, să țină și ei minte ziua aceea, să bea un pahar de vin. Erau vreo trei, cu nevestele, niște oameni posaci, nedeprinși cu petrecerea. Sorbeau tăcuți, vorbind cu glas potolit despre necazurile lor, nu supărau pe nimeni.

Când le era lumea mai dragă, cine bate în ușă? Proprietarul. Nu, că are de vorbit cu „chiriașa lui”, cu Tereza. În locul ei a ieșit Constantin afară. S-a cam speriat domnul Banculea. „Ce vrei, domnule?” l-a întrebat cu un glas supărat. Câr-mâr, zicea că ori își găsește femeia altă odaie, ori să mai dea ceva la chirie, că se înmulțiseră. Bărbatul ei îi răsese în nas: „Doar nu stau la dumneata în poală! Nu-ți dau niciun leu mai mult, așa ca să știi, și de-a cum încolo, cu mine să stai de vorbă, nu cu ea, că eu sunt bărbatul ei!” S-au certat vreun ceas afară, de auzeau și musafirii de la masă. Mai mare rușinea pentru obrazul lor. Când a intrat Constantin în casă, era vânat de mânie. Atunci l-a auzit ea pentru prima oară înjurând. „Las că terminăm noi odată cu exploatatorii ăștia!” a încheiat și s-a înveselit deodată, turnându-și vin în pahar.

Ce știa Tereza pe vremea aia ce-i aceea „exploatare” și comunism? În cărțuliile lui nu-și vâra nasul din respect.

Îi plăcea foarte mult omul acesta tăcut și liniștit, și el o iubea de asemenea cu o stăpânire blândă. Un an de zile a fost fericită, nici măcar vorbele scârnave ale proprietarului n-o mai supărau.

În iarna următoare născuse primul copil, un băiat. Ce mai petrecere au făcut, că bărbatu-său era tare bucuros! N-au trecut nici două luni și l-au arestat pe Constantin. Cât ținuse greva de la Ateliere, tot cu frica în sân trăise. Era și un ger de crăpau pietrele. Al ei, dincolo de gardul de fier: îi aducea de mâncare ca la hoți, bătându-se cu jandarmii, care n-o lăsau să se apropie. Noroc de copilul pe care-l ținea în brațe înfofolit, că n-avea cu cine să-l lase. De mila lui, dinii stăpânirii mai închideau ochii. „Au să vă împuște î „îi spunea ea cu spaimă, privind acea mulțime neagră de soldați care păzea intrările. Constantin râdea și era frumos, așa, cu obrazul său palid, nebărbierit: „Chiar dacă au să ne împuște, suntem destui; nu pot să ne omoare pe toți!” Se uita la copil și-o trimitea acasă. „O să se îmbolnăvească! spunea. Nu-l mai ține aici, în frig”. Dar ei nu-i venea să se dezlipească de gratiile acelea reci de fier. Vuietul mașinilor care aduceau mereu alți soldați, comenzile cu glas tare ale ofițerilor, vaietul mulțimii de femei, toate la un loc o înspăimântau. Nu dormise vreo două nopți. Alergase prin vecini, găsisse un suflet de femeie căreia să-i lase copilul bolnav și alergase cu două pâini negre și o mâncare sleită până la atelier.

Încă de departe, de la capătul Griviței, auzise un uriet sinistru de sirenă, aerul rece vibra ca o tablă lovită. Începuse să alerge și deslușise împușcăturile înfundate. Parcă ar fi tras. cineva în propria-i inimă. Simțea o durere ascuțită sub sân, fugea gâfâind. De departe se auzeau strigăte și pașii soldaților alergând pe caldarâm. O opriseră de departe jandarmii; degeaba încercase, plângând, să răzbată prin cordonul acela, nu reușise. Deasupra locului plutea un fum verde, mirosea a praf de pușcă, pe lângă ea treceau mașini huruind și sirena aceea se auzea mereu, sfâșietor, din ce în ce mai puternic, îngrozind-o.

Constantin nu se întorsese acasă decât peste vreo trei ani, bolnav, abia ținându-se pe picioare. În timpul ăsta îl mai văzuse de câteva ori, la pușcăria unde-i ducea pachete cu mâncare. Stăteau tăcuți unul în fața altuia, despărțiți de o plasă deasă de sârmă și schimbau numai câteva cuvinte. El întreba ce mai face copilul și ea îl liniștea cu câteva cuvinte. Nici nu-i deslușea bine chipul slăbit, ar fi vrut măcar să-i strângă mâna, dar nu se putea. Serile când se întorcea de la penitenciar i se păreau îngrozitoare. Cât timp putea să muncească, să uite, se simțea bine, dar de când primea cartea poștală, mică și îngălbenită, pe care scria cu cerneală violetă data vorbitorului și până îl vedea, i se părea că orele stau pe loc, o apuca o amețeaală. Noroc cu Chiva, vecina ei, o femeie între două vârste, care văzuse multe, muiere tăcută și înțeleaptă, cu care se mai ajuta. Să nu fi fost femeia aceea, ar fi trebuit să nu mai lase copilul din brațe și asta nu se putea, pentru că ea din mâinile ei neobosite își scotea pâinea cea de toate zilele.

Domnul Banculea, de când îl arestaseră pe Constantin, crescuse în colți, nu-i mai tăcea gura: „Să te muți, boanghino, cu broscuiul tău cu tot! Că nu pot să dorm din pricina lui...” Dar el, copilul, ca îngerul, nu-i auzeai gura. Nu mai putea să rabde Tereza, striga la el: „Ce inimă de câine oi fi având, domnu' Banculea, de nu mai ai loc de-o amărâtă!” Proprietarul rânjea: „Eu n-am milă de comuniștii care vor să răstoarne ordinea statului!” Asta era politică, nu mai pricepea Tereza. Sta uneori noaptea, cu ochii deschiși, și se gândea. Adică de ce îl ridicaseră pe bărbatul ei, ce voiau ei, comuniștii, pentru că el spunea că e comunist? Să dea ordinea statului peste cap? Dar ce era aceea ordinea statului P Mai demult, când el încă stătea acasă, de nu-l luaseră, Tereza îndrăznise să-l întrebe cu sfială: „Adică ce-i aia exploatare și ordine capitalistă?” Cuvintele o înfiorau și acum, i se părea că sub ele se ascund taine nemaipomenite, pe care ea, o minte slabă de femeie, nu are cum să le dezlege. Constantin ridicase privirile, o privise puțin și-i luase mâna. „Unii

dintre tovarășii mei îmi spun că nu e bine să amestecăm femeile în politică, dar eu tare cred că bine-ar fi ca și ele să se ocupe de treaba asta. Am fi mai mulți. Ce, adică pentru femeile noastre mizeria are altă culoare?" Răsese încet, întristat puțin de un gând al lui, și pe urmă o întrebase, deși știa ce hram poartă de când o luase: „Tu n-ai vrea să fii respectată în lumea asta?" Cum să nu vrea? Dar ce, parcă nu era respectată? Uite, de pildă, domnul Gaie, și-acum se uită la ceas când o vede. E drept că nu-i mai spune domnișoară, dar asta numai pentru că nu se mai cuvine. Cât despre zăludul de proprietar, ăsta era bun de legat, n-avea inimă-n el, cum să-i ceri prostului să te respecte? Numai că nu mai avea loc de ea. Credea că, dacă e singură, poate să-și facă de cap. Și începuse cu judecățile. Pe sălile tribunalului nu fusese Tereza niciodată, dar domnul Banculea nu se lăsase până n-o adusesc în fața judecătorilor. Multă vreme nu pricepuse femeia cum se pot ascunde răutăți în sufletul unui om, dar de data aceasta se lămurise. După câteva înfățișări, fusese amendată să plătească cinci sute de lei pentru că „degradează imobilul în care locuiește”, cum sunau vorbele unuia dintre grefieri. Degeaba plânsese Tereza și-i chemase la fața locului, oamenii aceia parcă erau surzi și orbi. Adică, pentru că tot nu înțelegea, dacă voise să scape de păduchii din pereții de lemn ai coșmeliei proprietarului însemna că dorise să-i dărâme „imobilul”? Atâta strâmbătate nu mai îndurase femeia. Parcă judecătorii îmbrăcați în negru erau jurați cu domnul Banculea, nici nu voiau s-o asculte, ei îi arătau cărțile lor groase în care zăceau în litere legile lor strâmbe. Suma pe care trebuia s-o plătească nu era atic de mare, dar știa hapsânul ei de proprietar cum își câștiga ea fiecare leu, cum nu dormea nopțile ca să mai coase o față de pernă pentru că avea de hrănit un copil?

Când au ieșit afară din sala întunecoasă a tribunalului, domnul Banculea i-a răs în nas: „O să te văd eu, dacă mai ai glas. La al doilea proces, am să te arunc în stradă, pe tine și pe broscoiul tău; scap eu de voi, de toți.

Îmi bag eu alți chiriași, să-mi dea cât vreau...”

În ziua aia i s-a umplut sufletul Terezei ca un pahar. Nu știuse prea bine ce ordine burgheză vor să răstoarne comuniștii, dar bărbatul ei împotriva unor oameni de felul lui Banculea se vede treaba că lupta, cu ei avea o răfuială. Când îl văzuse ultima dată dincolo de gardul de fier al atelierelor așteptând liniștit, fără teamă de ceea ce o să i se întâmple, crezuse că de fapt el n-o să pățească nimic, că se va întoarce peste o zi sau două și viața lor va fi ca înainte, bună-rea, dar o viață lipsită de spaima asta a zilelor care se duc goale undeva, fără să-ți lase vreo bucurie. Sub ochii ei trecuseră camioanele cu morți și răniți, auzise comenzile răstite ale ofițerilor și simțise paturile metalice de pușcă în coaste când încercase să se apropie împreună cu mai multe femei de porțile înalte de fier ale atelierelor, ca să știe o clipă mai devreme dacă bărbatul ei fusese omorât sau nu. Două săptămâni așteptase în poartă să-l vadă întorcându-se, dar cel puțin după trei zile se mai liniștise, pentru că dacă nu i-l trimiseseră țepăn acasă, să-l înmormânteze, însemna că scăpase. După o lună îl văzuse la proces într-un țarc de lemn, palid, dar surâzându-i cu blândețe. Răspundea liniș /it la vorbele răstite ale judecătorilor. Tereza auzea pentru u prima oară cuvinte îngrozitoare: „crime împotriva statului”, „rebeliune”, pe lângă ea treceau văduvele îmbrăcate în negru ale tovarășilor morți, dincolo de avocați stăruia tăcerea neiertătoare a mulțimii de ceferiști, care priveau cu ochi plini de ură masa judecătorilor. Trebuiau deschise mai multe ferestre, aerul era înăbușitor, ședințele se întrerupeau des, sala era evacuată din când în când de jandarmi; când în sfârșit, după mai multe zile, se rostiseră sentințele, mulțimea aceea tăcută izbucnise într-un murmur amenințător, care nu fu potolit decât afară.

Constantin fusese condamnat la trei ani de închisoare și femeii nu-i venea să creadă că toate acestea se puteau petrece sub ochii tuturor, fără ca cineva să poată face ceva în ajutorul celor care, așa cum i-o spuneau și ei, nu cereau decât „pace, pâine și dreptate”.

La început se resemnase. Sufletul ei de țărancă se împăca la gândul că „dacă așa a dat Dumnezeu, așa trebuie să se întâmple”. Numai că peste vreun an i se îmbolnăvisese copilul și trebuise să cheltuiască pe doctorii toată bruma de bani ce o strânsese. Niciodată viața nu i se păruse atât de tristă ca în aceste zile. Se gândea cu groază că dacă bărbatul ei se va întoarce și nu-și va mai găsi copilul ar fi fost mai bine să n-o fi găsit nici pe ea, pentru că însemna că nici atâta nu fusese în stare să facă cât lipsise, să crească un copil care era și al lui. Și fără să vrea se uita altfel în jurul ei. Începuse să se întrebe de ce unor oameni le este dată o viață ușoară și altora numai suferință și griji? Și cucoanele cărora le spăla rufele aveau copii, dar aceștia erau sănătoși, părinții lor nu le duceau grija, nu simțeau spaima ei, mereu sporită, de mamă care nu poate să-și apere copilul de primejdiile creșterii.

Se făcuse colțoasă, supunerea ei blândă se schimbase într-o trufie rece, ascunsă. Simțea uneori și puțină milă față de femeile acelea ce trăiau în lenevie și plictiseală. Înțelesese deodată că oamenii care veneau uneori înainte de arestarea lui Constantin în casa loc se ocupau cu ceva primejdios. Și nu mai suferi atât. Aștepta zilele de vorbitor cu nerăbdare, de la o vreme își privea bărbatul altfel. El nu-i spusese niciodată că se îndeletnicește cu lucruri deosebite, dar Tereza știu dintr-odată că locuise multă vreme lângă un om neobișnuit. Îi căută cărțuliile pe sub saltele, unde le ținea ascunse și începu să citească.

Se descurca greu, ar fi vrut să întrebe și pe alții câte ceva despre ceea ce-i rămânea nelămurit în minte, dar pe cine să întrebe? Vecina ei, Chiva, era o femeie la fel de neluminată ca și ea, iar altcuiva nu putea să-i arate broșurile dosite.

Într-o după-amiază din vara anului 1936 se întorcea pe Șoseaua Nordului cu copilul de mână. Acesta crescuse, îl lua de vreun an de zile cu ea pe unde se ducea, uitându-l pe câte o grămadă de rufe murdare. Dumitru, că Dumitru-l botezase, era un băiețuș tăcut, nu scotea o vorbă ceasuri întregi. Tereza îi făcea, cu mâinile ude, vapoare din hârtie

de ziar și cu asta nu mai avea nicio grijă, putea să-și vadă de albia ei. Era încă devreme, peste câmpul Piperei nu coborâseră primele umbre ale serii. Se vedea de departe aeroportul cu iarba lui scurtă, albăstruie și cerul larg sub care zburau avioanele argintii. În drapelele aflate pe acoperișurile hangarelor bătea vântul, și de undeva din gropile Herăstrăului venea un miros de gunoi dospit la căldura soarelui, o miasmă ascuțită și tulburătoare. În curțile rare cântau cocoșii leneși cu glas dogit și la pompa de benzină a lui Gaie aștepta un om care tare aducea cu bărbatul ei.

A mărit pașii, speriată puțin, făcând grăbită socoteala zilelor pe care Constantin al ei trebuia să le petreacă încă în pușcărie și după zece minute de mers l-a recunoscut. El era, în hainele rămase prea scurte, necălcate. La fel ca în ziua când o cunoscuse, își scosese șapca din cap și venise alergând spre ei. Tereza îl lăsase pe copil să meargă singur pe drumul de asfalt. Dumitru privise nedumerit la necunoscutul care se aplecă spre el și-l sărută. Femeii îi venise să plângă, dar se stăpânise, nici ea nu știa de ce, așteptând să se ridice... Ce-i cu tine?" întrebasese când în sfârșit Constantin, cu copilul în brațe, o privise. „Bine, ce să fie, mi-au dat drumul”. Era palid, tușea încet, acoperindu-și gura cu palma. Au trecut prin dreptul pompei și domnul Gaie i-a privit fără să spună nimic, prefăcându-se că are treabă. Bărbatul a intrat în casă, s-a uitat la lucrurile cunoscute și s-a așezat pe pat, ostenit. Ar fi putut să intre înainte, pentru că știa unde ținea ea ascunsă cheia, dar se mulțumise să o aștepte câteva ceasuri la pompa de benzină, stând de vorbă cu Gaie. O întrebasese ce i se mai întâmpla -, dar Tereza nu-i spusese nimic despre felul cum se purtase proprietarul cu ea. Încercase în seara aceea să fie veselă, să-l facă să uite câteva ceasuri că trecuseră trei ani de zile de când el nu se mai întorsese. Târziu, spre miezul nopții, după ce luaseră masa și adormiseră copilul, Constantin se dezbrăcase și fără să spună un cuvânt o chemase lângă el. A doua zi, femeia ajunsese mai târziu la cucoana căreia îi spăla

rufele. Era puțin mai palidă, cu un surâs ascuns pe buzele veștede, cu o lucire de fericire secretă în ochii verzi.

Vreun an de zile, Constantin nu avu voie să lucreze nicăieri. Îi cereau hârtiile și în hârtii scria că „uneltise împotriva statului”. Patronii se fereau de el ca de ciumă, iar la Calea Ferată în niciun caz nu-l mai primeau. La început se necăjise, se întorcea seara după o zi de alergătură zadarnică, cu o cută care mereu se adâncea pe frunte. Începuse să bea câte puțin rachiu și asta nu-i făcea bine. Tereza voia să nu-l mai știe așa, îl liniștea zadarnic, spunându-i că atâta vreme cât putea ea să muncească să nu aibă nicio grijă. Bărbatul îi luă mâna arsă de sodă și i-o mângâia încet, o privea drept în lumina ochilor și râdea scurt: „Tu ești cea mai bună nevastă din lume, dar eu nu pot să stau, trebuie să fac ceva...”

Într-un timp găsisese câte ceva de lucru pe la binalele din parcul Jianu unde se ridicau o mulțime de vile. Cărase la început cu spinarea, furase din ochi meseria de zidar și în câteva luni putea să se întoarcă fericit sâmbăta seara acasă cu un teanc de hârtii pe care-l așeza pe masă. Își mai cumpăraseră haine, duminica iar veneau musafiri în casa lor. Erau aceiași oameni tăcuți, vorbind aproape șoptit, ca și când s-ar fi temut în permanență că sunt pândiți de urechi străine. De nevestele lor se apropiase cu greutate. Erau și ele mute, necăjite, trăind cu o spaimă mereu prezentă în suflet. Seara, după plecarea lor, Tereza îl ruga pe Constantin să-i vorbească despre prietenii lui, despre cărțile pe care cu greu le înțelegea. Bărbatul îi spusese cu răbdare că existau atunci în România niște oameni care voiau să răstoarne burghezia. Răsturnarea nu se putea face cât ai bate din palme, aveau de ridicat cadre, oamenii aceștia trebuiau să se pregătească, să învețe în

7 - Teicza fiecare zi. Unii dintre ei putrezeau în pușcării, alții erau hăituiți, dar lupta lor surdă nu înceta nicio clipă.

În câteva rânduri, Constantin o trimisese la niște prieteni de-ai lui cu niște pachete și Terezei nu-i fu frică, deși înțelegea că făcea un lucru periculos. Trufia aceea

rece, abia mijită față de lumea pe care o slugărea, crescuse și i se întâmplase de câteva ori să se certe cu cei de la care câștiga bani. „N-ai să mai găsești de lucru, îi spunea câteodată bărbatul ei, și-atunci ce-ai să faci, pentru că nici cu zidăria asta a mea nu se știe cât o să mai meargă!” Tereza îl privea mirată: „Adică ai vrea să mă las călcată în picioare?” Se împăcau repede, dintr-o privire. De fapt. Constantin era mândru de schimbarea ei. Totul ar fi mers cum trebuie, dacă băiatul lor, Dumitru, ar fi fost mai sănătos, dar obrazul lui rămânea tot vânăt, roșeața sănătății nu se aprindea sub pielea aceea subțire. Știau amândoi, și ea, și bărbatul ei, că moștenise boala de piept a tatălui. Le-ar fi trebuit o casă luminoasă, mare, în care să intre soarele, dar unde să se mute ei de aici pe astfel de vremuri, când măsurau banii ca la farmacie, cu dramul?

Pe urmă, Tereza rămăsese iar însărcinată și născuse o fată. Se înmulțeau. Proprietarul nu mai tăcea cu legile lui și parcă de ce îmbătrânea, de aceea se făcea mai arțagos. Noroc că avea bărbatul la ușa casei, că altfel și-ar fi luat câmpii din cauza nebunului ăstuia. Se făcea că nu-l mai bagă în seamă și-și vedea de-ale ei.

În preajma războiului, iar îl ridicaseră pe Constantin. Într-o noapte năvăliseră vreo cinci inși necunoscuți în casă, speriaseră copiii din somn și căutaseră peste tot. În toate ungherele odăii. Găsiseră un pachet de manifeste, îl luaseră cu ei și Tereza îi urmase în urma bărbatului, care fu urcat într-o mașină. Când ultimul huruit al dubei se pierdu, Tereza se întoarse spre casă. Începuse să plouă și noaptea era rece. Își aduse aminte că lăsase copiii singuri și grăbise pașii. Ușa era dată de perete și în odaia lor toate lucrurile zăceau vraște la pământ. De dincolo de zidul subțire se auzeau înjurăturile proprietarului. Nici nu se răcise bine așternutul în care stătuse Constantin și domnul Banculea începuse cu amenințările lui: „O să vă scot din casa mea, comuniștilor, și pe tine, boanghino, te potrivesc eu!” Nu-i răspunsese și plânsese încet, înăbușit, după ce-și adormise copiii. Zorile o găsiseră cu lampa aprinsă pe masă, ascultând zgomotele curții. După multă vreme

auzise glasurile celorlalți chiriași, care plecau dimineața la muncă și se întorceau abia noaptea, osteniți, fără chef de vorbă ori de petrecere. Unul dintre ei, un cazangiu, îi bătuse la geam și o întrebase cu glas răgușit, privind în pământ: „Iar l-au luat pe-al dumitale?” „Da”, îi răspunsese Tereza. „Nu-i nimic, se întoarce el. Dacă ai să ai vreo nevoie, spune-ne și nouă”. Și plecase fără un cuvânt, trântind poarta în urma lui.

89

Pe urmă începuse războiul. Pentru ea viața nu se schimbase prea mult, poate îl simțea numai în faptul că găsea mai greu de lucru, pentru că unii dintre cei care-i dădeau de lucru scăpătaseră sau aveau necazuri, în unele porți cunoscute zărea în zori drapelul negru și nu mai intra, știind că familia celui căzut cine știe unde primise un plic de la comandamentul armatei. Pe

7*

Constantin al ei îl mai văzuse numai de două ori, nu mai putea să-i trimită nici pachete, pentru că legile se aspriseră. Ultima dată arăta foarte rău, abia venise la vorbitor, parcă mai mult târându-se. Întrebase de copii și de mersul războiului, dar ea nu-i putuse spune mare lucru, fiindcă nu citea ziarele. El o certase blând pentru asta și de a doua zi Tereza începuse să urmărească cu o speranță chinuitoare soarta șovăielnică a luptelor.

La sfârșitul anului 1942, fata murise după o scurtă boală. Era o iarnă grea, tot câmpul Piperei fusese acoperit de mari troiene, vântul bătea de-a lungul Șoselei Nordului cu furie. Abia au putut, ea cu vecina ei și cu câțiva meseriași din curte, să ducă sicriul copilei până la cimitirul din apropiere. Nu spunea nimeni nimic. S-au întors, au rămas câtva timp în odaia rece, mângâindu-i băiatul. Acesta se juca nepăsător în patul lui, și mai târziu, când tăcerea din jur devenise apăsătoare, întrebase unde i-o duseseră pe sora lui, pe o vreme ca asta.

În primăvara următoare, un poștaş pe bicicletă întrebase la pompa de benzină pe domnul Gaie dacă știe cumva unde șade Tereza. Acesta s-a ridicat de pe scaunul

său și i-a arătat casele cu spate de chirpici ale lui Banculea: „Acolo”. Omul a mulțumit și s-a urcat iar pe bicicleta lui ruginită, care scârțâia la mers. Avea pe cadru, legat cu sfoară, un pachet nu prea mare și Gaie se întrebase de unde-i venise femeii un asemenea dar, pentru că o știa singură și, după câte-și amintea, de când o cunoștea, nimeni nu-i scrisese măcar o scrisoare.

Întâmplător, Tereza era acasă. Privise la omul cu șapcă și se iscălise pe o recipisă, uluită puțin, cuprinsă de presimțiri. Poștașul, fără să spună un cuvânt, se suise pe bicicletă și plecase. Femeia îl urmărise puțin și desfăcuse curioasă pachetul, chiar în pragul casei, nemaiavănd răbdare să intre înăuntru. Sub hârtia groasă, cenușie, se aflau hainele necălcate ale lui Constantin, cămașa lui peticită cu grijă la guler, pantofii scâlciați și verigheta de alamă, puțin coclită de trecerea vremii, în care era săpat numele ei. În câteva rânduri bătute la mașină, direcția unei închisori din țară o înștiința că bărbatul ei fusese ucis, pentru că „încercase să fugă de sub escortă”. Nu urma nicio lămurire, nimic. Numai trei sau patru rânduri bătute la mașină și stofa neînsuflețită a hainelor, cămașa aspră, ieftină, în care stătuse trupul viu al lui Constantin. A pus jos grămada aceea de lucruri cu care nu mai avea ce face și a privit cerul albastru, adânc, al zilei de primăvară. Ar fi vrut să scoată un strigăt sau să lase să-i scape pe obraz o lacrimă, dar nu simțea decât o apăsare dureroasă pe inimă. Și-a pus în deget și verigheta lui, care era puțin mai mare, și de atunci n-a mai scos-o. Încă, mai târziu, încolo, o întrebau cucoanele de ce poartă două verighete, și ea le răspundea repede, cu răceală, că acela era semnul ei de doliu, pentru că-i murise bărbatul.

Înainte de începerea bombardamentelor asupra Bucureștiului, prietenii lui Constantin începuseră să vină din ce în ce mai des în casa ei. O întrebau dacă e pregătită și ea înțelesese că în curând trebuia să se petreacă ceva neobișnuit. Îi ajuta, ca și pe bărbatul ei, să ducă pachetele cu manifeste, și într-un timp ascunsese în odaia ei și câteva arme aduse pe furiș noaptea de un urmărit. Le era frică

tuturor de domnul Banculea. Acesta nu mai avea somn și i-ar fi denunțat dacă ar fi știut ceva, așa încât prin 1944 nu o rugau decât să poarte corespondența dintre câteva grupe ilegale care acționau în capitală.

În luna aprilie a acelui an, Tereza abia scăpă cu viață. Se afla undeva în apropierea Gării de Nord și pe la prânz auzi sirenele de alarmă. Era obișnuită cu exercițiile de apărare antiaeriană, așa că nu prea se grăbi să intre undeva, Cu atât mai mult cu cât trebuia să ducă o scrisoare unui om care o aștepta în fața unui cinematograf din apropierea podului Basarab. Și deodată auzi zgomotul surd al bombelor. Simți pământul tresărind sub pași și alergă spre locul întâlnirii, speriată mai mult la gândul că nu l-ar fi putut găsi pe cel căruia trebuia să-i predea scrisoarea. Pe urmă văzu prăbușindu-se lângă ea un zid și căzu la pământ trântită de forța unei explozii apropiate. Cu omul acela nu se mai întâlni. Toată Grivița fusese transformată dintr-odată într-o grămadă de ruine și ea alergă speriată spre casă, să vadă dacă nu i se întâmplase ceva băiatului lăsat în seama Chivei. Nu mergeau nici tramvaiele, nici mașinile și drumul fu chinuitor. Ostenise. Soarele ardea nemilos. La capătul Șoselei Nordului se liniști. Mahalaua lor, cu case rare, scăpase neatinsă. Domnul Gaie stătea pe scaunul său și citea ziarul din dimineața aceea. Părea netulburat, deși o întrebase cam cu spaimă dacă fusese în oraș în timpul bombardamentului. Când Tereza îi spusese că aproape au dărâmat Grivița, domnului Gaie i se aburiseră sticlele de la ochelari.

Își găsisse copilul teafăr, vecina nu mai termina cu crucile, mulțumind lui Dumnezeu că scăpaseră. Proprietarul înjura prin curte, căindu-se că își ridicase nenorocitele lui de case, aici, lângă aeroport.

Urmaseră apoi câteva luni de spaimă și griji. Poliția secretă a statului se afla pe urmele prietenilor ei și Tereza nici măcar nu putea să-i adăpostească. Știa că se pregătește ceva, în ascuns, că vor avea foarte multe lucruri de făcut, dar nu-i întreba niciodată nimic, de frică parcă să nu-i supere.

Tot în timpul ăsta, pe vară, se îmbolnăvise și domnul Banculea. Căzuse într-o zi la pat și nu putuse să se mai ridice. Tereza îl auzise gemând într-o dimineață, înainte de a pleca să calce unei cucoane. Își spălare băiatul, care era pedepsit să se scoale din somn la cinci, când ar mai fi dormit, căci trebuia să meargă cu ea, încuiase ușa de două ori cu cheia și plecase. Seara, târziu, la întoarcere, iar îl auzise pe proprietar. Gemea înfundat, nu mai putea parcă să respire. La început, nu știa cum, dar se bucură. „Fiecăruia după inima lui, își spusese femeia, poate acum s-o mai potoli”. Nu dormi aproape de loc noaptea aceea. Se gândi că domnul Banculea este singur, și, proprietar-proprietar, păcătos-păcătos, dar nu puteai să asculți cum se prăpădește. S-a stăpânit ce s-a stăpânit, și a intrat în odaia lui, pe care nu o văzuse niciodată, deși îi despărțea numai un perete. Aerul era stătut, mirosea urât a murături și a gaz vărsat. Deși vară, căldură să te coci, domnul Banculea stătea acoperit cu o plapumă zdrențuroasă și tremura tot. Cum a văzut-o, a început să-i strige măscări și să n-o mai scoată din „boang lună puturoasă”. Credea că vrea să-i omoare și se văita ca un copil. Avea o față trasă, neagră, moartea își aruncase semnul ei pe fruntea încrețită de suferință. Tereza s-a făcut că nu-l aude, a ridicat plapuma de pe el și l-a-ntrebat ce-l doare. Nici el nu știa prea bine, bănuind numai că are o „încurcătură de mațe”. A chemat-o și pe Chiva, l-au spălat, au curățat odaia, au chemat și un doctor.

Domnul Banculea a mai trăit vreo două luni. A murit în după-amiaza zilei de 23 august. Tereza a acoperit oglinzile cu niște basmale negre. A picat și vecina și s-au uitat una la alta. „Eu să fi fost ca dumneata – spunea Chiva – nu i-aș fi dat nici apă!” Ea i-a răspuns scurt că n-are „sufletul ăla”, și gata. În aceeași seară, prietenii lui Constantin au căutat-o. Aveau arme la ei și i-au spus că războiul s-a sfârșit.

Vrăbiile tot nu zburaseră de pe brațul pompei lui Gaie. „Unde o fi bătrânul acum?” se întrebă. Pe calcanul de lut al caselor lui Banculea se mișcau umbrele oțetarilor.

Sub un pom dintr-aceia plânsese Tereza în noaptea când îl ridicaseră pe bărbatul ei. Își aduse aminte de întâlnirea lor, de zilele lungi de așteptare, de întoarcerea lui și apoi de noaptea de spaimă când îl urmase până pe aci, prin apropiere. Își privi înduioșată degetul pe care purta cele două verighete.

Lumina zilei de august era prea puternică, sudoarea îi curgea pe ceafă și o mânca spatele. Iarba de sub ea era și mai ofilită, mirosea bine și știa că dacă ar fi strivit un fir în dinți ar fi simțit un gust amarui.

Când ridică ochii, zări semnul comandantului. Era un om scund, cu șapcă de piele pe frunte. Se târa acum înaintea lor cu prudență, așa cum făcu și Tereza o clipă mai târziu. În marginea șoselei se ridică scurt și trecu peste limba de asfalt în goană. Se auzi o împușcătură scurtă, ceva nevăzut şuieră pe aproape de urechea ei și după aceea urmară alte împușcături repetate, își aduse aminte că proprietarul stătea și acum întins pe masa lui, cu brațele legate unul de altul, înțepenite de moarte. Era prea cald și cel mai târziu mâine trebuiau să-l bage în pământ. Treaba asta cu aerodromul ar fi fost bine să se termine. mai repede. Iată de ce se grăbi să-i urmeze pe ceilalți, târându-se mai departe pe burtă, strângând bine artra atârnată de gât. Îi era puțin frică, Jar, cu cât se apropia mai mult de gardul de sârmă ghimpată al aerodromului, nu mai simțea acest sentiment umilitor. Își repetă de câteva ori în gând că trebuie să scape fără să fie lovită, pentru că acasă o aștepta băiatul ei.

MUNCA DE JOS

Apa curgea neîntrerupt. Antonică își spuse în gând: „Iar au lăsat robinetul deschis! Care-oi fi, mă, ăla, care-oi fi, să te strâng nițel de beregăți, să mă uit în fundul ochilor tăi, să te întreb ce-a fost taică-tu și maică-ta, și ce mi-ai învârtit până acu?”

Astea nu se văd, nu se știu...

Căută în întuneric cu mina. Nu găsea floarea dințată de aluminiu. Zgomotul chiuvetei îl scotea din sărite. Printr-o fereastră, al cărei contur albăstrui se desena pe fondul

negru, compact, zări lumina puternică a unui bec de două sute de lumini și un dreptunghi roșu de cărămidă pe care tremurau în bătaia vântului frunzele îngălbenite de iederă.

Cât i ani să fie de când vedea același zid lustruit, frunzele acestea care înverzeau primăvara, erau aproape negre prin august și se îngălbeneau la jumătatea lui octombrie?

Găsise robinetul. Îl strânse și înjură. „Care-oi fi, mă, care? Becurile le furi, clanțele de la uși le furt, parcă uzina asta nu mai are stăpân!”

P-astea nu le vede Filipache! P-astea nu le vede Anghel... Pe ei îi doare viața lui particulară, ce face el acasă în pat cu nevasta!

Tăcerea i se păru prea mare. Nu auzea tighelul, zgomotul său sec, întrerupt ca un sughiț, și nici bătaia rolurilor. „Ce dracu’, ăștia s-au culcat?”

I se făcuse sete. Alta acum! Poftim. Bău cu înghițituri mari. Apa era rece, îi îngheța gura. „Te cred și eu, dacă a curs cât vrei! Astea toate cine le plătește? Tata?” Parcă Filipache știe? Nu mai are altă problemă decât pe el, Antonică, atât.

Undeva, aproape, foșneau tasterele. Mașinile scoteau un șuierat subțire, adormitor, pe care nici nu-l băgai în seamă, ca și când ar fi mers cu tramvaiul. Aici, împrejur, era munca. Asta era munca: fâșâitul moale al tasterelor, sughițatul tighelului și bătaia vicleană a rolurilor. Noaptea și ziua, fără întrerupere.

Nu înțelege de ce tac rotativele. Nu era greu să și-i închipuie pe oamenii aceia, tovarășii lui de muncă, aplecați peste mașini, încordați, cu ochii arși de somn, trăgând de manete, mânuind claviaturile, sorbind scurt din țigările pe jumătate arse... De aceea nici nu primise să plece la altă tipografie. El aici se obișnuise. Cunoștea uzina cum ți-ai cunoaște buzunarele. Degeaba zicea președintele sindicatului: „Du-te, nene Antonică, la «Naționala». Altfel, or să te ia oamenii peste picior, o să te simți prost!” Nu voise să plece. Mai bine rușinea față de ei, decât să lase atelierul lui.

Parșivă oră! Parcă de ce venise încoace? Să facă inspecție? Dar ce, asta e treaba lui? Ce, el, Antonică, era administrator? Venise să-și spele fața cu puțină apă rece și deodată somnul îi trecuse. Auzise robinetul curgând și i se urcase sângele în cap.

Nu l-o prinde?

Adică de ce tocmai el? Directorul ce-mi face? Angliei ce-mi face? Dorm dumnealor în loc să vină aici, să pândească, să puie mina pe ăsta, care-și face de cap...

Stai, domnule, dar dacă ești pătimăș? Dacă ești pornit? Adică crezi dumneata că lor nu le pasă, că-i ține partidul aici de florile mărilor: și pe Filipache, și pe președinte, și pe Pântea? I-auzi colo!

Fii obiectiv, ce tot le găsești nod în papură? Până a nu ți se fi întâmplat ce ți s-a întâmplat, n-aveai ochi așa de buni. Că nu s-o dărâma fabrica acu... O să le spui mâine, și gata! Lipsesc câteva becuri, ei și? O să le înlocuiască...

De ce-i apără?

De ce le dă apă la moară?

Pe el l-a apărat cineva?

Au sărit toți pe capul lui. Au tras din toate părțile, cu dinții, să simtă că vorba asta: morala proletară, nu e așa, de dat la spate. Ce nu-i ziseseră? Că un comunist trebuie să fie așa, să fie pe dincolo, că un comunist n-are voie să greșească – parcă n-ar fi om, parcă n-ar avea carne pe el.

„Stați, mă fraților. Stați, ușurel. Am spus eu altfel? Am zis că un comunist nu trebuie să fie comunist până la capăt?”

„Păi atunci?”

„Bine, dar asta este altă chestiune. Ce are politica cu sufletul meu? Adică până aici mergeți?”

„Până aici, când calci alături, ca să știi!”

Ieși pe coridorul întunecos. Abia se vedea. Undeva, în fund, la turnătoria de plumb, se târa o dără galbenă pe pardoseală. Căldura cuptorului cu gaze se simțea până aici. Și mirosul acela de plumb, dulce și apăsător, pe care-l știa de treizeci de ani. Parcă îți așază cineva un șervet greu pe față, care te înăbușă. Într-o tipografie, orfește

ferestre ai deschide, mirosul de plumb e mai puternic. Degeaba păcăne exhaustoarele acelea ca niște lulele, nu pot absorbi toată duhoarea dulce. Ce n-a făcut sindicatul ca să mărească ventilația?! Chip de aerisește maghernița lui Bazilescu, făcută numai să aducă parale, fără grijă pentru om. Păi, să mi-l găsească, pe unde-o fi acum, și să mi ți-l ducă de ceafă la Șosea, la „Casa Scânteii”, să-i arate probă de tipografie, cu o zețarie cât peronul Gării de Nord, cu luminăție ca la bal, să tot muncești.

Se împiedică de ceva. Era cât pe-acți să cadă. Drăcui. Aprinse un chibrit și văzu trei drugi de plumb, scăpați din căruțul cu care-i căra Pârvu. Metalul lucește stins, are ceva de lingou, parcă-i unul din lingourile patronului, așa cum a fost turnat, cu o ureche lucioasă, care se agață de cârligul linotipului. Dacă nu băga de seamă, gata, parcă ce, e greu să-ți frângi laba piciorului? Și aici era un bec; căută comutatorul. Deasupra se aprinse o flăcăruie.

A ajuns la ușa turnătoriei. O deschide. Dinăuntru răzbește o căldură înăbușitoare și o lumină care-l orbește. Pârvu și cu ajutorul lui stau în fața cuptorului, despuiați până la brâu, și scot într-o lingură cu coada lungă plumbul topit, pe care-l toarnă în tipare dreptunghiulare.

— Ți-ai pierdut marfa pe drum! îi spune în loc de „bună seara”.

— Închide ușa, că se face curent! strigă ajutorul, un roșcovan cu glas gros.

— Ce marfă? întreabă Pârvu, lăsând linguroiul.

— Ai pierdut niște drugi d-ăștia și era să-mi rup oicioarele.

— Dacă umbli cu capul în sus!

— Umblu pe dracu' cu capu' pe sus! O fi trecut portarul de noapte și-a stins becul...

— Așa vorbește.

Fereastra mare din față e tot albastră, parcă-i o perdeă ciuruită. Departe, licăresc câteva stele. De afară intră mirosul veșted de frunze moarte al nopții de toamnă. Jos, în curte, paznicul de la poarta numărul doi a aprins grămezile de frunze de arțar și fumul drept, albicios, urcă

până aici, luptându-se cu mirosul greoi de plumb.

Pârvu își șterge fruntea asudată și râde cu gura lui știrbă:

— Da' ce-i cu dumneata, tovarășe Antonică, la ora asta pe aici?

Se face că nu știe ce i s-a întâmplat.

Ce să fie? Parcă n-ai auzit?

— Ce s-aud?

Antoică îl privește prin ochelari. Omul pare foarte serios. Acum își aduce aminte că abia a venit din concediu. N-a aflat încă.

Ajutorul trage cu urechea.

— Parșivă oră! Aș dormi oleacă, dar am treabă. Am desfăcut „gloaba”, i-am scos mașele afară, i le-am uns, parcă-i pe masa de operație; până la șapte gândesc că o fac la loc. Să vedem care pe care!

— Ce „gloabă”, nene Antonică?

„Adică să nu știe Pârvu tărășenia?”

Mătură treptele calde ale cuptorului cu palma, adună cu unghiile boante boabele reci de plumb, căzute pe pardoseala de ciment, și le privește. „Parcă sunt niște bile...”

Oare el s-a jucat vreodată cu bile? Nu s-a jucat. De unde să se joace? La treisprezece ani ținea o familie. Când să te mai joci?

Pârvu a scos o țigară. O bate în capete, îi înmoaie tutunul și așteaptă. Are mâini mari, ciupite de schije fierbinți ale plumbului. „Și în păr trebuie că are plumb”, se gândește Antonică. Au vrut să-l scoată de aici, să-i dea o muncă mai ușoară, dar n-a vrut. Nu se putea despărți de locul acesta, de otrava dulce pe care o înghițea de ani de zile.

— Ce „gloabă”, nene Antonică? mai întrebă o dată Pârvu.

— Ce „gloabă”, ce „gloabă”? Parcă nu lucrezi cu mine în uzina asta de treizeci de ani?

„Oare treizeci or fi? Treizeci parcă nu, dar douăzeci tot sunt!”

— N-am auzit, nene Antonică.

E drept, sunt trei etaje până jos, la secția mașinilor plane, dar, oricât, ar fi trebuit să știe câte ceva despre „gloabă” s

Scoate și el o țigară. O înmoaie între palme, cum a făcut adineauri Pârvu, și, după ce simte firele buruienii dracului moi ca mătasea porumbului, o aprinde și trage adânc în piept.

„Gloaba” este o veche mașină nemțească de tipărit, mașina 32, cum i se spunea în anumite ocazii și cum figura odată pe rapoartele de lucru, cum are să scrie și el, mâine la prânz, cu litere mari, apăsate, să simtă cei care trebuie să simtă. Nu s-a mai lucrat la ea, să fie zece ani. I se mai spunea și „mașina de pedeapsă”. Făceai gălăgie vreodată, primeai mai puțin la chenzină, asta te aștepta. Bazilescu nu te dădea afară pe atuncea. Nu. Aducea alt lucrător, îl pune pe mașina ta și-ți zicea: „Fii bun, vezi că e mult de lucru, du-te dumneata de lucrează pe 32, omul ăsta e nou, nu știe seama”. Și râdea în gușa lui lucioasă, cu ochii sclipind de o veselie prost ascunsă, ca și când ar fi vrut să te facă să înțelegi: „Lasă, că-ți înmoi eu gâlcile!”

Antonică mai lucrase pe mașina asta, și nu o dată. Avusese mulți „gâlci” de scos. La naționalizare, lucrătorii cășunaseră s-o demonteze și s-o vândă la fiare vechi.

„Gloaba” era un fel de monument al trecutului, de care oamenii nu mai voiau cu niciun chip să-și aducă aminte.

Numai el s-a împotrivit. Că zicea:

„Las, c-o s-o repar eu când oi avea timp!”

Timp ca s-o repare nu prea se găsisese. Filipache se opintea: „Dă-o dracului de rablă, o să găsim noi timp să trimitem pe careva s-o dichisească. Asta nu ți-al trage peste cinci mii, nici să-i pui benzină!” „Ce spui dumneata? se rătoise el la director. Las-o pe mine, îmi fac eu timp s-o giugiulesc!”

Timpul să se ocupe de ea venise. Dar cum? Cu o zi înainte, Pântea îl chemase la adunarea de partid. Erau toți grămadă: Filipache, Anghel, nu lipsea nimeni, mă rog!

încrunțați, de parcă tot le-ar fi plouat și le-ar fi nins.

— Uite ce e, tovarășe Antonică... începuse directorul.

Nu-i mai spuneau de mult „nene Antonică”, sigur că da...

— Da, tovarășe Filipache...

Le venea greu, își dăduse seama. Începutul fusese făcut mai demult, cu câteva luni în urmă, între patru ochi: mai în glumă, mai în serios. Anghel îl oprise pe un coridor.

— Ia stai așa, Antonică.

— Stau.

— Ce-am auzit?

— Ce-oi fi auzit?

Președintele sindicatului, tot cu ochii în pământ.

— Mă Antonică, eu te știu, vorba aia, nu de ieri. de alaltăieri...

— Mă știi, cum să nu mă știi.

— Ei, tocmai d-aia.

— Tocmai d-aia, ce? Spune, ai ceva cu mine? Nu-mi fac meseria cum trebuie?

Anghel nu mai termina să-și numere nodurile de la șireturi.

— Ba ți-o faci. Asta-i, că ți-o faci, dar nu-i de ajuns.

— Și ce-ar mai trebui?

— Stai, ia-o încet...

— O iau încet.

— Mă Antonică, hai, că bei un pahar mai mult, merge. Numai să nu se cunoască, deși uneori nu prea s-ar zice. De, nu stă bine. Ești șef de sector. Unde este autoritatea ta?

— Auzi întrebare! Cum unde-i autoritatea mea? Dar ce crezi, că pasc găștele în sectorul pe care-l am? Uită-te la situație. Sunt *peste*?

— Ești.

— Atuncea?

— Mă Antonică. Nu-i numai atât, n-ajunge, frate, atât.

— Dar ce mai trebuie?

Președintele sindicatului parcă înghițise gămălii de chibrituri.

— Ce mai trebuie, spune! Spune odată...

— Antonică, un șef de sector, care mai e și comunist pe deasupra, trebuie să-și țină firea. Să fie așa, ca un comandant... Ce-ai zice tu, nu-i vorbă, n-ai făcut armata, dar ce-ai zice de un comandant de companie care ar veni clătinându-se pe picioare în fața soldaților lui?

Înțelesese. Nici nu era greu.

— Bine. N-o să se mai întâmple.

— Stai, că nu-i numai asta.

— Ce mai e?

Anghel ridicase ochii.

— Antonică, lasă femeia. Nu-i pentru tine.

— Care femeie?

— De ce te mai prefaci? De ce minți, mă Antonică? Îl certase blând președintele.

— Zău dacă știu.

— Domnica, mă, Domnica. Asta de-a venit puitoare de vreo două luni.

— Aha.

Tăcuse.

— Ne-am înțeles, nu?

Mai trecuse ce mai trecuse. L-a oprit Filipache:

— Nu-mi place, nene Antonică.

— Ce nu-ți place?

— Să știi c-am tăiat-o pe Domnica de pe lista de prime.

— Păi, de ce?

— Mai și întrebi? A lipsit trei zile luna trecută, sau n-a lipsit?

— Nu știu, nu-mi mai aduc aminte.

— Sigur, nu-ți mai aduci aminte.

— Uite ce e, Filipache, află că, orice ar îndruga alții, muncește.

Directorul râsese de-a binelea.

— Oi fi știind dumneata mai bine ca mine, de...

Și după ce-l lăsase să răsuflă, îl scuturase puțin:

— Află că nu e bine. Ce-or să spună cei din secție? Adică dăm primele după ochi frumoși, pentru că-i place

tovarășului Antonică de Domnica? Nu, tovarășe. Am șters-o! Și te previn că e ultima dată când mai înghițim...

Cu asta stătuse cot la cot în niște împrejurări grele...; Ăstuia îi pusese vingalacul în mâini?

Ca și când ar fi ghicit, Filipache îl apucase de braț, hotărât:

— Tocmai pentru că te cunosc de când te cunosc, tocmai pentru că mi-ești prieten, ți-o spun frățeste: las-o-n dumnezeii mamei ei de târfă! Nu-i pentru dumneata, înțelege!

Dar puteai să lași atât de ușor o astfel de femeie?

Le venea greu, sigur că le venea greu. Mai ales lui Filipache.

Își căuta cuvintele. Pe obraz i se săpase o dungă de amărăciune. Îi lega o mulțime de lucruri, și, orice ai spune, prietenia bărbaților e greu de zdruncinat.

— ...Uite ce e, tovarășe Antonică... Se bâlbâia, nici nu ridicase privirile până la el... Noi am apreciat munca dumitale de până acum, știm că ești un element folositor, dar viața pe care o duci nu mai e compatibilă cu calitatea de comunist pe care o ai, cu munca de răspundere ce ți s-a încredințat...

Compatibilă? Unde dracu' învățase asta să vorbească așa? Parcă era un judecător, nu zețarul de ieri, cu care ducea lăzile de litere pentru domnul Bazilescu.

Vorbele cădeau ca o grindină. Filipache își înghițise de câteva ori propriile-i fraze, ca și când s-ar fi înecat. Căuta în lături la ceilalți o privire și n-o găsea. Pântea tuși încurcat, prefăcându-se că se uită pe fereastră. Angliei își mușca mustața.

— ...Iată de ce propun să-ți dăm un vot de blam, pentru că, ele amintit trebuie să-ți amintești, ți-am spus o dată, ți-am spus de două ori, n-ai înțeles, mă frate, avertismențele noastre n-au folosit la nimic. Personal, te-am rugat de câteva ori prietenește să te îndrepti. Rugămințile, sfaturile pe care ți le-am dat au fost vorbe-n vânt...

Începuse să-i vâjâie capul. Nu mai vedea înaintea

ochilor. Directorul se așezase pe scaunul lui și-și vârâse mâinile în niște hârtii de pe biroul acoperit cu sticlă.

Ceilalți tăceau nemișcați. Așteptau să-l audă spunând ceva. În cele din urmă, secretarul organizației de bază se ridicase șovăitor, căutându-și cuvintele:

— Tovarăși, pe tovarășul Antonică îl cunoaștem de mult, îi știm și calitățile, și mai ales defectele. El este un comunist ca și noi, dar un comunist care a apucat pe un drum greșit. Să nu se înțeleagă din ceea ce spun că aș fi împotriva propunerii tovarășului Filipache, nu, dimpotrivă, cred că ea îl va face să-și aducă aminte de calitatea de membru de partid pe care o are, îl va trezi, ca să zic așa, la realitate.

Pintea își adunase mâinile una într-alta, pipăindu-și degetele cu nesiguranță. Ca și Filipache, se simțea stingherit că vorbește cu atâta asprime. Ochii săi întunecați căutau undeva afară pe fereastră.

— Dar vă întreb pe dumneavoastră, cei de față, să-mi răspundeți deschis, și ceea ce voi afirma acum e valabil și pentru mine, ce-ați făcut ca să-l ajutați pe acest om, să-i deschideți ochii? Tovarășul director spune că i-a atras personal atenția tovarășului Antonică de câteva ori. Bun! Dar este suficient oare atâta pentru ca să-l faci pe un om să se îndrepte? Oare nu trebuia mai multă stăruință, mai mult zel în ajutorarea acestui om care, așa cum a afirmat și tovarășul Filipache, are nu numai defecte, ci și calități?

După aceea, se așezase, cu gesturi încete, ca un om ostenit. Tăcerea care urmase îl făcuse pe Antonică să nu-și mai simtă creierii. Parcă l-ar fi golit cineva pe dinăuntru, ca pe un sac pe care-l deșerti. N-ar fi putut să lege două vorbe la un loc.

Dar cu asta nu se terminase. Se ridicase și Anghel, să toarne gaz peste foc.

— Tovarăși, este adevărat că noi n-am făcut mai nimic pentru ca să-l ajutăm pe tovarășul Antonică, cum a spus și tovarășul Pântea. Este foarte adevărat. E o lipsă a noastră, de care nu trebuie să ne scuturăm. Dar eu îl întreb pe tovarășul Antonică, de la om la om: adică nu știa

dânsul că ceea ce face nu cadrează cu ținuta pe care trebuie s-o aibă un comunist, unde-o fi el, acasă, în cai, la locul său de muncă? Ia să-mi spuneți. Adică trebuia să-l ținem de mină și să-i aprindem luminarea: uite-așa, ține-o bine! Nu, tovarăși, nu-i adevărat! Tovarășul Antonică este un comunist cuprins de boala delăsării. L-am rugat să mai învețe câte ceva, să urmeze o școală. Ce credeți că mi-a răspuns: „Ce-mi trebuie mie atâta ideologie? Ce, o să mă faceți popă? Vreți să tocesc catehismul acu, la bătrânețe? Pe mine să nu mă mai lămuriți atât!” Este, tovarășe Antonică?

Așteptase zadarnic un răspuns. El nu mai vedea, nu mai auzea.

După câteva clipe, abia deslușise un glas cunoscut, care propunea ca direcția să-l scoată din munca de șef de sector și să-kâncredințeze altă muncă.

Plecase, trântind ușa, hotărât să nu mai vină la serviciu de a doua zi. Intrase în atelier și când și-a dat seama că trebuie să-și scoată halatul și să-l lase pe scaunul său de șef, l-au podidit lacrimile, ditamai bărbatul.

Ce-or să spună oamenii?

Și parcă-i căzuse o perdea de pe ochi.

Uitase că Dumnezeu are scări și de urcat, și de coborât, Parcă-l auzea pe Țâru, mârâind: „I s-a suit lui Antonică la cap. Nu ne mai dă bună ziua. Nu ne mai vede”.

La ora asta toți știau. Numai prostu' ăsta de Pârvu, care nu iese din topitorie să-l tai, c-aici îi pică mucu, nu aflase nimic. Antonică nu suflase o vorbă.

Când să plece acasă, a dat peste Filipache într-un coridor. Acesta îl căutase peste tot: pe la plane, la mașini, la zețarie. Parcă el știa pe unde mai umblă? Nici nu l-a privit. Directorului îi cădea greu să-nceapă. O luase cu duhul blândeții:

— Că n-oi fi supărat pe mine?! Ce spui?

Nu spunea nimic.

— N-am avut ce-ți face. Prieteni, prieteni...

Ar fi vrut să-l întrebe ce-o să se întâmple cu el de aici înainte, de-aia întârziase, să afle ce are de făcut. Ghicind

de ce atârnase atât, directorul i-o luase înainte:

— Îmi pare rău, dar de mâine o să lucrezi pe 32, că la ora asta n-am nicio mașină liberă. Cum știm că ești meseriaș bun, nu ne îndoim c-o s-o scoți la capăt... Drept să-ți spun, îmi pare foarte rău de dumneata, dar s-ar putea zice că ți-ai fost singur dușman...

A fugit ca din tun, fără să mai vadă ceva împrejur. S-a oprit la primul colț, la un bufet. A cerut o țuică mare. Băutura fierbinte îi alunecase până în fundul stomacului. Parcă alcoolul îi făcea bine. Mai ceruse o cinzeacă. Prin geam privise trotuarele aglomerate. Oamenii mergeau grăbiți, unii se uitau înapoi. În fața ușii era un arțar îngălbenit de tot. I se păruse foarte frumos, așa, luminat de soarele de octombrie. Din când în când, cădea câte o frunză, rostogolindu-se leneș pe asfalt. O femeie se încăpățâna să măture cercul de frunze moarte de sub el. În aer se ridica un praf alb și lui îi păru rău că femeia aceea nu lasă grămada de frunze acolo, sub copac. Gândurile i se strânseseră iar ca un nod sub frunte. Băutura îi alerga în sânge, îi îmbujorase obraji. Și acum simțea o durere surdă în creier. Nu mâncase nimic toată ziua. Se îmbătase și se trezise pe scaunul acela. Pe acasă nu mai dăduse. Se făcuse noapte și el tot mai bea. La ora închiderii, încă vorbea singur. Numai când a ieșit afară, aerul rece îl limpezise, parcă s-ar fi spălat cu apă pe față. Totul mirosea împrejur a frunză arsă. Același miros care urcă de sub fereastra deschisă...

Pârvu tot mai așteaptă să-i răspundă. Terminase țigara. A lui arsese singură între degete. O aruncă. Nu prea avea chef de vorbă, mai ales că era ele față și roșcovanul ăsta, care nu mai termina cu turnatul plumbului.

— Cum e, nene Antonică?

— Păi cum să fie? Pe Domnica o știi?

— O știu, cine n-o știe p-asta?

— Ei, de la ea mi s-a tras. Și de la nevasta de-a doua.

Asta cu care stau acum și am doi copii.

— Cum?

— Uite bine. A venit la sindicat și la partid și m-a reclamat; a aflat că trăiesc cu Domnica.

— Și nu-i așa?

— Ba așa-i. Dar ce treabă are partidu și sindicatu că m-am încurcat cu ea?

Pârvu se uită la flăcările albastre ale gazelor. Tăcu ce tăcu și pe urmă spuse:

— De, mă nene Antonică, știu eu? Poate o avea. Că ți-e nevastă cu cununie; ai, după cum spuseși, doi copii cu ea, să-ți trăiască, nu-i ușor, Te-ai înhăitat! Și cu cine? Cu putoarea aia! Iartă-mă că-ți zic așa, că ți-o place, dar cine n-a-ntins-o **p** asta? Pe urmă mai ești și om bătrân, de-acum ar trebui să te mai astâmperi.

Na. acum îl judecă și ăsta ca pe Cristos. Dă să se apere:

— Așa o fi, Pârvule, dar nu-mi fac eu datoria?

— Ți-oi fi făcând-o, nu zic nu, dar faptele...

— Ce fapte, care fapte? Ce s-amestecă ei în viața mea particulară?

Pârvu își șterse palmele pe pantalonii lustruiți și-și mai aprinse o țigară.

— Adică cum vine asta: viața ta particulară? Ești, sau nu ești comunist?

— Sunt.

— Dacă ar arde fabrica asta, coala la mine, la turnătorie, ce-ai face? Ai sta cu mâinile în sân și ai zice: „Ce-mi pasă mie, arde sus, nu arde la mașinile mele V la să te-aud?

Se făcu tăcere. Ajutorul ostenise. Lăsă linguroiul de turnat plumb și-și șterse fruntea de sudoare cu o batistă colorată.

— ...Ei, ei? făcea Pârvu. Și neprimind niciun răspuns, trase un fum adânc în piept. Adică tu crezi că tot ceea ce se spune despre noi este numai așa, o gogoriță? Dacă vrei să știi, mă doare pentru tine. Noi suntem toți un trup și asta nu-i o vorbă goală. Îți arde un deget, ustură și în creier. Părerea mea este că bine ți-au făcut. Să te înveți minte!

— Prea o iei și dumneata cu anasâna...

— Nu-i adevărat. Să fie așa, ce-ar însemna să săvârșească ceilalți? Să se uite la tine și să zică: „Apăi, dacă Antonică face și drege, noi putem să ne dăm poalele peste cap!” Nu înțelegi că stau toți cu ochii pe noi, că fiecare îți măsoară și dumaticatul pe care-l bagi în gură, și tu?

— Mă duc. Am lăsat mașina desfăcută. Uite cum trece timpul! Bună seara. Credeam că la dumneata am să gădesc o încurajare.

— Să mai vorbești cu mine peste câteva săptămâni, atuncea să-mi spui cine are dreptate, auzi?

Antonică trânti ușa grea de metal și mări pașii. După asta nu-i mai trebuia nimic. Parcă se vorbiseră toți. Până și portarul se uitase la el într-un fel ciudat când intrase. „Știe și ăsta! Își spusese mâhnit. Mai lipsește puțin și-or să m-arate și copiii cu degetul. Așa-ți trebuie, domnule! Așa-ți trebuie! Barim nici nu taci dracului odată! Încă mai aduci vorba despre ceea ce faci. Și aștepti să ți se dea dreptate”.

În sala planelor, la venire, se strecurase ca un hoț până la cușca de sticlă în care-și ținea halatul. Noroc că nu-l zărise șeful de noapte. Ajuns în fața scaunului său, simțise un nod care-l îneca. Din clipa asta, gândise, n-o să se mai așeze aici, în fața mesei scunde, pătată de cerneală de tipărit, n-o să mai răsfoiască registrul cu programările zilnice, n-o să mai poată umbla printre mașini, să vegheze ca nu cumva să se defecteze vreuna, să strige la mecanici.

Oare pe cine or să pună în locul lui?

Se îmbrăcase repede și se furișase spre locul unde, de ani de zile, ședea uitată „gloaba”. N-avea chef să dea cu ochii de cineva. Aprinsese un bec de deasupra, prăfuit și murdar de var. Colțul acesta mirosea a mucegai și a sfoiegeală. Noroc că era acoperit tot cu teancurile de hârtie, așezate în stive. Auzise șobolanii roind speriați împrejur și înțelesese dintr-odată că Filipache voise să-l cruțe măcar câteva zile, trimițându-l să lucreze pe 32, ca să scape de ceilalți, de întrebările lor.

Pe urmă se uitase câteva clipe la harabaua neagră,

nemișcată.

„Uite unde te-au dus prostiile tale, Antonică...”

Și-l furnicase o ură pe el, de și-ar fi dat palme singur.

„Om bătrân ești, sau ce ești? Ptiu!”

Mai privi o dată mașina. Era treabă de făcut! Barim dacă o lua de la capăt, s-o înceapă bine. Îi trebuia unsoare și soluție de uns valurile și pe urmă, las’ pe el! O să mai audă ei de Antonică. Și, ca și când mașina l-ar fi putut înțelege, se răstise la ea:

— Dacă nu te-oi cunoaște eu, cucoană, nici dracu’ nu te mai cunoaște! Și pe Filipache, lasă-l. O să vină să mă roage: „Mă, tovarășe Antonică, hai, c-am terminat”. „Cu ce-ați terminat?” „Cu munca de jos!” „Ete-te...” „Poftim, ia-ți locul dumitale...” „Nu, nenișorule. M-ați pedepsit? Încaltea să știi și eu ce-i aia pedeapsă. Aveți om în locul meu mai bun. Să vă conducă el sectorul. Ce mai căutați la mine? Ce-mi mai scormoniți în coarne? N-am fost bun? Poftim, eu tot îmi câștig pâinea aici! Dar să vă vedem pe dumneavoastră! Să vă vedem...”

Și iar îl lua gândurile...

„Așa ai vrea tu să fie, dar stai, că ți-au spus-o de la obraz: «Noi n-avem nevoie numai de lucrători buni; pentru noi, un comunist nu trebuie să fie numai un meseriaș capabil. El trebuie să fie și un caracter!» Începuseră să vorbească cum scrie în cărți. Și, pe deasupra, mai și credeau ceea ce spuneau. Adică de ce să nu creadă? Stai, domnule! Stai, cine are dreptate: tu, sau ei? Ia răspunde! Adică, îți închipui dumneata că dacă ai cărat un bidon cu soluție și o cutie de unsoare din fundul atelierului, de nu te-a știut nimeni, și-ai scuipat în palme, gata! Adică, dacă ți-ai pus în gând să demontezi valurile mașinii ăsteia până la șapte dimineăta, pentru că-i știai de mult chichirezul, că mai lucruseși pe ea, și nu o dată, dacă o să-i potrivești toate măselele de fier la loc și o s-o faci să umble automat – cum spunea meșterul tău – ce automat, ca o locomotivă «Pacific», alde Filipache și cu alde Pântea și cu alde Anghel or să te ia în brațe și-or să-ți spună: «Brava, Antonică, halal de mânușița asta a ta! Ei, de-acu te iertăm

de toate păcatele, poți să trăiești mai departe cu târfa ta, poți să te dai peste cap...» Nu, tovarășe, te-ai șters pe bot! Nu te mai spală nici șapte ape..."

Cum îl furaseră gândurile! Se trezi în fața sălii monotasterelor. Ca să mai treacă timpul până or să-i iasă sudorile „gloabei”, o luase creanga prin fabrică.

Ușa era deschisă. Arcurile mașinilor, subțiri și albe, se mișcau ușor, cum vibrează coardele unei harfe. Cineva umbla dincolo cu degetele pe claviaturi și brațele subțiri de aluminiu se ridicau și coborau ca și când ar fi cântat.

Parșivă oră! îi trosnesc fălcile. Ar fi fost bine să-și fi dat cu apă rece pe față, s-ar mai fi însuflețit. Cât să fie? Trei jumătate, patru? încă trei ore. Mai puțin. Pieseile „gloabei” zăceau în soluție la „dezinfectat”, și e! umbla teleleu.

Acum auzi, distinct, bătaia groasă a rolelor. Vezi, Antonică, asta-i revoluția culturală! Uite, aici începe revoluția culturală. Ce-ar face zgârie-hârtie ăia fără noi tipografii? Aici să vie cititorii cărților, Antonică, să vadă degetele linotipiștilor care culeg sute de mii de litere într-o singură noapte. S-audă cum cad matrițele în cutia lor, ca merele coapte într-o grădină. S-audă tăietura galionului de strâns rânduri, zgomotul acesta, care te adoarme, al roții ciudate a mașinilor, să simtă în nări aburii fierbinți ai plumbului topit, să-și frigă degetele, trăgând cutia cu pene de spațiu, să li se închidă pleoapele și să nu mai vadă nimic. Asta-i munca, Antonică! Această voință de a nu te lăsa învins de ora parșivă a dimineții, care se apropie* Dacă toate mașinile ar tăcea, ai putea auzi cocoșii. Pașii ți se înfundă în pardoseala îmbibată cu cerneală; undeva, dincolo de aceste ferestre, e numai somn.

Casele dorm, oamenii dorm, numai aici, în aceste spații strâmte de alamă, cad litere care alcătuiesc cuvinte. Un rând de plumb albicios, care alunecă pe șina galionului, cuprinde o idee. Mâine mașina lui va imprima totul pe o coală de hârtie, pe care, poate tot într-o noapte ca asta, cineva o va citi. Uite, aici începe revoluția culturală, Antonică, de la degetele vrednice care aleargă pe clapele

negre ale linotipului...

Destul. Soluția va fi scos totul de pe valuri. Haide să le arătăm noi, mâine dimineață. Să vedem, o să-i mai zică cineva de aici înainte acestei mașini „gloaba”? Să vedem, o să mai „tușească” drăguța asta de cucoană, care n-a imprimat în viața ei mai mult de cinci mii de coaie în opt ceasuri?

Și iar o amenință în gând: „Eu sunt tatăl tău! Dacă nu te-oi face eu să scoți tot ce-i fi putut să dai în zece ani, să nu-mi mai zici pe nume!”

Coborî treptele spre etajul doi. În zețărie nu lucrau decât trei lucrători. Luminile erau stinse. Numai într-un colț, deasupra unui regal scrijelat, fusese tras un fir electric, de care atârna o pară lucioasă.

Antonică închise ușa grea de metal și rămase cu ochii țintă la locul unde cei trei oameni culegeau, cu grabă, literele dintr-o casetă plină de despărțituri. Era chiar regalul la care lucrase când intrase pentru prima dată în tipografia lui Bazilescu. Câți ani să fi trecut? Parcă se vedea mic, îndesat, proaspăt tuns numărul zero, îmbrăcat într-un halat albastru, mai lung decât ar fi trebuit, care-l încurca. La unsprezece ani, îl adusese maică-sa de mină în fața patronului. O dimineață întreagă îl dăscălise: ce să spună, cum să se poarte. Un vecin, care lucra la tipografia lui Bazilescu, auzind că nu se mai ajungeau cu banii, vorbise cu jupânul să-l bage ucenic, să-l învețe „arta tipografică”, cum spunea el cu mâncirie. Îl spălase, îl îmbrăcase cu ce avea mai bun și se urcaseră într-un tramvai la clasa a doua. Tipografia era departe, tocmai în Mihai-Vodă. Trei sferturi de ceas au mers între precupeții încărcăți cu coșuri care veneau de la Obor.

Uzina lui Bazilescu era un fel de cazarmă roșie, zidită numai din cărămidă, cu ferestre întunecoase, murdare. Au așteptat vreo jumătate de ceas până să sosească patronul, într-o cancelarie rece, cu covoare de cauciuc pe jos, păzită de un funcționar slăbănog, cu ochelari, înțepenit parcă în fotoliul său înalt.

Să fi fost zece, când ușa s-a deschis și a intrat un om

îndesat, rotofei, care a umplut încăperea de parfum. S-au sculat toți în picioare. Și el, și maică-sa, și vecinul. Bazilescu nici nu i-a privit până nu a primit raportul omului său. Pe urmă, ca și când atuncea ar fi băgat de seamă că mai era cineva în cancelarie. L-a întrebat pe cel care-i adusese:

— Ce-i, Cârlomane?

— Ce să fie, jupâne? Uite, piciul ăsta ar vrea să-l luați ucenic. Să-l învățați meseria, să câștige și el o bucată de pâine, la dumneavoastră, aici...

Patronul îl măsurase din cap până în picioare și pe urmă se gândise puțin, privind pe fereastră.

— Tu știi că primesc ucenici, dar ăsta-i mic, nici n-ai unge la regal...

E drept, Antonică era mic, așa rămăsese și acum, către mijlocul vieții, nu mai crescuse. Mic și ai dracului, cum îi plăcea să spună prietenilor. Parcă supsesse oțet la sânul maică-sii, nu lapte.

— Câți ani ai? îl întrebasese jupânul.

— Treisprezece, mințise, cum îl învățase vecinul.

— Treisprezece? Ai fi bun, că meseria asta se învață greu. La optsprezece ani te scot calfă, două sute de lei pe săptămână, bani-bani...

Avea o vorbă dulce de om cumsecade. El de unde să știe ce zăcea sub pielea aia bine bărbierită și parfumată?

— Luați-l, domnul Bazilescu, stăruise Cârloman. E băiat sărac. O s-o mai ajute pe maică-sa, vai de mama lor, la arr îndoi. Tată nu, parale nu. Cum e mai rău! Văduvă de cinci ani muierea asta. Să-i fie sprijin copilul la bătrânețe.

Patronul mai cântărise ce mai cântărise, pe urmă încuviințase.

— Bine, să rămână.

Și se întoarse spre funcționarul lui, care tot mai sedea în picioare, cu capul nițel aplecat spre piept, ca o momâie de paie.

— Du-l la tuns, spală-l, dă-i și-un halat și trimite-l în atelier.

Maică-sa, care tăcuse până atuncea, zisese „săru

mina!" și se despărțiseră. Antonică acolo mânca, acolo dormea. Acasă se ducea numai sâmbăta seara. Luni de dimineață, la cinci și jumătate, trebuia să măture

9-Tereza J atelierul, că „arta tipografică” cu asta începea. Cu maturatul.

Ce mai viață! Erau douăzeci de ucenici, niște copii slabi, palizi, prăpădiți, din care mușca pretimpuriu oftica. Șaizeci de lei pe lună, atâta primeau părinții. Casă și masă, un costum de haine la Crăciun, o pereche de botfori cu talpă de cauciuc, trei cămăși aspre de americană și cam asta. Ba nu, iarna le mai dădea cucoana boierului și câte o flendură de palton, din stofă rărită, albastră, ca bluzele marinarilor.

Dormitorul era în podul tipografiei. Zece paturi pe-o parte, zece pe alta. Veșnic neîncălzit și luminat prost. Vara te coceai în el, îți scotea sufletul căldura soarelui care bătea în acoperiș, iarna tremurai de-ți cădeau dinții. Trăgea un curent pe dedesubt, te seca la inimă. Mirosea rânced a lucru vechi, a om mort și a porumb încins, mirosul cunoscut de șoareci. Noaptea, guzganii rodeau cartoanele strânse într-un colț, averea patronului, să fi fost un vagon, să tot tipărești coperti din ele, o viață de omi. Asta era moștenirea lăsată de Bazilescu bătrân: șobolanii. Ce nu făcuseră să scape de ei? Șoricioaică, curse, pisici! Mureau și pisicile în tipografia asta. Le omorau plumbul și nemâncarea. Așa pisici slabe și amărâte nu mai văzuse Antonică nicăieri.

Ucenicii erau tăcuți, aveau priviri speriate, dușmănoase. Nu-l întrebaseră decât cum îl cheamă și de unde este. Toți, copii de spălătorese sau băieți de oameni săraci de la marginea orașului, care-i aduseseră la patron să mai scape de o gură la masă, să isprăvească cu grija hainelor. Aveau câte opt sau nouă frați, toți duși pe undeva să robească; pentru ei viața cruntă, cu mizeriile și cu încleștarea sălbatică pentru pâine, începea devreme. Ieșeau posaci și nu știau ce-i aia bucurie, răs, decât la zile mari.

Și acum se încrâncena inima lui Antonică amintindu-și. La prânz, li se dădea o ciorbă de varză și un sos de cartofi. Din două în două zile. Celălalt meniu era un fel de borș cu fasole și câte un castravete cu zgârci. Care nu pleca duminica acasă căpăta o bucată de carne rasol de la cucoana lui Bazilescu și o gogoasă cu magiun. Era masa de sărbătoare. Munca începea la cinci și jumătate, fix. Patronul nu avea somn. În ora aia se plimba prin ateliere și inspecta treaba pe care o făceau. Îi plăcea igiena, cel puțin așa declara, deși nu făcea nimic ca zețaria să nu mai miroasă a privată și ca la linotipe să nu mai stăruie oxizii otrăvitori de plumb. Tipografia asta era ca un stup de albine, nu se pierduse un centimetru pătrat. Pereții subțiri păreau gata să cadă, deși pe afară arătau ca un fort nemțesc. Ucenicii pregăteau sălile de lucru. Trebuia strânsă hârtia, aleasă, să nu se facă risipă. Să fi găsit Bazilescu un colț neîntrebuințat, era prăpăd. După ce se umezea podeaua cu un fel de stropitoare, făcută dintr-o cutie de tablă, se mătura. După aceea se așeza „materia” la îndemâna lucrătorilor care intrau în serviciu la șase și jumătate. Ucenicii pregăteau șpalții, regleții, cartoanele de spaționat, liniile de metal și cerneala ele dat corecturi. Meserie învățai pe furate, după cum te tăia capul. Dacă aveai noroc să dai de un lucrător cu minte în cap, se numea că aflai câte ceva. Ucenicii trebuiau să treacă pe la toate secțiile. De la legătorie, de sus, până la mașinile plane. După ce măturai vreo doi ani, te lua în primire un maestru. Să te ții ghionți și grijanii! N-aveai inimă în tine, degeaba stăteai lângă meșter! Adu-i țigări, adu-i apă, cară șpalții grei, cu rânduri, freacă mașina; dacă erai la plane, toarnă gaz, împinge baloturile de hârtie. Albeai, și nu dovedeai. Dar oamenii păstrau ceva bun în ceea ce spuneau, asprimea lor era tot un fel de dragoste. „Unde dau eu, crește!” zicea Fane, cel mai cumplit maestru pe care-l avusese Antonică. Nu era om rău. Dar să nu fi stat pe loc. Nu suferea lenea la om. De la el deprinsese Antonică pofta sălbatică să facă ceva tot timpul, să nu -

tea.

...Mă, tu nu știi, mă Antonică, ce-i aia muncă, mă! Păi asta e ceva că dacă auzi de ea trebuie să-ți scoți căciula! C-a dat Dumnezeu o pedeapsă omului, dă-i frumoasă, mă! Ia să-mi stai tu așa, cu ochii la soare ca Tândală, să vezi, ți-e bine? Da' de unde! Pe om îl mănâncă, mă, îl mănâncă ceva, să facă. să se miște. Asta-i, mă, cel mai frumos lucru la om. Că și viermele, cât șade el în urâciune, tot sapă acolo. Și când mai văd, mă, câte o lepră d-astea de om, care ar tot visa stele verzi, îmi vine, mă, așa, să-l apuc și să-l scutur, să dau cu el de-a dura!"

Frumos om mai era Fane! Parcă i se lumina fața când vorbea. Avea o buză mai mare, ca de iepure. Așa-i spuneau lucrătorii ceilalți: „Fane-Buzatul. tatăl paharelor, spaima țiucii!” Asta era patima lui. Ai fi băgat o butie în burtă, o butie de trăscau, și nu s-ar mai fi oprit. „Nu e tipograf ăla care nu bea bine, zicea. Păi ce, te pui cu plumbul? Cu cerneala? Nu vezi, și mașinii ăștia îi dai unsoare, îi dai gaz, îi dai benzină, dar omului?” Nu-l văzuse nimeni beat. Se juca cu meseria lui. Unde-ți desfăcea el mașina, arșice o făcea. O punea jos pe dușumea, ziceai că n-o mai repară la loc. Ți-era mai mare mila. Și când mi s-apuca s-o monteze, parcă era doctor! Râdea și plesnea în dreapta și-n stânga:

„Ce-i asta, zgaibă? Cum îi zice? Nu știi! Na! Na! Bagă în cap că mașina o să-ți dea pâine până o să terminăm noi cu pricopsiții. Da ăsta mare? Nu știi, oropsitul! Na! Na! Val îi zice, prostovane, de la «barca pe valuri»”, și cânta pe nas: „Barca pe valuri saltă ușor...”

Ce mai om Fane-Buzatul!

— „... Da' asta, titirezule?” „Nu știu, nene Fane”. „Păi cum să știi, gulie, cum să știi?” El vorbea, și ei cu gândul aiurea! Avea unsprezece ani, afară era soare, alți copii se alergau prin praf sau rățăceau pe străzi, culegeau castane, jucau „lapte gros”, el în ocna asta neagră, în duduital neîntrerupt al mașinilor, căra hârtie până se deșăla, împingea cărucioarele încărcate, turna cerneală în jgheaburi, așa viață să nu dorești nici la dușmani. Meșterul mai ostenea câteodată, lăsa mașina „să pască”, așa zicea,

se numea că era în tiraj. Trăgea numai cu urechea la „răsufletul” ei, avea grijă să „nu tușească”. Așa mașină ca a lui Fane-Buzatul, n-o să mai vadă!

Uite cum te fură gândurile! Antonică încremenise lângă ușa de metal. Lucrătorii culegeau mai departe fără să-l simtă. Aveau fețele încordate și nu vorbeau. Mâinile lor palide, luminate de flacăra minerală a becului, îi aduseră aminte de prima zi când i se dăduse voie să învețe *casa*. Ce mai comedie! Te uitați ca vițelul la poarta nouă. Ce te faci, Antonică? Încă lucrătorii ai vechi râdeau:

— Ia o macara și suie-te, că n-ajungi!

— Nu te lăsa, Zgaberceo!

Ce știi puștii ăștia de azi care au școli, cămine, căldurică, mâncărică, le cântă radio, c-au așezat ăia de la sindicat difuzoare în toate colțurile tipografiei. Culegi o pagină, ridici un șif, la cap îți zice Mari a Tănase, încă mai și comanzi la post: „Mie să mi-o puneți p-ai!” „Bine, tovarășe”. Și-ți pune placa pe care-o vrei. Păi, să fi simțit palmele lucrătorilor mai bătrâni când nu băgai ceva în cap, să fi auzit înjurături!

Lui însă, unul mai îngăduitor, Cișmaș, îi așezase sub picioare o ladă veche, cam șubredă, să ajungă să vadă despărțiturile mici în care dormeau literele.

Bun om și Cișmaș ăsta! I-a alungat pe ceilalți și l-a mângâiat pe obraz:

— Câți ani ai?

— Păi, atât și-atât.

— Ai mai văzut tu o casă?

Nu mai văzuse. Ciugulea cu degetele lui firave literele mici de plumb, ca un pui de găină care scormonea gunoiul. Se uita: ăsta-i „m”, ăsta-i „1”. Nici vingalacul nu-l ținea bine în mână. Râdea Cișmaș:

— Nu așa!

Unde pui că mai era și stângaci.

— Am dat-o dracului cu tine, surcel. Ia apucă bine, ca oamenii... Uite, sus sunt acsantele, eghiul...

De unde să știe?

— Stai să-ți desenez eu casa.

Își scosese ochelarii. Avea niște ochelari cu rama de aluminiu, subțire.

— Așa ai să ajungi și tu, surcel. Asta-i meserie frumoasă, dar se duc dracului ochii.

Adevărat fusese. Acum purta și el ochelari că ai lui Cișmaș, cu ramă de metal. Nu se despărțea de ei. Pe o hârtie desenase un dreptunghi pe care-l împărțise în diferite pătrățele. La mijloc, scrisese literele și semnele. Când terminase, îi spusese:

— Acu, cu asta să dormi sub cap. Seara când te culci, în loc de rugăciune, asta să mi-o înveți, s-aude? Dimineața la fel, ca pe *Tatăl nostru*.

În trei săptămâni, că avea ținare, de minte, umbla în casă cu ochii închiși.

— Bravo băiat! îi spusese Cișmaș. Acu se numește că ai meseria în buzunar!

Numai că nu era chiar așa. Bazilescu, după ce apucau ce apucau la regal, te muta la împărțit, la fundament, trebuia să știi să împlinești un rând, te încerca dacă poți să întocmești un grif de text, ți-l strica și trebuia să-l refaci; când te deprindeai cu numirile ciudate ale artei poligrafice, te trecea la accidentă.

Bătaie de cap și aici. Nu era ușor să închei o tabelă, să faci să cadă bine un qver când bați forma la mașină, ce mai ghionți și-acolo! Unde mai pui literele... Care-i meneval, care-i aldin, dă-mi un cursiv, scoate o pauză, babilonie curată! Și când terminai cu toate, gata, ai isprăvit cu zețăria, treci la altă secție și ia-o de la cap. Dacă n-aveai destulă încăpățănare, ajungeai nici cal, nici măgar. Când se sfârșea cu ucenicia, mergeai să dai examen de lucrător. Te mai frecau și ăia: „Cine e tatăl tipografilor?” „Păi, cin să fie, Gutenberg!” „Și când s-a născut?” Că să vezi, mai dădeai din colț în colț, o nimereai. Te lua altul: „Spune-mi oxizii care atacă plumbul!” Doctor trebuia să fii. Pe urmă te lua Bazilescu. te întreba: „Ei, acu unde vrei să lucrezi?”

Dacă deprindeai ceva mai bine, scoteai ce scoteai, altfel râdeau lucrătorii mai vechi de tine, și la leafă, bani

ioc! Parcă nu erau destui? Nici la bătrânețe nu știau de unde să ia o cratimă, bâjbâiau. Decât așa, mai mare rușinea! Păi, pe el să-l fi dus dumneata de la mașinile lui și să-l fi pus unde vrei: la legătorie. la tighel, la fălțuit, la cules, pe toate le știa, numai o rotativă nu putea s-o desfacă, asta era treabă serioasă, trebuia să ai școală. Nu mergea oricum.

Antonică răsuflă ușurat. Oamenii încă nu-l zăriseră. Parcă aici a aruncat el nu știu câte pagini și le-a călcat în picioare, așa, să-i sare sufletul patronului că nu-i dăduse dreptul lui. Aici, în zețarie a picat și Filipache într-o dimineată de iarnă, slab, jigărit, nemâncat, într-un halat albastru, atuncea căpătat, prea lung și prea lat, cârpit și murdar de cerneală. Să fi fost mai mic cu doi ani decât Antonică. Pentru că era mai vechi, nu-i spunea decât „nenea Antonică”, nu ca acum, „tovarășe”, ca să puie distanță între ei, să-i arate că prietenia lor se isprăvise.

Parcă aici se ascundeau, după spatele de lemn negru al regalului, aici, în atelierul întunecos, în care iarna nu prea ardeau caloriferele vechi, își fumau pe ascuns țigările, feriți de ochii meșterilor, care să-i fi prins i-ar fi pus să le înghită, aprinse cum erau.

Unde, în ce colț al creierului lui Filipache s-or fi ascuns amintirile acestea, care-l copleșesc pe Antonică? Degeaba spun unii că nu-i așa, dar înainte de a avea un dușman în față, ai unul aici, în suflet. Se numește uneori ambiție, alții i-or fi spunând altfel. Cumplită boală! Te fură, îți ia mințile, nu vrei să mai știi de nimeni, de prieteni, de familie. Din ce ți-e bine, vrei să-ți fie și mai bine. Da numai ție! Vezi, asta dacă am putea scoate din noi, fierea care ne mănâncă, pe dedesubt, care ne face ai dracului...

Ce vorbești dumneata, domnule Antonică? Ia stai nițel, adică cine e vinovat că tu te-ai înhăitat cu Domnica, dumnealor îs vinovați? Ce zici, domnule? Adică dacă Filipache nu-ți mai vorbește, e pentru că i s-a urcat la cap că e director? Dumneata parcă nu puteai să fii? Dar de dumitale nu ți-a plăcut școala, n-ai vrut să înveți! Și uite unde ai ajuns! Păi, așa sunt comuniștii, tovarășe? Cum

scrie colo? „Cine stă pe loc, în realitate dă înapoi!” Este? Este! Ei, atunci? Ce-ai cu Filipache? Ia să-mi spui!

Ar fi trebuit să fie mai stăruitor, să nu mă lase, să tragă de mine!

Păi, dar! Să te fi cărat cu sila, nu? Să te fi înghiontit: ...” Dacă binevoiți, poftiți la învățătură! mai lăsați muierile și mai băgați câte ceva în cap!” Da știi că ești bine! De câte ori te-a chemat directorul! a ei și ți-a spus: „Măi tovarășe Antonică, se deschide un curs de perfecționare, dumneata de ce nu te înscrii, că o să-ți prindă bine?” Dumneata ce-i răspundeai t „Că să vezi, că am treabă, că așa, că pe dincolo. Că ești tatăl lor în meserie, nu mai ai ce să bagi la cutie...” Și te mai mirai că alții cau ridiat și ți-au luat-o înainte! încă întrebai: „Cum vine asta? Toți țângăii ajung mai mari ca mine!” Păi, cum să vie, uite bine! Dumneata n-aveai timp să înveți, toată ziua după e... Domnichii. Nu ți-a ajuns că ai ținut două până acum. De când ai văzut-o p-asta, nu-ți mai place nevasta. Te uiți chiorăș la ea. De, nu tu manichiură, nu tu cercei, nu tu casă plină vârf cu boarfe. La tine îți miroase. Stai cu nasu-n poala țiitoarei, anafura mamei cui a născut-o de cățea! Că parcă are dreptate și prostu' ăla de Anghel: „Păi, zi așa, mă blegule, ai închis ochii, și gata, îți place cucoana asta care n-a știut ce-i munca până acum și când n-a mai putut, s-a făcut puitoare la noi în tipografie, ca să dea peste un mamelue de șef de sector curvar, care a uitat că mai are casă și copii...”

O'mul trânti ușă grea de fier și coborî treptele în goană. Piese „gloabei” s-or fi îmbibat de atâta soluție câtă a intrat în ele. Unde mai pui că a trecut și timpul!

În sala planelor se întâlnește cu Oncică, șeful de noapte. Știa totul, se vedea bine după cum se uita la el. Hâtru și ăsta! N-avea somn:

— Ce-auzii, nene Antonică, te persecută, te persecută...

Antonică tăcea. Ajunseră lângă mașină.

Celălalt iar:

— Și zi, vrei să ne întreci pe toți, să pui mârtoaga pe

picioare?...

În glasul lui era și puțină batjocură. Îl urmărea cum scoate cilindrul și masa mobilă din soluție.

— De, că mai mult de cinci mii n-o să tragă asta nici peste o sută de ani. Eu mă mir ce te-a găsit. În locul dumitale aş fi plecat în altă parte...

Lui Antonică i se sui sângele în cap.

— Știi ce? Ia caută-mă pe undeva și lasă-mă în pace, că am treabă.

Oncică își scutură mâinile nedumerit.

— Nici dracu' nu te mai înțelege pe dumneata.

Și plecă.

— Acu să te vedem, cucoană! bombănea Antonică singur. Auzi, cinci mii... Lasă, că stăm noi de vorbă...

Montă jgheabul de cerneală, toba și valurile, pe rând. Trebuia numai să dea de bubă. Pistoanele mergeau bine. Ungerea se făcea bine, dar undeva, „gloaba”.

„Tușea”. Pe frunte îi curgea sudoarea. Ca și omul, mașina asta părea perfectă când o priveai dintr-odată. Nu-i lipsea nimic, numai că un șurub nu se învârtea cum trebuie...

Care să fie șurubul acela care nu se învârtea?

...Uită-te dumneata la Filipache. De băut, mai bea, ca bărbații întregi, dar cu măsură. Cu vreo funcționară nu se încurcase. Își vedea de treaba lui, se ținea bine, ca un om cuminte ce era. De-aia și ajunsese unde ajunsese. Tu, Antonică, cu patimile! Ce zice la carte: „Nimeni nu are merite veșnice în fața partidului”. Să fi luat dumneata foc în gură, să fi făcut nu știu ce, nu mai ții linia, te-ai șters pe bot de cinste. Comunistul trebuie să fie un om dintr-o bucată, să te uiți la el și să zici: Țsta om!” Ia s-o judece de la capăt, să vadă de unde începuse să-și dea în petic. Să se gândească bine: „Unde-i buba, dom'le Antonică? Unde e?” „Stai, încet... Vra să zică cine se arăta ăl mai colțos când era vorba să se certe cu Bazilescu P Cine n-a primit niciodată pomana patronului?” „Păi cine? Tu și cu Filipache! Ți-aduci aminte?” De Crăciun, în fiecare an, jupânul își chema ucenicii la el în casă, să le dea câte ceva.

Locuia în curtea uzinei unde este acum clubul, cel mai frumos club din București, cum se laudă el la cunoscuți.

Ce lumini! Bazilescu îi întâmpinase la ușă. Era îmbrăcat în haine negre și avea în glas o miere pe care lucrătorii n-o prea cunoșteau.

— Azi e ziua împăcării, spunea cu un zâmbet lipicios. Uite, m-am gândit la voi și vreau să vă ofer câte ceva...

Așa credea el că se spală de păcate.

Copiii, copii. Ce să știe? îi atrăgeau luminile bradului împodobit, căldura odăilor și promisiunea darurilor. Fane-Buzatul spunea în atelier:

— Să nu vă prind, că vă rup picioarele! Face zaiafet, ai P Ce sunteți voi? Cerșetori? Mama lui! Vă dă de pomană, crede că se iartă de toate cu un pachet de bomboane, și alea proaste? Banii ăștia de unde-i scoate P Tot de la voi și de la noi. Bomboanele alea sunt sudorile voastre, lacrimile voastre, îndulcite cu zahăr...

Se dusesse și el o dată. Nu-l răbdase inima. Urcase scările de lemn scump, acoperite cu covoare, și rămăsese în prag, orbit de luminile candelabrelor. Înăuntru, cald, lume multă, codoșii stăpânului și câteva cucoane care miroseau a parfum. Drept în fundul salonului, alb, gătit de sărbătoare, un pom de Crăciun, numai beteală și lumânări aprinse, nu ți-ai mai fi luat ochii de pe el. Mirosea a ceară topită, a cozonac și a pom verde.

Inima săracului are dinți. Ar mușca. Ce scaune îmbrăcate, ce tablouri! Vorbele maestrului îi ardeau urechile. S-a trezit târât înapoi spre intrare. Patronul îl scutura de mână cu violență, palid, mânios.

— Boule, de ce nu te-ai șters pe picioare? îmi prăpădești covoarele, neam prost ce ești!

Și el, care uitase pentru o clipă ghioiții jupânului, înjurăturile și frigul atelierului care mirosea a privată! Nevasta lui Bazilescu îi strigase ceva acestuia într-o limbă străină și-l adusesse înapoi:

— Lasă, micuțule, nu-i nimic! Altă dată să nu mai uiți să te ștergi pe picioare...

Îl înecaseră lacrimile, ar fi vrut să fugă înapoi pe

scări, și nu putea. Până și sărbătoarea lui de sărac i-o otrăviseră. Adică ce era dacă s-ar fi murdărit puțin covorul acela, se isprăvea lumea?

La sfârșit i-au întins un pachet. Nu l-a primit. Ochii soției patronului îl măsurau uimiți. Ajunși sus, în dormitorul lor din pod, rămăsese timp de un ceas cu ochii în tavan. Unii dintre copiii ceilalți îl scuturase: „Ce-i cu tine, Antonică?” „Nimic. Ce să fie?” împrejur se auzea foșnetul hârtiilor desfăcute. Mirosea a mandarine și a mere scumpe. Nici merele paradisului nu puteau fi mai bune ca acelea pe care dinții copiilor le sfărâmau pofticios, cu zgomot.

Cum își aducea aminte de toate lucrurile! mai târziu, când avusese bani, într-o iarnă, își cumpărase un kilogram de mere ionatane, cele mai frumoase și mai scumpe pe care le găsisese. Mușcase din câteva. Căuta ceva dorit de mult și nu găsea. Era prea târziu pentru a mai simți în gură și în nări parfumul acela vechi de fruct scump și rar.

La naționalizare, când l-au scos pe Bazilescu din *uzină*, cine i-a cărat lucrurile patronului la mașină, cine a dat jos tablourile de pe pereți, cu furie, gata să le spargă geamurile, pornit? Se simțea ca un proprietar care se întorcea în casa lui. Pentru că nimeni mai mult decât el nu era îndreptățit să creadă că fiecare cărămidă a acestei fabrici îi aparține pe drept. Păi, să fi fost după mintea lui, altfel ar fi făcut revoluția asta! Ar fi scos și sufletul din burghezi.

Ei, atuncea? Atuncea? Unde-i buba, Antonică?

Păi, asta e, că nu dă de ea, caută un drum, ceva...

La o adică, ce-i atrăsese la femeia asta? Că de frumoasă, slavă domnului, nu mai era frumoasă, mai bine arăta nevasta de-a doua. Atuncea?

Unde pui dumneata otrava aia a vorbei ei, felul ăla de a fi, care nu seamănă cu al celorlalte? Ei? Să te-aud.

Asta-i femeie a dracului, rafinată...

Oare n-are dreptate Filipache, că parcă-l aude:

„Se prăpădește Domnica după tine, Antonică, n-o vezi? Slăbește de dorul tău, nu mai poate. Ai s-o bagi în

pământ. Prostule, te-a simțit cu parale, n-are pe cine să mai toace și i-ai căzut tu cu tronc! Ptiu! Am s-o transfer dracului, unde-a întârcat mutu' iapa, să te lase în pace...”

Și iar îl roade un vierme. Dacă se înșală Filipache, dacă e numai așa, o părere, că femeia îi spune câteodată:

„Ge-a fost a fost. Noi de unde să știm ce se întâmpla în jurul nostru, ce nedreptăți se făceau, dar acum pot și vreau să muncesc. Nu-mi dă voie cineva? Chiar statul” vostru, al comuniștilor, mă lasă să muncesc”.

Statul vostru, vezi bine. Adică în mintea ei, tot mai face deosebire între noi și ei.

Asta-i altă socoteală, tu ce crimă ai făcut? Ți place femeia asta și gata, ei și? Nu mai ești tu, Antonică, comunist din cauza asta? Stai, ia-o încet, domnule, ia-o încet, nu te pripi, că nu merge chiar așa...

Pentru atâta lucru, vii dumneata, Filipache, vii dumneata, Anghel, să-mi tăiați capul! Ei, de ce? Adică acum nu mai sunt bun? Dar atuncea eram bun când mă luam în colți cu Bazilescu?

Păi sigur că erai bun! zice cineva că nu erai bun?

Atuncea?

Păi, atuncea îi urai pe oamenii aceia, pe când acum, ce-mi faci, domnule? Ce-mi faci? Ia să-mi spui: adică Domnica, ce-a-nvârrit la viața ei? Ți-a spus, sau nu ți-a spus? Ei?

Nu ți-a spus, ce-i proastă? Când o mai ia gura pe dinainte, mărturisește că a ținut-o un cârciumar de avea parale multe. Păi asta bătea băieții de prăvălie, cum te bătea pe tine Bazilescu, dacă vrei să știi! Și, când ți-aduci aminte, o mai apuci de mână, de brațul acela care miroase frumos a sudoare muierească și o scuturi:

„Spune, spune!”

Ce să spună? A fost bună, îngerul lui Dumnezeu, n-a ridicat un deget la cineva, de când se știe i-a iubit pe săraci. Prost bătrân!

Asta să fi fost bărbat, îți arunca, așa cum a făcut-o Bazilescu, un șpalt de rânduri pe picioare, de te lăsa schilod toată viața, cum ai și rămas.

Rigla mașinii mai trebuie încă unsă...

Apăsă pe butonul de contact și „gloaba” se mișcă. O ascultă, cum ar asculta un doctor spatele unui bolnav. Tot mai „tușește”. Unde dracu’ se împiedică valurile?

„Ah, puțină răbdare numai, te dibăcesc eu, cucoană! Dacă n-o ieși scânteii din dumneata...”

Trebuie să fie aproape șase de dimineată. Cerul se albăstrește. Prin fereastra plină de prai se simt zorile. O jumătate de oră și începe schimbul. Până la două și jumătate, măcar șase mii de coaie să tragă. Atât scoate numai Țăru dacă hârtia nu se magnetizează. Dar el vrea mai mult... Nouă mii, zece mii. Sufletu’ o să scoată mașinii ăsteia. Ori el, ori ea...

Demontează iar pistonul, cercetează contactele. N-o să se lase cu una, cu două. Poftim! O adâncitură care face ca valurile să cadă la intervale. Maica lui Dumnezeu, aia din cer, cu toți sfinții...

Acum să te văd! Și bucuria îi ridică sângele în obraji. Ritmul pistonului s-a întetit.

„Așa, «gloaba» tatii, aiii TUnde ești, Buzatule, s-o auzi?”

Mașina trosnește, parcă ar fi de lemn.

„Te dor oasele, cocoană, de atâta stat!”

10

1.35

Scuipă în palme, își freacă degetele, ar striga și se stăpânește, stă încleștat pe bordul înalt și privește învârtirea cilindrului, care-l amețește. Lumina galbenă a becului joacă pe oțelul neted, parcă ar fi o stea palidă, lăptoasă. Se dă jos și caută o coală de hârtie, oprește contactul, o așază cu răbdare și iar dă drumu’ curentului. Hârtia e veche, se cocoloșește. Antonică înjură. Acum, altă drăcovenie! Trebuie s-o scoată cu grijă. Valurile tot se mai lasă. Puțină materie plastică și o să meargă. Uite ce nimica împiedică totul! Mașina asta a zăcut ani de zile aici, nu s-a uitat nimeni la ea, și chiar dacă s-ar fi uitat, trebuia unul ca el, priceput – să știe s-o dibăcească. Dar el ce zor avea s-o dreagă până l-au alungat pe Bazilescu? Ce, el se ducea

pe Coasta de Azur - sau fata lui Bazilescu? Că asta, în altă parte nu putea să meargă, îi mirosea! Pe bănișorii lor, că ei nu erau - buni de altceva decât să robească! Ca să aibă cu ce se distra putoarea, care nu-i mai scotea din „tâmpiți”.

Acum să-i vadă, cum duceau în spinare fabrica lui taică-su, fără „conducerea” lor. Pe unde or mai fi acum, și ea, și Bazilescu? Oncică spunea odată că i-a vâtzut în talcioc vânzându-și covoarele. Frumos se mai sucește lumea câteodată!

De pildă, noaptea naționalizării n-o s-o uite. Pe la zece erau în păr. El, Filipache, Cocorea, Anghel, toți comuniștii din fabrică. Pântea le spusese pe scurt că trebuia să ia în primire tipografia. Totul s-a făcut repede, prin surprindere, ca să fie împiedicat orice sabotaj. „Acu să-i vedem! Își zisese Antonică în gând. A venit și ceasul nostru 1” De când le-ar fi luat el și pielea, dar nu s-a putut, trebuia făcută nițică politică. Ăsta-i defectul lui cel mai mare: se pripește ca fata la măritat. Câte nu-i spusese și Filipache: pe o ureche îi intra, pe alta îi ieșea. El una știa: apoi dacă e revoluție, barim să se facă repede, până nu apucă burghezia să se ridice, că dacă îl slăbești pe unul, pe care l-ai apucat de gât, te omoară el pe tine. Care pe care! Ce mai politică! De acum încolo era o singură politică de făcut: nimicirea burghezilor. Păi ce, aia fusese treabă, să-i mai lași pe patroni să conducă trei ani după venirea muncitorilor la putere? Nu-i vorbă, că numai conducere nu se mai putea numi ceea ce făceau, dar, oricum, Bazilescu tot mai era în urmă cu plata salariilor, cu amenajarea cantinei; ascunsese, naiba știe cum, o seamă de materiale și mai trimisese și ceva bani la o bancă din străinătate. Ca să nu mai vorbim de afacerile pe care le învărtea pe la economatul înființat pe lângă întreprindere. Filipache îi spunea că el nu pricepe care sunt împrejurările, că și politica are și ea *conjuncturi*. O fi având conjuncturi, el de unde să știe, dar în materie de patroni, una ținea: trebuiau strânși cu ușa, să li se ia sufletul, să nu mai miște! „Tu ești stângist, mă!” zicea și Pântea. O fi!

Ce mai treabă de fă Cut Și ăUITCCel! Trimite a

Arzile în fabrică, ține legătura cu sectorul de partid, nu lăsa telefonul din mână, că mirosise ceva Bazilescu. Nu-și mai vedeau capul. În sfârșit, când totul fusese pus la punct, îl chemase pe patron. Nu dormea, deși era trecut mult de miezul nopții. Jupânul nu mai avea gușă, dar gras tot mai era. Abia își mișca picioarele scurte. Nu mai semăna nici la glas cu stăpânul de altă dată, care te pocnea cât ai zice pește pentru cea mai mică vorbă. Se îndulcise de tot, de când se schimbase politica, nu-i mai scotea din „tovarășe”. „Tovarășe Antonică” în sus, „tovarășe Antonică” în jos, parcă ar fi fost prieteni de când lumea.

Se cam speriasse. Gâfâia, încheindu-și încă nasturii hainei de casă.

— Ce-i? întreba întruna.

— Ce să fie, stăpâne, s-a isprăvit! Hai, să dai în primire!

Au crezut că o să-l apuce damblaua. A privit de pe scările lui de lemn scump la muncitorii care stăteau tăcuți, cu fețele crunte, așteptându-l. Nevastă-sa, numai într-o cămașă de mătase prin care se vedea toată, îl ținea de spate.

— Numai o clipă! bâlbâise.

— Nu, nicio clipă, veți veni chiar acum cu noi! zisese Filipache. Trebuie să semnați un proces-verbal.

Și înaintase către trepte, hotărât. Te puneai cu nebunul? Dacă dădea foc fabricii?

Și acum aude Antonică pașii lui șovăitori pe caldarâmul curții. Era o noapte caldă de iunie. Bazilescu, cu capul în pământ între ei, abia mergea. În cancelaria în care venise prima dată, cu geamurile ei înguste și severe, acolo au stat de vorbă. Patronul a dat să se așeze. Ostenise. Pântea scosese toate scaunele afară, ca să aibă toți loc.

Lumina electrică, albă și rece, le lumina fețele, îi despărțea numai un birou pe care nu se afla nimic, într-o parte ședeau ei, foștii „tâmpiți”, cum le spunea fii-sa, în cealaltă Bazilescu, cu ochii holbați, pipăindu-se neliniștit

de-a lungul trupului.

— N-o să vi se întâmple nimic, domnule! îngânase cineva.

Antonică spumega. „Ia te uită cum îi vorbesc! Îl mai și domnesc! Când ar trebui să-i dea vreo două între coaste, să-l facă să simtă ce se petrece cu el”. Se stăpânise, pentru că ceilalți ar fi fost în stare să spună că nu știe să facă politică. Tot i-ar fi scăpat însă o palmă pentru piciorul său rupt, chit că îl vor da afară din partid.

— Trebuie să plătiți salariile muncitorilor pe ultimele trei luni, spusese în loc de orice Filipache. Vă vorbesc în calitate de director al fabricii pe care o voi conduce eu, începând din această oră! Ea este de aici înainte a statului. Citiți decretul! și-i întinsese o hârtie care mirosea încă a cerneală. Bazilescu pălise mai rău, apoi murmurase:

— N-am ochelarii la mine, nu pot citi...

— Nu-i nimic, o să vă citesc eu!

Cam asta fusese deocamdată. Patronul ar fi vrut să se sprijine de ceva, n-avea de ce.

Ce diplomație învățaseră ăștia! Și începuseră discuția.

— Banii...

Că n-am, câr-mâr! Că de unde să-i scot? Că e o sumă imensă... îngăduiți-mi...

— Vă îngăduim, numai că până dimineată trebuie să plătiți muncitorilor salariile pe ultimele trei luni.

Bazilescu nu se în «i putea ține pe picioare. Începuse să tremure, se ștergea cu batista pe față, s-ar fi rezemat, nu putea. Era parcă amețit, ochii i se bulbucaseră și mai tare. A dracului diplomație, uite, ăștia nu-i dăduseră o palmă, și-l făcuseră cârpă!

Pe la șapte de dimineată, patronul ceruse un scaun. Nu mai putea. Ca să vezi! Pânteaua nu dormise de trei nopți, Filipache la fel, nici el nu putea spune că e odihnit, dar lor nu le trebuia niciun scaun ca să se odihnească, dimpotrivă, Antonică ar fi chiuit ca un copil. Afla era revoluția. Să-l vezi pe acest vierme cum se bâiguie și se roagă. Un singur birou, pe care nu se afla nimic, despărțea două feluri de

oameni! „Poftim, domnule Bazilescu! Poftim, ce s-a ales de puterea ta...”

Pe urmă, totul mersese ca pe roate. Scosese din pivnița casei niște lingouri de aur, învelite în cârpe murdare, predase cheia casei de bani, iscălise procesul-verbal, cu o mână șovăitoare, voise să mai spună ceva, dar nu-l mai asculta nimeni. Câteva clipe l-au uitat ca pe-o peniță, ca pe-o bucată de sugativă, căzut în singurul scaun care fusese adus înăuntru pentru el, neputincios, sfârșit.

Pântea îi spusese că nici în curtea tipografiei nu mai avea ce căuta, poftindu-l la un autocamion care trebuia să-i transporte lucrurile.

Cilindrul de oțel se învârtește mai iute, mai iute. Puțină masă plastică, un lucru de nimic... Iată, aceasta-i „gloaba”! Antonică o ascultă cum ai asculta sunetul unei viori, mâna lui mângâie toba nevopsită, plină de unsoare. Când era mic, taică-su îl dusesse la țară, la neamurile lui. O dată mângâiasse un cal. Îi simțise pânțelele calde, așa cum simte acum pânțelele acestei mașini în care electricitatea a băgat viață. Și-i vine să fluiera. „Acum să-i vedem, ce-or să zică?”

Un gust amărui i se ridică în gură.

Cu nimic nu te mai speli, Antonică. Poate să tragă „gloaba” două sute de mii de coli în opt ceasuri, tu tot mașinist ai să mori. Ai păcate prea mari, nimic nu le mai poate șterge. Să zicem că pe Domnica o lași, că o dai dracului cu lucrurile pe care le are, cu tot! Ce te faci însă cu demnitatea ta de comunist? Adică n-ai, așa, obraz?

Mai așază o coală. Cilindrul de oțel se învârtește tot mai repede. Antonică aude inima mașinii. E aproape șase și jumătate. Acum începe greul. Toți or să-l întrebe ce face, cum se simte, dacă or să - întrebe... Și-i vine să lepede halatul și să plece acasă, repede, cât mai e timp, până nu apucă prea mulți să-l descoasă.

Sala planelor se umple de larmă. Echipetele se salută la schimb. Vocile răgușite ale bărbaților se amestecă cu scrâșnetul pistoanelor care învârtesc roțile. Undeva se deschiseră ferestrele și Antonică simți până la el mirosul

dimineții de toamnă, puțin putrezit, puțin veșted, ca al unei camere în care au stat multă vreme niște crizanteme. Cerul se albește pe nesimțite. Deasupra se aud pași. Simte oboseala. Parcă i-ar fi aruncat cineva nisip sub pleoape. Ar trebui să se mai spele odată cu apă rece pe față.

Cilindrul se învâртеște în același ritm. Antonică lovește cu palma murdară toba mașinii. „Gloaba” bate regulat. Steaua lăptoasă care plutește în apele înghețate ale oțelului se mișcă ușor într-o parte și-n alta. În strălucirea aceea galbenă se ivește un chip. Mișcarea cilindrului îl deformează puțin și inima lui Antonică tresare, ca și cum s-ar fi scufundat ceva sub el. Aude glasul gătuit al Domnichii:

— Deci e adevărat? Ieri am lipsit. Și tu?

Mirosul de cerneală s-a risipit. Pe umăr simte mina ușoară a femeii, îi vede unghiile ascuțite, lăcuite, și nu face nicio mișcare. Chipul se subțiază în oglinda metalică, parcă tremură. Ar vrea i-i spună ceva care s-o jignească, ceva care s-o alunge repede, dar vorbele i se opresc în gât. Mașina bate regulat, toba tremură de încordare. Unde s-ascundă tulburarea asta?

— Pe mine m-au transferat începând de azi la „Grafice 3”, o mai aude.

Antonică se întoarce. Femeia îl vede deodată așa, plin de unsoare, cu o dungă adâncă sub buze, ostenit, schimbat. În ochii ei bărbatul citește o dezamăgire ce nu poate fi ascunsă.

Pune frânele mașinii. Pistoanele scrâșnesc.

— După cum vezi, asta e... Lucrez pe 32.

Cineva trece pe lângă ei. În fundul atelierului se rostogolește un balot mare de hârtie. Dușumelele trosnesc sub greutate. Femeia își potrivește legătura îngustă care-i ține părul. Surâde.

— Eu mă duc. Bine că am venit mai devreme. Mai am timp s-ajung acolo. E păcat să pierzi o zi...

Antonică ar vrea s-o întrebe când poate s-o mai întâlnească, pentru că de aici înainte va fi mai greu, dar înțelege că lucrul acesta nu mai e posibil. Domnica a și

plecat, grăbită, fără să mai adauge un cuvânt. Aleargă după ea, s-o oprească, să-i țină numai o clipă mâna aceea ușoară în palma lui, să-i spună ceva. Se împiedică, nu-i mai zărește decât părul care flutură și când ajunge în mijlocul atelierului reușește să îngâne:

— Domnica, Domnica...

Femeia se întoarce cu pași șovăitori. Abia îl vede în lumina prea albă a ferestrelor. Alături a pornit o mașină, apoi alta. Sala planelor se umple de zgomote. E trecut de șase și jumătate. A început ziua de lucru.

— Ce e?

— Așa pleci tu?

— Dar ce-ai vrea să fac?

I-ar da o palmă, să-i roșească obrazul, s-o vadă plângând, dar mânia i se mistuie într-o clipă.

— Du-te, du-te!

Și când rămâne singur, mai ridică o dată privirile și-o caută, voind s-o strige. Se reazemă cu spatele de un colț de zid. Totul e tulbure împrejur. Un căruț huruie lângă el, vede o față de om tânăr care râde, nu mai înțelege nimic.

O față palidă cu ochi mari, îmbrăcată într-o salopetă cenușie, îl întreabă

— Dumneata ești tovarășul Antonică?

— Eu.

— Sunt puitoarea dumitale.

Merge lângă el cu pași legănați, făcând semne unui mașinist. Antonică simte undeva în trup o durere surdă, ca după o mare osteneală, ca atuncia când ridici prea multe greutate în într-o zi. Urcă treptele de fier ale mașinii și așteaptă indiferent. De pe o sanie sunt descărcate colile de hârtie. Mâinile fetei se mișcă cu îndemânare, minutele trec unul după altul, el caută în oglinda cilindrului de oțel chipul dispărut al femeii...

Târziu, apasă pe butonul mașinii, aude scrâșnetul ca de lemn ai pistoanelor „gloabei” și simte zborul lin al hârtiei care se așază dincolo, la capătul celălalt. Un rotar aduce o formă de plumb. Oprește. Pe masa mobilă stau acum înțepenite raidurile abia mânjite de cerneală. Două

brațe păroase trag cu cârligele paginile grele, șuruburile sunt strânse, împrejur s-au adunat câțiva mașiniști care fumează cu gesturi repezite, privindu-l.

Și când „gloaba” pornește, violent, se aud vocile răgușite:

— Apăi ca nea Antonică mai rar mașinistru...

— I-auzi-o, parcă-i mama la nuntă!

— Nu te lăsa, tovarășe Antonică! Treizeci de mii să tragi până deseară!

El nu răspunde. Deasupra tot mai arde becul acela murdar. Și cilindrul de oțel se rostogolește, se rostogolește...

Nu este de ajuns să clădești case, să schimbi fața pământului, lucrul cel mai important rămâne tot sufletul. Aici avem cel mai mult de schimbat. Și nu e ușor de loc. Să lupți. În fiecare clipă. Cu tine, cu ce-i mai rău în tine.

Păi n-a avut dreptate Filipache, n-a avut dreptate Angliei?

„E păcat să pierzi o zi...”

Atât. Nici măcar o strângere de mână.

„Ce-ai vrea să fac?”

Parcă ar fi plecat de lângă un scaun. Acum nu-i mai trebuie, nu mai are nevoie de el. Nu i-au plăcut ciecât banii pe care-i câștiga, atât. Și tu, prostule, cu ochii la ea, ca la Maica Domnului, parcă nu mai văzuseși muiere, parcă era poleită. Acum ce-o să te faci? N-ai să poți lăsa totul așa. O să-i deschizi deseară poarta, o să-ți auzi pașii pe pietrișul curții ei și-o să găsești ușa încuiată! Ai să stai ca un câine la pragul acela.

Ce te-a minat spre femeia asta? Casa plină de perne, otrăvită de fumul țișărilor scumpe pe care i le cumpărai, tot ce era acolo, îngrămădirea de lucruri pe care tu nu le-ai avut, făcute din necinste, din mizeria unora ca tine, care au trudit pentru trândăvia acestei femei care te-a îmbrobodit, știind că și unul ca tine are inimă, că e slab când e vorba de mângâierea unor palme ușoare.

— Gata? strigă peste huruitul mașinii puitoarea.

Antonică tresări. Oboseala îl doboră.

— Îi dăm drumul?

Încă mai potrivește coala cu grijă și așteaptă să-l audă spunând ceva. Se ridică cu greutate, mai trebuie un așternut sub formă, o să schimbe câteva rânduri mâncate...

Pistonul fâșâie prelung. Ascultă fără să vrea și simte cum îl umflă mândria.

Ungerea se face bine, după o mie de tiraje poate să accelereze.

De ce n-a oprit-o pe femeie? Nu, nu se poate să se fi isprăvit totul, așa de simplu, așa de repede...

Masa mobilă se mișcă abia simțit. Acum hârtia prinde bine. Valul trece perfect.

Și toate deodată...

Unde se află? Ce face?

Hârtia, de nu s-ar magnetiza hârt. i...

Domnica, ce nume!

Deseară trebuie să se ducă, trebuie să se ducă s-o întrebe. Nu se poate să se fi sfârșit totul...

Mai repede, mai repede. Așa „gloaba” lui nenicu...

N-o să se ducă. De ce să se ducă? Nu mai are de ce să se ducă; s-a isprăvit! Adică tot nu ți-au venit încă mințile la cap, domnule?

Nouă mii n-o să scoată astăzi, dar șapte mii tot o să tragă; ar fi un record personal, cum spunea Fane-Buzatul. Uite, de-asta e frumoasă munca! Simți... Ce dracu' simți?

Simți că-ți vine să plângi.

Nu ești mândru că ai înviat angrenajul ăsta de oțel, cu piesele lui care cântă acum cel mai frumos cântec care poate fi cântat vreodată?

Adică tu nu ai demnitate? N-ai priceput încă nimic? O să lași să mai treacă o săptămână, două, și-o să te duci la Filipache să-i spui așa, din inimă: „Mă frățioare, ați fost ai dracului, dar ați avut dreptate! Bine mi-ați făcut!”

Ușor de zis, dar să te vâd!

Auzi „gloaba”? Sforăie ca un armăsar. „Încet, tăticule, încet, că-ți sare vreun șurub și se duce dracului tirajul! Ho!”

Ochii puitoarei i se înfig în priviri.

— E adevărat că mașina asta n-a mers până acum?

— Adevărat.

— Dar ce-a avut?

— A avut pe naiba, ce să aibă?

A avut o pană, ca și el. Se strică omul, darămite o haraba d-asta de mașină...

O să ceară o scară să se suie să spele becul. Nu, mai bine o să le spună să-i așeze și lui un jgheab din ăla, cu tubul ca un maț, cum dracu-i zice, fluorescent, că ne modernizăm, vorba aia. Pe tată o s-o puie să măture, să curețe locul de muncă. Uite, aici, în spate, e o fereastră. N-a mai fost deschisă de mult. Ia să vedem, să-și răcorească puțin fața.

Se dă jos de pe treptele de fier și împinge cercevelele înțepenite. De sus cade chitul.

— Uf, ce bine e!

Cerul s-a limpezit. Soarele a aprins frunzele arțarilor. Până seara or să acopere curtea măturată. Peste drum s-a deschis un geam care sclipește o clipă ca o oglindă. Închide ochii și-i vine să strănute. Se întoarce spre atelier. Ascultă duduital mașinii, pocnetul ritmic al pistoanelor, larma veselă a muncii de dimineață cu care este obișnuit, simte în nări mirosul industrial de ulei și n-are ochi și urechi decât pentru „gloaba” lui.

CASA NOUA

Pe fața femeii se așternuse tristețea. Părea acum mai bătrână și mai îngrijorată. Cei care o priveau simțeau că nu așa ar fi trebuit să arate un om fericit. Nu se mișca în scaunul i ei și dacă n-ar fi fost frământarea neîntreruptă a degetelor, pe masa acoperită cu o pânză bine spălată, ai fi putut crede că nu aude nimic din cele câte se spuneau. Vorbiseră pe rând. Întâi Pinte, cel mai curajos dintre ei, și pentru că el fusese primul care o sfătuisă să înceapă acest drum anevoios, acum terminat, pe urmă directorul, mai puțin înfipt ca la tipografie, unde știa să ceară, fără să ridice glasul, orice subalternilor săi, și după aceea președintele sindicatului, mai încurcând datele, mai

sorbind din paharul de vin aflat în fața lui, ca și când ar fi vrut să-și facă curaj.

Sabina îi ascultase, deși ochii ei păreau goi, fără lumină. Îi venea să plângă, dar știa că nu se cădea un asemenea lucru și-și stăpânea din ce în ce mai greu lacrimile ce stăteau gata să cadă. De dimineață se sculase mai devreme. Până la prânz, când trebuia să-și primească musafirii, nu stătuse o clipă. La o casă nouă trebuie făcute o mulțime de treburi. Geamurile luceau înă de curățenie, dar numai ea știa câte ceasuri îi luase treaba asta.

Și acum era necăjită, gândindu-se că nu avusese vreme să apreteze perdelele și parcă asta stătea rău. Noroc că cei de la tipografie nu veniseră și cu nevestele...

Anghel terminase de vorbit. Se așezase, sorbind încă o dată din paharul de vin, și-și ștersese gura cu podul palmei, mulțumit. Directorul și secretarul îl priveau cu coada ochiului. Barem ăsta, Pântea, îl cunoștea Sabina, nu mai avea ce să spună. Nu degeaba i se spunea „Mutu” în fabrică. Vorba la el ca pricopseala la oamenii fără noroc. Femeia își zise că era timpul să se ridice să le mulțumească. Nu știa bine dacă la o inaugurare de casă se obișnuiește ca fiecare să spună ceva, dar de vreme ce ălalți nu se lăsaseră până nu o lăudaseră pe ea sau măcar ceea ce făcuse, crezu că era bine să încheie totul frumos. Cu ani în urmă, într-o împrejurare asemănătoare, s-ar fi roșit toată și nu s-ar fi ridicat decât. Îmboldită de cineva și numai ca să se facă de râs.

Sabina zâmbi. Nu împlinise nici treizeci de ani, dar simțea că are sufletul unei femei bătrâne. Câți ani, într-adevăr, să fie de când începuse viața ei de femeie? Nu trecuseră decât vreo opt, cel mult. Opt ani sau mai puțin, șapte. O dată, asta era cu vreo trei luni în urmă, îl auzise, fără să vrea, pe președintele sindicatului vorbind despre ea, fără să știe că e auzit. Nici măcar nu o plânga. Vocea lui era lipsită de căldură. Vorbele arătau mai mult admirație decât altceva...

Totuși ar fi trebuit să se ridice să spună ceva. Așteptau cu toții și ea încă nu se hotărâse. Ce ciudat să

stai la masă cu trei bărbați în ziua cea mai fericită a vieții tale și să știi că după un ceas, cel mai târziu, ei vor fi plecați, și tu rămâi singură, să mângâi lucrurile acestea, ale tale, făcute cu trudă și lacrimi...

„Ale tale”, repetă. Erau într-adevăr ale ei. Fusesse o vreme când crezuse că nici apa pe care o bea nu-i a ei, că o fură, când bănuia că într-o zi va fi oprită pe drum de oameni și i se va spune: trotuarul pe care calci cu picioarele tale nemernice nu-ți aparține, trebuie să mergi prin altă parte, să ocolești locurile dragi.

— Hai, tovarășă Sabina, o îndemnă ușor Pântea, apucându-i cotul cu palma lui bătătorită.

Vocea prietenoasă, cunoscută de mult, o înduioșă.

Femeia ridică paharul aflat în fața ei pe masă. Privi o clipă vinul ruginit, sclipind în lumină, și îl bău pe nerăsuflăte, ca bărbații. Când îl așează la loc, spuse răsuflând:

— În cinstea dumneavoastră, prietenii mei!

Oaspeții bătură din palme râzând.

— Bravo, bravo! spunea directorul, acum mai roșu, încălzit de vin.

„Mutu” trase cu ochiul la președintele sindicatului și sorbi și ei ce-i mai rămăsese în pahar. Se temea că fusese văzut de ceilalți și un abur ușor îi acoperi privirile.

151

Sabina își dădu scaunul într-o parte și le spuse cu simplitate:

11 - Tereza

— Cel mai bun lucru ar fi să ieșim în curte. Nu vi se pare că aici este cam cald?

Bărbații ieșiră.

— Eu unul aș pleca, spuse secretarul. E cam târziu și poate dumneata ești obosită...

— Obosită? râse încet, meticulos, directorul. Parcă n-ai cunoaște-o...

— De! îi ținu partea și Anghel.

— Nu sunt de loc obosită. Vreau numai să vă arăt curtea.

Fiiipache deschise ușa și văzură iarba înaltă, sălbatică. Pe alocuri fusese călcată de picioare omenești. Unele locuri erau arse de var. Într-un fund acoperit cu scânduri putrezite de ploi se mai vedeau bilele schelei, vreo zece bulumaci lustruiți, scrijelăți.

Președintele sindicatului întreabă câtă curte are noua proprietăreasă, directorul zicea că atâta vreme cât casa este de *roșu* statul nu-ți ia niciun fel de impozit, ceea ce nu putea să admită secretarul, încăpățânat.

— Nu se poate, frate, spunea el. Nu se poate. Păi așa, toți proprietarii ar sta cu casele *de roșu*, cum spui dumneata, până la sfântu-așteaptă! Și, ca să isprăvească cu orice îndoiala, se întoarse spre Sabina: Cum e, spune-ne dumneata, nu ne mai lăsa să ne certăm...

Nici femeia nu știa. Ajunseseră la poartă. De aici casa se vedea bine. Stătură locului și tăcură câteva clipe. Fiiipache clătină din capul său negricios și mirii:

— Ei, nu e tocmai un castel, dar...

Președintele sindicatului, care părea acum mai mic și mai slab decât ceilalți, luminat de soarele încă puternic al zilei de vară, o mivi pe Sabina. Se gândeau amândoi la aceleași lucruri.

— Dacă ați fi văzut dumneavoastră unde locuia tovarășa noastră acum vreo câțiva ani, chiar că ați spune că ăsta e un castel, ce spui?

Femeia nu răspunse numaidecât. Tocmai de lucrurile acestea nu-i ardea să vorbească acum.

— Cum vi se pare? întreabă, deși bănuie că ei vor lăuda construcția.

Pintea, despre care se știa că făcuse toate meseriile în viața lui, mormăie ceva de neînțeles.

— Ce spune? întreabă directorul.

Secretarul repetă mai tare:

— N-ar fi stricat dacă i-ar fi făcut și temelia de beton. Pietrele astea zidite în ciment sunt ele bune, dar n-ar strica, știți, așa, pentru fason...

Anghel nu-l mai lăsă să termine:

— Ia mai las-o și tu cu fleacurile! Acum îi căutăm nod

în papură.

În tot ce spunea se simțea că de fapt casa le place și că vorbesc așa, ca să mai treacă timpul.

— Pomi n-ai să pui? întrebă unul din ei, privind la un nuc bătrân, stufos.

Porniseră din nou și ocoleau acum prin spatele zidurilor. Cât te învărteai o dată și gata curtea ei.

— Ba am să pun, cum să nu pun... O să vă mai chem mai încolo, să vedeți, cred că o să vă placă.

de

153

Amiaza de vară, înăbușitoare, cu cerul prea sus și fără culoare, plină de o pâclă alburie, le făcuse sete bărbaților. Le spuse s-o aștepte puțin și se întoarse cu trei scaune. Mai făcu un drum și aduse încă o sticlă de vin. Secretarul vru să zică ceva, dar Anghel i-o luă înainte:

— Știm, știm, e târziu, trebuie să pleci, ai nevastă, copii. Știm, parcă noi nu avem neveste și copii, dar uite că am venit...

Era într-o zi oarecare a săptămânii, poate la mijlocul sau la începutul ei, Sabina nu mai știa. Își luase concediu fără salariu o săptămână, ca să termine toată treaba pe care o avea, și, când isprăvisese trimisese vorbă la fabrică, îi chemase imediat după schimbul de dimineață, să vină să-i vadă casa cea nouă, lor, singurii ei prieteni. Acum, deși aveau treburi la tipografie, nu se îndurau s-o lase singură în curtea pustie, voiau să simtă că se bucură.

Pântea se așezase iar pe scaun: măsura vinul pe care i-l turnase în pahar.

— Spuneți, nu-i mai bine aici? îi întrebă.

Sub streășina casei era umbră. Dincolo de gardul netencuit se vedea strada nepietruită, plină de praf. În salcâmmii uscați de atâta soare se așezaseră câteva păsări. Se aflau undeva, la marginea orașului; ca să ajungă la casele lor, trebuiau să schimbe două tramvaie, dar asta nu supăra pe nimeni.

— Când o pava și o pune electrică - spuse, parcă ghicindu-i gândurile, Fiiipache - atunci o să venim cu

trăsura la dumneata...

— Până atunci beți vinul, că se încălzește, îi îndemnă femeia.

Și pe urmă vorbiră câteva ceasuri, fără să mai țină seama că lumina zilei descreștea și că puțin câte puțin se făcea întuneric. Sabina îi asculta fără să spună decât rar câte ceva și din când în când își arunca privirile spre fereastra deschisă, la trandafirii galbeni și roșii aduși de către președintele sindicatului, flori atât de delicate și bogate, care umplu totdeauna inima unei femei. Îi împodobeau, cu frumusețea lor gravă, casa ei cea nouă, despre care oaspeții uitaseră, pentru că-și amintiseră de ale lor, de treburile tipografiei, lăsate baltă în ziua aceea.

Sabinei îi veni să râdă auzindu-i cum se dondănesc iară. Directorul se plângea că în ziua următoare trebuia să meargă nu știu unde după hârtie, „pentru că ăia de la E.S.I.P. știu numai să ceară cărți, gata tipărite, dar cum se tipăresc habar n-au...” Președintele sindicatului sughița din când în când și turna vinul în pahare. Pântea, secretarul, se încălzise și nu mai era chiar atât de mut. Se răstrea câteodată la director, ca și când s-ar fi aflat în biroul lor de la fabrică.

Târziu, când lumina scăzuse ou totul și peste curtea presărată cu resturi de materiale trecu o undă de răcoare, își aduseră aminte de gazda lor. Sabina nu observase că ei isprăviseră de vorbit. Pe față îi stăruia aceeași tristețe.

„Nu l-a uitat! își spuse în gând președintele sindicatului. Poate că ar fi fost mai bine ca în cele din urmă să se fi împăcat și să fi stat acum amândoi. Noi plecăm și o lăsăm singură. Și e tânără, doamne, cât e de tânără. deși pe fața ei se citește durere și grijă...”

Filipache așezase paharul aburit pe pământ. Nu știa cum să înceapă și își dădu seama că ar fi trebuit să spună ceva, chiar în momentul acesta când femeia nu băgase de seamă încă nimic. Totdeauna se înfuria pe el însuși când avea câte o încurcătură. Și nu i se întâmplase de puține ori să se poticnească așa, ca Țiganul la mal.

Pântea, amețit ușor de vinul rece, simți că se

posomorâște. „La ce dracu' am mai venit - își zise - dacă nu suntem în stare să-i facem puțină bucurie acestei femei singure. Ne-a. În apucat de-ale noastre și-am uitat-o. Și câte mai are pe cap! Ce înseamnă o casă nouă lângă atâtea buclucuri!”

Undeva, în vecini, se aprinsese o lampă. De mai departe se auzea un cântec nedeslușit de patefon. Vântul atunci stârnit aducea frânturi de cuvinte, când mai tari, când mai neauzite. Peste vârful sakâmiilor străzii fulgera îndepărtat.

— Semn bun la o casă nouă, o să plouă! zise bucuros Filipache, fericit că a găsit cuvântul care-i trebuia.

Sabina tresări și privi cerul întunecat. Se ridică în picioare și ascultă sunetele îndepărtate ale furtunii care se apropia. Da, trebuia să plouă...

Ploua repede; ziua înfierbântată de vară se isprăvisese dintr-odată. În mai puțin de un sfert de ceas cerul se acoperise de nori, și ea degeaba zorea spre casă. Mai avea de trecut câmpul Dămăroaiei și în drum nu erau prea mulți copaci și mei case de om unde să te adăpostești. Picăturile mari, reci îi cădeau pe față. Alerga acum și nu mai vedea nimic înaintea ochilor. După o vreme zări băltoacele sticlind stins pe jos. Simțea clisa lipindu-i-se de pantofii scâlțiați. Și-i scoase repede și le pipăi cartonul udat. Nu se vedea nimic înainte. De rătăcit n-avea cum să rățăcească drumul, dar de ploa; a astartu putea să scape. Fulgerele ca niște copaci mari, verzi, se scufundau înainte și la dreapta. Ramurile lor electrice se frângeau, mai departe răbufnea un tunet. Nu-i era frică, dimpotrivă, îi venea „să râdă. Părul i se lipise de frunte, alerga și nu obosise. Ținea în mină pantofii ei ușori și se uita din când în când la contururile violete ale norilor șuierători care alergau deasupra câmpului. Tot mai aproape se spărgeau bășici de aer aflate la mari înălțimi, plăcile lunecătoare în care se oglindea cerul stins și nesigur de la picioare creșteau. Apa se revărsa undeva spre un loc mai jos, o simțea crescând până la glezne. Să nu-și fi scos pantofii și i-ar fi pierdut prin noroi.

— Ei, nu mai vezi? auzi o voce de bărbat de undeva foarte aproape și tresări.

Prin întuneric se lovise de cineva. Acum îi auzi respirația arsă puțin de gustul unui alcool fără nume.

Sabina tresărise și vrusese să treacă mai departe. Atunci fulgeră chiar deasupra, și câmpul se lurrină deodată ca ziua. Văzu chipul bărbatului numai o clipă. Semăna puțin cu fratele ei care murise pe front. Îi fu frică. Se uită împrejur. Era aproape de casă. Își dădu seama cât era de ostenită. Se depărtă nedumerită. Prin zgomotul ploii auzi vocea necunoscutului;

— Hei, fată, încotro?

Se opri. Venise de nenumărate ori pe drumul acesta, vara și iarna, toamna și primăvara. Uneori o mai oprea câte un tânăr fără treabă. Dar acum nu era timp de pândit fetele. Poate necunoscutul se rătăcise și ar fi trebuit să-i spună unde se află. Se întoarse.

— Cine ești dumneata?

Se opri drept în fața lui, ca să-i arate că nu-i pasă că sunt singuri în câmpul acesta pustiu.

Bărbatul căuta s-o vadă prin întuneric. Aștepta să se aprindă încă o dată cablurile destrămate ale cerului, dar lumina fulgerelor bătea depărtat și stins. Era și el ud și nu mai știa ce să facă cu mâinile. Pe cap îi mai atârna un petic de ziar, pe care și-l așezase ca să se apere de palele îndârjite ale ploi.

— Ești de pe aici? întrebă în loc să-i răspundă.

— Da.

— Atunci trebuie să știi pe unde se află strada...

Și spuse un nume cunoscut.

Sabina îi luă mâna prin întuneric.

— Haide cu mine, altfel ai să-ți pierzi pantofii prin noroiul ăsta. Pe aici! Și grăbește-te, pentru că ai să ajungi ud learcă. Unde mergi?

Bărbatul tăcu câțva timp. O urmă. Ea - ilă, șase mina și căuta să calce exact în locul în care se afla un petic de pământ. După câteva minute ajunseră la capătul unei străzi abia luminate. Ploaia nu mai cădea cu atâta putere.

Gardurile pline de iederă întunecată luceau. Pe margini curgeau râuri tulburi amestecate cu gunoaie.

Pășiră pe lespezele așezate de oameni înaintea porților. Bărbatul își aduse aminte că nu-i răspunsese la întrebare.

— Merg la o verișoară a mea. Ce-o fi găsit-o tocmai acum să mă cheme, nu știu...

Sub un felinar, la o răscruce, Sabina se opri.

— Pe aici, îi arătă, în cinci minute ești acolo.

Se priviră. Erau uzi learcă amândoi. Râseră.

— Stai departe? întrebă bărbatul.

— La doi pași de aici.

— Și de unde veneai?

— De la fabrică. Lucrez la „Laminorul”...

— Și nu ți-e frică singură, noaptea?

Fata dăduse din umeri.

— Dar dumitale ce-ți pasă?

Într-una din zilele nehotărâte ale primăverii lui 1945, Sabina se afla într-o coloană de manifestanți, care se îndrepta spre centrul orașului. Era aproape de ora douăsprezece, și soarele ardea puternic. Oamenii căutau umbra îngustă a magazinelor de pe Calea Griviței, mergând pe stânga drumului. Pe pavajul stricat încă de bombardament alergau într-o goană potolită autobuse vechi, claxonând. Erau pătate, nevopsite, cu mari petice cenușii de sudură, și aripile de tabără zdrăngăneau amețitor. Din capul coloanei se auzeau răbufniri de voci bărbătești, lozincile erau purtate înapoi din gură în gură, trunchiate, pierzându-se către sfârșitul șirului de femei și bărbați, palizi și slăbiți în lumina crudă, puternică.

Plecaseră încă de la unsprezece din curtea fabricii, și Sabineii îi era sete, s-ar fi oprit să ceară apă cuiva, dar privea cu desperare obloanele zdrelite ale prăvăliilor, ferestrele lor sărăcăcioase, acoperite cu mușama, fețele posace ale negustorilor care se uitau, cu mâinile încrucișate, la mulțimea pestriță. Din spate și din față se auzeau râsete. Cineva striga:

— Ține bine pancarta, să se vadă!

Ici-colo, între pietrele vechi, tocite, izbucnise iarba.

Se cunoștea că multă vreme nu se mai circulase pe artera aceasta, și buruienile neiertătoare își făcuseră loc printre straturile de nisip și ieșiseră încăpățânate afară. Către gară, o echipă de muncitori de la Cale S.T.B. repara linia. Resturile unui vagon de tramvai, spart de o explozie, stăteau rânduite cu grijă într-o parte. Se vedeau încă ramele de metal, o bancă sfâșiata, dar nedesfăcută și printre dalele cubice sticleau fărâmituri mici de sticlă.

Sabinei îi veni să iasă din rânduri și să-i spună organizatorului sindical că nu mai poate merge. Căuta din ochi una din acele cișmele vopsite în galben, ale vechii primării, din care să țâșnească apa, și nu vedea nimic, își întrebă vecinul de rând, un bărbat între două vârste, încă murdar de unsoare, dacă nu știe cam pe unde poate să fie o astfel de cișmea. Acesta nu știa. Mergea atent, să nu calce pe cei din față, se părea că zgomotul, amestecat al vocilor din jur îl distrează și ea nu-l mai întrebă nimic. Pe vremea aceea bărbații nu o luau în scamă. Era mică, pipernicită, slabă. Umbla îmbrăcată în niște rochii prea lungi, de stambă, cam necălcate și aproape totdeauna negre. La ei în familie nu era an să nu moară cineva. Sabinei nu-i ardea de nimic. Nu înțelegea ce rost au aceste „demonstrații”, cum li se spunea. Auzea pe ceilalți zicându-și unul altuia că era vorba să li se mărească salariile, foarte mici în vremea aceea, din care abia își duceau zilele, și că trebuia să se schimbe guvernul.

Către gară mersul încetini. Cei din față băteau pe loc, larma crescuse. Se auzeau tot mai des automobilele claxonând, vechile vehicule abia răzbeau în sus, câțiva birjari loveau în clopotele lor dogite, trecătorii făceau semne de pe margine, unii se opriseră în loc. Oamenii je chemau unii pe alții, organizatorii sindicali alergau de-a lungul coloanelor strigând cu palmele pâlnie la gură:

— Țineți ordinea, tovarăși, ne apropiem!

Sabina tot mai căuta cu ochii o cișmea. Vecinul își aduse aminte că altă dată, chiar în fața Gării de Nord, se afla o astfel de „țâșnitoare”. Înaintarea se făcea greu de

tot. Ajunseră în fața scărilor de la intrarea clasei a 111-a, și coloana se revărsă spre trotuare, căutând umbra clădirilor cenușii. Soldații aflați pe treptele de ciment strigau ceva femeilor cu basmale roșii din rând. Râdeau și-și băteau puștile cu pietre. Țintele de la bocanci și limba de metal a paturilor armelor clănțăneau ca la o serbare. Dincolo de geamurile nespălate, pline de urme, ardeau câteva becuri triste, mai triste din cauza luminii puternice de afară. Grămada de bagaje, pe care stăteau câțiva țărani, acoperea aproape intrarea. Unii se certau, căutând să-și facă loc către sala de așteptare, se iscară și câteva busculade încurajate de cei de pe margine.

— Ce-i, tovarăși, de ce stăm aici? întrebă cineva.

— Așteptăm și alte coloane.

În piața imensă era o mare de capete. Deasupra, ardeau în lumina prea albă drapelele foșnitoare. Se auzeau pârâiturile pancartelor de carton rupte în înghesuială. Sabina căuta țâșnitoarea de apă, și când o zări se miră o clipă că nu-i nimeni în jurul ei. Apropiindu-se văzu că era ruptă de o schijă și că din gura ei de nichel nu mai ieșea de multă vreme nimic. Nu era chip nici să dai înapoi. Toată Grivița era plină de manifestanți. Din spate soseau alte mloane de muncitori. Unii trecuseră pasarela de la Basarab și umpluseră strada lată. Spre străzile laterale, câteva mașini de piață, negre și scunde ca niște gândaci striviți, își făceau loc la drum liber. În balcoane ieșiseră câteva femei în rochii albe. Acolo, sus, adia vântul și li se vedeau picioarele subțiri.

Porniră în cele din urmă. Deodată, locul din față se goli și trebuiră să alerge câțiva pași ca să-i ajungă pe ceilalți. În cele din urmă, după vreo douăzeci de metri, se poticniră iar. Asudaseră, ședeau acum în plin soare. Noroc că puțin mai departe drumul se sugrăma din nou și puteau să meargă pe dreapta, la umbra clădirilor. Firmele scrâșneau, pe margini negustorii de mărunțișuri își strigau asurzitor marfa. Un pom foarte subțire fusese rupt, și frunzele lui se și închirciseră din pricina soarelui prea stăruitor.

Sabina văzu într-o parte un negustor cu limonadă sub o perdea tărcată. Omul nu mai prididea cu împărțitul paharelor. Cu o mână ridicată deasupra capului cerea banii mototoliți. Cei care reușeau să capete un fel de țap lunguleț, plin cu o băutură tulbure, roșie ca miezul piersicii, se strecurau în afară, ca să poată să-l golească. Paharul era smuls de mâini lacome și negustorul număra în gura mare. Se apropie și ea, căutând să-și facă loc. Era smucită și dată mereu în urmă. Își căutase în buzunarele rochiei hârtiile mari, fără valoare, și privea zadarnic spre ceilalți. Stătu acolo cam o jumătate de oră fără să fi reușit să capete ceva. În cele din urmă renunță. Se pierduse de coloană. Vru să meargă mai repede, dar zidul de oameni o oprea. Nici înapoi n-avea pe unde să iasă. Văzu fețele nebărbierite ale unor bărbați necunoscuți, și jocul cartoanelor albe săltând deasupra. Resemnată, vru să se întoarcă spre negustorul de limonadă. Simțea cum i se umflă limba de sete.

Și când crezu că e mai aproape de cei care dădeau asalt căruciorului acoperit cu pânză tărcată, cineva o luă de mână.

— Ce cauți aici?

Recunosc vocea bărbatului de care se izbise în noaptea aceea pe întuneric. Acum îl văzu bine și-și aduse aminte de el. Era îmbrăcat într-o salopetă decolorată și o trase din mulțime mai aproape de el.

Sabinei îi păru bine că nu mai e singură în mulțimea aceea. Primul lucru pe care i-l spuse fu acesta:

— Mi-e sete!

El râse, privi pe cei care cereau țapii plini de lironadă și-i zise repede:

— Nu te mișca de aici, mă întorc îndată! Așteptă cam cinci minute și-l văzu întorcându-se cu o sticlă lunguiață plină cu apă. O luă repede fără să mai întrebe nimic, și aproape o goli.

— Ai să faci broaște-n burtă! glumi bărbatul-Sabina nu-i răspunse numaidecât. Ochii îi străluceau și își spuse în gând că fără apa aceasta ar fi căzut jos

— Așteaptă-mă tot aici, trebuie să înapoiez sticla! Și dispăru din nou. Mulțimea o împingea, unii îi strigau că încurcă locul, dar ea nu se desprinsese de lângă pomul scund sub care o lăsase. După încă vreo câteva minute se trezi luată de braț.

— Haide!

Bărbatul avea obrazul bărbierit. Când râdea, o dungă adâncă îi tăia linia gurii. Sabinei îi plăcu, ghicind în ei, cum ghicesc toate femeile, pe omul de care n-ai să scapi atât de curând.

— Nici nu ți-am spus cum mă cheamă, zise. Cristea și pe dumneata?

Fata îi spuse numele, apoi întrebă repede:

— Cum de m-ai cunoscut?

— Am ochi foarte buni.

Își căutară câțva timp loc în coloana străină. Ceilalți se uitau bănuitori, pentru că ei nu-și găseau locul în cadența aceluia marș neregulat.

— Mergi la manifestație, sau te afli pe aici?

— M-am rătăcit de ai mei. Voiam să beau o limonadă. Dacă nu erai dumneata, nu știu ce m-aș fi făcut... Dar dumneata?

— Sunt cu tipografi mei. Uite-i mai în față; haide să căutăm să ne strecurăm.

O luă de mână și cu dibăcie își ajunse coloana.

După aceea se uită să-și caute tovarășii de la fabrică și merse supusă lângă el. În jur erau câțiva băieți tineri care nu se astâmpărau. Aveau în mâini bucăți grele de plumb pe care și le virau pe ascuns în buzunarele salopetelor. Unii se supărau, cei mai mulți își treceau drapelul pe care-l țineau și făceau la fel cu cei din față.

— Mai dă-mi câțiva regleți! cerea cineva de alături.

Sabina nu știa ce-i acela un reglete și urmărea jocul acesta, care-i distra atât pe cei din jur.

Către Piața Palatului, înghesuiala crescuse. Bulevardul cel mare se umpluse de oameni. În lumina nemiloasă, privită de pe un balcon, mulțimea părea un câmp negru, deasupra căruia fluturau pânzele roșii ale drapelelor.

Statuia ecvestră abia se mai vedea în aura aceea sticloasă. Pe Sabina o dureau ochii, nu înțelegea de ce stau pe loc, și numai uralele izbucnite din când în când o trezeau. O dureau picioarele și ar fi vrut ca totul să se termine mai repede, să ajungă undeva să poată sta jos.

Apoi mulțimea porni din nou. Împrejur creștea strigătul repetat:

— Vrem guvern F.N.D! Vrem guvern F.N.D. î

Trecură foarte aproape de grilajul metalic al palatului. Tipografi ridicau pancartele cât mai sus și glasurile lor o asurziră. Peste capetele lor jucau cutele steagurilor.

După aproape trei sferturi de ceas se treziră dincolo de cheiul Dâmboviței, pe un trotuar spart., Coloanele se răriseră și manifestanții se îndreptau spre instituțiile lor.

— Ce facem? întrebă bărbatul.

— Aș vrea să stau undeva, jos, pe o bancă. Mă dor picioarele. Și la serviciu stau tot în picioare, mi-ajunge. Nu știi pe undeva pe aici un parc?

El nu-i răspunse. O luă de mână și ieșiră într-o stradă laterală, neobișnuit de liniștită. Aici zgomotele orașului se auzeau stins, rar claxona câte un automobil, și pe ziduri urca lumina amiezii.

— Unde suntem?

El îi spuse un nume necunoscut și o certă, zâmbindu-i.

— Ai spus că vrei să stai undeva jos...

— Această casă are să se prăbușească într-o zi! îi spuse bărbatul, privind-o.

Sabina știa lucrul acesta foarte bine, dar dăduse din umeri a neputință. De când rămăsese singură, adică de la moartea mamei sale, nu mai avea cine să se îngrijească de casă. O cârpise de câteva ori cu bălegar, o spoise, dar odaia scundă, cu tavanul umflat ca burta unui cal prea sătul de apă, continua să se macine, să se dărâme de vechime. Aici, sub lampa de gaz, atârnată într-un cui vechi, îndoit de atâta povară, îl aștepta seara pe tatăl său să vină de la lucru. Uneori el întârzia, sosea puțin cam amețit, pe

chip i se citea o bucurie blândă, care nu avea nimic îndrăzneț în ea. Se așeza trudit și își lăsa mâinile sale mari, negre, pline de cărbune, pe genunchi. Mânca liniștit, fără grabă... Maică-sa dădea din umeri către copiii mai mari și spunea în chip de scuză:

— A luat și el luleaua neamțului! Ce vreți, om mare, cu griji...

În odăița de patru metri pe patru, înaltă de numai doi și jumătate, pe tavanul căreia rămăseseră urme de fum, Sabina văzuse trupul tatălui său strivit de o mașină, adunat între patru scânduri de brad, așa de ieftine. și de jalnice, că nici să plângă nu putuse. Mai pe urmă, tot aici murise și fratele ei de-al doilea. Îl stinsese tuberculoza, avea un chip de hârtie, fraged și scurs, surâdea încă morții în felul copiilor. Primul murise pe front, „spulberat”, cum se căina maică-sa, sfârșită și ea doi ani mai târziu.

Dincolo, în curte, astupând aproape fereastra, era un nuc bătrân cu crengile amestecate, ca o streășină verde, vara, prin care bătea soarele, poleind pereții cu cercuri aurii, schimbătoare.

Aici, amurgurile veneau mai devreme. Ca în după-amiaza aceea când îl primise pe Cristea la ea, și el rămăsese după aceea toată noaptea. Cum femeile nu uită niciodată prima lor oră de dragoste, Sabina nu putea să nu surâdă cu tristețe amintindu-și-o.

Încă de la patru, dacă soarele ardea puternic afară, aici lumina scădea, aerul era fumuriu, stins. Pe streșini se adunau păsări și, dacă bătea vântul, un miros de iod pătrundea prin fereastră.

Cristea intrase, se aplecase puțin ca să nu-și lovească fruntea de pervaz, privise împrejur la lucrurile rânduite la locul lor și se așezase pe patul acoperit cu o cergă aspră, oltenească.

— Aici stai tu? întrebuse.

— Aici.

Băuseră bere, era încă prea cald, undeva afară cădeau frunze, pentru că toamna târzie își cerea tainul ei galben. Peste câmpul Dămăroaiei, pe care-l străbătuseră

de nenumărate ori de atunci, din ziua de primăvară când se întâlneau din nou, bătea toaca unei biserici de mahala, depărtat și rar. Dragostea n-are nevoie de vorbe multe. Bărbatul o luase cu puțină încăpățânare, deși era pregătită de mult pentru clipa aceasta, așa cum știi că ai soroace peste care nu poți trece. Ar fi vrut să fie altfel, dar Cristea era primul ei bărbat, ea îl alesese, deși îi era teamă de el, pentru că începuse să-l cunoască. Știa numai că dragostea o va face mai frumoasă.

Îi așternuse după aceea masa, îi tăiase pâinea cu un cuțit, privindu-l pe furiș. De atunci era „omul ei”, pentru el se aprindea în fiecare seară lampa, și mai târziu, când se despărțiseră, tot pentru el se aprindea lampa. Și serile acelea pustii când lipsise erau pline tot de ființa lui puternică. Când se întorcea de la fabrică privea scaunul, singurul scaun al casei, pe care Cristea își lăsa haina, și tocmai lipsa acelui lucru o întrista cel mai mult.

După plecarea lui, altfel era și umbra vicleană a nukului, strigățul depărtat al păsărilor de pe streșinile caselor joase ale vecinilor, acoperite cu tablă ruginită. Până atunci, uneori, venea amețit ca tatăl ei altă dată, și rosturile casei căpătaseră dintr-odată vechiul înțeles al conviețuirii. „Să te bucuri numai când vezi umbra bărbatului”, spunea maică-sa cât trăise, și Sabina înțeleșese lucrul acesta privindu-l mereu, sub lampa cea veche, sub care ani de zile alt bărbat împărțea pâinea și apa ca un stăpân.

Ei nu-i mai păsa că pereții aceia vechi se macină și se surpă. Totul era frumos și bun, mâncarea avea alt gust, soarele ardea numai pentru ea, curtea acoperită de umbră era și a lui, după cum era și al lui totul. Iernile care au urmat, vreo patru, fuseseră cele mai triste ierni pe care le trăise Sabina. În toamna aceluiași an aflase că el mai trăiește cu o femeie și îi spusese să nu mai vină în casa ei.

12*

169

Și deodată nimic nu mai semănase cu zilele de altă dată. Și atunci se mai alergau copiii cu gura plină de apă,

căutând să se stropească, dar ea nu-i mai vedea cum îi văzuse în ziua când el venise pentru prima dată în casa ei. Zilele au o strălucire a lor, care nu e dată decât unora. Fiecare ceas are o frumusețe a sa, totdeauna pentru alții, dacă nu ne este dată nouă. Patru ani viața ei fusese neagră, urâtă, murdărită, fără nică o bucurie.

În 1949 Cristea sosise într-o după-amiază de mai pe neașteptate. Sabina se roșise, vrusese să zică ceva, dar el nu-i dăduse răgaz. În câteva cuvinte bărbatul îi spusese că terminase cu femeia aceea și că a venit s-o ceară de nevastă. Și iar auzise bătaia rară a toacei de lemn de la biserica mărginașă, ca și când nu trecuse decât o zi de când el picase pentru prima oară aici, și iar amurgul căzuse mai devreme în mica odăiță, și ea ascultase bătăile inimii bărbatului, cu urechea lipită de pielea netedă, lucioasă, în răstimpul dulce al dragostei, care te moleșește și te face darnic.

Pe urmă plecase din casa ei, o lăsase să se macine singură, să moară așa cum mor unii bătrâni, părăsiți, fără să știe cineva de ei. Îl urmase bucuroasă, fără să se gândească prea mult. Era același bărbat, al ei, deși, multe zile și multe nopți, o altă femeie îi mângâiasse umerii și fata, îi sărutase buzele și ochii.

În aceeași vară intrase la tipografie, pentru că „Laminorul” era prea departe de locuința lor, și el îi ’s, pusese că poate să câștige mai bine. Se vedeau în fiecare zi și Sabina era bucuroasă să-l zărească în orice clipă, dacă ar fi ridicat privirea peste regalul negru la care lucra. Era tânără și nu știa nimic. Venise ca orbul în tipografia aceasta și începuse prin a spăla dușumelele zețării cu o cârpă îmbibată cu gaz. Dar era mândră că stă lângă el, că-i vede chipul preocupat, puțin burzului. La unsprezece îi aducea pachetul cu mâncare și i-l așeza între casetele de litere reci, curățindu-i locui de praf de plumb cu podul palmei. Cristea. Îi zâmbea mulțumit, apuca bucata de pâine cu degetele negre de cerneală și rupea sanvișul în jumătate.

— Ia și tu!

Și femeii nu i se mai păru urâtă clădirea cu patru etaje, mirosind a zinc și a acizi, așa cum i se păruse la început, când venise aici. Dimpotrivă, totul era luminos și drumurile înapoi acasă păreau atât de scurte!

Anul își vânturase anotimpurile, de la fereastra zețării priviseră împreună bulevardul larg, pe care înfloriseră castanii bătrâni, apoi întunecarea puternică a frunzelor, șovăiala ruginie a toamnei și cernerea când fioroasă, a iernii, când blândă și liniștitoare.

Jos, pe pietrele acelei străzi, treceau oameni, o mulțime de oameni, în fiecare dimineată se ridicau obloanele de fier ale unei prăvălii cu firmă albastră de sticlă și ea nu știa cum trec ceasurile, zilele și lunile.

Pe urmă totul se tulbură. Veni o altă femeie. Cine știe de unde venea? Era mai frumoasă, poate pentru că se știa iubită, poate că ea se urâtise de teamă, pentru că, de când o văzuse, presimțise totul. Avea ceva care atrăgea bărbatii, ceva de care nu poți scăpa. Bărbatul ei se ținuse bine, căuta să n-o privească, dar femeii aceleia îi plăcuse de la început bărbatul tăcut și posomorât, care lucra parcă pornit pe sine.

Nimeni nu bănuia nimic în atelierul acela. Erau aceiași oameni. Vreo treizeci sau patruzeci, lucrând în picioare, aplecați peste regalele înalte, care păreau catedrele unei școli puse la un loc. În fiecare dimineată la șase și jumătate, la intrarea în schimb, oamenii se așezau la locurile lor. Erau mai obosiți să u mai veseli. după cât dormiseră de mult. Și între chipurile obișnuite, iată că se ivise într-o dimineată chipul acelei femei necunoscute. Șeful de secție o așezase undeva în spatele mași, nii de probă, dar ochii ei albaștri, curați se ridicau din când în când și priveau împrejur. Zâmbea câte unaia, cu nimeni nu vorbea prea mult, părea foarte ocupată de ceea ce face. Sabina își dăduse seama încă din clipa când o zărise, cu acel instinct ce nu înșaaia al femeii, că de atunci ceva o să se schimbe în viața ei, că zilele îi vor deveni nesuferite, urâte. Nu se putea ca străina să nu-i placă și lui Cristea, pentru că ea plăcea tuturor bărbatilor care o vedeau.

Câtva timp totul părea neschimbat. Crezuse că s-a înșelat, că farmecul se risipise, deși știa că e de stăruitoare dorința ce o poate isca o femeie. Pânda încordată se potolise, și numai când, într-o dimineață, fără ca bărbatul ei să știe, Sabina îl surprinsese privind-o cu o lăcomie a ochilor despre care nu se putea înșela, numai se strânsese iar, dureros.

Timpul se scurgea. Cristea părea același, dar unele mângâieri începeau să întârzie, o palmă așezată pe umărul ei slab se lăsa așteptată, vorbele erau mai rare, și chipul bărbatului mai întunecat.

— Ai griji? îl întreba.

— Da, spunea el.

Știa că are o muncă politică. De cele mai multe ori el întârzia până seara la tipografie și, deși nu lipsea mai mult decât înainte, bănuiala o chinuia fără milă. Zărea tot mai des chipul străinei înfrumusețat de dragoste. În jurul ei, Sabina deslușea mereu aceleași prin" viri în care nu se putea ascunde dorința, amestecate și cu puțină spaimă și lipsă de îndrăzneală, însoțite de hămesela brutală a celor timizi, pe care femeile le știu fără să se silească.

Alături, bărbatul ei nuncea cu aceeași încăpățânate tăcută. Nu mai semăna însă cu cel dinainte; cât s-ar fi căznit, nu reușea să pară măcar prietenos. Și ea trebuise de câteva ori să-i audă. Își vorbeau cu indiferență și parcă siliți numai de împrejurări, însă, în vocea străinei, Sabina ghicea o căldură ascunsă, ca și când cealaltă ar fi vrut să dea un înțeles mai adânc acelor \ orice obișnuite.

Munca îi devenise de la o vreme de nesuportat, chiar zețăria cu ziduri albe, neîmpodobite, unde altă dată se simțise atât de bine, nu-i mai plăcea. Trebuia să plece de acolo, să schimbe secția de lucru, să nu-i mai vadă împreună privindu-se străini din șiretenie. Din mândrie nu spuse nimic nimănui. Trecură două sau trei luni și ea tot amâna să ceară șefului de lucrări transferarea. Pe urmă, aproape pe neașteptate, bărbatul se schimbă. Întâi fu ura, fără venin, ascunsă, ca limba otrăvită a șarpelui. Bărbatului începuse să i se pară mâncarea prea rece sau

prea acră, prea fierbinte sau fără gust, tot ceea ce spunea era plicticos și n-o mai asculta, părănd totdeauna pierdut în propriile-i gânduri. Parcă l-ar fi chinuit necazuri neînchipuit de mari, fără! cac.

Cu îndărătnicie se ferise să nu-l supere și nu se înșelase auzindu-l cum trânteste ușile prea tare, cum o privește pe furiș cu dușmănie. Uneori el zâmbea cuiva aepărtat și drag și știa că în clipa aceea bărbatul ei se gândea la străină. Umbra necunoscută a femeii năpădi totul, până și lucrurile dimprejur. Sabina nu mai putea să tacă. Începuse să se teamă de ea însăși și devenise stângace, i se părea că vorbește prea tare și s-ar putea ca bărbatul să se supere; uneori Cristea nici n-o mai asculta și, când își dădea seama de aceasta, fugea repede în odaia alăturată și plângea înăbușit.

Veniră apoi certurile și bătaia umilitoare. Poate înainte bărbatul nu lovise nicio femeie, dar în ea dădea cu ură, neîndurător, ca și cum ar fi vrut s-o vadă înjosită mereu, pentru a putea s-o urască și mai mult. Sabina îl iubise încă și atunci. Îl privea nedumerită, dar tot cu dragoste, cu supusenia uinelui credincios, pe care-l alungi, dar se întoarce.

„O să-i treacă, își spunea. Acum îi place mai mult chipul celeilalte, dar o să ostenească și se va întoarce din nou la mine, tot la brațele acestea ale mele, care-l vor ferici și mângâia...”

Mai plecase o dată și ea credea că l-a pierdut pentru totdeauna, și se întorsese. Trebuia să rabde, după-amiezile lor de altă dată meritau chiar aceste palme grele.

El încă nu se întorcea, și lumina acelui atelier era din ce în ce mai murdară, și lucrurile, altă dată dragi, tot mai chinuitoare. Devenise certăreată, se mânia din lucruri de nimic, unii o priveau fără să o înțeleagă, se mirau că se schimbaseră atât de mult și dădeau nepăsători din umeri, văzându-și de treabă. Se chinuia să afle de ce îi place mai mult bărbatului ei cealaltă și își spunea că trebuie să facă în cele din urmă ceva să iasă din secția aceea. Până atunci se mulțumise să fie o simplă cărătoare, și deodată frica de

a-l pierde pe Cristea îi luminase mintea. Trebuia să învețe să facă altceva decât să încarce formele de plumb.

Pe Pântea îl cunoștea de mai multă vreme, poate de când o angajaseră la tipografie. Nu înțelegea de ce oamenii îi spuneau, mai în glumă, mai în serios, - „Mutul” și de ce era temut. Secretarul de partid o primise în biroul lui, îi dăduse un scaun și așteptase să audă ce-i va spune. Părea obosit, neatent și Sabina îi repetase de câteva ori unele lucruri, bănuind că el se gândește în altă parte. Bărbatul zâmbise, bătuse cu palma mușamaua ieftină care acoperea biroul și o oprise cu blândețe:

— Lasă asta, am înțeles...

Nu-i spusese nimic despre viața ei de acasă, despre certurile repetate și despre bătăile primite. Voia numai să plece din zețărie. Știa că totul nu se va face cât ai bate din palme, că trebuie să învețe, dar de lucrul acesta nu se speria, mai făcuseră și alții ca ea.

— Bine, bine - o întrerupsese Pântea de câteva ori - știu; asta e greutatea, sigur, dacă vrei dumneata să pleci de acolo, noi n-o să te împiedicăm, ba, dimpotrivă, dar...

Se gândea la ceva pe care nu-l înțelegea și femeii îi era frică să nu fie întrebată tocmai despre ceea ce se temea mai tnuît să vorbească.

După câteva clipe se ridicase, se plimbasese de câteva ori în jurul scaunului ei și se oprise cu mâinile la spate în dreptul ferestrei.

— La laboratorul de la ofset îți place?

— Oriunde.

— Bine, e un loc acolo, dar va trebui să înveți o mulțime de lucruri noi...

— Voi învăța, promisese ușurată.

— E vorba de acizi, nu-i chiar atât de ușor, se muncește cu materiale scumpe...

Secretarul părea că glumește. Voia s-o sperie, fără convingere, încredințat el însuși că Sabina se va descurca. Deodată se încruntase și, înainte ca ea să se ridice de pe scaun, o oprise cu un gest scurt:

— Stai 1 Spune-mi ce-i cu voi?

— Cu noi? se mirase înspăimântată femeia.

— Da, cu voi. Cu tine și cu Cristea...

— Nimic, bâlbâise.

Pântea îi întoarse spatele și se așezase iar în fața ei, privind-o cu stăruință.

— Dacă nu vrei să-mi spui, n-am să te oblig, adăugase tăragănat, ca și când i s-ar fi făcut lene să mai vorbească. Eu nu sunt popă ca să vă spovedesc, dar oamenii șoptesc unele lucruri...

— Nu-i nimic adevărat, sărise ea repede, cu glas prea tare, nestăpânit.

Se făcuse tăcere. De undeva de sus se auzea cadența greoaie a unei mașini de tăiat hârtie. Tavanul de beton scrâșnea din când în când, ca și cum cineva și-ar fi târât un mare picior de fontă.

— Bine - spusese Fintea - de mâine poți merge la laborator. Voi vorbi cu șeful. Te rog să-ți dai toată silința și să nu mă faci de râs. Îmi protniți?

Acum vorbea cu blândețe, ca între prieteni, și ei îi fu rușine să-l privească. Plecase fără să mai spună un cuvânt.

Se întorcea târziu și nu-l găsea acasă. Pe lucruri se așeza praful în straturi. Îi era silă de toate obiectele care o înconjurau, nu-i mai erau dragi ca altă dată, ridica în silă perdelele și privea curtea largă, străină, și-și aducea aminte de odaia ei, pe care n-o mai văzuse de multă vreme. Gândul că de când venise aici se afla într-un loc ce nu era al ei o chinuia tot mai mult. Ar fi trebuit să plece, și unde să plece decât la vechea ei casă din Dămăroaia?

Într-o duminică pornise cu tramvaiul într-acolo. Zărise de departe acoperișul putrezit și nucul foșnitor, bătrân. Din gard nu mai rămăseseră decât câteva șipci. În curte creșteau bălării mari, sălbatice. Apropiindu-se, zărise cercevelele putrezite și geamurile sparte. Înăuntru plouase, dușumelele se prăbușiseră, prin tavanul de bălegar cădeau bulgări de moloz. Înțelese cu groază că trebuia să rămână mai departe lângă el, până își va găsi o locuință. Mai era pe urmă și teama de vorbele celorlalți. Se gândea că plecarea ei de lângă bărbat va fi înțeleasă în fel

și chip. În același timp, o speranță încăpățânată i se agățase de suflet: tot mai credea că va reuși să-l facă să se întoarcă cu inima la ea.

Cristea era tot mai tăcut și mai dușmănos. Izbucnea numai din când în când, pățimaș, cu vorbe usturătoare. Uneori nici ea nu se mai putea stăpâni și-i răspundea; și atunci el o bătea cu ură, strigându-i să n-o mai găsească a doua zi acasă. Câtă răbdare ar fi avut, nu mai putea să îndure. Îi lipsea și o prietenă, căreia să-i spună tot ceea ce simțea. Întârzia cât se putea la tipografie, muncind din răspuțuri, cu încăpățănare. Nu era chiar atât de ușor: de câteva ori crezuse că o să renunțe. Începuse cu serviciile cele mai ușoare, cu spălatul plăcilor de zinc, apoi trecuse la dezvoltare; simțea, încă înainte de a adormi, pe degete, mușcătura fierbinte ca de viperă a acizilor, dar asta o făcea mândră. Căuta să nu scape nimic din ceea ce credea că i-ar fi fost folositor, se chinuia de multe ori să-și aducă aminte de câte ceva și puțin câte puțin își d. aduse seama că ceilalți erau mulțumiți de ea. Nu i-o spuneau, dar faptul că nu i se mai făceau observații aproape de loc o bucura.

Să nu fi fost casa asta pustie, în care ea nu mai avea loc, bărbatul pe care-l mai iubea, poate și mai mult ca înainte, pentru că simțea că-l pierduse, ar fi fost atât de fericită!

Așa, chipul ei se urâtise, tristețea o slujea și privindu-se uneori în oglindă, îi venea s-o spargă de furie. Toamna și iarna ce urmaseră trecuseră greu, simțea că undeva timpul se împotmolește, că e trasă la fund ca într-o mocirlă din care nu mai poți ieși. Cel mai greu lucru i se păruse atunci tocmai faptul că începuse să-și piardă din mândrie, că nu-i mai păsa cum se îmbracă. Ar fi vrut să încărunțească într-o noapte, să se slujească cu totul, să uite că e femeie, pentru că degeaba era femeie, dacă cel pe care – iubea atât de mult nici nu mai întorcea privirile spre ea.

Într-o dimineață, prin februarie, când laboranții deschiseseră ferestrele, ca să lase să iasă afară căldura prea stăruitoare a caloriferelor și să simtă aerul înțepător

de afară, mirosind a primăvară, pe ușa secției unde lucra intrase Pântea. Era puțin adus de spate, tot cu mâinile în buzunare, cum îl știa. Sabina presimți că pe ea o caută și roși puțin. Se prefăcu multă vreme, cât vorbea el cu șeful laborant, că nu-l zărește, aplecată peste un retuș, și, când îi auzi glasul, ridică privirile, ca și când atunci ar fi știut că secretarul se afla aici.

— Ce faci, tovarășă Sabina, merge, merge?

Ochii lui îi cercetau chipul, într-un fel atent, ca și când ai căuta să vezi dacă o stofă nu are găuri, aproape nemilos. Femeia coborâse privirile, umilită.

— Nu mi-ai răspuns, stăruise el.

— Merge, tovarășe...

— Șeful dumitale e foarte mulțumit, mi-a spus că de mult n-a mai avut așa o muncitoare...

Pe urmă se apropiase de fereastră, trăsesse pe nas aerul rece și strănutase caraghios.

— N-o să răciți? îi întrebasese pe ceilalți.

— Nu! răspunseră laboranții în cor.

Din ușă, ca și când și-ar fi adus abia atunci aminte, se întoarse din nou spre Sabina.

— Să treci neapărat în cursul zilei de azi pe la organizație...

După două ceasuri se afla în biroul lui, privind pereții proaspăt văruiți. Întrebasese încă de la ușă:

— De ce m-ați chemat?

— Stai jos, poftim, uite un scaun...

Tăcuse puțin încruntat și pe urmă se oprise, după obiceiul lui, cu mâinile la spate, în dreptul ferestrei.

— M-am gândit foarte mult la dumneata în ultima vreme...

— De ce? întrebasese femeia.

— Nu știu precis. Ceea ce e sigur însă e faptul că trebuie să stăm mai serios de vorbă. Uite, am pentru dumneata un lucru foarte bun de făcut.

— Pentru mine?

— Da, pentru dumneata.

— Vă ascult...

Pânteia zâmbise cu buzele lui subțiri, se apropiase de scaunul ei și o întrebase:

— Câți ani ai?

Sabina se gândise puțin. Nici nu-și mai amintea bine. Numai când îți merge bine te întrebi cu durere cât timp a mai trecut pe lângă tine.

— Cred că nici treizeci...

Secretarul ridicase uimit o sprânceană, dar nu spusese nimic. Ea știa că se mira, pentru că arăta mult mai bătrână.

— Uite ce este... Copii nu ai, nu-i așa?

— Nu... Dar de ce mă întrebați toate acestea?

— Pentru că de mâine vreau să te ocupi dumneata de creșă, să fii directoarea creșei... *

Sabina crezu că n-a înțeles bine.

— Să fiu directoarea creșei?

— De ce te miri? E o muncă la fel de interesantă ca și cea de laborator, cere multă răbdare și mai ales energie...

— Dar abia am învățat să...

— Lasă laboratorul. L-am întrebat pe șeful dumatile dacă mai trebuia să înveți ceva și mi-a spus că nu. Așa că, dacă nu-ți va conveni vreodată să lucrezi acolo, ai locul asigurat...

Ea tot nu înțelegea. Era ceva greu de priceput.

— Dar, tovarășe Pânteia...

— Știu, știu, ai să spui că n-ai făcut treaba asta niciodată; nu-i nimic; să fii dumneata sănătoasă câte treburi de care habar n-aveam înainte am făcut eu!

Nu putea să dea înapoi și nici speriată nu putea să spună că era.

— Bine, primi. Am să merg acolo.

În câteva cuvinte secretarul îi spusese despre ce era vorba. Trebuia să supravegheze munca educatoarelor, să aibă grijă de o mai bună aprovizionare și alte câteva chestiuni mărunte, dar foarte importante.

— Vezi - zicea Pânteia preocupat - nici n-ai idee ce lucruri frumoase ai de realizat. Nu vreau să te fac să crezi că ceva mai frumos nu mai există pe lume, dat gândește-te

că aici deprind copiii muncitorilor cele mai bune obiceiuri. Sunt părinți care nu au timp de ei din pricina treburilor, unii se ceartă și nu le pasă de felul în care le cresc odraslele; dumneata n-ai auzit de astfel de părinți?

Sabina înțelese că aici voise el să ajungă și se feri să-l privească. Pântea știa totul, se pare, și nu găsea calea s-o facă să vorbească. De data aceasta n-o mai întrebase direct, ca înainte, ce-i cu ea și cu bărbatul său.

— Tovarășe Pântea - îi spuse cu glas slab - atunci mâine când să vin la creșă?

— La aceeași oră, la șapte și jumătate, am să merg cu dumneata.

În ușa îl auzise din nou i

— Nu ai să-mi spui nimic, nimic?

Se oprise, privindu-l.

— Nu, nu cred.

— Bine.

Pe urmă iar trecură câteva luni lungi, apăsătoare și Sabina binecuvânta munca pe care o avea de făcut. Trebuia să stea aproape toată ziua la creșă. Noaptea dormea fără vise, ostenită. Cristea începuse să lipsească tot mai des. Nu de puține ori, când se trezea dimineța, nu-l vedea la locul lui și înțelegea că iar dormise! a cealaltă. Durerea ascuțită de la început, amestecată cu furie, se domolise. Simțea numai o apăsare grea pe inimă și știa că nu mai poate să râdă, să se bucure ca un copil de orice lucru. Împrejur, oamenii se mișcau în voie, aveau necazuri sau bucurii, erau uneori triști sau veseii, numai ea simțea că n-are de ce să se bucure. Cel mai rău lucru în toate acestea era că devenise indiferentă, ca și când sufletul i-ar fi înțepenit. Ajutoarea ei, o femeie în vârstă, prietenoasă, ghicind că e foarte nefericită, o întreba câteodată ce i se întâmplase. Ar fi vrut să-i spună măcar ei totul, dar o mândrie de neînțeles o oprea. Răspundea fără convingere că suferă de mult de o boală de stomac, care o face posomorâtă, și o lăsa singură, urând-o puțin.

În lunile următoare se auzi în tipografie că sindicatul împrumută bani muncitorilor care vor să-și ridice case.

Câteva zile șovăi, pentru că nu se mai putea ascunde nimic dacă s-ar fi dus să se înscrie pe listele celor care cereau împrumuturi. N-a dormit două nopți și în cele din urmă a intrat în biroul lui Anghel. Acesta ridicase ochii, uimit că o vede.

— Ce faci, tovarășă Sabina, ce vânt te aduce pe la noi?

— Pot să stau? Întrebase.

— Cum să nu...

Și se întorsese curios la locul lui.

— Ia s-auzim? Ai luat concediul pe anul ăsta? Vrei să pleci undeva la băi? Știu că suferi de stomac. La Căciulata cred că-i cel mai nimerit.

Femeia îl lăsase să termine.

— Nu-i vorba de concediu.

— Atunci?

— Știu că faceți liste pentru împrumuturi...

Președintele sindicatului se lovise ușor cu palma peste frunte.

13Tereza

— Ce tot spui! Parcă dumneata ai un adăpost cu Cristea. Știi, noi împrumutăm bani mai ales acelor care locuiesc mai prost. Unii au casele încă neacoperite...

Sabina îl privea liniștită.

— N-o să cer cine știe ce! Loc am, îmi trebuie numai atât cât să ridic patru pereți de cărămidă și o bucătărie...

Anghel căuta cu ochii pe cineva împrejur, ca și când ar fi vrut să se încredințeze că era adevărat ceea ce auzea.

— Nu vrei să-mi spui că...

Tăcuseră amândoi câțva timp și pe urmă președintele apucase un creion pe care-l lovea cu furie de fața biroului.

— Așadar - spuse din nou - te desparți de bărbat...

— Da.

— Bine, atunci se schimbă chestiunea, sigur că da. Și cam cât ți-ar trebui, să zicem?

Nu știa, trebuia să întrebe. Îi spuse că va veni peste câteva zile.

Între timp, Anghel stătuse de vorbă cu secretarul și

Pântea o chemase iar la el. O certase blând încă de cum intrase:

— Vezi, vezi, și mie nu mi-ai spus niciun cuvânt...

— Pentru asta m-ați adus aici?

— Liniștește-te, n-o să-ți cer socoteală, numai vreau să te întreb dacă noi nu putem face ceva ca să-l hotărâm pe bărbatul dumitale să se schimbe...

Sabina se ridicase în picioare, aproape speriată de cele ce auzise.

— Tovarășe Pântea, orice, afară de asta, nu-l cunoașteți!

Secretarul părea posomorât, încurcat de un gând ascuns.

— Bine, bine, rostise încet, cu jumătate de gură. Vezi, noi nu putem să încurajăm pe doi oameni să se despartă, chiar dacă-și fac casă nouă...

Când plecase de la el, știa că secretarul va vorbi cu Cristea. Așteptase vreo câteva zile să-l vadă. Bărbatul ei era neschimbat. Poate o privea mai întunecat, cu dușmănia aceea ascunsă, sporită. După o săptămână, președintele sindicatului o întâlnise la intrarea în tipografie.

— Să vii să stăm de vorbă, tovarășă Sabina, îi spusese. Împrumutul dumitale s-a aprobat.

— Dar nici n-am fixat cât îmi trebuie.

— Lasă că știm noi. O să-ți dăm materialele de care ai nevoie...

Femeia înțelesese că și Anghel și Pântea vorbiseră cu bărbatul ei și că*%dată cu aceasta se terminase totul, că el voia ca într-adevăr s-o vadă plecată la casa ei.

În aceeași seară, Cristea se întorsese mai devreme, atârnat, parcă puțin băut, cu poftă de ceartă. O bătuse crunt, strigându-i înversunat:

— Îți faci casă, ai? Ce mai aștepti, de ce nu pleci?

Sabina zâmbea, văzându-l! neputincios, mânios, ros de amărăciune. Și nu mai plânse.

În seara aceea plouase și bărbații întârzi seră sub streșina casei, ascultând răpăiala grăbită a apei. pe acoperiș.

— Las că-i bine - spunea Filipache - ploaia asta spală totul, de-abia nu ai să mai ai nevoie să cureți acoperișul, tovarășă Sabina...

Președintele sindicatului, ușor dovedit de vin, cânta încetișor. Secretarul ar fi vrut să plece.

— Ce-o să zică nevastă-mea? se căina el din când în când.

— N-o să zică nimic, e obișnuită, mormăise directorul.

— Da, dar o să miros a vin.

— Și ce dacă? Doar nu te-ai legat pe viață să nu guști...

Pe la unsprezece ploaia încetase. Dinspre câmpul Dărnăroaia veneau miresmele finului umezit, un amestec de parfumuri suave, otrăvite.

— E timpul să mergem, zise cineva.

Sabina nu-i asculta.

— N-o să-ți fie urit singurică? întrebuse Pântea.

— Ai barim un lacăt să încui poarta?

Îi petrecuse până la poartă. Directorul îi strânsese mina și glumise:

— Mai ai puțină răbdare. Eu tot cred că o să se intonrcă... Ce spui, Anghela?

Președintele sindicatului chicotise în întuneric.

— Și dacă nu s-o întoarce, îi găsim noi un bărbat...

Plecaseră. Ea le ascultase pașii pe drumul noroios și închisese poarta. În odăile goale, cu pereții albi, mirosind încă a var, pâlpaia lampa. Intră, strânse lucrurile de pe masă și ascultă după aceea multă vreme foșnetul bătrânului nuc din curte.

OAIE ȘI AI S A I

f

La nuntă, Oaie **ă**l bătrân, neam de slugă fără alt avut decât trențele de pe el, picase în bățatura mă-sii Constanței, nevastă-sa, cu palmele goale. Lucra și el la Calea Ferată, la ace, ca toți cei din Osica, ținut sărac, în care stăpânea dalacul și tifosul. Alde Anghel Mocioancă, alde Mărin Pârlivie, cu moșii lor și încă vreo câțiva, trași cu

pământurile mai către drumul mănăstirii, în afara bății ochilor popești, care n-ar fi suferit loc străin în buza moșiei lor, care ținea de la izlazurile Pietrei și până la niște ploi bătrâni, hăt, departe, la Olteț, apucaseră câte o palmă de ogor, dar burta și-o țineau tot din învârteli: unul cu ce-i măcina moara, altul cu ce scotea din rachiul vândut într-o cârciumă păduchioasă, așezată în drum, să ia ochii păcătoșilor dedați la patima băuturii.

Acolo întepenise Oaie, în curtea Catrinei, o palmă de loc cât s-azvârli un băț, lângă linia trenurilor, să tot fi fost două sute de metri până la gară, drum pe care-l făcea dimineața și seara, la dus și la întors. Și nu era singur. Nimerise între niște vecini colțoși, unul Busulică, unul Furdui, altul Boancă, ceferiști de-ai lui, oameni ai dracului, de se întâlneau și cu Dumnezeu.

Pe ăștia, pe Furdui, pe Boancă și pe Busulică îi chema mereu Să post domnul Niculcea, șeful plutonier, că nu se mai astâmpărau, mai ales de când începuse războiul. El îi chema, și ei nu se duceau. Când îi apuca adjutantul la vreo înghesuială, îi bătea pentru un an de zile, să le țină. Dar nu se potoleau. Se spunea că sunt comuniști și că vor să răstoarne puterea statului. El, Oaie, nu se băga, își vedea de meseria lui, să nu rămână pe drumuri, că avea trei copii și o muiere de ținut pe mâncare. În sufletul lui, însă, nu mai putea după ei. Semănau ai dracului unul cu altul, de-ai fi zis că sunt frați. Aveau niște priviri de te înghenuncheau și nu i-ai fi văzut râzând vreodată în afară de duminica. Nechezau ca împielitatul, și când băteau cu pumnul în masă, la cârciumar, Pârlivie se făcea covrig, ca o javră, în fața lor. Dacă se aflau împreună, beau câte o vadră de țuică și plecau din prăvălia negustorului tot drepti. Slabi de li se vedea osul, nu-i dovedeau. Știau „mehanica” pe dinafară, erau lăcătuși. În timpul liber mai făceau cărăușie, mai aduceau cu spinarea, asudau pentru ei. Trăiau în niște case șubrede, pe clina tare a Pietrei, privind pământurile seci ale țiganilor din vale.

Urât pământ! Nici de făcut cărămizi nu era bun. Tare ca gresia, să fi căzut pe el, te zdreleai. Din el da o iarbă

mică, uscățivă, fără sevă.

Un pogon din ăsta căpătase și Constanța, nevastă-sa, de la maică-sa, la nunta ei cu Oaie, un loc tare de pământ, neroditor, un ududoii de corcoduși, împrejmuit cu gard, pe care un fierar din vecini își ținea sculele, loc lăsat cu limbă de moarte de către Catrina. Aceasta, la sfârșitul ei își blestemase urmașii care-o să strice un metru din sărăcia lor de loc.

Venise Oaie, o luase pe-a lui, toată viața nu-i făcuse decât copii. Anul și pruncul. Cum îi năștea Constanța, așa mureau. Să fi avut doisprezece, din care nu trăiseră decât trei: Gheorghe, ă^l mare, Pătru, mijlociul și Zamfir, cel mic. Pe Oaie îl ajunseseră bătrânețele și nu se mai ridicase. Aștepta să se ajute cu copiii, dar venise războiul, și pe Gheorghe i-l mâncaseră fript, îl băgaseră în pâna în, nu mai avea ce mai trage de pe urma lui. Și acum ti ținea lada în pod. I-o trimisese regimentul la vreo lună după moarte, cu toate lucrurile lui în ea. Parcă o vedea pe Constanța, când își aducea aminte cum i-o dusesse pe cap până la tren. Așezase un colac de pânză pe creștet și deasupra lada grea, de lemn, a lui Gheorghe, pe care acesta își scrisese numele cu vopsea albastră. I-o înapoiaseră cu poșta. Înăuntru mai stăteau pe fund, și acum, izmenele aspre de americană, o cămașă de in îndesată în țesătură, o curea neagră, crăpată în două părți, o chingă ruginită, bocancii aproape nepurtați, pe care băiatul cel mare îi încălța numai duminica și sărbătorile. Mai erau și niște pantaloni, o scurtă, câteva fotografii șterse făcute într-un bâlci la Sfântul Ilie, între care și poza Oanei fierarului Vasile Călălău, de era; ⁿ dragoste cu ea Gheorghe, vreo trei cărți poștale scrise de mâna lui Zamfir, pe care mortul mai apucase să le primească pe front, și cam atât, adică ce mai rămâne dintr-un om viu când se duce pe lumea ailaltă.

Toate astea se petrecuseră prin decembrie 41, adică pe la începutul războiului.

II

Într-o zi din vara anului 1943, Oaie ă^l bătrân petrecea în cârciuma lui Mărin Pârlivie de unul singur.

Cum făcuse, cum se învărtise, îi ieşiseră cinci sute de lei câştig de la o afacere şi, ca să simtă că e bucuros, intrase în prăvălia negustorului. De când îl ştia vecinii, nu prea călcasе duşumelele lui Pârlivie, аşa că, în dimineaţa asta, Oaie se căuta stingherit prin buzunarele uniformei lui de ceferist, stând la o masă. Tutunul pe care-l avc-a se umezise. Îşi acoperi tabachera de nichel cu palma şi scormoni cu degetele buruiana. Foiţa jilavă abia se îndoia. Trebuia să-şi mai cumpere o cârtică şi un pachet de otravă de-a III-a. „Dar de ce а III-a?” se întrebă mirat. Mai bine lua unul de-a II-a, că o dată câştigă omul cinci sute de lei. Hârtiile îl ardent în buzunar. „Bine mai е să ai parale!” Prii, cum să simtă el că е boier? Ia să-i ceară lui Mărin un dorobanţ de ţuică de prună. „Adică de ce un dorobanţ? se mira. O cinzeacă! O cinzeacă şi un pachet de tutun clasa а II-a...”

O clipă îi trecuse prin minte şi gândul ăla mare: „Da dac-ai cere unul de-a I-a?” Tutunul de clasa

I-a era împachetat într-o hârtie galbenă, ca rochia de dantelă а fetei cârciumarului. Neam de neamul lui nu fumase tutun de-a I-a. Şi apoi, îşi mai spuse, tutunul ăsta trebuie să fie ceva, аşa, muieresc, să te firitiseşti, să-ţi miroasă gura bine după ce tragi un fum-două. Nu era de nasul unuia ca Oaie, care bea mahorcă, să-i treacă grijile, să mai uite! Un tutun de-a III-a era ca un rachiu, trăgeai o dată în piept, vedeai raiul...

Cum se sucea el аşa, în sine, negustorul îl simţi.

— Ce-i, Oică?

Avea un miros al lui; cum te ştia cu parale, cum i se înmuia glasul. Nici pisicile nu erau mai afurisite decât Mărin Pârlivie! Oaie se аşezase mai deoparte. Prăvălia, plină. Erau învăţătorul, judecătorul, alde Mocioancă, tot d-ei cu guşa mare. Se uitau la ei ca la dracu'. O dată intră săracu-n prăvălie şi se hâiesc beliţii ăştia, la el!

Pe Oaie nu-l vedea nimeni în cârciumă, decât de Paşti şi de Crăciun. Bea un dorobanţ, îşi puneа şapca pe-oureche, şi pe-aci şi-i drumul! N-avea ce vorbă vorbi cu nimeni. Cine-l băga în seamă? Fiecare cu ale lui, că în

lumea asta, cine poate bea și petrece, cine nu... rabdă și se uită. Așa, peste an, Oaie mai bea la gară cu șeful de stație, dacă acesta era în toane bune.

Și acum, ia te uită cum se mai zgâiau la el! Dacă ar fi cerut un tutun clasa I-a ce-ar fi spus Anghel Mocioancă? Ce-ar zice judecătorul? „S-a suit scroafa-n copac!” „Ia mai bine să fim noi cuminți”, se certă singur. „Da, dar ai spus că vrei să fi boier!” „Și dacă am zis, ce?”

Avea să ceară un tutun de-a II-a și-o să împace și capra, și varza. Pe urmă iar se sperie: Dar dacă-l întreabă vreunul de unde are bani? Păi să-i întrebe... O să-i spună: „Uite, am omorât și eu pe tata...” Dar ta-su-i mort, zace cu țărâna, în figură, sus în deal, îl plouă la vremea asta, i-o fi intrat udătura și-n măduva oaselor, de-or mai fi rămas din el.

Până să se hotărăscă, ceru cârciumarului o cinzeacă.

— Nu un dorobanț? întrebuse Mărin neîncrezător.

— Nu, o cinzeacă! făcuse Oaie, tare, cu măreție, luându-și inima în dinți și înjurându-l în gând pe negustor: „Ete-te, crucea mă-tii de învățit, te miri, ai? Adică eu n-am dreptul să beau o cinzeacă, numai judecătorul, numai Mocioancă?...” și când Pârlivie îi așează măsura pe masa umezită, spuse cu vocea pe jumătate:

— Și un tutun a 11-a, da știi, special!

Cârciumarul rânjise slugarnic și zisese repede:

— Faci lux, Oică...

— Fac, de ce să nu fac? Azi are balta pește...

Când îi puse și tutunul în față, Oaie îl pipăi cu degetele lacome, îl mirosi și spuse mulțumit:

— Bine, să știi că ți-l plătesc!

Pachetul era învelit în hârtie verde, dar nu un verde oareșcare, ci, așa, un verde de culoarea frunzei de prun, când ostenește soarele, spre vară. Unde mai pui dumneata foița asta! Te uiți prin ea și vezi afară.

Ălalți mușterii îl priveau și-și dădeau coate.

— S-a boierit Oaie!

Îi părea rău că n-a cerut un tutun clasa I-a barim să aibă la ce se uita adunătura aia. Își aruncase ochii în raftul

negustorului. Pachetele de-a-ntâia ședeau uitate undeva, sus, deasupra unor sticle, pline de murdărie de muște, semn că nu prea se apropia nimeni de ele. Trebuie că erau uscate de atâta ședere, gândi Oaie. Dimineața acolo bătea soarele prin geam și se vede treaba că până atunci luase și mustul din ele.

După ce își scoase tabachera, vărsă resturile umezite pe dușumea, desfăcu pachetul cu ticluială, să nu risipească vreun fir, și-o umplu, trăgând pe nări izul iute al tutunului. Prima țigară ți-o răsuci decât după ce bău o jumătate din cinzeacă.

Odată se făcu lumea mai frumoasă! Ce mai gust! Ca și când ai mușca din miezul unei piersici. La al treilea fum, Oaie se strâmbă din gură, ca și când ar fi vorbit cu cineva. Tutunul nu era cine știe ce, parcă tot mai multe parale făcea mahorca lui, că te iuțea la limbă și te ușura, dar altfel se vedea lumea prin fumul ăsta albăstrui.

Vecinii de la mesele celelalte întorseseră capul spre el. Îi gâdila la nări mirosul dulce de tutun clasa a II-a.

— Să-ți fie de bine! îi ură unul care ședea cu o litră în față, ceferist de-ai lui.

Oaie se prefăcu că nu-l aude. Trase din cinzeacă și aruncă fumul scump pe nări.

Două cinzecuri a băut până a plecat. Acasă l-a simțit și muierea lui că era cu darul lui Dumnezeu, dar nu i-a spus nimic. Fusesse mai greu când să plătească. Uitase să-și potrivească banii înainte de a intra în prăvălie. La plecare, cum să scoată ditai tașcă de ceferist, lucrată în piele, să nu se zgâiască cineva, să se ia vreunul după el, să-i dea una în cap, să-l fure? S-a foit ce s-a foit pe scaun – Mărin Pârlivie îl privea bănuitor peste tejghea. Oaie i-a făcut semn din cap: „Nicio grijă, am bani, nu te speria...”

Și pe sub masă a dat să-și desfacă acul cu care își prinsese buzunarul să inc.

A dracului treabă! Cum să nu-l vadă ăilalți? S-a înțepat la degete, curgea sângele, nu mai dovedea ci scoaterea banilor. Adică ce erau cinci sute de lei? Nimica toată pentru alții, dar pentru un pârlit ca el? Cu chiu, cu

vai a scos o hârtie de un pol și-a plătit. Mărin i-a dat restul și-a rânjit:

— Nu mai iei o cinzeacă?

Ar mai fi luat, dar dacă se îmbăta și pierdea banii?

— Nu, am plecat, spusese.

Și se ridicase urmărit de privirile curioase ale celor din prăvălie. Pe drum socoti și socoti. De angarale nu mai scapă omul decât când o muri. Trebuia să dea și statului, să-și plătească impozitul, că de avea o casă, ditai proprietarul 1 Unde mai pui că trebuia să-i ia și muierii ceva de îmbrăcat, ba o pereche de bocanci lui Zamfir, uite-așa se duc banii, cum îi iei, cum îi pierzi...

În dreptul monumentului, că Piatra avea și monument, nu numai gară, cu cine dă față-n față? Cu Niculcea, șeful de post. Era supărat, supărat.

— Trăiți! îngânase Oaie, altfel respectuos cu autoritățile.

— Bine că te-ntâlnii, să treci după-masă pe la post, că am treabă cu tine...

Nu prea-i venea în minte ce treabă are șeful cu el. Era și cu damful în cap, altfel i se părea lumea.

La patru se înființase în tinda postului. Un jandarm îl întrebase răstit ce vrea.

— Caut pe dom șef.

— Nu poate...

— Ce nu poate?

— Nu poate să vie, are treabă...

Oaie îl privise. Era un flăcău înalt, cu părul spălăcit, peste care pusese o capelă verde cu două moțuri pleoștite. Spân tot, cu o gură roșie-vânăță, ca frunza cepei de arpagic.

— Îl aștept.

— Nu acilea, că are treabă.

Ceferistul se uitase uluit la el.

— Ce treabă are, mă, ce treabă are de nu mai are loc de mine? se răise. Ce treabă are de nu mai pot eu să stau în curtea voastră?

Jandarmul strigase iar:

— Gura! Du-te-n șușea, unde vrei, aici nu-i voie...

La gălăgia asta, Niculcea deschisese ușa. Era numai într-o cămașă albă de materie marcată cu numele pe piept, cum au militarii la trupă. Își suflecuse mânecile și era roșu ca după o osteneală. Lui Oaie îi trecuse prin cap că l-a sculat după vreo muiere, deși știa că șeful nu face de-astea în post, că are locurile lui de patrulare, mai sus, la Osica Mare, mai la Brâncoveni...

— Ce e, Oaie? întrebasese supărat, cu ochii scăpărând.

— Păi n-ai zis tălică să viu?

Niculcea se gândise puțin.

— Stai, că mai am treabă puțin, așteaptă-mă afară.

— Eu nu i-am spus la fel, dom șef? se rățoise jandarmul la el, dă-i al dracului, o să-i înmoui oasele...

Oaie ieși din curtea postului și-i aruncă spinului o voi" bă de ocară. Ce să facă? Se așează pe un pietroi în fața postului. Era, așa, după prânz. Sta să plouă. Pe șosea, nu tu om, nu tu suflet de pasăre, unde te uitai numai praf. Nici vântul nu mai mișca. Tabla tricoloră din fața ușii verzi a postului nu se mișca nici într-o parte, nici în alta. Mai spre toamnă, când începeau furiile, numai ce-o auzeai: scârț-scââârț! Asta era muzica șefului, nu putea trăi fără ea.

Oaie își mânca sufletul din el, că-i trecuse cheful. Nu-i era la îndemână dacă-l chemase domnul Nicucea, că dacă au jandarmii treabă cu tine, ehei, e mai bine să dai acatiste la biserică...

De dincolo de geamurile postului se auziră câteva strigăte. Odată s-a făcut inima ghem în el. „Asta era treaba, care vrea să zică!” Niculcea bătea pe cineva.

Oaie se ridică și făcu câțiva pași mai încolo. Parcă lui îi venea bine, că nu-i venea...

După vreun sfert de ceas, adjutantul îl chemase înăuntru. Nu erau decât ei în cancelaria mucedă, în care bâzâiau muște mari, albastre.

— Să trăiți, dom șef, cum este?

Niculcea stătea cu capul în registrele lui, mut. Își mai ascuțea în părul aspru penița cu care scria. Oțelul scârțâia pe hârtie după aceea. Muștele se loveau. de geamuri. Oaie,

în picioare, cu șapca în mână. Nici tu șezi, nici tu un răspuns la bună ziua. Șeful scria, scria.

După un timp, Niculcea a ridicat privirile. Parcă era beat. Avea ochii tulburi de nesomn.

— Ce-i, bă Oaie, cu tine? întrebasese, potrivindu-și mustața sură ca o coadă de șobolan.

— Ce să fie, dom șef, m-ați chemat...

Niculcea iar a răsfoit în registrele lui, murmurând:

— Da, parcă mi-aduc aminte, ai o bucurie...

— Ce bucurie, dom șef?

— O să vezi tu ce bucurie, c-ai mai avut...

I se înmuiaseră picioarele lui Oaie.

— Spune, dom, șef, nu mă mai fierbe...

Plutonierul a scos de sub un teanc de hârtii un ordin verde cu stele negre.

— Uite bucuria...

Înainte de a-l lua pe Gheorghe, tot așa. Îi bătuse un jandarm în poartă și-i lipise pe stâlpul de lemn o hârtie pătrată cu două stele pe ea, tot verde, ca asta: „Ordin de chemare”. După trei luni, i-l citiseră pe fiu-su la primărie: „Mort pentru patrie”. Constanța nu scosese o lacrimă, îi făcuse băiatului toate pomenile. Oaie se îmbătase, și de atunci avea o inimă rea, împietrită, nu mai scotea două vorbe din gura lui. Și-acum, că trecuseră doi ani, de mai uitase, iar voiau să-i fure un copil...

— Dom șef, doar...

— Ordin, Oaie. Mie dacă-mi dă ordin statul să plec pe front, parcă nu plec? Plec!

— Dom șef, dă-i al doilea, știi bine că pe ăla mare 2 jia l-au pomenit la biserică, merge pe trei ani...

Plutonierul își aruncase iar privirile în registrele lui.

— Ce să fac, dom șef?

— Ce să faci? Na ordinu-aici...

Oaie îl luase cu mâna tremurândă. Scria negru pe alb: „Ordin de chemare” și mai departe: „Soldatul Pătru P. Oaie...”

Mâna îi căzuse.

— Mi-l omoară și p-ăsta, dom șef...

— Patria, Oaie; ce-am face dacă ne-am codi cu toții? Dușmanul nu vrea să știe. Țara are nevoie de soldați. Doi de la tine, doi de la mine... (Niculcea abia se însurase. Avea doi copii: unul de trei ani și altul de doi, îi dădea mâna să vorbească astfel. Până creșteau ai lui...)

Ce să mai spui? Hoțul de plutonier se ridicase de la masă și se plimbasese cu mâinile la spate prin cancelaria umedă.

— Ar mai fi însă ceva de făcut, să mă mai gândesc...

Oaie se agățase de vorba asta ca înecatul.

— Ce-ar mai fi, dom șef, pupa-ți-aș telpile! Ce-ar mai fi?

— Să mă mai gândesc, zise cu privirile afară.

— Fac tot ce se poate, numai să-mi scap băiatul...

Bocancii șefului scârțâiseră câțva timp pe dușumelele murdare ale postului. Ca să nu-l supere sau să-l facă să se răzgândească, Oaie se uita numai la rastelul plin de arme așezat într-un colț. Se dase într-o parte, frământându-și șapca în mâini.

— Uite ce e, mă Oaie - spusese în cele din urmă Niculcea - te văd necăjit. Știu că ți-a murit băiatul cel mare. Nu-i nimic însă, patria o să-ți fie recunoscătoare; ai văzut, i-au scris și lui numele pe monument...

— Am văzut, să trăiți!

— Nu uită, mă, patria nu uită! Ce tot vorbești!

— Nu vorbesc, să trăiți!

— Să nu vorbești, Oaie, să nu vorbești. Și cum spuneam, ce m-am gândit în sinea mea? Ia să-i fac, mă, un pusti de bine lu-amărātu ăsta de Oaie...

— Bine-ai făcut, dom șef, să te ție Dumnezeu, că tare ești cumsecade...

— Lasă, bă, nu-mi mai mulțumi. Uite la ce m-am gândit eu...

— Ei?

— Să-ți ții ordinu la mine în sertar, cât s-o putea... o lună-două îl fac pierdut, poate scapă Pătru, uită ai mai mari de el...

— Dom șef, milos ești, n-o să uit, să știi, cere-mi ce

vrei.

— Lasă, Oaie, asta-i așa, pentru tine, că ești amărât... De-aia te-am chemat, altfel îți trimiteam ordinu cu soldatul... Acu du-te acasă și mucus, nu știe nimeni de chestia asta, că gherla ne mănâncă pe amândoi, Curtea Marțială...

— Se poate, dom șef, ca mormântu...

Plecaser de-a - ndaratele, urându-i să-l ție Dumnezeu o mie de ani. La ușă, Niculcea îl întorsese, că uitase ceva:

— Mă Oaie, și te rog și cu ceva...

— Se poate, dom șef, orice, al dumneavoastră sunt...

— Trimite-mi pe Zamfir dimineața la post, că vreau să-i fac om. Îl învăț treburile la cancelarie, aici, să mai măture; puturoșii ăștia ai mei de soldați abia își țin izmenele pe ei. Nu-i vorbă, și teritoriu mare, crezi că-i ușor să patrulezi? Unde mai pui șpionii, că e război, vreme grea... Așa c-o să-mi dea și mie o mână de ajutor acolo, n-o fi foc...

— Vi-l trimit, dom șef, cum să nu-l trimit, că și dumneavoastră câte faceți pentru mine...

Se gândea: Zamfir tot încurca locul pe acasă; începuse să umble după muieri, ia să-l ia șeful, să-l mai învețe ceva, să-l mai astâmpere. Cu Pătru se înțelegea, îl băgase și pe el în Calea Ferată; căra la gară, da ajutor șefului de stație; să nu fi fost nenorocirea asta, îl trimitea la școala de impiegați, s-ar fi făcut om I Mai poți însă acum? Că statul avea nevoie de soldați. Să fi fost numai al lui. ai fi zis că n-are el, Oaie, noroc de copii, dar parcă nu-i chemase pe toți? îi țineau șase luni, îi învățau să tragă cu pușca, și, gata, la front I Ia-te ele piept cu cineva dacă poți...

Oaie a plecat mai liniștit spre casă. „Uite că nu tot dracu' e negru!” își spunea pe drum. Cum a dat cu ochii de nevastă-sa, i-a povestit cum îi oprise șeful ordinul de chemare al lui Patru.

— I-a venit și lui? întrebaser femeia.

— Și lui. Numa că domnul Niculcea i-a ascuns hârtia...

— Ce spui I

— Zice că așa, de mila noastră, că ne-a murit Gheorghe.

— Să-l ție Măicuța Domnului în bine și-n fericire...

— Numai să i-l trimitem pe Zamfir să mai dea un ajutor pe la cântăriaria lui pe-acolo...

— Să-l trimitem.

— Mâine dimineată.

— Mâine dimineată.

— Și să-i facem și-un pui fript.

— Îi facem, sigur că-i facem. Dar să nu-i spui nimic lui Pătru, să nu-l înveninezi...

— Că ce mi-o fi?

A doua zi îl gătiseră pe Zamfir și-l trimiseseră ia șef. Într-o traistă au pus și puiul. Un pui slab, cu gâtul lung ca o ață, de l-a făcut Niculcea praf cu o măsea, cum i l-a pus băiatul pe masă.

După două zile, Zamfir îi spusese lui Oaie, seara:

— Eu nu mă mai duc acolo, așa să știți!

— Ce ți-e, mă zăludule? întrebasese mă-sa.

— Nu mă mai duc 1 Mă pune să le curăț murdăriile, jandarmii râd de mine, ba mai dau și cu pumnul. P-ormă mă țin de la spate să-l văd și pe șef cum bate cu centironul...

Oaie se făcuse pământ.

— Zamfire, când ți-oi da una, prafu' s-alege de tine, suzi tu? Ce, nu ți-e bine?

— Nu mă mai duc, na! se oțărâse băiatul.

— Mă, șapteluni, cu tată-tău vorbești tu așa?

Și l-a pus jos. Vână l-a făcut. S-a astâmpărat Zamfir, n-a mai crâcnit.

A mai trecut ce-a mai trecut, într-o seară, Nicuieea s-a abătut pe la gardul lor.

— Acasă-i bărbat-tău? a întrebat-o pe Constanța cum a dat cu ochii de ea.

Muierea l-a chemat din fundul curții:

— Ia vin, Oaie, că te caută dom șef...

— Nu te speria - l-a luat plutonierul ușor - uite de ce trecui: îmi vine un cumnat, mâine, pleacă la București, n-ar fi rău să trimit ceva căpitanului de la inspectorat, omul meu, că altfel nu se poate... Știu că ai un miel, trimite-l pe Zamfir cu el de dimineață, da devreme, până nu se scoală lumea, să-l lase acasă, pe urmă vine la treaba lui...

Și plecase, așezându-și mai bine șap>ca pe-o ureche.

Acum, Oaie nu era vreun pricopsit. Atât avea: pe lângă casă, două-trei găini, o oaie și un miel care-o suga. I-a trimis mielul, ce era să facă?

A băgat de seamă Busulică, vecinul.

— Und ți-e mielul?

Ce, era nebun să-i spună?

— L-am trimis pe Pătru ieri cu el la Caracal să-i vândă.

— Mă, pe cine minți tu, mă?

— Zău dacă nu l-am vândut!

— Mă, tu l-ai dat lui Niculcea, că l-am văzut eu pe Zamfir cum îl ducea.

— Ți s-a părut.

— Ce văd ochii mei, inima crede.

În cele din urmă i-a spus totul. Înjura Busulică, de ziceai că nu mai isprăvește.

— Se bucură de sărăcia ta, nemernicul! Putrezi-i-ar casele!

— Ce să fac? Altfel mi-l ia pe Pătru, făcea Oaie vinovat.

— Prostule, și așa o să ți-l ia, ai să vezi. Tu crezi că el e mai mare peste armata rom-înă? A venit ordinu, gata, nu-l mai scapi pe Patru”.

— Dar ai copii?

Busulică rânjise cu dinții lui galbeni și știrbi.

— Popa are bani, dă mai sus, nu lu’ Niculcea, prostule! v

L-a lăsat pe Busulică. N-a trecut o săptămână și s-a dovedit că vecinul avusese gură de aur.

Într-o seară, pe când se întorcea de la acele lui, în

șosea, când să intre în curte, pe cine vede, pe ajutam. „Iar îmi cere ceva - se sperie Oaie - și de unde dracu' să-i mai dau?” Cu inima cât un purice spuse „bună seara”.

— Pe tine te căutam, zisese Niculcea.

— Ce mai e, dorn șef?

— E groasă, Oaie.

— Aolică 1

— A venit inspecție.

— Și?

— Cum, și? Maiorul!

Ceferistul se uita prostit la plutonier. Acesta își ștergea fruntea de nădușeală.

— Nu mă vezi cum sunt? Când m-ai mai pomenit tu pe mine umblând la ceasurile astea prin glod? M-a băgat în viteză! Vino peste vreun ceas, auzi? E groasă...

— Nu mai spune, dom șef!

A plecat adjutantul. Oaie își mânca sufletul din el. Un pachet de tutun a fumat până a trecut un ceas. De când îl auzise pe Niculcea despre inspecție, intraseră florii în oasele lui. Cam ghicea ce-ar trebui făcut, dar de unde *posibilități*? Și iar își întorcea gândul: dacă era groasă, îi aducea el ordinul, de ce să-l mai cheme până acolo? Dar șeful mai voia ceva. La urma urmei o să-i dea și ce-i mai rămăsese, deși, dacă o mai ținea așa, trebuia să-și vândă și sufletul ca să-l țină pe Pătru acasă.

N-a mai răbdut. Și-a luat picioarele la spinare și hai la post. Se întunecase de-a binelea. În Piatra casele erau rare. Oamenii se culcaseră, stinseseră lămpile. Se mai auzea câte un câine rătăcit hămăind speriat. Comuna, departe. Prost mai era întocmită țara pe aici! Ditai gară, că auzea și trenurile, nod de cale ferată, cum se laudă șeful stației, și uite, pentru treburi de-astea trebuia să bați drumul trei kilometri până în comună. Ce folos că aveau judecătorie și școală, lumea spre comună trăgea, unde erau locurile mai bune, unde i-ar fi plăcut și lui să țină un pogon, pentru că, ceferisteeferist, dar tot țaran rămăsese, cât dădea el drumul toată ziua la trenuri...

După ce-a nădușit bine, a ajuns la post. Aici lumină

ca la bal. A dat să intre. Iar avea șeful treabă. Se auzeau gemete înăuntru și un soldat fuma pe scară. Nu l-a lăsat să intre.

— Ce e, nene, pe cine cauți? l-a întrebat.

— Pe dom Niculcea.

— E-n cercetări, a zis acela scuipând pe jos.

— Nu se mai odihnește, a făcut Oaie pe prostul.

Soldatul a mai tras un fum, bătrânul i-a văzut ochii de ungurean și barba spână.

— Ce vrei, poliția statului!

— Aha.

— Treabă multă. Nu se mai astâmpără hoții și pungașii. Trebuie să-i liniștim.

Pe urmă au tăcut amândoi până a ieșit adjutantul afară.

— Tu ești, Oaie? a întrebat plutonierul.

— Eu, să trăiți!

— Avusei treabă cu un dezertor.

— Ce spui, dom șef?

— Da. L-am bătut să spună unde-a stat ascuns. Nu vrea să mărturisească. Îl trimit pachet la legiune.

Tăcuse, își potrivea centironul pe burtă, răsuflase greu și întrebuse scârbit:

— N-ai o țigară?

— Să vă fac una, da știți, clasa a III-a, mahorcă...

— Lasă atunci. Grea meserie, mă. Dar pentru asta primesc bani de la stat. E război, dacă nu ținem cu dinții de ordine, ne ducem dracului, se duce țara asta, Oaie. Hai înăuntru.

Nu voia să-l audă soldatul ce treburi are cu el. A priceput Oaie. A închis ușa în urma lui.

— Uite de ce te chemai... începu Niculcea.

— Știu, inspecția...

— Da, a venit maioru. El e piinea și cuțitu...

— Parcă spuneai că ai un om la București... încercă Oaie s-o facă mai pe deșteptul decât era.

— Am, da până la Dumnezeu, te mănâncă sfinții.

— Știu.

— Mi-a umblat, cum îți zisei, maioru-n hârtii și-a dat de ordinu lui fii-tu...

— Vai de păcatele mele!

— „Ce-i cu asta?” Eu: câr-mâr, a spus că-mi face raport.

Oaie îl privea cu ochii măriți de spaimă.

— E groasă. Curtea Marțială ne mănâncă. Tu știi ce-i aia Curtea Marțială?

— Știu, cum să nu știu?

— A zis că-mi face raport. Pe el îl dă dezertor, dacă nu pleacă mâine seară la București. Așa că fă-i bagajele, urcă-l în tren și gata!

— Cum, așa, pe nepusă masă? Nu se poate, dom șef! Niculcea se încruntase tot.

— Ce să nu se poată?

— Să-l trimiteți.

— Mă Oaie, fii, mă, om serios. Uite ordinu coalea, că de-abia i l-am smuls maiorului din mâini, că era corp delict.

— Nu se poate, dom șef, nu se poate...

Mai că nu plângea Oaie.

— Treaba ta. Dacă vrei să ți-l împuște la București...” Eu mă spăl pe mâini; cât am putut, am făcut. Destul că ți l-am ținut acasă atâta vreme.

— Dom șef...

— Nimic. Trimite-l mâine seară, că se face un tren cu recruți din Ardeal chiar în Piatra, altfel e jale...

A plecat Oaie. Când a ajuns singur în mijlocul drumului a înjurat gros, scuipând:

— Numai tată să nu fii! Acum mi-l ia și pe Pătru. Dacă mai ține mult izbeliștea asta, or să-l care și pe Zamfir, cel mic...

Și pe drum i-a judecat pe domnii de la București în gândul lui, că lor le era ușor. Stăteau pe scaune și scriau ordine, încolo, țara să vadă, că erau destui proști să țină războiul în spinare. Păi, - n-avea el dreptate? Ai popii de ce se învârtiseră și stăteau acasă? Ai judecătorului de ce se aciuseră pe la o manutanță? Adică războiul ăsta era al lor

numai, al proștilor? Ce avea el, Oaie, cu rusu? Ce - cea Pătru al lui cu oamenii ăia?

Valvârtej, ajunsese acasă. Lovise poarta cu piciorul. Câinele o luase speriat la fugă. Simțea și el că lui Oaie nu-i erau boii acasă.

— Constanțo! Constanțo! o strigă pe nevastă-sa.

— Ce-i, omule? întrebă femeia din casă, deschizându-i ușa.

Nu mai avea ceferistul inimă să mai rabde. Intră. Muierea, palidă, îl privea în ochi. De la moartea lui Gheorghe se trăsese la față, o lăsaseră și picioarele.

Obosea repede, tot s-ar fi așezat. I se duseseră ochii în fundul capului. Amarnic suflet! Nu scotea un suspin, n-ai fi văzut-o cu ochii uzi. Ținea în ea.

Îl întrebase:

— Ce-i?

Era adusă de șale, ca mă-sa, Catrina, asta era boala lor. Se îndoiau, că aveau oasele moi, muncite.

— Dă-te-ncca, să n-audă Pătru, el pe unde e?

— La gară.

Constanța pălise, buzele i se albiseră, ca și când i s-ar fi tras tot sângele din cap.

— Majuru nu mai poate să-i mai țină ordinu...

Muierea pusese capul în pământ și oftase fără un cuvânt.

III

Ploua. Fulgere rare luminau curtea. Bătea puțin și vântul. Pomii şuierau la câte o pală, umbrele lor negre se aruncau spre geamurile casei, peste noroiul lucios. Oaie nu simțea nimic. Fuma tăcut sub streășina casei. Pătru se întorsese de vreo două ceasuri. Știa de-aseară *bucuria* și se îmbătase de vreo două ori, dase ocol satului pe la fetișcanele cu care se ținea, era numai bun de luat la oaste, cu privirea rătăcită și cu capul năuc de rachiu. Băuse și Oaie, noroc că nu era de serviciu în noaptea aia, că ar fi încurcat acele. Nu că era beat, că la o asemenea împrejurare nu se mai prinde nimic de tine, dar obida asta cu ce s-o scoți?

În cele din urmă a luat lampa din cui, unde i-o așezase nevasta, și s-a urcat în pod. Treptele șubrede scârțâiau. Mirosea a porumb încins, semn că nu-i iertau șobolanii. A căutat ce-a căutat și-a dat peste lădița lui Gheorghe. Era plină de praf, vopseaua mai-mai se luase de pe capac, dar tot puteai să mai deslușești câteva litere: „Soldat Oaie P. Gheorghe”.

A pus lampa într-un cui știut, să nu dea foc casei, și s-a așezat pe o margine. S-a gândit o vreme și, când a umblat la clănțugul cu care se închidea lada, l-au podidit lacrimile. Adică atât de sărac era el, să-i den și celui de-al doilea copil tot lada asta în care se mai păstrau lucrurile băiatului mort? Ce fel de om o fi? Dacă s-ar fi gândit din timp, ar fi comandat la tâmplar alta, chit că nici până acum nu-i plătise, că așa-i românul, păcătos, cât îi dai, îți răspunde la bună ziua, cât nu, nu te mai cunoaște...

Acum, când să i-o mai facă? Trenul pleca peste un ceas. Și iar s-a pornit să muncească mintea lui săracă. Până la urmă a scos briceagul din buzunar și a început să curețe literele rămase pe capac. Avea în buzunar un creion chimic și, când a dat de lemn alb, a făcut, așa, un chenar, pe care a scris cu litce strâmbe: „Soldat Oaie P. Pătru, născut în an. 1923”. Parcă se mai liniștise. A pus clănțugul la loc și-a dst să coboare. Când să ia lampa și-a adus aminte că nu-i scosese lucrurile lui Gheorghe afară. A deschis lada și le-a înșirat pe pardoseala podului, una peste alta: cămașa de in scurta, pantalonii, bocancii, abia ținându-și lacrimile. După ce-a adunat și fotografiile, a acoperit totul cu o hârtie, să nu se aștearnă praful, și nu s-a mai uitat la ele.

Când a intrat în casă, Zamfir ședea pe marginea patului și se uita numai în dușumele. Patru, gătit tot, voia să pară vesel, vorbea în dodii, dar cu gura pe jumătate. Constanța, cu mâinile în poală, că terminase ce avea de făcut, aștepta să aducă Oaie lada, să-i așeze schimburile. Se gândeau toți la același lucru, dar timp de un ceas, adică până la plecare, nu-și mai spuseră nimic.

Ploaia se întetise. Se auzeau de afară trenurile.

Noroc că gara nu era departe. Și-au pus câte un sac în cap fiecare și pe la unsprezece au plecat.

Gara, ca târgul. Nu mai aveai loc. În vagoanele de vite, tot băieți de-o seamă cu Pătru. Zamfir se uita mirat la ei. Aveau fețe triste, supte. Unii chiuiau, lovind cu sticlele de țuică, pe care le țineau în mâini, lemnul roșu al ușilor date într-o parte. Alții se îndesau către intrare, în sala de așteptare, căutându-și cunoscuți în mulțime. Câțiva se înghesuiau în fața unei cișmele de apă, lepădându-și pălăriile ca să nu se ude. Dintr-o parte se auzeau câteva voci sparte, de bețivi:

„Ce veseli suntem noooni. Că mergem la răzzzbooi...”

Pe peronul întunecat, cu becuri acoperite cu hârtie albastră din care nu răzbeau decât dăre vinete, alergau însoțitorii de trenuri, clătinându-și lămpile mici. Ceferiștii ciocăneau osiile vagoanelor, majurii făceau apelul celor sosiți din Ardeal, niște femei vindeau struguri striviți, numărând la lumina chioară banii primiți și se lăsau ciupite de gălganii amețiți.

— Fa, de unde ești „fa, mânca-ți-aș piersica!

— P-a mă-tii mai bine!

— Boală, te-n aia!

Locomotiva făcea manevre pe liniile alăturate, și în larma asta Zamfir își pierduse capul. Uitase că frate-său pleacă și se mirase în sine de ce nu voise până atunci să intre și el la gară, să-l slugărească pe șeful stației, că acum îi plăcea Piatra, cu zgomotul acelei mulțimi, cu şuieratul trenurilor de marfă, care atunci plecau în țară.

Pe Pătru ti urcaseră într-un vagon, și mă-sa, Constanța, se agățase de fierul ușii, privindu-l fără un cuvânt. El era galben ca un mort, ostenit, cu părul căzut pe ochi. Se așezase pe ladă, chiar lângă deschizătura pe unde se urca în vagon. Acolo avea să stea toată noaptea. Acum îi împiedica pe ceilalți, se lăsa înjurat fără să răspundă, privind numai cu ochii goi forfota peronului. Oaie îi ținea mâna, stând mai într-o parte, cu capul plecat pe lemnul vagonului. Nu-i păsa de înghesuiala dimprejur, nici de

țipetele celorlalți. Trenul avea întârziere. Locomotiva făcea încă manevre.

Trecu un preot îmbrăcat într-o sutană neagră, largă, și un bețiv începuse să cânte tare:

„Cu noooi e Dumnezeuului, înțeleeegeți, neamuri, și vă plecați...”

Cineva strigase de alături:

— Bă, a lui Pavel, dă-te-n mă-ta, bă!

Târziu, șuierase lung o sirenă, șeful gării strigase: „Feriți linia!” și Oaie înțelese că era timpul să se despartă. Tocmai atunci pică și domnul Niculcea, mai vesel.

— Bună, Oaie, îi strigă de departe.

— Trăiți, dom șef! răspunse ceferistul cam cu jumătate gură.

— Ei, cum e, ostaș? se îndesă adjutantul spre Pătru, care sta în vagon. Datoria, datoria înainte de toate, nu-i așa? Ca fiecare, ca fiecare...

Și, după încă vreo câteva vorbe, plecă mai departe.

Trenul se puse în mișcare. Zamfir îl pupase în fugă pe frate-său pe obrazul umed și se uitase după aceea la chipul împietrit al maică-sii, Constanța. Oaie fugise câțiva pași pe lângă trenul care-și lua viteză, și pe urmă se oprise în loc, cu mâna ridicată deasupra capului. Un soldat alerga de-a lungul peronului, bocănind cu țințele pe piatră; abia mai fu timp să fie tras sus într-un vagon de niște mâini. Pe acoperișul trenului chiuiau ardelenii, aruncând cu coceni de porumb fiert înspre geamurile gării. Femeile care vindeau struguri își strângeau coșurile și se pregăteau să plece spre comune.

Constanța se ciucise pe vine lângă un stâlp de fier, în murdăria rămasă, fără să-i pese. Lumina ultimului vagon se mai zări încă vreo câteva minute. Era un felinar atârnat de un tampon ce se clătina într-o parte și-n alta. Oaie nu îndrăznise s-o întrebe pe femeie dacă vrea să se întoarcă acasă. Aștepta în picioare, la spatele ei. Larma gării se potolise și Zamfir se așeză și el pe piatra rece. Ceferiștii treceau pe lângă ei și îi priveau curioși. În cele din urmă se urniră toți trei, străbătură încăperea întunecată, fără

becuri, a sălii de așteptare, în care se înghesuiau o mulțime de oameni și se treziră afară, în ploaie. Aici zgomotele nu se mai auzeau. O pompă de apă fâșâia în apropiere și ei parcă nu mai știau drumul înapoi spre casă. Își așezară saci: în cap și porniră prin zloată. Pe drum, Zamfir își aduse aminte de lada lui Gheorghe, pe care taică-său o dăduse jos din pod. Dacă o să moară și Pătru, iar o să le-o trimită, cu lucrurile lui și, cine știe, dacă mai ține războiul, o să-i vină și lui rândul. Poate într-un seară, taică-său iar o să se ura cu lampa...

Băiatul simți cum i se răcește pielea spatelui. Mă-sa și ta-său nu spuneau nimic. Lipăiau prin noroi, fiecare dus în gândurile sale. Până să ajungă acasă, văzură de departe lumina lămpii uitată aprinsă în fereastră, galbenă ca miezul perii pergamute...

IV

Cât stătuse în post, la Niculcea, Zamfir mai băgase minte-n cap. Nu-ți trebuie mai mult de-o săptămână ca să înțelegi unele lucruri. A mai tras cu urechea Li jandarmi, cu ce mai văzuse, era de ajuns. Într-o zi îl lăsaseră singur cu un dezertor. Adjutantul ostenise să-l tot bată, și jandarmii se duseseră la masă. Mai rămăsese unul tinerel pe-afară, la ușă, de pază, dar el mai mult moțâia decât ținea bine pușca-n mină. Al lui Oaie l-a privit pe străinul bătut măr, care zăcea pe dușumele, într-o odaie din spatele curții, unde făcea Niculcea anchetele. Era un om de vreo treizeci de ani, cu un obraz aspru, ciopârțit. Când a deschis ochii, avea în ei un venin de care băiatul s-a speriat ședea rezemat în coate și-și ștergea guta însângerată.

— Măi frățioare - i-a spus cu un glas nefiresc de blând - adu-mi puțină apă, că mi-e sete...

Zamfir a ieșit repede și s-a întors cu o cană di pământ, plină ochi.

— Poftim 1

Dezertorul a băut cu sete, i-a mulțumit și a pus cana jos, pe dușumele.

— Cum îți zice? l-a întrebat.

— Zamfir al lui Oaie.

— Ești jandarm?

Băiatul a râs.

— Cum o să fiu? Nu vezi că n-am nici uniformă?! Dau și eu o mână de ajutor p-acilea...

— A, da... s-a mirat străinul. Nu mai prididește șeful vostru...

Pe urmă a tăcut o vreme.

— Da o țigară n-ai? a spus mai încolo.

— N-am, că nu fumez. Stai să întreb pe jandarmul de te păzește, dacă n-are el una.

Și până să spună dezertorul ceva, a și ieșit. I-a adus o „națională” cam strivită, dată de soldat, care

(5 - Tereza l-a rugat să nu afle Niculcea de treaba asta, pentru că la arestați nu ai voie să le dai nimic.

Când a apucat străinul să mai răsufle un pic, l-a întrebat:

— Dar ce-ai făcut, vere?

— Am fugit.

— De unde fugiși?

— De la război.

Asta era lucru dracului. Cum adică să fugi de la război, când statul dă ordin să stai și să te bați cu dușmanul? Ce spunea Niculcea la premilitară când îi smonea pe ei: „Patria, ea e tată, ea e mamă! Mori, în pământul ei te-ngroapă. Ba îți face și monument!”

Multe lucruri mai erau încurcate pe lumea asta! Dacă te chema, parcă puteai să nu te duci? În fiecare săptămână se lipește pe zidul primăriei alt afiș: „Au murit pe câmpul de onoare...” Liste întregi, înghesuite, nume sub nume, de-ai lor, de la Olteț, de la Slatina, de la Piatra, de la Mărgineni, de la Osica...

— Și de-aia te-a bătut?

— De-aia.

Zamfir se sucise ce se sucise, parcă îi era teamă să vorbească.

— Am auzit că pe dezertori îi împușcă...

Străinul clătină din cap.

- Câteodată, da.
- Adică cum vine asta? Nu e o lege pentru toți?
- După noroc. Unii au mai scăpat...
- Ce spui? se miră.

După ce se mai gândi, dezertorul adăugă:

— Acum tot un drac este, ori te omoară de glonț aici, ori acolo, dar barim nu îmi mai fac păcate, ca mie nu mi-a plăcut de loc războiul ăsta.

Zamfir se cam speriasse. Adică, ce se băga el în treburile ălor mari? Când i-o veni rândul, o să vadă el, dar acum? Dacă îl afla Niculcea, mai avea de furcă...

— Ești mic, zisese iar străinul. Câți ani ai?

— Șaptesprezece.

— Mai e timp. Poate până atunci se isprăvește cu pacostea asta și scapi. Că nu e bine de loc...

Parcă el, Zamfir, spunea că este bine. Câți nu văzuse el întorcându-se în cârji, fără picioare... Și cu ce saleseseră? Cu câteva vorbe aruncate în vânt și-o pensie de nimic. Și după o vreme, îl întrebase iar pe dezertor, cu o milă de om mare:

— Da de fel, de pe unde ești?

— Din Muscel.

— Aha.

Tăcuse. Străinul fuma liniștit.

— Neamuri ai? întrebase iar Zamfir.

— Am. Nevastă, și-un tată, și-o mamă...

— Și copii?

— Numai unul de cinci ani...

— Băiat P

— Băiat, să-mi trăiască.

Zamfir simțise că-l ia un plâns.

15*

217

— Și nu-i păcat de ei?

— Este, dar ce să fac? M-au pxins, m-au prins. Șeful m-a bătut să spun unde-am stat ascuns, dar ce, Sunt prost să mai bag și pe altul la apă?

Asta cam așa era. Băiatul îi privi iar. Dezertorul avea

o față nerasă, îmbătrânită de grijă. Când termină țigara, spuse încet:

— Ei, poate scap, poate nu mă împușcă, poate îmi dă numai muncă silnică, poate se termină războiul și vine amnistie...

— Amnistie?

— Da, adică ne iartă pe toți...

Zamfir iar nu mai pricepea. Adică să te ierte statul pentru că nu vrei să mergi la război? Nu se poate! Păi atunci, de ce se mai omora domnul Niculcea să-i prindă pe ai fugiți? Aici se ascundeau alte lucruri, pe care el n-avea de unde să le știe...

Când să mai întrebe ceva, jandarmul bătuse în ușă și le spusese că se întorsese șeful. Ieșise repede. Despre dezertor nu mai auzise nimic, pentru că peste două zile îl porniseră din post în post, la soarta lui...

Peste vreo lună, de-al dracului, Oaie ă**l** bătrân nu-b mai lăsase lui Niculcea în post, pentru că nu mai avea pentru ce să-l slugărească și-l băgase la gară, la alt stăpân, să învețe și el o meserie, că școala o terminase de multișor și nici să stea acasă, lângă mă-sa, Constanța, nu se mai putea. Până atunci mai învărtise el ce învărtise, că nu era copil rău. Lucrase la grădinile mănăstirii, la Brâncoveni, aducea de-ale gurii, dar dacă stătea și se gândea, nu putea să trăiască toată viața slugă. A, că-i plăcea lui acolo, că erau muieri și-i apucaseră ale tinereții, asta era altă ceva...

La drept vorbind, lui Zamfir tot Oana lui Vasile Călălău îi plăcea. Țigancă-țigancă, dar ce mai ochi, ce mai păr, negru, lucios ca o lamă de cuțit, ținut în niște cozi ca hăturile, să tragi de ele și s-o muști de sub ureche, s-o faci să necheze, să te simtă! Dar ce, se uita la el? Câteodată parcă mai credea Zamfir treaba asta. Că nu-l mai slăbea din priviri, unde semăna cu Gheorghe, frate-său, cu care se avusese bine. Dar puteai să te faci de râsul lumii, că toți știau că dacă Gheorghe s-ar fi întors de pe front, ei, țigăncii i-ar fi făcut copii! Numai că în sufletul ei, Oana se gândea că-i un țângău, că nu are ce face cu el, deși Zamfir ar fi bătut-o, că prea se încurca cu alții prin păduri, ori la

câmp, la stropitul verzei, că ți-era mai mare rușinea că se uitau grădinarii! a ea. De când cu războiul ăsta, nu mai ținea credința muierilor. Parcă văduvele ce făceau toată noaptea P Nu s-a întors ciungul de Anton, de ședea în capul satului, și-a găsit-o pe a lui cu altul, că s-a-ntors? Dar șefu', dom Niculcca, câte călărea? Trei le știa numai el, și toate cu bărbat. S-a stricat lumea, degeaba făceau preoții slujbe. Nu mai era chip să sucești lumea.

Și uite așa s-a tot chinuit Zamfir cu gândurile astea, că-i plăcea de moarte Oana, până l-a dus Oaie ai bătrân la trenuri, în gară la Piatra. Asta se petrecuse într-o dimineată neguroasă, prin octombrie, când râniera timpului pe-afară. Ceferistul se certase cu al lui vreo două ceasuri, ei între ei, bărbații, să nu-i audă alde mă-sa, Constanța, că era destul de necăjită.

Oaie îl chemase alături, pe scaun:

— Ia stai, mă Zamfire, colea.

— Stau, tată.

Afară, întuneric. Muieroa, prin curte, dădea la păsări. Le aprinsese lampa, ca să se vadă unul pe altul, înțeleasă cu ă bătrân.

— Mă, Zamfire, eu zic să dai dracului ce treburi ai tu pe-acolo pe la grădinarii tăi și să intri, mă. ia Calea Ferată. Am vorbit cu domnul Ilie, șeful de stație. Acum, c-a plecat Pătru, are un loc. Înveți și tu o meserie, că noi cu asta suntem blestemați, să slujim la trenuri. Așa am apucat eu, așa o să faceți și voi...

Băiatul se codea.

— De, așa o fi, dar la grădinărit iese mai bine...

— O ieși, numai că uite, vine iarna și nu mai merge...

— Au un darac, mai la porumb, la mărunții...

Oaie știa, dar dacă n-ai pământul tău, altfel stătra povestea, nu-l trăgea inima. Și cât ar fi vrut să se uite vara pe-un câmp al lui, din care să dea griul, dar cu pogonul Constanței ce să facă? Cum se vedea treaba, în sufletul lor nu murise dorul de pământ. Ceferistul și-a scos pachetul de tutun, și-a mai răsucit o țigară și-au mai stat de vorbă. Din tocmeală, mai cu greu, mai cu răsteli, s-au înțeles.

Bătrânul știa că pe Zamfir îl trăgea ața către fata lui Călălău. care lucra la mănăstire, dar era încă tânăr și-avea să-i treacă, și i-a mai amintit că nu se făcea să se încurce cu ea, după ce Gheorghe îi fusese ca și stăpân.

Cum-necum, pe la șapte, când se îngâna ziua cu noaptea, s-au pomenit amândoi la gară, în birou! șefului de stație. Domnul Ilie căska, de nedormit. Era un om voinic, abia îl încăpeau hainele, obrazul lui plesnea de sănătate.

— 11 aduseși? întrebuse.

— Adus, dom șef...

— O să-ți placă, îl bătuse pe umeri domnul Ilie. Treabă ușoară. Când oi învăța, o să-ți fie mai mare dragul. Uite, îți dăm și uniformă, vine acum iarna, capeți o manta, numai să vezi, pe urmă ești cu toți aici, cu vecinii de-i aveți: Busulică, Furdui, Boancă...

A rămas Zamfir. La început l-au dat la un atelier s-ajute: căra lăzile cu scule, se mai uita. A învățat, că nu 6 ra greu de cap. Barim vecinii lor, lăcătușii de la revizia trenurilor, erau pâinea lui Dumnezeu, se uitau la el ca la copilul lor.

— Învăță, mă Zamfire, spunea Busulică, ă1 mai înalt dintre ei, un bărbat frumos, să-l pui în ramă. Învăță, că n-o să trăim noi toată viața așa, o să se schimbe timpurile, ehei, ce știi tu...

Azi una, mâine alta, băiatul a băgat de seamă că intrase între alți oameni și că lumea era împărțită în două. Încă Oaie ă1 bătrân, șovăitor cum îl știa o lume întreagă, auzindu-și băiatul cum mai toarnă ce-auzea prin atelierul unde lucra, se rugase de vecini:

— Măi oameni buni, nu tulburați, mă, mintea copilului ăstuia cu prostiile voastre. Ce-are el a face cu politica?

— Are, Oaie - spunea Furdui - are, că uite, noi numai prin noroc, că suntem mai în vârstă, am scăpat de război, dat copiii ăștia ai tăi...

Și-l întrebaseră dacă a primit vreun rând de la Patru. Primise întâi vreo ciaci cărți poștale de la București, de la cazarmă, pe urmă, prin decembrie ori ianuarie, le scrisese

că măi stau ce mai stau la regiment și-i trimite pe front.

— Ei, acum e-acum! că nu le mai ajunge. Pentru ce se bat? zicea îndârjit și Boancă. Ca să-i fie bine judecătorului, ca să-i fie bine învățătorului, care ține școala închisă de trei ierni și vinde lemnele și le bea în cârciuma, hi Pârlivie?

Oaie abia îi potolea:

— Tăceți, măi oameni buni, că v-aude careva, și vă spune, și vă dă afară, și vă duce la Curtea marțială...

— Să ne ducă!

— Să vă ducă, ai? Păi voi știți cum e acolo?

— Știm...

— Păi dacă știți, de ce nu-l iertați, mă, pe copilul meu? De ce-l otrăviți?

Busulică mai-mai să-i arunce sacul cu scule peste picioare.

— Îl otrăvim, ai, dacă-i arătăm ce este în jur? Ptiu! Dacă ar fi lumea ca tine, mai bine ne-am pune lațul de gât. Oaie - strigase la el - Oaie, noi suntem proletari, mă, tu știi-ce-i asta? Și nu suntem puțini, suntem milioane. Și nu nouă trebuie să ne fie frică, altora trebuie să le fie frică, înțelegeți?

Acarul înțelegea, mai auzise vorbe dintr-astea, parcă nu citise și niște cărțulii strecurate tot de vecini în coșul lui cu demâncare? Dar o spaimă care întrecea orice îl făcea să nu se dea cu tot sufletul celor ce-l îndemneau să-l înfrunte pe Niculcea, care-i mirosise și care începuse să le strige de la obraz:

— Mă, bolșevicilor, să nu-mi faceți, mă, vreuna boacăna, să-mi răsturnați vreun tren pe-aici prin Piatra, că vă știu și vă mănânc fripti!

Busulică cu Furdui și cu Boancă râdeau:

— Lasă, dom șef, că avem noi grijă, poți să dormi liniștit, nu facem moarte de om...

Dacă cugeta bine, Oaie își dădea seama că să-i fi răit pe ceferiști, ăștia puteau să facă una lată. Prin Piatra treceau trenuri nemțești, ehei, numai să fi greșit acul! Treburi de-astea se mai întâmplaseră și nu era ușor să scapi. Parcă nu o terminaseră unii la zid?! Te-apuca

durerea de cap când te gândeai ce era și cu politica asta! El, Oaie, îi spunea lui Zamfir:

— Mă, tu să fii liniștit, să nu te-amesteci, că eu așa am învățat de la tata: oala acoperită, nu dă gunoaiele în ea. Ce te iei tu după alde Busulică, după alde Furdui? Fiecare cu treaba lui! Dacă li s-a urât cu binele, îi privește, noi să ne vedem de-ale noastre. Ai o leafă, a ta, ți-au dat de îmbrăcat, te-a strâns Calea Ferată de pe drumuri, să zici mulțumesc! Atât!

Zamfir, căpățânos, învățase.

— Că n-o să murim așa!

Oaie o dată se întuneca.

— Zamfire, pe tine te mai am și nu vreau să nu te mai văd!

Băiatul turbase parcă. Și dacă stai bine să te gândești, avea de ce. Păi câte nu văzuseră ochii lui! Noaptea și ziua, prin gară treceau trenuri cu răniți. Zeci de vagoane, cu geamurile acoperite de perdele, înăuntru, patru câte patru, să încapă mai mulți. Când stăteau garniturile, se deschideau geamurile. Răniții dinăuntru cereau apă și țigări. Ți se rupea inima văzându-i: toți tineri, schilodiți, în bandaje.

— Cum e, camarade? întreba Furdui. Unde vă duce?

— La spital, la, Craiova...

— Und te-a rănit?

— În Ucraina, acum evacuează spitalele, vin rușii buluc...

Câte unul ar mai fi spus ceva, dar cum se întâmpla, domnul Niculcea, hop și el pe peron, bătând pietrele înghețate cu cizmele. Nu mai crâcnea nimeni, că adjutantul era numai urechi.

Acum, toți cei din gară, ceferiștii, parcă erau vorbiți. Cum rămâneau singuri, duceau vorba de colo-colo. Se auzea că o să se facă armistițiu, umblau zvonuri, începuse un fel de harababură, nici treburile nu mai mergeau cum trebuie. Prin martie, plutonierul a făcut ce-a făcut, i-a ridicat pe vecini într-o noapte din așternut. Parcă se golise gara fără Busulică, fără

Furdui și fără Boancă. Domnul Niculcea intrase grămadă în biroul șefului de stație și răcnise la tot personalul adunat acolo, ca să audă ce-o să le spună el:

— Mă, să nu vă mai prind, că v-a mâncat moartea! Vreți să-mi pierd pâinea din cauza voastră? Ați înnebunit? Bolșevicilor!

Adjutantul se aruncase spre domnul Ilie și-l apucase de gulerul hainei.

— Și tu ce păzești aici? Mănânci pâinea statului de pomană? Tu nu știi ce mi-au făcut ăia de i-am ridicat eu? Ia spune!

Zamfir, cu tat-său, și ei de față. Oaie tremura, vargă.

Șeful de gară ori nu știa, ori se prefăcea.

— Ce să știi, domnule?

— Cum ce să știi? Că în gara asta s-au împărțit manifeste bolșevice!

Domnul Ilie dăduse din umeri.

— Și dacă s-au împărțit, eu ce vină am?

— Ai vina că trebuia să știi cine le-a împărțit!

— Ba, pardon - se roșise acesta tot - asta-i treaba dumitale, că de-aia plătește statul pe jandarmi...

Rămăsese adjutantul cu pruna în gură. Ce să facă? Se întorsese spre ceilalți și holbase ochii la ei.

— Și pe voi, dacă vă prind, aveți același drum, s-a înțelese? Mie nu-mi trebuie agitație. Asta-i gară mare. de-aia m-a pus statul aici, că sunt om de răspundere. Prin gara asta trec soldați de pe front, voi vreți să-i îmbolnăviți cu otrava comunismului, las că vă știu eu, dar nu vă las, mă, ori voi, ori eu, cale de mijloc nu există! Și-acum, marș afară!

Ce-i venise lui Zamfir, așa tam-nisam, se întorsese spre plutonier.

— Vorbește mai frumos, dom Niculcea, că suntem și noi oameni!

O dată s-a îngălbenit adjutantul. S-a uitat spre el și nu i-a venit să-și creadă ochilor. Oaie, alături, își trăgea băiatul de mânecă, șoptindu-i înspăimântat:

— Taci, mă, dracului, ce-ți veni?

— Tu mi te-ncontrai, Zamfire? Întrebă cu liniște domnul Niculcea.

— Eu, răspunse el rămânând pe loc.

Ceilalți părăsiră încăperea în tăcere.

Oaie stătu și el, dând să spună ceva:

— Să trăiți, dom șef, l-a luat gura pe dinainte...”

Plutonierul închisese ușa.

— Zi, d-ăștia mi-ești, Zamfire?! „După ce l-am făcut scăpat pe frati-tău atâtea zile pe pielea mea, zi tu te-ncontrezi, ai? Sapi în autoritatea mea? După ce am vrut să te fac om și te-am adus la post să te învăț meserie...

— Așa meserie! mirii Zamfir înrăit.

— Taci, dumnezeul mă-tii de copil! sări Oaie la el și-l palmui de două ori cu sete. Taci odăta!

Băiatul se uită la bătrânul său și spuse cu furie:

— Să nu dai, auzi, să nu mai dai! Dar cine-i domnul Niculcea? Regele? De ce nu vorbește frumos cu oamenii, că nu suntem câini!

Adjutantul so wta când la unul, când la celălalt. Afară bătea un clopot care anunța venirea unui tren. Vru să spună ceva, își așează mâinile la spate și se învârti de două ori prin biroul șefului de stație. Domnul Ilie, dus după ale lui pe afară, intră iar și zise rece:

— Ei, n-ați mai terminat, că vine acceleratu și am treabă...

Plutonierul își puse șapca pe cap și, după ce-și trase mantaua, se opri în fața lui Zamfir și-a lui Oaie, îngânind furios:

— Bine, bine!

Un timp ceferistul cu fiu-său nu și-au mai vorbit. Umblau la gară străini, fără să se uite unul la altul. Acasă mâncau pe rând, să nu-și mai vadă ochii. Constanța, între ei, nedumerită, da să-i împace:

— Ce vă e, mă, oameni buni?

— Nimic, mârâia Oaie.

— Da' tu ce-ai, mă zăludule P se întorcea ea spre băiat.

Zamfir, mut ca stâlpul porții.

Tăcea și muierea, închinându-se în tăcere.

Nu s-au împăcat decât spre primăvară, când îi apucase o viforniță de troienise gara. Trebuiau s-ajute echipelor care desfundau liniile cu plugurile și, vrând-nevrând, au deschis gura:

— Ți-a trecut supărarea, mă șapteluni? întrebese tatăl.

— Păi dacă dai în mine!

Oaie îi întinsese pachetul lui de mahorcă.

— Ia și fumează, Zamfire, c-ai crescut și tu, și-ai început să ai necazuri.

Stăteau amândoi în lopeți și se uitau la liniile acoperite de nămeți. Spre pompa de apă se opintea un plug, vâjâind și aruncând nori mari de zăpadă în lături. Mai încolo, echipele zvârleau omătul cu lopețile. Se auzeau comenzile lui Niculcea, care sosise într-ajutor cu plutonul lui de jandarmi.

— Mișcă, mă, mai repede, că de-aia îți dă statul de mâncare! Uite la el cum ține lopata!

Zamfir privea într-acolo cu dușmănie.

— Nu-i mai tace gura. De, că-i vine și lui timpul să-l mai comande și alții...

Oaie se uitase în jur.

— Taci, mă băiatule, că ne leagă!

— Uf, că fricos mai ești, tată! se supăraseră Zamfir.

Onie oftase, privind zăpada spulberată.

— Nu sunt fricos, băiatule, dar am văzut mai multe decât tine. Lasă pe alții să îndrepte lumea, noi să ne vedem de sărăcia noastră...

— Păi dar, așa crezi tălică!

Lui Oaie iar i se suise sângele în cap.

— Mă, pe tine te mai am; ce, vrei să mor la bătrânețe fără ajutor, să n-am pe nimeni la ușă? Ați fost doisprezece și tu ai mai rămas...

Zamfir se potolise. Apucase lopata bine și începuse să arunce zăpada cu nădejde. În gândul lui își spusese, potolit:

„O avea și el dreptate, săracul! Dar nici așa nu se mai poate trăi...”

V

De un sfert de ceas, Oaie se uita la omul rămas pe peron. Acesta nu se grăbea. Era un soldat oacheș, mic de statură, cu o capelă ponosită pe frunte și cu o raniță cât toate zilele în spinare. Parcă l-ar fi cunoscut, parcă nu. Obrazul acoperit de păr, gulerul ridicat până sub bărbie nu-l lăsa să vadă bine. Zamfir tocmai venea din sala mișcării cu sculele în mină. Era încă frig, deși zăpada se topise. Un vânt rece bătea peste linii și ceferistul îl simțea până în oase. Din când în când, soarele șters, afumat de fumul locomotivelor, se arăta deasupra clădirii roșii de cărămidă a gării. Mirosea a zgură și a apă veche lepădată pe șine, a cărbune și a pământ ud.

— Mă Zamfire - își chemă Oaie băiatul - ăsta nu-i Niculaie Bâzboi?

— Care Bâzboi?

— De la Osica, mă...

Zamfir se uită și el mai bine la cel care stătea nemișcat pe peron.

— El o fi. Hai să-l întrebăm...

Se apropiară. Soldatul se întoarce. Atunci îi văzură mâna înțepenită într-o legătură înfășurată după gât.

— Tu ești, Niculaie? Întrebă Oaie.

El era. Le întinse brațul celălalt și-i privi câtva timp fără să spună ceva.

— Ce făceai aici, că mă uit la tine de un sfert de ceas.

— Așteptam pe-un camarad. Vine acum, e dus afară...

— Scăpași? Întrebă și Zamfir, care-l știa mai demult.

— Scăpai, nu vedeți?

— Ți-au luat o mină?

— Mi-au luat. O să rămână cam beteagă, dar decât ca alții...

Se uita peste ei, așteptându-și camaradul. Avea o privire străină, rece. Se vedea bine că prin ea trecuseră toate spaimile morții.

— Și-acum te liberează?

— Mă liberează. Nu mai pot să țin arma în mână. Mi-au dat un conced și mă reped până acasă. Poimâine

trebuie să mă duc la Craiova să predau efectele. Pentru mine, bogdaproste, războiul s-a terminat...

Pe Oaie îl mânca cfeva.

— Din ce regiment ai făcut parte?

— Nu se spune, secret, așa ne-a învățat, răspunse Bâzboi.

— De când ești pe front? Întrebă iar Oaie.

— Din 42. Ai dumitale ce-au făcut? De Gheorghe știu, dar Pătru?

— L-au luat și pe el.

— Nu” ne-a mai scris de vreo două luni. «.

— Las, că scrie el, spuse Bâzboi cu o voce în don:]
lelii, căutând cu privirile pe cel pe care-l aștepta. Și după aceea se uită spre Zamfir:

— Tu scăpați...

— Scăpai.

— Las, că nu mai e mult și se termină cu războiul...

— De unde știi? Întrebă Oaie.

— Păi, dumneata nu citești ziarele?

Ceferistul le citea, mai înțelegea câte ceva, dar parcă nu-i venea să creadă. Ce-l mânca pe el era că toți cei cu care vorbea parcă se bucurau de înfrângerea asta și doar, cât auzise, n-avea să le fie bine. Adică numai unora, cum spunea Furdui. Parcă însă mai puteai să alegi la o ocazie ca asta, că și dacă pierii un război nu-i tocmai la îndemână, se surpă țara, vorba lui Niculcea.

Între timp, dinspre capătul peronului se ivise și cel așteptat. Era un tânăr adus de spate, rănit la cap, târând după el o pușcă „Manlicher”, cam ruginită.

— Uite-l c-a venit! spuse Bâzboi și pe urmă se adresă celuilalt, făcând o glumă groasă, soldățească: Te-necaseși, ai? A dat falcarnița-n tine? Hai, că până ia Osica mai e de mers...

Oaie nu-l cunoștea și tare ar mai fi vrut să-l tragă de limbă pe Bâzboi. Într-o clipă se hotărî. Se scotoci în buzunarele uniformei, scoase pachetul lui de tutun clasa a III-a și-l întinse celor doi.

— Luați, că v-o fi după-atâta drum...

Soldații își făcură două țigări groase! e aprinseră și traseră adânc în piept fumui.

— Bună?

— Bună!

— Știi ce - mai zise Oaie - hai că dau și câte-un ciocan de rachiu, că prea e frig și până ajungeți voi la Osica, e drum lung.

Acum, că scăpase de tură, putea să mai stea, n-avea de ce să-l certe domnul îl le dacă l-ar fi văzut.

Restaurantul gării, o încăpere înaltă și afumată, plină de lume, era aproape, intrară unul după altul. Bâzboi își trânti ranița alături și privi în jur. Lângă tejghea se îmbulzeau călătorii și ceferiștii. Era fum și mirosea acru a haine umede. I. a o masă, în stânga ușii, cânta un lăutar pe două coarde.

— Ce spui, Stănică? întrebă Bâzboi pe soldatul celălalt.

— De, că vine ea moartea și pe-aici, acuși-acuși...

Zamfir se așezase mai într-un colț și privea pe rând.

Se gândea că așa va fi arătând și Pătru, frate-său, îmbrăcat în hainele statului. Oaie al bătrân aduse patru cinzeciuri și se lăsă pe un scaun, alături.

— Noroc să dea-Dumnezeu și sănătate! le ură celor doi.

— Noroc!

Băură în tăcere câte o jumătate de măsură fiecare. Pe urmă Zamfir le scoase prima vorbă din gură:

— Frig și p-acolo?

— Unde? întrebă Stănică, al doilea soldat, uitându-se lacom pe masă.

— Pe frunt...

— Frig, din compania noastră, treisprezece au degerat numai iarna asta.

— Ce spui? se miră Oaie, lungind vorbele ca să le dea ghes.

— Da. Îți ia pielea. Noroc cu fuga, că ne mai încălzirăm, râse silnic, rar, Bâzboi. Am ostenit de când fugim. Eu cu camaradul ăsta am mai stat ce-am mai stat

prin spitale, dar altfel, cine știe...

Se făcu tăcere. Larma mulțimii care intra și ieșea fu acoperită de strigătul unui ceferist:

— Care pleci la București, c-a tras la peron 3401!

Câțiva plătiră repede, se auziră monedele rostogolindu-se pe cimentul încăperii și cârciuma se goli. Lăutarul cânta mai tare, cu ochii după alți mușterii.

— Cum s-ar zice, am pierdut războiul ăsta, spuse cu regret Oaie, ca și când ar fi fost vorba de un lucru al său.

— Dacă nu s-or întoarce nemții, că de când spun că au niște arme...

— Au pe mă-sa 1 se înfurie Bâzboi. Dacă le aveau, le-ar fi pus în bătaie, nu așteptau ei atâta vreme...

Rachiul se terminase. Oaie se mai scotoci prin buzunare și le mai aduse lor câte o măsură. Îi plăcea să-i asculte, să se destupe la cap, că aici, ce să știi din ziare? În trei rânduri scrise încâlcit se spunea că lucrurile merg bine, deși rușii se apropiiau de Prut. Prost să fi fost, și tot înțelegeai că se dusesse ciracului totul, soarta Belgiei, cum spuneau ceferiștii lui.

— Și p-acolo ce văzurăți, măi fraților? mai întrebă acarul, curios copt.

— Ce să vedem? Lume, ca și la noi...

Bâzboi bău cu sete din cel de-al doilea cinzec.

— Bună țuică. Nu-i vorbă, și p-acolo am băut, dar nu-i ca asta. Îi uitasem gustul.

— Și ce-o să faci acum după ce te întorci acasă? întrebă Oaie iar.

Bâzboi râse iar, cu osteneală:

— Parcă asta-i treabă de întreat? Ce să fac? Mă apuc de-al e mele. Că războiul m-a pricopsit...

— Adică cum te-a pricopsit? întrebă și Zamfir neîncrezător.

— Ehei, e de povestit...

Se aplecă sub masă și-și trase mai aproape ranița lui grea. Scotoci ce scotoci și scoase din fundul ei un fier mare, ruginit, de plug, pe care-l lepădă pe ciment.

— Uitați-vă cu ce m-am ales.

Priviră toți sub masă, nepricepând.

— Dumneata mă cunoști, se adresă Bâzboi lui Oaie. Știi ce sărac sunt. Îmi trebuia un fier de plug, că al meu se mâncase. N-am avut bani să-mi cumpăr altul. A venit războiul, m-au luat. Cum a, în intrat într-o comună pe-acolo, am găsit fierul ăsta într-un coșar. L-am pus în raniță și l-am cărat până la Stalingrad. Și de-acolo înapoi.

Chicoti puțin, ca și când le-ar fi arătat ceva neobișnuit. Părea foarte mulțumit de sine. Stănică mai ceru pachetul de tutun din mâna lui Oaie.

— Și nu te-a ținut la mers? întrebă careva.

— Ba m-a ținut al dracului, dar ce era să fac? îmi trebuia. Parcă o dată întors acasă, mă aștepta Banca Națională cu banii peșin: „Poftim, domnule Bizboi, să-ți cumperi fier de plug”. Săracul tot la sărăcie se întoarce...

Zamfir nu mai bău. Nu-i mai rămăsese decât un strat de rachiu pe fundul cinzeului, dar nu-i mai ardea de nimic. Privea năucit la soldatul acela ciung de o mină și-ar fi vrut să tragă o înjurătură să se audă tocmai la mama dracului.

După ce mai stătură o vreme, se despărțiră. Oaie cu fiu-său o luară spre canton, încotro le era casă, și cei doi soldați apucară drumul Osicăi. În drum simțiră vântul rece înghețându-le obrazul. Cerul jos, întunecat, apăsă.

— Nu mai vine căldura aia odată, că m-am săturat, spuse bătrânul morocănos...

— De, că vine, acum trec zilele, răspunse Zamfir ostent.

Trecură bariera tărcată, cantonierul le strigă ceva, dar ei nu-l auziră. Mergeau încruntați, cu privirile în pământ, gândindu-se la același lucru.

VI

Spre seară, Osica stătea sub o ceață. Înverziseră pomii și mirosea a floarea-paștelui. Drumul alb, plin de praf, pustiu. Sus în deal, la Brâncoveni, băteau rar clopotele mănăstirii. Aprilie al primăverii parcă avea zimți, așa răzbeau toate sunetele înapoi, spre comună. Zamfir s-a sub un alun și-aștepta. Din față, se lăsau spre râu câteva

vite murdărite de baligă, minate de doi copii care le blestemau în gura mare, aruncând după ele cu bolovani. Se întuneca încet, casele mici, acoperite cu șită, abia se mai deslușeau. Zamfir căscă o dată și privi poteca pe care trebuia să vină Oana. Ce-o apucase să-l cheme tocmai acum? se întrebase el de câteva ori. Dimineața, când să plece în tură, o întâlnise la poartă. Era roșie-roșie. Fugea să ajungă la Brâncoveni mai repede, că o așteptau grădinarii. Îi spusese numai din vârful buzelor, iute:

— Să stai diseară colo, când termin, să te duc undeva...

Locul îl știa Zamfir, c-o mai așteptase de vreo două ori. Și cum terminase, pe la cinci, se spălase, își schimbase cămașa și luase drumul comunci, s-o aștepte. Să fi trecut mai puțin de un ceas și când sta întunericul să cadă cu totul, o văzu coborând poteca. Se ridică și-i ieși înainte.

— Ce făceai? îl întrebă Oana.

— Stam.

Merseră puțin unul lângă altul fără să-și spună ceva. Ei ar fi vrut s-o întrebe încotro au apucat-o, dar tăcu. Își adusese aminte de frate-său, Gheorghe, pe care-l văzuse odată bătând-o, ținând-o de cozile astea împletite. Țiganca nu spunea nimic. Icnea numai, prăbușită la picioarele lui. Îl întrebase după aceea de ce o lovise. Gheorghe nu-i răspunsese. Aflase de la Pătru că Oana era cam rea de muscă și că fusese prinsă cu altul.

— Mergi la gorban? îl întrebă femeia pe neașteptate.

— Ce-ți veni? se miră Zamfir.

Al lui Oaie știa câte ceva despre sărbătoarea întunecată a Țiganilor, terminată aproape întotdeauna cu înjunghieri și bătăi. În preajma Paștelui creștin, și nu în fiecare an, pentru că sătrarii de lângă Piatra se fereau de jandarmi, hoții, albierii și milogii se adunau într-un crâng de lângă Osica și își serbau păgânește Pastele lor.

Femeia se opri lângă drumul de lut.

— Ți-e frică? Atunci, mă duc singură.

Râse scurt și vru să plece. Știa că Zamfir o s-o urmeze, de aceea nici nu se întoarse când îi auzi pașii în

urmă.

Se întunecase. Salcâmii sălbatici din clina Brâncovenilor își sunau frunzele la bătaia vântului de noapte. Undeva, deasupra cătunelor, răsărise luna. Alături sclipeau apele somnoroase ale unui râu. Trecură de grădinării pe la margini, pe sub un gard scund de nuiiele. Nu spuneau nimic. Un sturz țipă ascuțit deasupra. Zamfir tresări. Țiganca mergea înainte grăbită. Îi vedea șoldurile pline sub rochia de ațică, și nu mai simțea oboseala.

După aproape un ceas trecură prin cimitir. Creștinii aprinseseră luminări numeroase sub crucile mormintelor.

— Mai e mult? întrebă Zamfir cu puțină teamă.

— Acum ajungem.

Crângul Osicăi era aproape. În pomi bătea văpaia lunii, aprinzându-i cu un foc verde, stins. De departe se auzeau bocănituri și glasuri înfundate. Locul nu era păzit. Se strecurară într-o margine.

— Stăm aici până se mai îmbată șătrarii, îi zise aproape șoptit Oana. Să nu miști.

— Ce fac ăștia? întrebă speriat de-a binelea de mugetul unor vite care erau minate spre un loc luminat de un foc mare.

— Ho, c-ai să vezi.

— Oană, de ce m-ai adus tu pe mine aici?

Țiganca se apropie de el și Zamfir îi simți răsuflarea fierbinte și mirosul ațâțător al trupului.

— Ca să-ntrebe proștii, de-aia te-am adus...

Râse încet, înăbușit, lângă urechea lui.

Dincolo de pomi se auzi din nou mugetul unor vite. Se iviră cinci sau șase milogi, care trântiră din spinare câțiva miei la picioarele starostelui, un țigan subțire și înalt. Vorbeau pe limba lor, o bolboroseală răstită clin care Zamfir nu pricepea nimic. Oan. se rezemă de un copac și-l trase lângă ea.

— Ce fac ăia cu mieii? mai întrebă al lui Oaie.

— Îi taie. Numai miei fără pată, tu-i vezi, sunt aleși.

— De ce?

— Așa e obiceiul. Îi taie și-i gătește fiecare cum a fost

visat...

Zamfir se uită la fata lui Călălău, fără să mai întrebe nimic. Să știe tat-său unde nimerise, își spuse, l-ar duce mâine la popă să-l dezlege.

În luminiș mai veniră câțiva șătrari, cu nevestele și ficele lor, niște țigănci frumoase, gătite cu salbe și cercei. Ele ațâțau focul și cărau vedrele. cu vin. Când se făcură vreo treizeci cu toții, starostele și cu două ajutoare traseră în lumină vitele legate alături și le înjunghiată.

— Da cu asta ce mai fac, Oană?

— Le caută pecia...

Țiganca tremura toată, ațâțată la vederea sângelui. Crângul Osicăi se umpluse de vaietul vitelor, care erau înjunghiate pe rând de ajutoare. Albierii se repeziseră spre ele cu niște toporiști și le retezară capetele, care fură înfipite în crengile copacilor. Femeile le spintecară burțile și căutară partea moale, aruncând într-o parte mațele, care erau culese de alți șătrari și agățate de salcâmi crângului. Mirosea a borhot, a vită trecută de spaimă și a sânge cald. Zamfir simți unghiile țigăncii în brațul de care-l apucase.

— Oană, ce-i cu tine? o întrebă, speriat din nou.

— Nimic, taci!

Țigăncile cântau răgușit, despicând carnea. Șătrarii jupuiră animalele și, așa, belite, vitele fură împărțite. Mieii, legați, behăiau speriați, simțindu-și moartea aproape. Starostele îi dezlegă și-i spintecă pe rând. Între timp, muierile puseră ceaunele cărate cu spinarea și un miros de mălai încins umplu crângul. Peciile vitelor fură prăjite cu seu și unse cu usturoi și, după puțină vreme, țiganii se așezară pe iarbă cerând vinul.

— Mai rabdă puțin - îi spuse Oana - stai să înceapă petrecerea și îți fur și ție puțină carne...

La vreun ceas, luna nu mai lumina. Cerul se-acoperea dintr-o parte. Crângul se întuneca. Pâlpâiau numai focurile mici de la picioarele milogilor. Bărbații începuseră să cânte și femeile strângeau oasele rămase. Le dădură foc și după ce arseră le îngropară în pământ.

Urmă un dans și țigăncile scoaseră dairalele,

bătându-le sălbatic cu palmele. Starostele jucă pe vine cu ajutorii, cerând vin. Oana se amestecă în mulțime și se întoarce cu o halcă de carne prăjită și cu un boț de mămăligă uscată. Lui Zamfir i se făcuse foame. Mâncă lacom și bău apoi cu sete o băutură tulbure, acrișoară, furată de țigancă.

Vântul se întetise. Oana privise deasupra și zisese cu frică:

— Vârcolacii!

Mu se mai vedeau nici stelele. Trecuse de miezul nopții și de departe venea ploaia. Oana bău și ea vinul rămas și aruncă sticla. Împrejur trosnea crângul și se auzeau icnetele sătrarilor care năvăliseră pe muieri.

— De ce m-ai adus tu, Oană, aici? mai întrebă Zamfir înmuiat de băutură.

— La gorbă se fac nunțile, râse fără frică țigancă.

— Că n-oi fi nebună, doar te-ai ținut cu frați-miu...

— Ce dacă? El e-n pământ și mie-mi trebuiești!

— Nu spune, rânji al lui Oaie, curajos dintr-odată.

— Ba uite că spui și de nu m-oi ține, mori din cuțit..."

Zamfir nu era fricos, dar puțin tot trebuia să se sperie.

Ontecele milogilor, înjunghierea vitelor, luminișul ăsta cu capetele și pieile vitelor belite, agățate în pomi, mațele albicioase din care curgea grăsimea, rămase ca o dantelă în salcâmi, vântul ce se întetea. și noaptea albicioasă sub lumina lunii ascunse în nori îl făceau să tremure. Dar alături era țigancă. Se gândise la ea ca un bărbat de nenumărate ori. De-ar fi judecat mai bine, nu venea aici, dar acum era prea târziu. Ceea ce altă dată fusese numai o hârjoană de băiat scăpat din copilărie avea acum să capete alt înțeles. Mai stătuse cu alte femei, pentru că în locurile lor, dragostele încep devreme, pe necoapte, însă lui, Oana îi plăcea, de aceea o urmărea până aici, fără să-i pese că dacă l-ar fi prins vreun sătrar l-ar fi găurit cu cuțitul.

Și până să se mai răzgândească el, fata lui Călăiău porni înainte, mai fugind. O ajunse, o prinse și-o supuse.

Era o muiere fierbinte și aprigă, pentru care ai fi dat lumea și-ai fi uitat-o.

Târziu, spre dimineață, când zorii cenușii cernură deasupra o ploaie mărunță și caldă, Zamfir o ridică din iarba umezită. Femeia era vânată pe sub ochi, avea **n** gură plesnită și râdea amăgită. De departe se auzeau încă stins cântecele milogilor, dairalele țigăncilor, ca la spartul petrecerii. Bărbatul o privi fără mirare, cu puțină dragoste. Era mai înaltă decât el, sub rochia subțire îi bătea sânul tare. Râdea la el ca o nevastă.

VII

Oaie nu mai avea lacrimă sub gene. Constanța lui sedea prostită alături. Gheorghe, **ă** mare, mort, scris pe monument, Pătru, al doilea, căzut la ruși, prizonier, nu-i mai rămânea decât Zamfir, pierdut și ăsta, că mai mult la țigan, în vecini, îi pica mukul, după dosul Oanei lui Călăiașu. Pe el cine să-l mai ajute la bătrânețe, cu cine să mai schimbe o vorbă, că muierea lui era mută, nu scoteai două vorbe din gura ei. Și uite că-ți mai vine câte un necaz d-ăsta, o carte poștală îngălbenită de cât drum făcuse prin Rusia aia mare, afli: *„Taică, sunt bine, sănătos, am căzut prizonier. O să vă mai scriu. Am să mă întorc acasă, al vostru, Oaie P. Patru”*; și dacă afli, cu cine să te sfătui? Cu nevasta? Ea tace și înghite, nu zice nimic. Cu Zamfir? El nu mai vede decât ochii țigăncii. Să-i spui șefului de stație? Domnul liie a văzut destule. Nu mai are o vorbă bună, să te mângâie. *„Lumea-i necăjită. Oaie, îi zice mereu. Dacă ai fi singur, aș mai zice. Dar uite. că nu e om să nu facă pomeni pentru o rudă moartă. Trece și asta...”*

Trece, trece, dar te lasă c-o amărăciune coala sub piept. Nu mai dormi noaptea, te zvârcolești, nu e bine. El parcă ce voia pe lumea asta? Să aibă ce mi nea și la ce munci, palate n-o să ridice *„iveri s-agonisească alții... Și nici atât nu-ți dă Dumnezeu la o adică, să ai parte dacă nu de trei copii, dar măcar de unul.*

De trei ori a citit cartea poștală. Înțelege bine ce scrie acolo, dar parcă tot nu-i vine să-și creadă ochilor, încă poștașul nici n-a mai stat să-i mai dea ziua bună. Ca

din pușcă a fugit, să nu-l vadă când s-o încrunta. Mare pacoste a mai căzut și pe capul lui! Și de s-ar termina, dar uite că nu mai e de trăit. Cele ce auzea și citea prin ziare îl speriau și mai tare. Se puseseră toți pe capul românilor. Auzea că la București și prin alte părți începuseră bombardamentele. Mureau oamenii ca muștele. Uite că ăștia de conduceau treburile, de le trebuise război, se treziseră cu el ia ușă și cui îi venea bine să-și vadă moartea cu ochii? De vreo lună, nu mai zăreai nici lămpile în geamurile oamenilor, la ei, la trenuri, se lucra pe bâjbâite, cu luminile acoperite de spaima avioanelor. Cum era, cum nu era, că era prost. Și-acum îl ardea să vorbească cu cineva, cuvântul îi stătea în gât și nu se mai stăpâni:

— Constanțo, tu ce spui?

Femeia ce să spună? Stătea prostită pe pat și se uita la Oaie. Dacă vrusese Dumnezeu așa, așa trebuia să se întâmple. Îi părea bine că-l știa pe Pătru în viață, că nu murise ca celălalt, ăla mare, Gheorghe. Că te lasă acolo, închis, pe apă și pâine, tot e bine, că scapi odată și-odată, doar n-o ține războiul ăsta o mie de ani!

Ceferistul ar fi fumat o țigară, dar i se isprăvise și tutunul. Se căută în buzunare, nu mai avea bani. Întrebă de Zamfir:

— Dar băiatul ăla pe unde e? Poate are el câțiva franci...

— Ce mai mă întrebi?

Femeia tăcu posomorâtă. Ei nu-i plăcea treaba asta cu fata vecinului. Știa că nu-i bine să te înrudești cu țiganii. Se certase și cu Oaie, care spunea că ea să nu se bage în sufletul copilului, că dacă lui îi place, el o să trăiască cu ea. Nici lui nu-i venea bine că Zamfir o luase devreme și-i plecase de la ușa casei, dar o dată ce se întâmplase, ce să-i mai facă? N-aveau și-așa destule necazuri?

— Da, dar tu nu știi cum e la ăștia, zisese muierea.

— Cum o fi? că doar sunt creștini ca și noi.

— Așa creștini! Tu ai uitat că Vasile, când a luat-o pe-a lui, a cumpărat-o de la fostul bărbat și-a mai dat ceva și

socrului, numai filipi de aur...

Oaie ştia dte ceva despre asta, dar dacă era vorba de-a lui, ȕiganul n-avea să-i ceară bani, că nu era nebun. Se înţelegau doar destul de bine. Fierarul, Călălău, se-iavea cu el cum te-ai cu un frate, n-or să se certe tocmai acum, când era vorba de copiii lor!

— Lasă - o liniştise el pe Constanţa - e vorbirea ce-i facem cu băiatul ăla de-a căzut la ruşi. Cum i-o fi lui pe-atolo?

— Cum să-i fie, că nu l-or mânca! O să se-ntoarcă el...

— Dar când?

Asta cine să ştie? Oaie începuse să mijească ochii. P. rea n-avea dreptate alde Furdui. alde Boancă, alde Busulică, că aveau, dar uite că-i luaseră. Şi nu erau singurii. Calea Ferată era ca un stup, plină de comunişti. Îi dăduseră şi lui în câteva rânduri nişte foi pe care scriau lucruri să te cruceşti: „*Cetăţeni! Puneţi mai repede capăt războiului! Împotriviţi-vă celor care vor să prelungească această bătălie pierdută!*” Ei, dar dacă ar fi fost după el, Oaie, de mult ar fi lăsat românii armele. Aşa însă, trebuiau să stea acolo, pe unde erau, prin Moldova, să se împotrivească. Şi pentru cine? Pentru domnul Niculcea, adjutantul căruia începuse să-i cam ȕăȕăie, pentru că ştia ce-l aşteaptă dacă vin comuniştii la putere, pentru că numai el chinuise nu ştiu câţi? Pentru domnul judecător, care-şi terminase în primăvara aia o casă nouă, lângă gară, mare şi lată, cu cinci odăi care sunau ca oala când umblai prin ele? Pentru domnul învăȕător, care nu mai ieşea din cârciuma lui Pârlivie P

Avea dreptate Busulică atunci când îl certa:

— De, Oaie, stai cu mâinile în sân, tu nu te bagi, tu nu te-amesteci. Dar viaȕa nu-i o plească, să-ȕi cadă pe cap, să nu te dumireşti...

Nu-l mai lua somnul de la o vreme. Se frământa în aşternut, se scula la miezul nopȕii, mai ieşea pe-afară, unii îi spuneau că dacă o mai ȕine aşa, o să-ncurce într-o zi acele lui şi-o să se petreacă o nenorocire. Cine să-l ştie cum se zbătea pe dinăuntru, ros de necazuri?

Viii

Dăduse Dumnezeu de se terminase cu nemții. Oaie a auzit de la alții că se întorc prizonierii din Rusia. Nu mai pleca din gară, cu ochii pe toate trenurile care treceau spre București. Garniturile întârziu ceasuri întregi pe linii moarte. Pe băncile de lemn, murdărite, din care lipseau stinghii, stăteau soldați necunoscuți. Își pândeau cu ochi înguști lăzile grele de lemn sau boccelele dintre picioare, ținute strâns între glezne, ca nu cumva luați de somn să se lase furați. Nu puteai să răsuflă. Geamurile erau înțepenite în cuie și fumul de mahorcă aburea sticla. Ceferistul se urca pe scările înalte ale vagoanelor, deschidea ușile și întreba:

— Din Rusia veniți, camarade?

— Din Rusia.

— Pe unul Oaie P. Pătru, nu-l știți?

Nu-l știau. Oaie pleca mai departe. Soldații stăteau cu obrazul ostenit în palme, încetând să-și sperie somnul când ridicau ochii, bătrânul le vedea găvanele trase și privirile roșii ca de câine turbat, de atâta nedormit. Aveau mantăi noi, parcă nu mai semănau cu soldații din 916, care se îmbrăcau în efecte jorțăite, de curgeau peticele de pe ei.

— Și unde vă duceți, taică? întreba.

Unii plecau acasă, în concediu, alții din nou pe front, pentru că se schimbaseră armele și aveau de furcă cu nemții prin Ardeal, unde se dădeau bătălii.

Busulică, cu ai Sui, Furdui și Boancă. de scăpaseră din pușcării și se întorseseră la treburile lor, la Calea Ferată, îi spuneau:

— Stai, omule, liniștit, că vine el. Dacă s-a înscris în *diviza* „Tudor Vladimirescu”, acu-acu sosește...

Tudor Vladimirescu știa el cine fusese, dar de divizia asta nu auzise. L-au lămurit tot ei. Acum altfel îi vorbeau, cam de sus, și asta nu prea răbda Oaie. „De, că v-ați ajuns și voi acum 1” îi certa ceferistul în ghid. Numai că lucrurile erau cam amestecate. Pe Mareșal îl răsturnaseră, la putere veniseră iar domnii. Uite că învățătorului nu-i păsa, uite că

judecătorului nici atât...

Busulică îi spunea să aibă răbdare. Că politica nu se face așa, cum ai bea apă, trebuie timp și minte. Să n-aibă el grija, Oaie, că va fi chemat, cât se credea de prost, să fie întrebat cum era mai bine. „Că nu m-or face ministru!” se miră Oaie cu șiretenie, luându-i pe vecini cam peste picior. „N-avea tu grija asta, că nu te face ministru!” râdea și Boancă subțire. Până atunci își vedeau de-ale lor, numai că după ce terminau lucrul se apucau să țină ședințe ei între ei, și, din una din alta, se auzea că se luaseră cu direcția de la București în colți ca să le mărească salariile. Cine, ce să mai priceapă din încurcătura asta ceva? Iar se împărțiseră oamenii, de nu-i mai adunai la un loc. Dacă-l întrebai pe fiecare, toți se băteau cu pumnul în piept c-or să facă, c-or să dreagă, să le fie bine și lor, și altora. Dar puteai să-i crezi? În ăștia, în Furdul, în Boancă, în Busulică, Oaie avea încredere. Îi știa de mult, numai că, uite, nu erau singuri și treaba asta cu politica era destul de încâleită. El una știa: să nu se bage, să nu s-amestece, să-și vadă de treabă.

247

Așa, se mai ridicaseră dintre cei pe care-i cunoștea. Unii spuneau că sunt țărâniști, oamenii domnului Maniu, și că luptă pentru ca țara asta să încapă pe mina țăranilor, vorba vine, alții se țineau cu domnul Brătianu ăla bătrân, liberali, cum s-ar zice. Domnul Niculcea, șeful de post, cam cu ăștia se dăduse, acum după ce se terminase cu Mareșalul. Stătuse pe la Caracai, pe la legiune, vreo lună, două, să se mai limpezească lucrurile, și după aia se întorsese la post, liniștit, privindu-i pe toți în ochi, ca și cum nici usturoi nu mâncase, nici gura nu-i mirosea. Fire iute schimbătoare, adjutantul încercase să se împace cu alde Furdul, spunându-i o dată râzând, cu inima îndoită, că el n-avusese nicio vină când îi ridicase, pentru că jandarmul, așa cum o știa fiecare, este unealtă oarbă în mâna autorității. El nu-și făcuse decât datoria, ori dacă datoria îi ceruse să dea în ei, în comuniști, el

J 7 - Teiroza ce să facă? Acum, iată că s-au împăcat,

pentru că România se „democratizase”. Ceferistul nu i-a răspuns nimic, l-a lăsat să-și răcească gura de pomană, și când a crezut Niculcea că terminase cu ce-avea de spus, l-a lăsat singur, fără să-i arunce un cuvânt. Oaie, și el de față, și-a spus în gând: „Uite al dracului, Furdui, cum l-a pedepsit! Se uita la el ca la o nimicură și spăimosul de șef voia să lingă acolo unde-a scuipat!”

Dar să fi stat să te gândești la atâtea lucruri ai fi obosit și aici, la ei, la trenuri, era treabă multă de făcut, domnul Ilie, șeful stației, nu mai prididea. Mereu se formau alte trenuri care cărau soldați spre Ardeal. Se apropia iarna, vremea se stricase, sărăcie ca după pagubă, oamenii n-aveau lemne, mâncarea se găsea pe sponci, țăranii se făcuseră ai dracului, vindeau toate mai scump, abia se mai ajungeau ceferiștii cu banii.

Într-o dimineață, Oaie l-a întâlnit pe Niculae Bizboi prin gară. Avea mina tot în bandaje și ranița lui veche plesnea. Părea băut, că prea râdea singur, așa, fără motiv. Cum a dat cu ochii de acar, l-a tras de mânecă și l-a băgat în restaurantul de pe peron.

— Ce mai faci, nene Oică?

— Ce să fac, cu treburile.

— Hai să bem un rachiu, că nu te-am uitat. Cu dumneata m-am întâlnit când m-am întors de pe front, mai ții minte?

— Cum nu!

— Ce-ți face băiatul?

Oaie s-a așezat pe un scaun, invalidul a cerut două cinzeciuri de basamac verde și au stat de vorbă.

— De Pătru m-ai întrebat?

— Da.

— E la ruși.

— Prizonier?

— Da.

— Las, că-i dă drumul...

Bătrânul oftă, mângâind măsura rece de sticlă.

— Toți zic așa, și uite că nu se mai întoarce...

— Să nu fi făcut ceva p-acolo, să fi pedepsit oameni...

Ceferistul se posomorî deodată.

— Nu cred, că-mi seamănă, nu-și face el păcate...

— Și celălalt, ă! mic?

— Zamfir?

— Da.

— El mai are; și la noi, la Calea Ferată, mi-au spus oamenii că nu-i ia, că e nevoie de ei la lucru. Trebuie să meargă trenurile...

— De, că nu mai e mult. Se termină. În primăvara asta, ă! mai târziu, se isprăvește și cu nemții...

Bâzboi bău cu sete toată cinzeaca și mai ceru una.

— Hai, nene Oaie, mai ia, că e bună...

Bău și acarul.

— Și cu ce te-ndeletnicești? întrebă după aceea. Că văd că ești rumen și parcă te-ai mai îngrășat. Bătrânul râse cuviincios, cu puțină tristețe. Ori, acum că ai plug...

— Că prost am mai fost și eu la viața mea! se căina Niculaie. Dar ce să-i faci, așa e omul, până nimerește și el. Să-ți spun una, nene Oaie, pe care am auzit-o la un negustor de umblu eu cu el acum la niște afaceri...

— Ce tot zici?

— Am cărat ca un prost un fier de plug prin toată Rusia, de era să-mi tas ciolanele pe-acolo, credeam că m-am pricopsit. Dar parcă numai asta îți trebuie pe lume, ehei! Am venit acasă, am găsit pământul păraginit. Că și el, dacă nu-l îngrijești, e ca omul, nu îți mai dă. Apucă-te, omoară-te, n-a ieșit nimic. A venit toamna asta, toamnă fără grămadă, n-am strâns nimic. L-am dat dracului, că m-a învățat unul ce să fac...

Oaie privi rachiul verde, mai sorbi din el și făcu urechile mari.

— Și cu ce te-ndeletnicești?

— Să vezi cum devine, că nu-ți spusei vorba negustorului ăsta de m-am înfrățit cu el. Domnul Spânu, c-așa-l cheamă, are și el ale lui, cică nu-i ușor să fii om, totu-i să fii atent! Adică să nu te bagi, ca proștii, unde nu iese nimic. Stai să mai cer un tind și-ți spun tot, ca lu' tata, că am bani, uite colea...

Își scutură mantaua soldățească păstrată de la întoarcerea de pe front și-i arată un buzunar plin cu hârtii de o sută.

— Vezi? Cum crezi c-am făcut? După ce am venit, am pornit un proces la Craiova cu un cumnat al meu. Din vorbă-n vorbă, acum vreo lună, când terminasem cu treburile pe-acasă, la tribunal am dat peste negustorul ăsta, trăi-l-ar Dumnezeu. Avea și el nu știu ce încurcături. M-a văzut soldat, că nu le-am mai dat efectele la regiment înapoi, doar cu atâta să mă aleg și eu, le-am lăsat o mână, să-mi păstrez hainele. M-a văzut, cum îți spusei, cu tricolorul de invalid în piept, s-a dat lângă mine: „Mă camarade, Spânu mă cheamă, sunt negustor. Nu vrei să mănânci o pâine mai bună?” „Cum să nu vreau?” Din vorbă în vorbă m-a învățat tărășenia. Să mă duc adică la regia de tutun și să cer autorizație să vând țigări...

Oaie ascultă prostit. Numai asta nu i-ar fi dat prin cap, că din vânzarea tutunului se câștigă atâția bani, fără să miști un deget.

— Și cum făcuși?

— Bine. M-am dus, m-am arătat, le-am spus că pensia nu-mi ajunge și mi-au dat un brevet.

Ceferistul tot nu pricepea cum se înmulțesc banii, că negoțul cu țigările era o treabă de nimic dacă stăteai să te gândești.

— Și merge?

— Merge al dracului, că tutunul nu-l vând aici.

— Da' unde?

— Păi ăsta-i chichirezul! Domnul Spânu face contrabandă cu el. Îl trimite tocmai la mama dracului, în Polonia... Ia prețul de cinci ori...

Oaie, om cu frica lui Dumnezeu, mai întrebă;

— Și nu vă e frică, dacă vă prinde?

— Cine să ne prindă, că sunt unși cu toții, și-apoi să vie unul să se ia de piept cu mine, să-i zic eu de la obraz: „Ce-i, camarade, nu merit și eu atâta lucru, să câștig un ban mai ușor?”

— De - se îndoi acarul - noroc!

Bâzboi se aprinsese mai rău de băutură.

— Cât a merge, nene Oaie, că pe urmă mă întorc iar la ale mele. S-aude că ne dau comuniștii pământ, o să cer și eu ceva mai la față, spre Brâncoveni, și-mi văd de treabă, dar deocamdată îmi e bine, am mai pus ceva pe mine, pe nevastă...

Oaie clătină capul, tăcu ce tăcu și spuse cu amărăciune, degustat parcă de rachiul băut:

— De, mă Niculaie, de dar să știi că mai e așa o cinste pe lume. Eu nu zic, ți-ai dat o mână, dar nici ăștia nu-s bani...

— Dar ce draci sunt, nene Oaie? Cine mă-ntreabă de unde-i am?

Acarul se ridică.

— De ce nu mai stai? se miră celălalt. Haide că mai dau un rând.

— Nu mai e de trebuință, am treabă. Plec. Să-ți dea Dumnezeu noroc, Niculaie...

La capătul peronului l-a întâlnit pe Zamfir. Terminase și el tura. Plecară amândoi spre casă, bătrânul înainte, băiatul mai în urmă.

— Tu ce mai faci cu muierea aia? întrebă Oaie.

— Ce să fac? O să ne cununăm și-o să ne vedem de treabă.

— Râde lumea, Zamfire.

— Cine râde? Și dacă râde?

— Să te-ncurci tu c-o țigancă de s-a ținut cu frati-tău?

— Și ce dacă? Mie-mi place.

Acarul nu știu ce să mai spună. El parcă avea ceva împotrivă? Dar nici să nu-l certe nu se putea.

Începuse să ningă. Nu mai era nici atât de frig. Fulgi ușori pluteau deasupra liniei ferate. Când ajunseră aproape de casă, zăriră un soldat în fața ușii.

— E Patru, spuse Zamfir.

Oaie își simți fruntea umedă de sudoare. Grăbi pașii, și, ca să nu simtă niciunul dintre băieți că-i bătea inima, întrebă mirat, din șiretenie, deși știa că ne -, vastă-sa plecase de dimineață la Brâncoveni:

— Da Constanța pe unde-o fi de nu-i deschide?

IX

După ce-au mâncat, că între timp se întorsese și măsă, Constanța, de pe unde avea treburi, Oaie a început să-l întrebe:

— Ia spune, Patrule, cum a fost, taică?

— Cum să fie? M-au luat, m-au dus, m-au prins...

Al doilea băiat al acarului nu fusese niciodată prea vorbăreț, își dумicase de copil vorbele, dar acum păr» a apăsă de ceva, obosise tăcând. Oaie îl luase cu binișorul, că știa cum se stă cu oamenii la astfel de împrejurări. Nu venea doar de la petrecere. Zamfir răbdase ce răbdase, s-a amestecat și el:

— Te-au bătut, te-au înjurat?

Pătru se uită la ei cu o mirare pe care celălalt n-o înțelegea.

— Cum o să mă bată? M-au întrebat mai întâi cine mi-e tată, cine mi-e mamă...

— Așa? se miră acarul de ia locul lui.

— Și tu ce le-ai spus? zise și Constanța.

— Ce să le spun? Ce trebuia. M-au întrebat apoi dacă avem pământ și când au auzit că suntem săraci, le-a părut bine...

Bătrânul se foi pe scaun.

— Adică, tot vorba lui Busulică. La ei, lumea se împarte în două, dacă ai avut bani și avere, te-ai stricat cu comuniștii, dacă n-ai avut, te fac om...

Pătru răsă ușurel, abia auzit, ca și când i-ar fi fost rușine că taică-său ia lucrurile așa, pe deasupra.

— Nici chiar așa... E drept că pe ofițeri i-au mai strâns, nu prea îi înghițeau, dar cu noi s-au purtat bine.

Și pe urmă le povesti că i-au dus pe toți la o pădure, s-o taie. Acolo au stat câteva luni de zile, până s-a făcut o divizie de-a lor, să meargă să se bată cu nemții. El, Pătru, nu s-a amestecat, că ofițerii le-au spus în gura mare că dacă fac așa ceva, însemna că sunt trădători de patrie. Acum înțelegea Oaie de ce nu se întorsese și al lui încă din primele luni.

— Vra să zică așa, zise cu glas tare. Unii au rămas, alții au plecat.

— Da. Chiar așa!

Zamfir întrebă din nou:

— Și ție nu ți-era dor de țară?

— Mi-era, dar ce era să fac?

— Ce era să faci? Să fi venit. Mai dă-i dracului de ofițeri, că lor ce să le pese, de ce să se grăbească, să vie aici să fie jughiniți pentru câte au făcut, dar tu? Ți-ai mâncat sufletul...

Oaie vru să-l potolească:

— Iar te bagi tu, deșteptule! La armată așa este, trebuie să asculți de ofițeri, chiar dacă te ține legat...

Zamfir se încăpățână:

— Nu-i așa, tată. Până când crezi că o să stăm cu mâinile în sân? Să știi că eu mă duc și mă scriu la comuniști. Am vorbit cu Furdui. Iar tu, se răsti la Pătru, rău ai făcut că nu te-ai băgat în „Tudor Vladimirescu”!

Acarul vru să-l potolească:

— Taci, mă Șapteluni, tu nu vezi că vorbești prostii?! Când te-oi face și tu de armată, că acum te-ncaltă, să vedem, tot așa o să vorbești? Îți dă mâna, dar ce-i de colo să stai în zăpadă și să tragi cu pușca, cu moartea deasupra, ehei...

Pătru nu spuse multă vreme nimic. Părea trist, apăsător de un gând necunoscut. În cele din urmă îi dădu dreptate lui Zamfir.

— Acolo ne-au spus că la întoarcere o să vie la putere oameni ca noi și-o să avem de toate, dar pe mine cine o să mă bage în seamă, că spun unii dintre camarazi că am făcut rău că nu ne-am înscris...

Oaie îl liniști:

— Nu te lua după zăltatul ăsta. N-am avut de lucru și l-am băgat la Calea Ferată. I-au umplut ăia capul cu toate prostiile, c-or să facă, c-or să dreagă; acum se zvonește că se dă pământ, dar după câte văd eu, mai e până atunci...

— Mai dă-l dracului. de pământ! se repezi iar Zamfir. De când te știi, asta ai vrut, să ai pământ. Ce-ți trebuie

dumitale? Ai serviciu la Calea Ferată, ai, atunci? Parcă pământul îți dă tot ce vrei? Uite la ăștia din Piatra, ți-e mai mare mila. Tot anul se canonesc și parcă o duc mai bine ca noi, că n-o duc...

Oaie nu mai spuse multă vreme nimic. Pătru se dezlegă la limbă și le povesti cum a dus-o pe-acolo, prin străinătăți. Frate-său nu-l slăbea:

— Și biserici au?

— Au.

— Păi atunci, ce tot spuneau ăștia pe aici?

— Propagandă, Zamfire, propagandă. Eu dormeam la niște mătuși de aveau o casă plină de icoane.

— Și oamenii?

— Ca pe la noi. A fost greu până ne-au priceput, că ei altele știau. Pe urmă, mai o vorbă, mai alta, ne-am înțeles. Parcă ce vină aveam? Ne-au trimis ai mari să facem război, uite că s-a terminat, să vedem acum, când o să-i judece, pe unde-or să scoată cămașa?

Pătru a cerut o țigară. Oaie și-a scos pachetul lui de tutun și i l-a întins.

— Tu te scrii la comuniști? l-a întrebat pe urmă pe Zamfir.

— Cum ți-ae spus...

Acarul vru să pară vesel și-și schimbă glasul:

— Latră și el, că n-are ce face. Tu știi că n-o să-i dau voie...

Zamfir se ridică în picioare:

— Cine adică n-o să-mi dea voie?

— Eu.

— Nu mai spune! Parcă e după dumneata...

Bătrânul nu-l privi, își împachetă tutunul și se adresă celuilalt, lui Pătru:

— Fă-te că nu-l auzi.

— Ce să nu m-audă? Așa să știi, mă frati-miu, eu mă duc și mă scriu la comuniști, și dacă ai și tu minte în cap, fă la fel...

Oaie îl lăsă ce-l lăsă, pe urmă schimbă vorba:

— Adică nu mai m-ascultă nimeni pe mine? Adică eu

ce sunt în casa asta? Ai, Zamfire? Uite că Pătru a stat pe-acolo cât a stat și n-a înnebunit, ca tine. Poate el e mai deștept, că-i și mai mare, și" tu? Te iei după alde Furdui? Du-te la el, ce mai stai în casa mea? Eu nu vreau să-ți văd pielea-n băț. Că politica asta e: care pe care. Ce ne trebuie nouă politică? N-ai ce mânca? Slavă domnului, face mă-ta un nămol de fasole, ne-ajunge o săptămână. Încolo, pe ce pune capul avem. nu te plouă, nu te ninge...

Zamfir îl luă martor pe frate-său:

— Ia spune, Pătrule, p-acolo tot așa umblă îmbrăcați ai de-o seamă cu noi? Că mie mi-ajunge cât am ținut petece-n coate.

Constanța, care tăcuse până atunci, le luă vorba din gură:

— Mai tăceți odată, v-ajungă, ce v-a apucat?

Oaie se întoarse spre ea:

— Păi nu-l vezi? Și-a pierdut mințile!

Cearta a mai ținut ce-a mai ținut; spre seară s-au împăcat și, în cinstea întoarcerii lui Pătru, acarul a adus de la cârciumar două kilograme de vin, pe care le-au băut împreună.

A doua zi ninsese. Câmpurile tari ale Osicăi nu se mai vedeau sub zăpadă. Către gară sunară de dimineață clopoței sâniilor. Geamurile, tun. Constanța aprinsese focul, cum făcuse ochi. Oaie plecase la acele lui de dimineață. Zamfir și el la treburi. Pătru s-a sculat în sforăitul plăcut al lemnelor. Bradul ușor bufnea și în odaia scundă se răspândise un miros plăcut de rășină. Asta îi aminti cabana în care dormise șase luni în Rusia. Era și acolo un loc întins, cu multă iarbă. Dinspre pădurea din apropiere năvălea aerul curat, ai tot fi stat, dar trebuiau să plece la treabă. Își aminti iar de cele ce vorbise cu ai lui cu o zi înainte. „Unde-or fi camarazii lui acum, prin ce coclauri s-or bate cu nemții?” se întrebă și-i fu rușine. În ziua plecării lor se strânseseră toți în sala cantinei și câțiva vruseseră să plece atunci cu ceilalți, dar comandantul lagărului le spusese că era prea târziu și că trebuiau să mai aștepte. El, Oaie P. Pătru, tăcuse. Îl mușca de inimă

dorul de-ai lui, de comună, dar se săturase de război. Ofițerii tadeau pe sub mustăți: „Duceți-vă, bă răcanilor, mama voastră de proști, duceți-vă, că tot o să vă judecăm noi într-o zi pentru că v-ați trădat aliații!”

„Aliații, ai?” își spunea totdeauna Pătru când îi auzea. Or fi aliații lor, ai ofițerilor, dar să le spună el, prostul de Oaie P. Pătru, soldat din Regimentul 52 infanterie, ce fel de aliați erau nemții lor. Parcă din pricina cui fusese el prins? El cu încă zece proști din ăștia de soldați. Din pricina nemților!

Era spre primăvară. Rusia toată, numai noroaie, că se dezlegaseră apele și cădeau niște ploii de nu se mai isprăveau. Ei, într-o pădure, așteptaseră vreo trei zile să iasă la lizieră, acoperiți. Nu se putea, pentru că se fâstâciseră și comandantii, nu mai știau încotro s-o apuce. Le putreziseră hainele pe ei, armele ruginiseră, oricât le ungeau în fiecare zi. Lopețile „Linemann”, cu care-și săpau gropile individuale, aveau câte o palmă roșie de zgură pe ele.

Când s-a mai luminat, locotenenții au trimis doi soldați să vadă ce era dincolo de marginea pădurii, unde bătea focul artileriei. Aceștia s-au întors teferi și-au spus că nu se mai aude tunul. Se albăstrise cerul și prin copaci au început să cânte păsările. Ți-era mai mare dragul să le-auzi, parcă glasul lor era mai frumos decât lătratul mitralierelor!

Când să iasă, a sunat telefonul de linii și comandantul le-a spus că trebuiau să se întoarcă, pentru că rușii spărseseră o linie de comunicație și erau siliți să fugă, să nu cadă prinși. Trei zile și trei nopți au tot fugit, fără odihnă, ocolind linia satelor și șoselele principale de frica partizanilor și a populației. De sus bătea aviația fără milă. Câți muriseră și atunci! Multe i-au mai trecut prin minte în zilele acelea lui Pătru! Mergea, și-n capul lui, gândurile, moară. Se uita la nemții care îi ajungeau din urmă, toți pe motociclete și în autocamioane. Le dădea mâna să facă război. Erau altfel îmbrăcați, mai bine, aveau cizme, mântăi ca lumea; ai lui, numai zdrențele de ei.

Cereau țigări, unul mai cu suflet le arunca vreun pachet, alții nici nu se uitau. Acum îi vedeai, acum nu-i mai vedeai. Se duceau mult în spatele liniilor. Oamenii începuseră să mârâie. Ofițerii abia îi mai țineau din scurt. Se terminase hrana rece, se țineau numai cu niște pesmeți tari din care ronțăiau câte o jumătate de zi. Ce-ar mai fi mâncat Pătru în zilele alea o ciorbă caldă, să-și bucure stomacul, să simtă că trăiește, dar de unde, că nu se puteau opri. Cădeau de somn, unii ațipeau mergând. Și în mintea lui încolțise atunci un gând înspăimântător: oare cine pornise războiul ăsta nu se gândise că ei, soldații și ofițerii trimiși aici, vor trebui să meargă zile întregi pe jos și că asta nu mai semăna cu nimic, era o prostie fără margini să alergi de pomană când știau cu toții că vor fi ajunși și luați prizonieri! Așa, mulți s-ar fi oprit, dar orice șovăială aducea glonțul, pentru că însemna că vrei să rămâi la inamic.

În ultima zi cineva, un gradat, le făcuse semn să se oprească într-o margine de drum. Trebuiau să străbătă încă 30 - 40 de kilometri, cale de o zi pe jos, ca să scape de încercuire, dar asta cât se putea de repede, până nu veneau tancurile. Or, atâta drum nu se putea face, era limpede pentru oricine. Și atunci, desperați, se așezaseră pâlcuri-pilcuri pe marginea unui șanț și așteptaseră trecerea unui autocamion. Într-un ceas, se împrăștiaseră. Unii o luaseră pe jos încotro văzuseră cu ochii. Când se număraseră, unsprezece mai erau, cu el, Pătru. Între ei, niciun gradat. Și pe la prânz, când spre marginea câmpiei nesfârșite se zăriseră tancurile rusești, pe drumul desfundat se ivise un autocamion nemțesc cu doi soldați pe aripi. Goneau, goneau. S-au așezat înaintea lor și au început să facă semne cu mâna. Șoferul claxona. Dacă nu s-ar fi ferit, îi zdrobea acolo. Doi au alergat după mașină și s-au agățat de oblonul înalt de lemn. Sus, că era loc pentru mai mulți, stăteau alți soldați germani, care nu i-au lăsat să se urce. Încă unuia, mai încăpățânat, i-au tăiat degetele de la o mână cu lopata și când ceilalți au început să huiduie, din camion au trosnit câteva focuri de armă. S-au

culcat cu burta la pământ și-au înjurat bine pe românește, trăgând și ei zadarnic cu puștile. Ăștia erau „aliații” lor! După aceea îi găsiseră rușii și-i duseseră în spatele frontului la muncă. Cam la vreo lună, niște instructori începuseră să le vorbească și în zilele acelea a înțeles Pătru o mulțime de lucruri. Numai că nu erau toți la un gând. Ofițerii se întâlneau, îi încurcau cu șiretlicuri pe soldații care vorbeau împotriva celor care-i aduseseră în Rusia, era un talmeș-balmeș, să nu mai pricepi nimic. Ca orice soldat, al lui Oaie fusese crescut în frica lui Dumnezeu și-a regelui. Puteai să crâcnești, chiar dacă erai departe de țară, că nu puteai! El de la taică-său știa o vorbă: „Capul plecat, sabia nu-l taie...” și-și văzuse de treabă. Numai în ziua plecării celorlalți îl mușcase un șarpe de inimă. Cine n-ar fi vrut să-și vadă satul și părinții mai devreme?! Numai în sufletul lor, acolo, să nu fi fost, că ți s-ar fi făcut milă. Unii au mai plâns, numai ofițerii stăteau și fumau. Făceau pe nepăsătorii, dar și ultimul prost înțelegea că se întunecaseră pe dinăuntru.

Și uite, una astăzi, alta mâine, cu rana asta grea se întorsese Pătru din război, cu îndoială. Nu știa cum e țara, ce se petrecuse pe la ei, cum mai gândeau oamenii; ce, parcă el, Oaie P. Pătru, un fitecine, avea să schimbe lumea? Unii dintre camarazi însă așa spuneau: „Destui, acum să ne-apucăm de treabă. Să ni se dea pământ și să scoatem pe domni din pâine!”

Cum ajunsese peste graniță întrebase ba pe unul, ba pe altul, dacă s-a dat pământ, dacă s-a schimbat ceva în România. Se mai schimbaseră. Căzuse Mareșalul, țara avea alt guvern, dar pământ încă nu se dăduse. Se zvonea că la putere au să vină comuniștii, și atunci de-abia începea dreptatea săracilor. Tot nedumerit a rămas Pătru până acasă. Acum stătea cu mâna sub cap și se gândea ce să facă. În soba mă-sii, Constanța, se zbătea focul ăsta plăcut, ar fi stat așa până la prânz, să-l asculte, dar îl rodea gândul că alții ca el se băteau acum cu nemții. Și iar rușinea aceea, de bărbat care se simte lepădat, i se strecura în suflet, îl mușca de inimă. Își aducea aminte și de Zamfir, de

vorbele lui taică-său, Oaie: „Ce te bagi tu, mă șapteluni, în politică?” De, cam așa era. Bătrânul nu se amestecase niciodată în treburile astea, parcă bine ar fi fost să nu se amestece nici ei. Încă de pe vremea când nu-l luaseră, îi tot auzea pe ceilalți, pe ceferiștii lui din gara Piatra, cum crâcneau: „Dacă mai stăm așa, toată viața o să ne încalece șmecherii!” Și ăștia aveau dreptate, dar cum s-o scoți la capsity cum să te liniștești? „Ascultă de ai bătrâni – îi spunea un gând – ei știu ce fac”, dar pe de altă parte își amintea și de vorbele lui frate-său Zamfir, spuse numai când rămăseseră ei între ei: „Ăștia, părinții noștri, și-au mâncat traiul, lor ce să le mai pese? Tu vrei s-o luăm de la început cu sărăcia noastră?” Adică ce sărăcie era aia? se întreba Pătru de vreun ceas. La Calea Ferată or să-l primească, leafă o să-i dea, că de-aia se zbăteau alde Furdui, Boancă și cu Busulică, cum auzise, ca să trăiască ei mai omenește. „Bine, bine – îl încolțea, din altă parte, alt gând – dar tu ce faci pentru treaba asta, că dacă pune armata pe voi, cum a mai pus-o, pe unde scoți cămașa? Ia să-mi spui?” Lucruri grele pentru un cap de om ca al lui.

Și tot necăjindu-se singur, se ridică în capul oaselor și se îmbracă. După ce-și aruncă puțină apă pe față, de se mai dezmetici, deschise ușa și o luă cu mâinile la spate spre gară, la oamenii lui. Iar se apucase să ningă. Nu era frig, ar fi umblat așa vreme îndelungată, să-l bată blândețea iernii în obraz, să-i facă poftă de mâncare. Se întâlneau cu câțiva oameni, era tot în mantaua nouă căpătată la plecarea din lagăr, ceferiștii îl salutau de departe, dar nu se opri nimeni să stea de vorbă cu el. Ajunse în spatele gării, văzu dughenile negustorilor, mulțimea adunată să târguie, parcă ieri plecase de aici. Pe unii nu-i cunoștea, la alții le făcea semne cu mâna. Cineva îi strigase: „Te-ai întors? Te-ai întors?” îi răspunsese din mers, fără să-și mai aducă aminte cine era: „M-am întors, m-am întors, ce să fac?” și intrase în biroul șefului de stație. Domnul Ilie, ca totdeauna, abia mai prididea cu treaba. A lăsat telefonul, i-a strâns mâna, i-a arătat un scaun, a mai ieșit afară să dea un ordin, în cele din urmă l-a întrebat:

— Gata, băiete? Veniși la treabă?

— Venii!

— Să lași mantaua aia, că mie nu-mi trebuie militari la serviciu, sunt reformat. Măine îți dau uniforma ta. Să știi că până în Crăciun te bag într-o școală, am nevoie de oameni deștepți. Dacă înveți, ajungi șef de stație. Îți găsesc eu un loc undeva, mai întâi pe aici pe-aproape, pe urmă, om vedea. E și frati-tău băiat dezghețat, voi o să-i dați înaintea lui Oaie, că așa trebuie, copiii să nu calce în scuipatul tatălui. Ehe, vin alte vremuri...

Tăcuse ostenit nițel, privise pe geam afară. Domnul Ilie încărunțise cu totul, slăbise de o boală care-l măcina, avea o față numai osul, trasă ca pergamentul. Se juca cu un nasture de metal de la uniformă și tot cu ochii pe geam, la căderea albă a fulgilor.

— Poate o să fie mai bine, îngânase Pătru.

Domnul Ilie se ridicase în picioare și se apropiase.

— Mă, tu nu te-ai mai deșteptat pe-acolo pe unde fuseși? Tot cu gălușca-n gât? Abia vorbești, ca mă-ta, Constanța. Gata, mă Pătrule, auzi tu? Nu te lua după Oaie, că pe el îl știu eu ce-i poate pielea. Acum e vremea voastră, a tinerilor. Uite, frati-tău Zamfir îmi place. Se zbate, umblă pe la sindicat, e numai inimă, vrea să intre în partidul comuniștilor. Până la asta eu n-am ajuns, că sunt mai bătrân, dar nici n-aș zice să n-o facă. Poate dăm dracului hoții afară din țară, să mai poată omul să trăiască. Acum a fost ce-a fost, o să se termine și pacostea asta de război, trebuie să facem ceva, mă Pătrule, și dacă voi, ăștia mai în putere, nu v-oți amesteca, atunci cine? Tata? Tata a murit, săracul, nu mai are putere. Ia spune, te duci la școala aia, de ți-am spus?

În gândul lui, al lui Oaie se miră de ce se căznise șeful de stație ca să-l hotărască. Sigur că se ducea. Cine zice: „Doamne, ia-mă!” când e vorba de mai bincle lui?

— Mă duc, dom'le Ilie, cum să nu mă duc? Dar de ce mă-titrebi atât?

Șeful stației se opri lângă scaunul lui și după ce-l bătu pe umeri îi spuse:

— Am mai zis câtorva să meargă, și nu la învățaiți, că sunt și în Calea Ferată destui care vor să se învățască, dar mie ăștia nu-mi plac. Sindicatul nostru, al ceferiștilor, îmi spune toată ziua, adică sindicatul, unul este, Busulică, îl știi: „Frate Ilie, trimite câți mai mulți, că nouă acum ne trebuie cadre, trebuie să pregătim alți oameni, să-i instruim, să mai scoatem căpușele de pe unde stau. Ei trebuie să învețe toată ziua, înțelegi? Ziua și noaptea trebuie să învețe, altfel nu se poate”. Și ce crezi că-mi răspund cei mai mulți? „Lasă-ne, nene Ilie, cu cartea, avem leafă, ce ne mai trebuie, suntem mulțumiți cu sărăcia noastră”. Și știi de unde se trage beleaua asta?

— De unde?

— S-aude că o să se facă reforma agrară.

— Și ce-i cu asta?

Domnul Ilie se învîrte supărat de câteva ori în jurul biroului său.

— Mă, în gara asta, Piatra, toți ceferiștii vor să aibă pământ. Tu înțelegi?

— Înțeleg.

— Înțelegi, că poate oi vrea și tu?

Pătru nu se gândise.

— Tu oi vrea, n-oi vrea, dar taică-tău, Oaie, t ca fiara, abia așteaptă să mai aibă un pogon, parcă mare pricopseală e de pământul ăsta, vai de mama lui, că n-aduce nimic, trebuie udat cu spinarea...

— Și-atunci?

— Atunci, uite că eu am greutăți, că mi se spune că nu ridic cadre și Busulică ăla nu mai mă iartă, zice că dau în comuniștii lui, că nu vreau să-i ridic pe proști...

— O glumi el...

— Nu glumește, Patrulă, ăsta-i omul dracului, nu glumește. Și eu îi tot spun: „Mă, dacă voi o să dai pământ oamenilor, Piatra o să rămână fără personal...”

— Nu-și lasă ei slujbele, dom'le Ilie. Și pe urmă, puțin pământ parcă le strică? O litră de pământ, să aibă la ce se uita, să se îngrășe din privit.

Șeful stației nu era de loc împăcat cu treaba asta.

— Mie de ce nu-mi trebuie pământ, Pătrule?
— N-oi fi de la țară, dup-acilea, de pe la noi.
— Ba, dacă vrei să știi, tot de la țară sunt, și ai mei au avut pământ cât vrei, ne-au dat la toți. Eu am fugit. Nu mi-a plăcut...

— Asta-i altceva...

Domnul Ilie se așează la locul lui și spuse după aceea, rar:

— Vreo doi ani, când eram mai tânăr, i-am ajutat lui tata să lucreze. Aveam la un loc, cu toți ai noștri, un hectar. Ne scoteam pentru cât ne trebuia. Mă uitam și la frații mei. Priveau pământul ca pe un dar al lui Dumnezeu, vorbeau cu el când le mergea bine. Altă dată, dacă nu ploua și nu scotea cât trebuie, îl înjurau ca pe-un negustor, ar fi dat în el ca într-un om. Mi-am luat calabalâcul și uite-mă, am făcut niște, școli, hamalâc, stau în Calea Ferată de 20 de ani și n-am murit...

Domnul Ilie l-a ținut în ziua aia încă vreo câteva ceasuri, avea sfoară la limbă. Nu era nevoie de multă caznă ca să înțeleagă, lui Pătru îi cădea foarte bine plecarea la școala de impiegați. Și peste trei sau patru zile, s-a dus.

X

De Crăciun, din ce sărăcie a avut, Vasile Călălău a făcut nuntă fii-și Oana. Se mai dondăniseră socrii între ei. Oaie mai făcuse pe-al ciracului la început. Nu, că el nu-și dă băiatul după o țigancă. Auzise fierarul, altfel om cumsecade; îi striga peste gard:

— Vecine, nene Oică!

Ceferistul, surd înăuntru cu a lui, Constanța.

— Vecine!

Muierea mormăia în cele din urmă:

— Vezi că te strigă!

— Cine mă strigă?

— Fierarul, Vasile.

Oaie, supărat:

— Las să strige. N-am timp de el...

— Vezi ce-o vrea.

— Știu eu ce vrea...

Se făcea tăcere. Se auzea cum cad fulgii afară pe zăpada veche, sloi, de sub fereastră.

— Vecine, nene Oică, striga iar Călălău.

— Du-te, omule, afară, de vezi ce-o vrea, că-i creștin, ca și tine, nu-l ține în frig.

Oaie se scula de pe scaun și până să iasă, arunca pe nevastă:

— Să nu spui că nu te-am ascultat. Dacă se nenorocște Zamfir cu asta, cu țiganca, să știi că de la tine i se trage.

Acum, femeia se mai muiase. De unde la început se luase după gura muierilor, nu le mai asculta. Toți spuneau că-i o întinzătură, că o știau până și grădinarii ce poamă este, muier nepotolită, de s-ar fi culcat și cu starețul Brâncovenilor, îi mai zisese și lui Zamfir, al ei era, o durea inima: „Mă muică, ce-ți veni s-o - iei de nevastă? Asta a trăit cu frati-tău...” „Și dacă? spunea dârz Zamfir. El n-o să se mai scoale din morți ca să mi-o ia...” „Da, dar auzi ce spune lumea, că-i ca o iapă...” „O dau dracului de lume, că n-are ce vorbi și mănâncă ce nu-i place...” „De, maică!” „Eu o iau cu cununie, așa să știți!” încheia feciorul cel mic al lui Oaie de fiecare dată. Ea, Constanța, ce să le facă? îi plăcea, treaba lui. Când n-o mai merge, parcă cui o să-i fie greu? Ei? Nu! Lui... Așa că de-aia îl îmboldea pe Oaie să iasă afară.

În curte, ceferistul, mahmur, abia se apropia de gardul vecinului:

— Ce-i, dom'le? întreba fără chef.

— Ce să fie, vecine. Ce facem cu copiii ăștia ai noștri, că uite, Zamfir al dumitale doarme la mine și trebuie s-o potrivim la un fel...

— Dacă-l primești t

— Că doar n-o să-l dau afară!

Fierarul era numai într-o cămașă aspră de americană, deși ninge. În cămașă și în capul gol, înfierbântat de la baroasele lui, abia lăsate din mână.

— Nene Oică, începea iar vecinul. Noi doi ne-am

înțeles bine totdeauna, spune, ai ceva cu mine?

— N-am nimic.

— Atunci?

— Atunci, ce?

— De ce nu vrei să ne înțelegem? Știi doar că sărac nu sunt, îmi merge cu meseria asta...

— Știu.

— Și-atunci de ce nu vrei să ne-ncuscrim? Te uiți la mine că sunt țișan?

Oaie era cuprins de-o părere de rău. N-avea nimic cu omul. Se știa de ani de zile. Îi lucrase și lui câte ceva, ce naiba să aibă cu el? Dar gura lumii nu se mai potolea. C-o fi, c-o drege, că Oana i-așa, cât pe dincolo, nu se mai astâmpărau limbile...

— Vecine, asta-i treabă serioasă, să ne mai gândim.

— Ce să ne mai gândim? Ne desparte un gard. O să-l punem jos și-o să ne meargă mai bine...

— De...

Vasile Călălău nu se dădea cu una, cu două.

— Bine, vecine, cât a trăit Gheorghe al dumitale cu Oana, c-o știe o lume întreagă, îmi dădeai bună ziua. Când s-a încurcat și cu ăsta mic, Zamfir, iar mi-ai dat bună ziua. Adică fata mea e bună numai așa, să dormi în poala ei și să te duci unde vezi cu ochii?

— Cine-a zis asta?

— Păi atunci? De ce nu vrei să facem acte la primărie?

Ceferistul rămânea încurcat.

— Asta-i treaba lor, a lui Zamfir și-a fetii...

Fierarul răsufla ușurat.

— Bine că zici așa. Vecine, al dumitale, Zamfir, vrea, da auzi că te superi, și el, iată-i ești, nu poate să-ți iasă din cuvânt.

A mai cârtit ce-a mai cârtit Oaie, într-o dimineață l-a chemat el pe vecin:

— Vasile! Vasile!

Călălău tocmai potcovea un cal.

— Acum vin...

A stat cam un sfert de ceas Oaie afară. Îl bătea vântul iernii și-i plăcea că mirosea a spic de zăpadă.

Când l-a văzut cu mâinile negre de păcură, ceferistului i s-a înmuiat inima de tot. Vasile era de-ai lui, necăjit.

— Mă vecine, uite, m-am sfătuit și cu nevasta. Hai s-o facem și p-asta, da o pretenție am și eu...

— Care, nene Oică? a zis fierarul bucuros-bucuros.

Să meargă la biserică.

— Să meargă, ce-i împiedică cineva?

— Nu, c-am auzit eu așa... Fata ta la gorban mi i-a răsucit mințile. L-a dus de l-a spurcat păgânește într-o noapte, am aflat eu...

Țiganul a râs:

— Nu te speria, vecine. Cine mai ține seama de prosă tiile astea? Ai noștri mai fac gorban numai așa, de petrecere, să le fie bine.

— Atunci, merge la biserică?

— Merge, de ce să nu meargă?

Și și-au dat mina peste gard, înțeleși.

Muierile, nevasta fierarului și Constanța, s-au sfătuit ele între ele în casă, la gura sobei. Gherghina, mă-sa Oanei, îi spunea celeilalte, ca să întărească:

— Parcă al meu ce crezi că mi-a făcut? Eram muiere săracă, mă știi. Am venit c-o găină chioară la ușa lui. Nu mi-a dat trei zile nimic de mâncare, pentru că nu munceam, dar ce știam eu să fac? Am dormit pe pământul gol, așteptând să ouă găina; încă râdea de mine și-mi spunea s-o tai, că nu-i bună de nimic. Tot așa era, de-un Crăciun, răbdasem ce răbdasem, pe urmă n-am mai putut, mi-am luat găina și-am plecat. După trei zile m-a chemat iar la el și nu mai m-a lăsat...

Oaie se cam împiedica de ele, le-a lăsat să pună țara la cale și într-o zi au mers cu toții la popă. Biserica din Piatra era aproape, cât să zvârli cu praștia. Peste coperișul ei de tablă zăcea o căciulă de omăt, roasă de vânt, poleită, în care bătea soarele unei zile blânde. Constanța, evlavioasă, a privit desenele de pe prispa de piatră până să

vină dascălul să le deschidă ușa grea de stejar. Erau toate picturile acolo: raiul cu merii săi înfloriți, sfântul apostol Toma, Filip, de avea o barbă cenușie ca zincul, sfântul Bartolomeu, sfântul Matei, sfântul Ioan și sfântul Petru într-o haină albă sub Pomul Vieții, mai jos, în dreapta, Maica Domnului în veșmânt albastru, pe urmă, dacă te uitai într-o parte, îl vedeai și pe tâlharul pocăit, dreptul Isac și fecioarele înțelepte, despletite toate, și mai într-o parte, cam amestecați: dreptul Avram, dreptul Iacob și fecioarele bune. În stânga, așa cum te-ai uita din biserică în curte, stăteau în ziduri portretele sfinților Fison și Ghedeon deasupra râurilor Tibrul și Eufratul, de le pomeneau sfinții părinți în evanghelii. În stânga se făcea, sub Moise și prorocul Darie, iadul cu caznele lui în culori roșii de-ți luau ochii. În gheenă ardeau Cămătarul, Avarul, Necredinciosul, Anticristul, Hoțul, Femeia stricată, Cel care nu-și respectă părinții, Bețivul, Fermecătoarea, Călugărul curvar, Bârfitorul, Femeia care-și ucide pruncii în pântece, Criminalul, Mincinosul, Cârциumarul și pasărea Leviatan, care le mânca pântecele cu mațe cu tot.

I-au înghețat picioarele Constanței tot privind pereții bisericii. Când au intrat, Gherghina a aprins luminări; ce tot vorbeau oamenii, ȣiganii erau creștini de-ai lor. Preotul s-a bucurat că Oana vine să se curețe de păcate, le-a citit o slujbă, i-a întrebat, pe la prânz puteau să stea în pat, amândoi, el, Zamfir, cu a fierarului, fără să-i mai clevească lumea. După-masă au chemat și lăutarii; atunci s-a cinstit bine Oaie, să se știe că o dată i-a fost dat de la Dumnezeu să fie socru mare. Au vărsat și un pahar pentru cel mort, pentru Gheorghe, și s-au pus pe cântat.

„Foaie verde de bujori, Mă uitai prin prunișori. Văzui ochii căpriori, Ochisorii tot căprui, Să-i sărut și să-i mingii”, zicea cu gura mare ceferistul.

Alături, Zamfir, numa cu mina în mâna Oanei, asculta. Trăiau de mult timp împreună, se înțelegeau. Al lui Oaie nu mai avea ce să-i zică. Se potolise, că femeia-i ca pomul, dacă îl uzi la rădăcină, face frunze, de cântă vântul prin ele.

La două zile după asta, așa cum se vorbiseră, fierarul a dat jos gardul care-i despărțea și de-atunci le-a mers mai bine.

XI

Într-o seară, când a ieșit din tură, Busulică, președintele sindicatului, l-a luat pe Zamfir și l-a dus la sediul partidului comunist din Piatra. Era spre primăvară. Ceața acoperise locurile. Acarii abia mai vedeau semnalele semafoarelor, peste șine atârna o pânză lăptoasă. Era frig, un frig umed. Ceferiștii tușeau, scuipeau tare și plecau spre casă. Ei doi au ieșit afară, prin sala de așteptare, și când au ajuns la șosea, vecinul l-a mai întrebat o dată:

— Bă Zamfire, aici nu-i de glumă, auzi tu? Vrei, sau nu vrei să te înscrii?

— Vreau. Nu o dată am spus-o.

— Bine. Să n-avem vorbe.

— Cu cine s-avem vorbe?

— Cu alde Oaie, c-am auzit că nu prea te îndeamnă...

— Ce am eu cu tata? Treaba lui.

— Nu-i așa. Câți ani ai?

— Aproape 20.

— Nu ești prea bătrân. Dar de vreme ce te-ai și însurat...

Zamfir râse scurt.

— Parcă de-asta e? Vreau să scap de sărăcie...

Busulică, înalt cum era, făcea pașii mai mari. Se opri să-l aștepte.

— Adică ce crezi tu, Zamfire, că te duc la pricopseală? Crezi că pe comuniști îi așteaptă câinii cu covrigi în coadă?

Al lui Oaie se opri și el.

— Am zis și eu așa.

Președintele sindicatului îl apucă de braț.

— Zamfire, eu am stat la pușcărie, tu știi, dacă n-aveam noroc, mă băgau în pământ, alții au pățit-o și mai rău, au lăsat văduve. Uite că am scăpat și nu am ajuns cine știe ce, tot la treaba mea sunt, dar nu-i vorba de asta. Nu-mi trebuie nimic. Ne zbatem să scăpăm pe săraci de

sărăcie, și dacă o să-i scăpăm, scăpăm odată cu ei și noi. Numai că la noi trebuie să ne gândim mai la urmă, înțelegeți?

— Înțeleg.

— Bine. Să știi că mai avem de furcă. Eu mai vorbii cu tine de câteva ori, știu cum stă inima-n tine, nouă astfel de oameni ne trebuie, care să fie hotărâți. Situația politică nu e chiar atât de limpede. Avem la guvern oameni amestecați, unii dau în noi și-acum, tu nu simți cum te atinge câte unul? Treburile nu merg tocmai bine. Uită-te la trenurile noastre. N-avem destule vagoane, garniturile întârzie, e mare încurcătură. Războiul încă nu s-a terminat, oamenii caută cu ochii tot spre ce a fost. Mulți nu prea înțeleg ce-i cu comuniștii. I-a speriat propaganda făcută în timpul războiului. Pe urmă, dacă-i iei și pe-ai noștri, nici ei nu sunt toți prea lămuriți. Unii ar vrea s-o ia razna, să belească de piele pe negustori, cum îmi spunea cineva. Ei, uite că nu se face politica așa, trebuie să avem răbdare. Ba s-au mai băgat între noi și alții care sunt puși pe pricopseală. Mai ales. În ăștia trebuie să dăm...

Ajunseseră. Sediul partidului comunist din Piatra se afla într-o fostă dugheană, nu departe de gară. S-au scuturat amândoi de zăpadă și după ce au bătut la ușă, au intrat. Înăuntru ardea o lampă chioară, era frig, mirosea a cameră neîncălzită. Zamfir a privit rândurile de bănci de brad, abia luate din rindea, așezate pe lângă pereții umezi, hârtiile prinse în piuneze pe pereți și a citit în gând lozinca scrisă cu litere albe deasupra ușii: „Proletari din toate țările, uniți-vă 1”.

Busulică s-a îndreptat spre Furdui, care stătea la o masă acoperită cu pânză roșie împreună cu un necunoscut, nebărbierit, pe care-l uitase Dumnezeu cu șapca-n cap.

— Bună ziua, uite, v-am adus pe Zamfir al lui Oaie să-i dați o adeziune.

Necunoscutul cu șapcă l-a privit câteva clipe, s-a ridicat de la masă și i-a întins o mână înghețată.

— Tovarășul Cornel mă cheamă, a spus după aia răspicat.

Zamfir i-a strâns degetele reci, l-a mai privit o dată și s-a gândit că așa o fi obiceiul la ei, la comuniști, să nu-și spuie tot numele.

— Cine-l recomandă? a mai întrebat secretarul, că secretar era.

— Eu cu Furdui, a răspuns Busulică.

— Bine, dă-i să citească...

Zamfir se uita la ei. Parcă ăștia, ceferiștii, Furdui și cu Busulică, îl știau de frică pe cel cu șapcă și lui nu-i plăcea. Adică ce, aici făceau militarie? Străinul, tovarășul Cornel, avea și-o privire aplecată, nu stătea în lumina ochilor tăi, cum i-ar fi plăcut lui, dar, la urma urmei, el, Zamfir, ce se băga în treburile astea?

Furdui îi întinse o hârtie pe care erau tipărite câteva rânduri. Le citi cu atenție și când termină ceru tocul și cerneala aflate pe masa din față. Omul cu șapcă îl mai întreabă o dată, ca să se încredințeze:

— Te-ai gândit bine?

— M-am gândit.

— Să știi că a fi comunist e o mare cinste.

— Știu, i-a răspuns.

Tovarășul Cornel l-a lăsat să se iscălească și când a terminat i-au strâns toți trei mina.

— Să ne trăiești, tovarășe Zamfir! a spus unul.

— Ce trebuie să fac? a întrebat după aceea băiatul lui Oaie.

— Unde lucrezi? a întrebat străinul.

— La lăcătușerie.

— Bun. O să te chem eu mâine sau poimâine la mine, să stăm de vorbă. Acum ești liber.

Zamfir a dat să mai spună ceva, dar Busulică i-a făcut semn: „Lasă, nu te grăbi. Du-te acasă”.

A plecat. Sta să se dezghețe. Undeva, pe câmpuri, în pomi, pe acoperișuri, murea iarna. El auzea scurgerea zăpezii, scrâșnitul moale al gheții murdărite sub picioare și simțea în nări boarea sălbatică, abia presimțită, a primăverii. Noaptea de februarie suna adânc, ca o odaie goală. Locomotivele șuierau parcă foarte aproape. Nu-i era

somn, pentru că era foarte devreme, se grăbi spre casă și văzu de departe, în curte, umbra Oanei. Deschise poarta, femeia lui îl aștepta. O prinse de mână și-o simți fierbinte.

— Ce-i cu tine? Nu ți-e bine? o întrebă.

— Nimic. Am o amețeală. Mama zicea că am rămas grea...

Zamfir nu mai spuse nimic. Îi puse palma pe pânțele. ca și când ar fi vrut să se convingă. Oana râse încet.

— Ai vrea să-l auzi de-acum?

În fundul curții, la lumina focului, Vasile, socrusău, bătea spițele unei roți. Era tot în cămașă, așa cum îl știa, neostenit, lovind cu un ciocan șinele de fier. Alături aștepta un țăran cu mâinile în surtuc. Un câine sta lângă ei, moțând. Recunoscător, fericit de ceva neînțeles, Zamfir își așează mâna pe umărul nevastei.

XII

În primăvara lui 45 nu plouase; oamenii se uitau la pământ ca la o fiară. Zilele înăbușitoare ale lui aprilie trecuseră. La începutul lui mai, în Europa se termină războiul. Se bucurară și cei sluțiți, și cei zdraveni, și s-ar fi bucurat și morții, dacă ar mai fi putut. În România erau destui care se veseleau mai puțin. Unul dintre ei era și domnul Niculcea. Sta câte o dimineață întreagă și se uita de-a lungul șoselei, în pragul postului de jandarmi. Deasupra îi scârțâia drapelul de tablă care altă dată îi mângâia urechile și care acum îl scotea din sărite. Se gândea să-l dea jos, dar ce te făceai cu maiorul dacă venea în inspecție? Unde era semnul autorității?

De la o vreme, avea, n-avea treabă, o mai întindea până la Caracal, la legiune. Acolo se întâlnea cu un prieten, un sublocotenent, Petrescu, băiat subțire, iute la mânie, căruia nu uita niciodată să-i aducă câte o ladă de ouă, așa, pentru trebuință personală, că nu se mai ajungea cu leafa, de om tânăr și el. După ce beau o țuică, două, se mai sfătuiau.

— Ne desființează, dom sublocotenent? întreba adjutantul cu inima cât un purice.

Petrescu își așeza obrazul lui bine bărbierit pe palma

moale și se gândea parcă atunci.

— Știu eu, mă Niculceo? Deocamdată, cât mai ține guvernul ăsta de coaliție, tragem și noi targa pe uscat, dar dacă vin comuniștii la putere, ne-am ars!

— Și-or să vină?

Sublocotenentul nu știa nici el prea bine.

— Mă Niculceo, situația e încurcată. În România sunt comuniști puțini, dacă ar fi după ei, că sunt tari, știu eu, ar lua puterea...

— Păi zici că sunt puțini...

— Sunt puțini, dar ai dracului.

— Ce-are una cu alta?

— Are, că dacă te uiți la cadrele ăstora din partidele istorice, cum le zice, te-apucă mila.

— De ce?

— Niște căcăcioși, Niculceo. Comuniștii-s mai tari! Adjutantul întrebă ca prostul:

— Crezi dumneata că proștii ăștia, gâlmele, or să puie mâna pe putere?

— Pun, mă, că sunt hotărâți.

— Eu nu cred. Adică să fie ei mai tari ca domnu' Maniu, mai tari ca domnu' Brătianu?

Petrescu își tampona ceafa acoperită de un puf auriu până pe la urechi.

— Sunt, mă, că au stat la pușcărie ani de zile și cine stă la pușcărie învață câte ceva... Ăștia au suferit (

t

19 - Tereza 279

Niculcea își scotea șapca din cap, îi ștergea marginea de piele, udată de sudoare și se uita împrejur.

— Dar dacă fac alegeri, cine-o să-i voteze?

— Cine? Tu să fii sănătos. Sunt destui care n-au după ce bea apă în țara românească. Ăștia o să-i voteze...

— Parcă nu știm noi cum se fac alegerile în România! râdea pișicher adjutantul.

Sublocotenentul nu părea de loc vesel. Bea încruntat, lăsa țoiul pe masă și spunea:

— Știm, cum să nu știm, dar acum o să fie cu

supraveghere, ehei...

— Și dacă vin tovărășeii, noi, fiuu, ne-am dus?

— Tu ai uitat că jandarmeria este aparatul de opresiune al celor care apără temelia statului nostru?

Ca din carte vorbea Petrescu, ca în Regulamentul] 2, dar mersi!

Nu mai avea somn Niculcea. Vorbise și cu alți majuri. Unii erau de părere să-și mute cuibul care unde-o vedea, să scape de sub ochii ălor de-i știau câte aveau pe suflet. O mișcare se făcuse în jandarmerie, nu dormeau nici cei de sus, pe acolo pe la comandament. Aveau încă nevoie de ei, dar cum să schimbi tot aparatul ăsta r El, Niculcea, auzise că în unele regiuni șefii posturilor de jandarmi fuseseră schimbați și, sfătuit și cu alții, ceruse mutarea. Acum aștepta să-i vină hârtia de la legiune, numai că, uite, nu sosea și lucrurile se opinteau. Oamenii îl priveau cam de sus, nu-i mai dădeau nici bună ziua. Unde mai pui că dacă era vorba să mai arate că are putere, nu îndrăznea nici să mai scrie un proces-verbal. Altă dată s-ar fi luat de ei că a i ciinii dezlegați, ce i-ar mai fi înjurat, dar te puneai cu ăștia mai porniți de nu se mai astâmpărau! Nu lipseau amenințările, câțiva îi ziseseră de la obraz că o să vadă el pe dracul că bătuse oameni. Se trezea de multe ori noaptea și asculta scârțâitul porții de-acasă. Dacă se întorcea vreun dezertor dintre aceia pe care-i smintise și-i cerea socoteală? Se înființaseră tribunale ale poporului unde se judecau vinovații de crime; până la el, care săvârșise numai găinării, mai era timp, dar de venit rândul tot avea să-i vie.

Și-l cuprinse o frică pe care și-o stăpânea greu. Avea nevastă, copii, ce, era de colo? Ia să fi fost singur, izmană pe călător, își punea șapca pe-o ureche și pe-aici ți-e drumul, pe când așa? Lasă bunătate de casă, lasă lucruri agonisite, Dumnezeu știe și cu el cum le agonisise, și du-te, unde? Nu era ușor nici chiar pentru un plutonier adjutant de jandarmi care văzuse multe în viața lui și care crezuse până în august 1944 că binele ăsta n-o să se termine până la sfârșitul lumii.

Se mai înmulțiseră și furturile, că unde e sărăcie, s-a terminat cu cinstea. Niculcea nu-și mai vedea capul făcând anchete. Altă dată ar fi scos un vinovat în 24 ele ore, dar chip de mai ia zece inși să-i închizi în post, să-i bați măr, până-l faci pe unul să vorbească! Acum, dacă se răstea mai tare la careva, numai ce-l auzeai:

— Ce-i, domnule Niculceo? Acum nu se mai strigă la oameni, e democrație!

Învățaseră ai dracului toți, și țigani, și români, cuvântul ăsta, „democrație”, și n-o mai scoteai la capăt cu ei. De soldați să nu mai vorbim. Când era vorba „de instrucție, abia se mișcau. Comenzile plutonierilor lui sunau fără convingere, se dusesse disciplina; cum să nu meargă jandarmeria prost dacă până și trupa, adică cei care păzeau postul, se sculau la opt, abia cu o jumătate de oră înainte de sosirea lui? înainte de armistițiul ăsta, soldatul avea, n-avea treabă, la cinci trebuia să facă ochi, să stea în poziție de drepti în fața superiorului. De crâcnit nici că putea fi vorba. Păi câți trimisese el la Curtea Marțială, pentru indisciplină, Dumnezeu să-i dea atâta bine pe lumea cealaltă...

Și-uite că de Paștele ăla se mai întâmplase și-o boroboacă, să intri în spital și mai multe nu.

Cum nu ploua, ieșiseră paparudele, niște țigănci din Osica, despuiate toate, care au jucat trei zile pe ulițele Pietrei, doar – doar o cădea un strop de apă. Lumea, ca la urs. Muierile se deșelaseră cărând căldările cu apă de la fântână să le ude cum era datina. A trecut și as: a, nimic. O ținea tot în călduri. Năvăliseră și niște muște cât unghia, albastre și turbate, pomii ardeau de atâta căldură, frunza lor tânără, fiartă se strângea cum se strânge cârpa. Câmpul, vânăt. Vitele mugeau stins în lunca Brâncovenilor. Secaseră și apele, rămăseseră numai câteva nisipuri umede, în care animalele vârau boturile lor uscate.

Cam pe la prânz așa, într-o vipie, picară și călușarii de peste Olt, să-l ia din Rusalii, cum se zice, pe un bolnav căruia îi jucaseră peste an de vindecare.

Erau șapte sau opt bărbați, jurați, lăsați de

nevestelegați frați de cruce. S-au apucat să strige și să se miște după datina lor, în bețe. Satul tot, cruce, în fața primăriei, se uita. Striga unul răgușit:

— Jălai! Jălai!

Cam după un sfert de ceas, așa spuneau martorii mai pe urmă, unul dintre ei, de făcea pe Mortul, s-a așezat în praful șoselei și au început să-l bată cu parii. Au dat în el ce-au dat, cum era obiceiul, ăsta nimic, icnea numai, că de fier să fi fost și tot te-ar fi durut. Muierile strigau de plăcere și se rugau să-l izbească mai bine.

Când să termine și să scoată bolnavul, la care veniseră, afară, Mortul nu s-a mai ridicat. Au tras de el, l-au udat cu apă, nimic. Era rece. Mort de-a binelea. S-au speriat femeile. Una a venit repede la post și l-a chemat:

— Vin, dom'le Niculcea, că l-au bătut pe unul de l-au lăsat lat...

Adjutantului asta-i lipsea. O crimă la timpuri din astea. N-a avut ce face, și-a adunat ajutorii și a sosit în grabă. Într-adevăr, călușarul murise. A strâns lumea, a întrebat. Ceilalți nu fugiseră, stăteau drepti în ciomege, și se uitau la el ca și când ar fi băut fiecare câte un pahar cu apă, n-ar fi ridicat o viață de om. Erau șapte țigani mândri, cu ochii ca flacăra, netemători, rânjind cu dinții lor puternici. I-a cărat la post cu jandarmii. Unul dintre plutonierii lui l-a întrebat la ureche:

— Dom șef, aici e rost de-o avansare!

— Cum, mă?

— ăsta nu-i omor din imprudență, cum ar „vrea ei să credem noi.

— Dar ce e, mă?

— Dumneavoastră nu vedeți cum rid de noi?

— Ei și?

— Cum ei și, dom adjutant? ăștia l-au omorât pentru că au avut ceva cu el...

Niculcea a căzut pe gânduri. Ei, ce mai treabă ar fi făcut altă dată pe chestia asta, ce i-ar mai fi bătut: numai în mațe, dar mai puteai?

— Și cum să-i facem, mă, să mărturisească?

Plutonierul a râs cu înțelese.

— Parcă dumneavoastră nu știți?

— Ce să știu, mă?

— Îi mai gădilăm puțin.

Niculcea a dat cu șapca de pământ.

— Ești nebun? Tu n-ai aflat că în România nu se mai bate, nătărăule...

— De ce să nu se mai bată, dom șef?

— Pentru că-i democrație. De-mo-cra-ție... a silabisit.

Ajutorul nu s-a lăsat.

— Pentru o crimă, o dăm dracului de democrație...

— Treaba ta, eu nu mă bag, a mai spus Niculcea și în gândul lui s-a rugat la Dumnezeu să pățească ceva, să scape odată de meseria asta, pe care nu mai putea s-o facă așa cum trebuie.

La o săptămână, cine a intrat în post? Maiorul de la legiune. Era făcut drojdie, pe el, Niculcea. Celălalt, majorul, raportase la Caracal că nu luase nicio măsură. Țiganii stăteau închiși și comandantul voia să știe de ce adjutantul se lasă așa de moale. Trei ceasuri l-a beștelit față de inferiori. L-a făcut cum i-a venit la gură, de-i venea lui Niculcea să-și ia lumea în cap. Când n-a mai putut răbda, i-a spus ofițerului răspicat:

— Domnule maior, e ușor să vorbești așa, dar ia să fiți colea ca mine, cu comuniștii în spate, care ațâță lumea și ne spune în față că s-a zis cu jandarmeria română! Nu pot să mai dau o palmă, că se află la București. Dumneavoastră citiți *Scânteia*? Nu citiți. Dacă ați citi-o, ați vedea ce scrie acolo. S-a terminat cu puterea noastră...

Maiorul, un om îndesat, cu ochelari pe nas, se învârtea de colo-colo prin biroul postului. Fierbea în el. Când a terminat Niculcea și-a luat iar poziția de drepti, i-a venit drept în față. Era mai mic decât adjutantul și se uita în sus la el.

— Am să-ți dau șapte zile de arest, Niculceo - i-a spus răspicat - și am să am grijă și la avansare, să nu pui gradul pe umăr decât la sfântul-așteaptă. Păi așa vorbește, mă, un plutonier, șef de post, cu comandantul lui? Adică ție ție-e

frică de comuniști? Cine-s, mă, ăștia, arată-mi-i și mie și să stăm de vorbă. Atâta vreme cât țara are un guvern, jandarmul de guvernul lui ascultă! Ți-a spus ție cineva că s-a schimbat ceva în țara asta? Nu! Atunci? Tu-ți faci atona. Dai și-n ăla, dai și-n ăla. Armata nu face politică, m-auzi?

— Aud...

— Dacă auzi, de ce nu mi-ai scos untul din țișanii ăia până acum, să mărturisească? De ce nu mi-ai încheiat proces-verbal și mi-i ții ca pe boieri în post, pe mâncare și pe dormit, ai?

— Dom maior, dacă ordonați, eu...

— Ce tu, mă? Ce tu? A trebuit să vin eu aici să fac ordine P Tu nu mai ai autoritate? Că odată te schimb și-ți pierzi pâinea!

Și zise astea, maiorul a plecat. În jur, plutonierii l-au lăsat liniștit și s-au împrăștiat și ei. Cam la vreun ceas, ușa postului s-a deschis și a intrat Furdui. Niculcea și-a spus în gând: „Asta ce dracu' o mai vrea, a venit să-mi ceară și el socoteală că l-am dus legat la legiune?” Ceferistul nu venise pentru asta. De când se întorsese de pe unde stătuse închis, nu-i spusese nimic. De câte ori aducea el vorba, să se scuze, celălalt o schimba. Se făcea c-a uitat ori nu voia să-și amintească.

— Bună ziua, a spus lăcătușul.

— Bună ziua. Cu ce ocazie pe la noi?

— La Ojogi a izbucnit tifosul. Partidul comunist m-a însărcinat să mobilizez oamenii, să luăm primele măsuri.

Tare-i mai sunau ciudat cuvintele astea în urechile adjutantului. Auzi dumneata: „Partidul comunist”, parcă altă autoritate nu mai exista 1 Tăcu însă, îl pofti pe un scaun și întrebă pe un ajutor:

— Tomescule, tu știi ceva de tifosul ăla?

Majurul nu știa. Niculcea se trezi înjurând:

— Păi voi ce pașteți aici, mă? Ce-mi faceți? Trebuie să vină dumnealui, și-l arată pe Furdui, care sta nepăsător la locul lui, trebuie să vină streinii și să-mi spuie ce se petrece pe teritoriul meu?

Chestiunea asta cu tifosul, gândea, căzuse foarte bine, abia mai puneu șaua pe inferiori, mai făcea uitată crima călușarilor. Putea și el să mai strige la alții, să-și sare sufletul.

Și-a pus centironul, a chemat doi plutonieri și împreună cu Furdui au trecut întâi pe la moașa comunală, pe la dispensar, la Piatra, au mai luat o soră, o fetișcană de vreo 20 de ani, și au oprit două căruțe care mergeau spre Brâncoveni. Când să se urce, Niculcea l-a văzut pe Zamfir, care tocmai sosea. Furdui i-a făcut loc, alături.

— Sosiși, tovarășe Zamfir? Ți-a spus tovarășul Cornel că la Ojogi e tifos?

— Da.

„Aha, și ăsta s-a făcut comunist!” și-a zis în gând adjutantul.

Al lui Oaie s-a urcat în căruță, i-a aruncat un „bună ziua” în scârbă și nu l-a întrebat nimic. El cu Furdui avea de vorbit. Odată s-a simțit Niculcea ca o baligă-n ploaie. Nu mai era de trăit, toți se făcuseră ai dracului, toți dădeau în el, parcă ar fi trebuit să ispășească toate păcatele pământului.

— E și tovarășul Boancă acolo, spunea lăcătușul. Busulică n-a putut să vină, dar cel mai târziu pe la cinci după-masă o să pice și el. Avem sarcină de la județeană să mobilizăm toți medicii, și toți sanitarii și să oprim epidemia, de-aia l-am chemat și pe șeful de post, să izoleze comuna și să oprească circulația...

Asculta adjutantul și nu-și credea urechilor. Va să zică ăștia erau bine organizați. Județeană, cutare, cutare, mobilizare... Ehe, vorba lui Petrescu, puțin, dar ai dracului, nu degeaba primiseră ei ordine să-i supravegheze de departe pe comuniști, dar să nu-i stingherească. Profitând că se vorbea de el, Niculcea se amestecă în vorbă:

— Și câte cazuri sunt, domnule Furdui?

Ar fi vrut să-i spună „tovarășe”, dar cuvântul nu i se urcă pe buze, nu-i plăcea.

— Vreo zece până acum.

— Nu mai spune!

Tăcură un timp toți. Moașa, o femeie grasă, nădușită toată, luată de la treburile ei, mormăia încă:

— Și cu mine ce să faceți acolo?

— Ești, sau nu ești felceriță? o întrebă brutal Niculcea.

— Sunt.

— Păi dacă ești, atunci ce mai întrebi? Ce, vrei să-l aduc pe popă la cazuri de-astea?

Și-n gând o dădu dracului cu neamul ei cu tot.

Cealaltă, sora de la dispensar, nu scosese un cuvânt. Era o fată nălțuță, slăbuță, îmbrăcată într-o rochie subțire, albastră, cu flori. Își ținea genunchii cu mâinile încrucișate și se uita pe câmp. Deasupra ardea nemilos soarele. Cerul tot, ca o apă spălăcită. Urca praful șoselei în el ca un fum. Se chircise și frunza salcâmului, cât e pomul ăsta de învățat cu seceta.

Niculcea îi lăsă ce-i lăsă pe cei doi și aduse vorba despre crima călușarilor.

— Ce-i cu oamenii ăia? întrebă Furdui, cu o lene voită.

— Ce să fie? Azi de dimineață a venit maiorul la mine și m-a spălat de nu mai mi-am văzut capul.

Nu-l întrebară nimic. El nu se opri.

— Vor să fac o cercetare și eu m-am dat îndărăt.

— Ce fel de cercetare? întrebă Zamfir într-un anume fel, pe care adjutantul îl pricepu și care însemna: „Cam știu eu ce fel de cercetare faci dumneata, că am stat în post o săptămână și te-am văzut cum bați!”

Niculcea își scoase șapca, după obicei, își roti batista albă pe marginea ei de piele, ca s-o usuce, și, în cele din urmă o luă de la inimă la inimă, cu glas moale:

— Parcă nu știți dumneavoastră cum e la meseria noastră? Mai scapi unuia o palmă, îl mai atingi. Adevărul nu iese, cum se spune, ca untdelemnul la suprafață, trebuie să-l ajuți puțin...

Furdui râse subțire, numai pentru el. Nu spuse însă nimic.

— Or - continuă plutonierul - ce s-a întâmplat?

— Ce s-a întâmplat? Îl ațâță Zamfir, de-al dracului.

— Un ajutor de-al meu, ce i-o fi trecut prin minte, a raportat la legiune că ăsta nu-i un omor din imprudență, așa cum crede toată lumea, pentru că, nu știu dacă știți, la jocul acesta, se mai întâmplă, Mortul, ăsta-i *rolul* lui, trebuie să stea și să încaseze. Ceilalți l-au atins, se vede treaba, mai tare, s-au înflăcărat la joc, l-au lăsat lat...

— Și?

— Și s-a găsit un deștept care vrea să-i scot vinovați pe țigani...

În momentul acela adjutantul își aduse aminte că băiatul lui Oaie o luase pe fata lui Călălău și o drese repede:

— Pe călușarii ăia...

— Ei cum? Întrebă și Furdui.

— Păi ar vrea să-i bat, să spună că au făcut-o pentru că aveau necaz pe cel ucis...

— Și dumneata? făcu Zamfir, deși ghicea ce-o să-i răspundă plutonierul.

— Eu nu mai bat pe nimeni. Asta e! S-a terminat cu bătaia. Acum e democrație!

Apăsase pe ultimul cuvânt și privise drept în ochii moașei, care asculta nepăsătoare. Bărbații nu scoaseră un cuvânt, nici Zamfir, nici Furdui. Niculcea își spuse în gând: „Barim dacă vin ăștia la putere, să nu zică cumva că n-am declarat-o tață cu martori că eu nu mai bat pe nimeni!”

Într-un ceas erau la Ojogi, o comună pârlită, aruncată într-o vale stearpă. Pe uliți ardeau focuri în care erau aruncate trențele celor bolnavi. La capătul satului se puseseră străji și „vardianul” bătea toba primăriei pe toate ulițele, strigând în gura mare ca fiecare să se ungă pe tot corpul cu gaz, să facă baie în fiecare zi și să scoată ploșnițele de prin pereți și paturi.

Coborâră. În fața primăriei erau așezate câteva bănci pe care stăteau câțiva inși. Între ei, doi sanitari în halate albe, care făceau injecții țăranilor arși de soare. Niculcea cu cei doi plutonieri întocmire repede un raport. Umblau

toți cam cu frică și moașa îi sfătui să rabde fiecare câte o inoculare. Zamfir își suflecă mâneca și după el urmă și Furdui, și sora de la dispensar, și majurii. Până seara aflară că muriseră doi bolnavi și că alți opt sau nouă stăteau în localul școlii, întinși pe niște paturi de lemn, făcute din bănci.

Femeile umblară din casă în casă și întrebară pe toți dacă mai aveau bolnavi în așternut. Unii se cam fereau să spună, și asta era cel mai rău lucru. Se însera când terminară colindatul. Pe ulițe copiii se jucau nepăsători. Săreau peste focurile aprinse în fața porților și strigau răgușit cuvinte neînțelese. Pe Zamfir îl cuprinsese o lene tristă. Parcă i-ar fi turnat cineva plumb în picioare. Lui Busulică, picat și el cu o șaretă pe la cinci, îi era frică să nu se fi îmbolnăvit. Sora de la dispensar îi luase temperatura și-i spusese să nu se sperie, că-i numai oboseală. Târziu, spre miezul nopții, când se mai răcori, mâncară fiecare câte o bucată de pâine și o felie de salam, cumpărate de către Furdui de la cârciuma din sat. Nu aveau chef de nimic. Văzuseră mizeria acelei comune, pierdută departe de drumurile obișnuite, și ar fi vrut să doarmă. Stăteau în fața școlii, o clădire joasă, acoperită cu șită, luminată de lună. Prin geamurile deschise larg se auzeau gemetele bolnavilor. Sanitarii își strângeau uneltele în cutiile lor de aluminiu. Abia terminaseră lucrul și ar fi plecat fiecare spre locurile lor. Furdui nu-i lăsa însă, spunându-le că trebuie să rămână în sat până se va stinge epidemia.

Unii adormiră acolo, rezemați de spătarele unor scaune tari, alții se întinseră pe bănci. Niculcea cu plutonierii, mai descurcăreți, umplură căruțele cu care veniseră cu un strat de paie și-și făcură culcuș. Lângă un foc rămăsese numai Zamfir, căruia îi trecuse lenea, și Boancă. Fumau amândoi, ascultând respirația grea a lui Busulică și horcăielile lui Furdui. În școală, la lumina unei lămpi chioare, se vedea pe ziduri umbra neagră a surorii de la dispensar. Copila aceea n-avea somn, bolnavii îi cerură toată noaptea apă de băut și ea nu ațipi până a

doua zi.

Boancă vorbise ce vorbise de-ale lui și pe urmă îl întrebase:

- Ai auzit?
- Ce s-aud, tovarășe Boancă?
- Colea, aproape, în Dolj...
- Ei?

Ceferistul strivi țigara sub bocanc și spuse mai mult pentru el:

- Terminăm noi și cu sărăcia din țara asta...
- Bine ar fi, dar e greu. Lumea-i îndărătnică...

Celălalt se miră:

- Cum, adică, e îndărătnică?
- Împătimită în prostie...

Și-i povesti cum colindase comuna, intrând într-o mulțime de case. Ce nu-i văzuseră ochii? Acum, nici Piatra lor nu era vreo așezare mai de doamne-ajută, dar ei nu trăiau cum trăiau ăștia, mai rău ca-n Patagonia, câte șapte într-o odaie în care abia răsuflai. Cum să nu-i mănânce atunci tifosul și alte alea? De știut îi știa săraci pe cei din Ojogi, dar de văzut nu-i văzuse, deși comuna lor era la un ceas de mers. Când îi întrebase pe câte unul și pe câte altul cum izbucnise boala, o babă se apucase să plângă și să spună că de vină era numai „vântul rău” care bătuse prin martie, și spurcase locurile.

Boancă îl ascultase tăcut și, când terminase, își aprinsese iar o țigară. Se auzeau cocoșii prin curți și luna tot mai bătea stăruitor în zidul școlii.

— Vezi, tu, Zamfire, ești încă tânăr, ăsta-i norocul tău. Eu te cunosc de mult, și pe tine, și pe alde Oaie, tată-tău. Cu el nu știu câte grăunțe o să mai schimb, dar cu tine am multe de vorbit. El a rămas undeva tot țăran. Muncește la Calea Ferată numai pentru că aici e prea mare sărăcie, dar în mintea sa tot dorința asta stăruie, să capete câteva pogoane de pământ și să se apuce de ce și-a dorit toată viața...

- Așa-i, m-am certat și eu cu el de câteva ori.
- Știu, se uită la pământ ca la un stăpân. Voi, ăștia

mai tinerii, n-o să mai fiți așa. De aceea vouă vi se adresează partidul...

Tăcu puțin, ascultând sforăielile lui Furdui. Busuiică se întorcea în somn și mormăia ceva neînțeles.

— Țara asta a noastră a fost ținută în întuneric. Cine și cui îi pasă că pe lumea asta există o comună pârlită ca Ojogi, unde oamenii mor ca niște câini, de tifos? 1 Dar nu mai merge așa, uite că vine o schimbare și unii n-o simt; sau dacă o simt, se fac că n-o bagă de seamă, nu le place...

— Nu le place, tovarășe Boancă...

— Cum o să le placă? Au furat, au jefuit, au trăit pe spinarea altora, acum le-a venit ceasul. Eu sunt bătrân, și ochii mei au văzut multe. Ehei, uită-te la părul meu...

Lăcătușul își scoase șapca înnegrită de funinginea trenului. Părul lui tuns scurt avea un spic alb-cenușiu care lucea stins în lumina lunii.

— Pe la câți am muncit! Numai în Călea Ferată de câți ani mă știu... Odată, mai demult, lucram la unul mai pricopsit; și eu am fugit de la țară tot de mizerie. Ăsta trecea griul peste Jiu, peste un pod unde trebuia să plătească o taxă. Era un leu de căruță, o nimica toată la banii lui, dar ce-mi pățea sufletul, că eu trebuia să-i duc grâul la măcinat. Mă învățase să trec pe la un vad, numai ca să-i economisesc câțiva lei. Într-o noapte era să mă înec și, odată cu mine, să se ducă și caii și căruța. Venise Jiul mare și noi n-am știut, ne-am trezit numai pe la mijloc plutind pe apă; unde mai pui paznicii care chiuiau în spate, să nu le scăpăm. De atunci am fugit. Mă gândeam ca prostul, că omul de ce are, de-aia îi trebuie și mai mult. Altundeva, mi-a spus Furdui, era un moșier care lua taxă pe rufele spălate într-un râu care curgea pe un izlaz al lui...

După ce tăcu puțin, zise cu o îndârjire ascunsă:

— Așa nu se mai poate... Pe urmă își aduse aminte: Dar tu nu intri mâine în tură?

— Abia seara.

— Și când mai dormi?

— Oi dormi eu...

— Ai nevastă, și încă tânără...

— M-așteaptă ea...

Boancă își perpeli puțin picioarele la foc. Nu-i era somn, ca și celuilalt.

— Au început să se miște. Dincolo, în Dolj, au izgonit pe moșieri...

— Cine?

— Țăranii, cine? La Bârca, la Moțăței, la Seaca de Pădure, peste tot...

— Și-ai noștri ce-așteaptă?

Boancă oftă și-l privi:

— Aici e mai greu. Moșieri puțini, pământ prost, pe-ai noștri îi cunoști, trăiesc mai mult din negoț, ce mai scapă la Piatra, la gară...

— Dar pe domnul Marian l-ai uitat?

Boancă nu-l uitase, dar ăsta avea o vie și vreo sută de hectare. Cu ce s-astupi atâtea guri flămânde?

— Și popii de la mănăstire? „mai întrebasese Zamfir.

— Ei, popii, ăștia se țin de grădinărit. Cine s-amestecă? Partidul nu are treabă decât cu exploatatarii...

Băiatul lui Oaie se gândi puțin și-și aduse aminte.

— Bine, dar ei n-au folosit mână salariată? C-au folosit. Uite-o pe-a mea, pe Oana, n-a muncit vară de vară la popi? C-a muncit!

— Lasă-i pe popi, pământ o să găsim, că mai sunt locuri, o să le dăm la toți, numai că la noi a mers mai slab. Uite, avem guvern B.P.D., după cum știi...

— Care vrea să zică de-ai noștri!

— Stai...

— Stau.

— Ei, și lucrurile nu merg tocmai bine. Și nu prea știu de ce. Peste tot s-au făcut comitete sătești de acțiune. Ba mai mult, la 22 martie anul acesta s-a votat legea reformei agrare...

Zamfir nu înțelegea:

— Și-atunci cum devine?

— Devine că e ceva putred la mijloc. Primarul ăsta al nostru, din Piatra, cu notarul, omul lui, ne bagă bețe în

roate. Noi, cu Busulică și cu Furdui, i-am tot întrebat: „Fraților, când trecem la înfăptuirea reformei?” ăia: „Că să vezi, că să prezentăm tabele”. Ne-au omorât cu tabelele. În Dolj, cum îți spusei, nici nu se topise zăpada de pe câmp și săracii și-au luat pământurile în primire și noi, aici, facem tabele.

— Ce tabele? întrebă Zamfir.

— Păi cu inventarul agricol al fiecărei moșii, să nu plece careva cu sculele, să le înstrăineze, să le vândă, să le îngroape...

— Asta-i foarte bine...

Boancă înjură surd.

— Sigur că-i bine, cine nu zice că-i bine, dar până una-alta, uite că moșierii de dincolo de Olt au lăsat anul trecut recolta pe câmp și țara piere de foame. Trebuia să punem mina pe pământuri întâi și pe urmă vedeam noi ce-i cu inventarul și cu reforma. Că eu, unul, m-am tot săturat să-i aud p-ăștia cum o tot încurcă cu tabelele: câți țărani săraci avem, câți mijlocași, câți draci, câți laci, că aseară i-am spus tovarășului Cornel: „Frate, aici la noi toți sunt la un fel, ce mai ne încurcăm, hai să punem mâna, să trecem la fapte, să-l expropriem pe Marian, că la București s-a votat și legea, și el stă și nu-i pasă...”

— Și ce ți-a răspuns?

— Nu, că trebuie să lucrăm organizat. Halal organizare...

De data asta Boancă se supăraseră, se vedea bine.

— Și-atunci?

— Atunci înseamnă că trebuie să mergem peste capul lui și să întrebăm mai sus. Uite, a trecut Pastele, oamenii nici n-au ieșit la câmp, și cu seceta asta, o s-o dăm dracului, aia e! Nu s-au făcut însămânțări, să vedem ce-o să culegem?

— Și de ce stau oamenii cu mâna în sân?

— Pentru că i-a speriat unul și altul cu gogorițe: nu, că dacă iei pământul cu japca, tot așa-l dai înapoi, că legea asta e numai a noastră, a comuniștilor...

Mult timp nu mai spuse nimeni nimic. În zori, când s-

amețește și noaptea de frumusețea ei, ațipiră. I-a trezit țipătul unui bolnav și-au sărit buimaci în sus. Sora de la dispensar îi chema înăuntru. Mai muriseră doi, pe neștiute, și sanitarii îi cărau afară pe niște năsalii. În fața școlii se aduna lumea pedepsită, vreo sută sau două de țărani, cu capetele plecate, închinându-se de sufletul celor duși.

Deasupra ardea lumina unei zile triste, goale, înăbușitoare. Niculcea și plutonierii săi, speriați, dispăruseră pe la zece, după ce băuseră la cârciumă trei kilograme de țuică. Zamfir împreună cu Boancă și cu Furdui au rămas în Ojogi încă două zile, după ce trimiseră vorbă prin Busulică la Piatra că nu puteau să plece, să lase omenirea pieritoare în spaimele bolii, care mai pusese la pat încă vreo cincisprezece țărani, ascunși până atunci de rude.

XIII

A dracului politica asta, în care se băgase și flisău cel mic, Zamfir, își spunea câteodată Oaie. Uite, stă și citește de la o vreme ziarul comunistilor, *Scântei-a*, pe care i-l aduce un ceferist cu trenul, că la Piatra parcă-i fundul pământului! În țară, după câte înțelege, sunt frământări mari. La București s-a tras cu pușca, oamenii au ieșit în stradă, - a schimbat și guvernul de câteva ori, ceea ce după mintea lui nu era bine, pentru că treburile mergeau anapoda. De pildă la ei, aici, în comună, nu se mai găsea de multă vreme săpun, să tragi cu tunul. Și dacă ar fi fost numai asta, dar nu se găsea nici sare, nici gaz pentru lămpi, nici sodă caustică, și atunci ce te mai mirai dumneata că la Ojogi izbucnise tifosul!

Seara îl mai întreba pe Zamfir:

— Cum e, mă sapteluni, cu politica asta a voastră de nu ne mai pricopsim și noi odată, că uite, lefurile stau pe loc și n-o să mai avem nici de mâncare dac-o mai ține așa...

În tot ce spunea, ceferistul avea o bucurie răutăcioasă, ca și când ar fi lăsat să se înțeleagă că nu Zamfir o să schimbe țara cu politica pe care o făcea.

Fiu-său, mai mult obosit, că nu mai avea zi, nu mai avea noapte, se înfuria câteodată:

— Păi sigur, ai vrea să se bată din palme toate. Crezi că boala asta de care e cuprinsă omenirea se vindecă numaidecât? Mai ai răbdare...

— Ce răbdare să mai am, Zamfire, că nu vezi, ajungem în sapă de lemn... Eu nu știu ce regim o fi asta, că, dacă mă uit bine, tot lui alde Anghel Mocioancă, morarul, îi merge bine. De când cu seceta asta a mărit uiumul și-am auzit că-și mai face niște case la Slătioara...

Zamfir se încrunta și spunea cu o mândrie pe jumătate:

— Parcă *noi* nu știm? Știm, dar o să-i vie lui rândul, n-avea grijă...

— Care *voi*, mă, că pe tine cine te bagă în seamă pe-acolo, pe la partid?

De fapt, Zamfir era supărat și de alte lucruri. Nu numai tat-său îl întreba de ce merg toate anapoda. Mai erau oameni care se mirau că nu mai găsesc de nici unele și că speculanții le luau și pielea de pe ei pentru un kilogram de mălai. Ce să-i spună însă bătrânukți-stuia ațe taică-său, care nu vedea lucrurile mai departe de nasul său? Că la ICOOP-ul din Caracal, unde își vindeau țăranii ce bruma le mai rămăsese din recolta de anul trecut, se vârâseră câțiva șperțari, care cumpăraseră tot griul lui Marian din Piatra, ca acesta s-o poată șterge în străinătate, obligându-i în același timp pe producătorii mai săraci să vândă porumbul în cantități mici, ca la pomană? „De ce-i lăsați?” l-ar fi întrebat atunci Oaie. „Uite că, deocamdată, n-avem ce le face! ar fi trebuit să-i răspundă. Că totul merge încet aici la noi, unde, până s-a făcut reforma agrară, a dat Dumnezeu de s-a terminat și războiul cu nemții”. Încă despre treaba asta să nu fi vorbit cu taică-său, că s-aprindea! Ce mai fusese și în zilele alea, să nu-și mai aducă aminte Zamfir...

Prin mai, cu chiu, cu vai, s-a făcut un comitet de plasă, s - u adus tabelele la primărie, și el, cu Furdui, cu Boancă, cu Busulică și cu primarul Mitică Trofim au strâns oamenii în șosea, să meargă să împartă moșia lui Marian și alte vreo câteva, mai încoace de Slătioara.

Lumea, grămadă. Nu lipseau tovarășul Cornel, jandarmul, adjutantul Niculcea și un pluton de soldați, învățătorul se îmbătase de dimineață și striga în gura mare că în Piatra se întâmplă un „lucru istoric”. Nu-l asculta nimeni.

Oaie își făcuse timp și pentru că avea liber în ziua aceea, o luase agale spre primărie, unde se strânseseră vreo trei sute de oameni. Pe o bancă șubredă, luată din clădirea școlii, se urcase un reprezentant al Frontului Plugarilor, care vorbea cât putea de tare, ca să fie auzit și de cei din margine. Era cald, praf, nu bătea nici vântul. Niculcea se așezase pe treptele de ciment de la intrare și privea prostit înghesuiala țăranilor. Nu-l băga nimeni în seamă, ca și când n-ar fi fost acolo. Cuvintele necunoscutului erau ascultate cu încordare.

„... Blocul partidelor democrate în frunte cu partidul comunist - spunea acela - a hotărât la 22 martie înfăptuirea reformei agrare. Din păcate, la dumneavoastră aplicarea acestei legi a început mai târziu. Trebuie să știți că vor fi favorizați la împărțirea pământului cei care au luptat pe front împotriva nemților, invalizii, văduvele, orfanii și cei lipsiți de pământ...”

Oaie își făcu loc în față și-l văzu pe Zamfir așezat la o masă între primar și Furdui. Nu lipsea nici Busulică, nici Boancă. Amândoi citeau tabelele aflate în fața lor. Până la urechile cefaristului răzbeau din când în când vorbele celui trimis de Frontul Plugarilor:

„... pământul să fie al celor ce-l muncesc, acesta e programul nostru. Trebuie să trecem cât mai repede la treabă, să nu mai stăm cu mâinile în sân, pentru că timpul nu ne așteaptă...”

După aceea mai vorbi și primarul, Mitică Trofim, și împuternicitul județenei de partid. Când terminară și aceștia, invalidul Niculaie Bâzboi se întoarse spre trimisul Frontului Plugarilor și-l întrebă în gura mare:

— Dar pământurile mănăstirii ni le dați?

Cei vreo douăzeci de săraci ai satului, adunați pâlci în spatele lui, îl încurajară:

— Să ne dea și pământurile popilor!

Alți câțiva cerură condicile primăriei, ca să vadă cu ochii lor dacă după cadastru nu li se cuvine mai mult de două hectare de familie, atât cât se anunțase.

Primarul îi potoli:

— Stați, mă fraților! Să n-o luăm nici așa. Adică, vă întreb, cum vine chestiunea asta? Ce v-au făcut popii?

Bâzboi se aruncă iar mai în față. Un braț al vechiului său veston militar se băteau într-o parte și-n alta. În ziua aceea își pusese, deși era foarte cald, și capela sa de soldat, pe care era cusută o bandă tricoloră.

— Să-i expropriem și pe ei, că s-au hoțit, strigă cu o furie nestăpânită. Sunt exploatatori, pentru că au folosit mână de lucru la grădini...

Furdui vru să se amestece:

— Ia mai tăceți odată, că uite s-a făcut prânzul și n-am trecut la treabă. Tabelele sunt aici, loc este destul pentru cei care vor căpăta pământ, așa că ce să ne mai ciondănim...

Niculaie Bâzboi nu se lăsă cu una, cu două. Se apropie de masa comisiei de reformă agrară și-l luă de gât pe Zamfir.

— Mă, al lui Oaie, ia spune t. i, că mă cunoști, pe nevastă-ta, pe Oana, n-au plătit-o popii pentru că a lucrat la grădinărit?

Se făcu tăcere. Lăcătușul luă mânazdravănă a invalidului și-i spuse încet:

— Potolește-te!

— Să-mi spui dacă-i așa sau nu!

— Așa e și ce vrei?

Ciungul se întoarce către cei din spatele său.

— Auziți, măi oameni buni, că așa este. Atunci de ce nu-i scoateți din mănăstire, că le-ajunge. Ei n-au fost pe front, nu i-au mâncat păduchii, au stat aici și-au bălmăjit rugăciuni, și-acum se găsesc, cine, tocmai comuniștii să-i lase mai departe să trândăvească, să trăiască din sudoarea altora.

Busulică se ridică de la locul lui. Avea o față asuda: a.

nici n-apucase să se bărbierească în dimineața aceea. Zamfir îi făcu loc.

— Ce faci tu, mă, agitația asta aici? îl întrebă scurt pe invalid. Mă cunoști pe mine?

— Te cunosc, răspunse mai moale ciungul. Lucrezi la gară, la Piatra.

— Și eu te cunosc pe tine...

Oaie se apropie mai mult, curios să vadă ce o să se întâmple. Busulică își șterse cu batista gura uscată și după aceea zise repede, privindu-l pe Bâzboi drept în lumina ochilor:

— Ce tot vrei tu? Vrei pământ? O să-ți dăm. Cu popii ce ai tu, mă, ce ți-au făcut?

— Să ne dea nouă pământul mănăstirii, că-i mai bun, să nu ne trimiteti la mama-dracului, la Slătioara...

— De, că nu-i așa departe, se amestecă o muiere. Pământ să fie.

Primarul Mitică Trofim îl apucă pe invalid de mână zdravănă și-i spuse apăsător:

— Trebuie să aplicăm legile țării. Reforma asta nu s-a făcut așa, alandala, înțelegi? S-a chibzuit, s-a văzut cum stă fiecare, ce crezi tu?

Ciungul nu se liniștise:

— Dacă au folosit mână salariată sunt sau nu exploataatori?

Busulică iar se aprinsese:

— Lasă tu vorbele astea mari. Dacă-i așa, o să vedem noi, ce te tot bagi tu unde nu ești chemat?

— Mă bag, că sunt niște speculanți. Mănăstirea vinde zarzavaturile cu preț îndoit...

— Tu vorbești? îl repezi ceferistul. Tu vorbești? ziceai adineaori că mă cunoști. Nu?

— Te cunosc, ce, crezi că mi-e frică s-o spun? îl înfruntă Bâzboi.

— Mai ții minte cât mi-ai cerut acum o săptămână pe un pachet de „Plugar”? Ia spune!

Invalidul odată se înverzi. Busulică nu-l slăbi:

— Ce tot vorbești tu de speculă? Unora ca tine ar

trebui să nici nu le arătăm titlurile de împrumut, darămite să le mai dăm și pământ...

Oaie auzise totul. Ajunsesse mai în față și privea acum cu mândrie spre fiu-său. În gândul lui îi dădea dreptate lui Busulică: „Așa-i, i-am spus eu lui Bâzboi că mai există o cinste. Și-o fi lăsat el o mână pe unde-a lăsat-o, dar nici să nu facă pe deșteptul, că nu-i merge cu ăștia!”

Și ca să se spargă bâlciul, reprezentantul Frontului Plugarilor se urcă iar pe banca șubredă și strigă mulțimii:

— Acum la treabă, fraților, că nu-i timp de pierdut!

Comisia de reformă agrară intră în primărie și după câteva minute Zamfir ieși cu lanțurile de măsurat. Vreo câțiva îl ajutară, chiuind. Cei mai săraci își și făcuseră țărșii pentru loturi, de dimineată. Erau însoțiți de muiere și de copii. Vorbeau tare, se vedea bine că unii și băuseră câte o țuică, să simtă mai bine bucuria acelei zile. Mulțimea se urni cu greutate spre marginea satului. Câțiva se opriră la o fântână. În urmă, satul rămânea pustiu. Doar deasupra șoselei se mișca leneș un nor de praf. Oaie, și el mai la urmă, privea femeile care duceau țărșii de brad în poalele rochiilor. Știa bine că lui nu are să i se dea pământ, pentru că nimănui nu-i trecuse prin cap una ca asta. Pentru toți el era un ceferist ca toți ceilalți, cu leafă de la stat, deci om care avea cu ce să trăiască, dar o curiozitate mai mare decât orice îl mâna spre locurile lui Marian. Citise în fiecare zi ziarele, știa cui i se cuvenea pământ și cui nu, însă o speranță surdă îl făcea să-i urmeze pe ceilalți, în gând îl certa pe Pătru, băiatul său mijlociu, pentru că nu se dusesse să se bată cu nemții în Transilvania. Acum, poate i-ar fi dat și lui două hectare, ar mai fi scos Oaie sărăcia din casă. Pe urmă inima lui de părinte iar se strângea: „Cum adică, Oaie, voiai să-l vezi și pe ăsta ca pe Gheorghe, ai? Te lăcomești la pământ, dar la oasele lui nu te gândești, că războiul nu-i o petrecere...” Și după ce termina cu Pătru, îl lua la întrebări în mintea sa pe Zamfir, cel mic. Dacă era bine cu comuniștii, de ce nu-l scrisese și pe părintele său în tabel, că-l știa? Ce, era vreun pricopsit?

Despre treaba asta vorbiseră de câteva ori. Fiu-său să nici nu-l audă. Nu mai înțelegea Oaie ce le spuneau ăia, tovarășii lui, la partid, de nu mai voia să asculte de nimic. Arhanghel să fi fost, și tot te-ai fi gândit câteodată și la binele tău, pe când ăștia...

Din urmă îl ajunsese Niculcea. Era lac de apă, abia mai găfâia. În urmă tropăiau jandarmii lui și adjutanții.

— Bună ziua, spuse morocănos plutonierul. Încotro, încotro?

Ceferistul îl privi ca și când abia l-ar fi cunoscut, cam dintr-o parte.

— Uite, mă duc să văd și eu ce bravură face alde fii-miu...

— Ei, el e cu politica. Ce vrei, azi se ridică tineretul, că-l știi de când... Tăcu o clipă și se dădu mai aproape: Eu tot nu cred că face bine. Azi e mai bine să nu te bagi...

Oaie nu-i răspunse. De fapt, treaba asta o credea și el, dar nu vru să-i dea dreptate lui Niculcea.

— Adică de ce să nu se bage? Atunci cine să se bage?

Plutonierul mârâi ceva pentru el, dar destul de tare ca să fie auzit și de celălalt:

— Parcă nu știm noi cum e cu politica? Azi ești, mâine nu. Eu, ca militar, nu mimestec. Mie ce-mi poruncește, aia fac. Vezi, când a fost la o adică, tot la jandarmi au venit și tovarășeii ăștia... Fără jandarmi nu se poate... chiar la reforma agrară.

Ceferistul vru să-i spună că de fapt nu se uitase nimeni la el, Niculcea, și că reforma se putea foarte bine să fie făcută și fără jandarmi, dar tăcu, întunecat deodată la chip. Multe nu erau limpezi în mintea lui, și când îl întreba pe Zamfir, că-i părea mai luminat, nici el nu știa ce să-i răspundă. Să-l luăm noi pe adjutant, de pildă, pe omul ăsta ce mergea lângă el, tot în uniforma lui, tot cu grade pe umăr. Când s-a răsturnat frontul, numaidecât după 23 August, Niculcea a stat fugit vreo două luni pe la Caracal, naiba-l știe pe unde. Nu l-a căutat nimeni. Acum, moarte de om nu făcuse, dar de smintit în bătai tot smintise vreo Gî (n-a dezertori. Or, pentru asta cine avea să-l tragă la

răspundere? E drept că se mai spăsisse, nu se mai răstea la oameni, dar se numea că tot el are puterea, pentru că și la o împrejurare din asta îl chemau. Or, după câte auzise, comuniștii nu-i vedeau bine pe jandarmi. „Da! îi spunea Zamfir, ai numai răbdare, crezi c-o să le fie bine? Fiecare după câte a făcut, numai că sunt treburi mai la îndemână de dus la capăt. Când s-o termina cu as; a, o să-l întrebăm pe fiecare ce-a dres și pe cine-a obidit”. Ușor de zis, numai că omul uită repede și că fierul se bate cât e cald.

Oaie mări pașii. Rămăsese în urmă, și curiozitatea îl mâna mai departe. Din fruntea mulțimii se auzea surd zgomotul lanțului de măsurat al primăriei, târât de Zamfir și de alți câțiva prin praful șoselei. Când au ieșit spre marginea Brâncovenilor au văzut cu toții marginea locurilor lui Marian. Pe câmp nu era nimeni. Locul se întindea până departe spre răsărit, bătând în gardurile mănăstirii. Știau că n-o să-i întâmpine nimeni, pentru că moșierul era fugit, și se împrăștiară în liniște, adulmecând câteva minute pământul părăsit și părăginit. Mai departe, spre șosea, alergau trei cai speriați de joarda unui copil. Cerul se întuneca, era parcă mai răcoare. Avea să plouă. După câteva minute se adunară iar în jurul comisiei de reformă agrară. Delegatul Frontului Plugarilor ceru tabelul împrăștiarilor și citi după aceea numele celor care căpătaseră pământ.

Oaie nu fu strigat, ca și alții, de altfel. Nu spuse nimic. Stătu multă vreme pe marginea unui șanț și fuma câteva țigări „una după alta. Niculcca, plictisit, trase un pui de somn și nu se trezi decât spre seară, când încă împărțirea moșiei nu ajunsese nici la jumătate.

În alte locuri din România, această treabă se făcuse în cântecele lăutarilor. La Piatra, lăutarii nu cântau decât de Paști și de Crăciun, și numai celor care aveau bani mai mulți. Două zile și jumătate au stat țăranii pe câmp și au mâncat acolo, împreună cu nevestele și cu copiii. N-a prea fost timp de dormit, n-au lipsit certurile, dar totul s-a terminat în liniște.

Încă din prima seară, Oaie s-a întors acasă. Nu era

nici supărat, nici vesel, ca omul care zice: „Dă-mi, doamne, dar dacă nu-mi dai, nu-i nimic, că tot am eu...”

A făcut pe supăratul ce-a făcut, așa, cam la trei săptămâni, și într-o zi l-a certat în glumă pe fiu-său Zamfir:

— Bine, mă șapteluni, ce fel de dreptate este asta? Mie de ce nu mi-ați dat un pogon?

Băiatul a râs, i-a întins un pachet de tutun clasa al II-a și l-a liniștit:

— Lasă, că data viitoare o să-ți dăm și dumitale o moșie...

În aceeași zi s-a întors Pătru de la Craiova, mai tras la față, ostenit. Oaie avea râie pe limbă și l-a luat pe sus:

— Te-au făcut, mă, șef de gară, sau nu te-au făcut?

El, după obicei, nu i-a răspuns. Mă-sa, Constanța, tăiasse o găscă și-au chemat-o și pe Oana, cu tat-său, la masă. Zamfir, numai cu ochii în ochii nevastei, îi era mai mare dragul. Oaie i-a privit pe fiecare la rând și în gândul lui l-a și înșurat pe fiul cel mijlociu cu una **r**

de-o știa el în Osica, nu de altceva, dar se simțea bine să stea cu mai mulți la masă, acum când se terminase cu războiul și trebuiau să se apuce de treabă, să agonisească.

XIV

De vreo două săptămâni, Piatra fusese năpădită de înfometări veniți tocmai din fundul țării după o coajă de pâine. Pe aici prin apropiere trecea drumul spre Corabia, loc deschis pentru iernatul turmelor, cunoscut de ciobanii bogați, care vara cumpărau un mfințe susr în Muscel, sau dacă nu aveau atâția bani, îl închiriau, întorcându-se tocmai la vremea asta, cu măgari și. saci, să stea oploșiți la marginea Dunării, până da mugurul și mai râdea soarele. Oameni cinstiți, de nu ți-ar fi clintit o scândură - de la locul ei. E drept că miroseau a zer de la o poștă și că ți se întorceau mațele pe dos dacă le vedeai cămășile spălate la o lună, dar asta era altă poveste. Ciobanii trecuseră anul acela, acum dormitau în hogeacuri păzindu-și turmele. Lumea care năpădisse Piatra nu le semăna. Prin ianuarie se auzise între ei, ceferiștii, că în Moldova seceta prăpădisse totul și că oamenii mor de foame, năvălind înapoi spre

Oltenia, să-și vândă ce mai aveau și întorcându-se la familii cu câte un sac de grâu sau de porumb. Nu se putea spune că și pe aici îi dădea pricopseala afară din case pe țărani, dar până la recolta anului viitor, tot puteau să facă față.

Se așezase și o iarnă de pomină, zăpada cât casă, șoselele înfundate ca niște pereți, trenurile abia își făceau loc. Moldovenii, mânați de foame, își lăsaseră casele și plecaseră. Întâi au picat niște muieri, înfofolite, vreo douăzeci la număr să fi fost, cam băute, să le ție de frig. Duceau în spinare saci legați bine, în care aveau țoale, lână și bumbac. Nu se tocmeau, și unii mai aprigi la suflet, olteni, ce mai vorbă, le-au luat totul pe nimic. Care nu s-a oprit la Piatra, de mai avea bani, a ajuns la Calafat și pe la Corabia, unde porumbul era mai ieftin. Cum, nu se știe, s-a dus zvonul că pe-aici se putea trăi, și într-o lună nu mai aveai loc de ei pe peronul gării. Soseau ca muștele. Dormeau pe unde apucau, îi găsea boala de frig, înapoi nu mai aveau ce să caute, că-i prăpădea foamea. Soseau cu sutele, fărâmau ce bani mai aveau pe nimicuri, ca omul aflat la ananghie și lua drumurile țării, spre sud. Să te ții trai pe negustori. Dughenile cârciumarilor nu mai pridideau. Moldovenii aduceau țuică și vin, le dădeau ieftin, și lui Mărin Pârlivie îi crescuse gușa. Ținutul acesta liniștit se schimbasese dintr-odată. Nu era unul să nu vrea să vândă ceva, pentru că, de vreme ce intra în oameni boala comerțului, e greu s-o mai scoți.

Oaie se uita în dreapta, se uita în stânga, nici ceferiștii nu ședeau cu mâinile în sân. Între două ture, alergau și ei prin satele din apropiere, cumpărau grâu ori porumb și se înființau cu el la gară. Moldovenii ce să mai alerge pe vremea asta cumplită? Cât le cereai, atâta dădeau. Și când prețurile au început să urce, pentru că așa se întâmplă unde este nevoie multă, s-au trezit că nu mai au cu ce să se întoarcă la ai lor. De unde pe la începutul iernii puteai să sature o familie cu prețul unui preș, femeile înfometate s-au trezit spre primăvară că trebuie să-și care până aici mașinile de cusut, ca să mai capete ceva. În Piatra se spunea că alde Anghel Mocioancă, hoț mare,

căruia statul nu se știe de ce nu-i luase încă moara, avea acasă atâtea mașini de cusut, că putea să deschidă fabrică, asta ca să nu mai vorbim despre câte țoale ascundea prin lăzi, de covoare și stofe țărănești, cumpărate pe nimic de la moldoveni.

311

Asta n-ar fi fost nimic, cei de pe aici, din Piatra, de la Osica, de la Brâncoveni, se mai obișnuiseră. Dat cum nu se aseamănă degetele de la o mână unul cu altul, așa se băteau cap în cap părerile unora și ale altora. Primarul, Mitică Ttofim, chemase la o ședință autoritățile locale și ceruse să se ia măsuri, pentru că din pricina înfometărilor prețurile crescuseră atât, încât localnicii nu se mai ajungeau cu banii și, așa cum spunea un raport primit de către județeană de partid, specula făcea ravagii, mai ales în regiunea Craiova, amenințând să devină, dintr-un fenomen local, unul general, care ar fi primejduit economia întregii țării. Se tipăriră câteva ordonanțe, jandarmii fură convocați și li se dădu dispoziții să urmărească și să confiscă cantitățile prea mari de grâne găsite la particulari. Totul fu zadarnic, pentru că în mulțimea aceea desperată era greu să împarți oamenii în cinstiți și înrăiți. Pe urmă.

21 - Tereza foamea era mai puternică și, cu cât timpul înainta, prețurile creșteau, alimente se găseau tot mai puține și năvala moldovenilor nu mai putea fi stăvilită. Se vorbea de un tren numit „Foamea” condus de un fost plutonier în armată, care-și organizase o gardă înarmată și care se avea bine cu toți șefii de gară. Aceștia nu-l opreau în stații. Nu știa nimeni cât adevăr și câtă minciună erau în toate aceste zvonuri, ceea ce fu pentru Oaie și cei din Piatra cu totul sigur este că, într-o dimineață geroasă de iarnă, gara fu ocupată de către un pluton de jandarmi trimiși de la Caracal și conduși de către sublocotenentul Petrescu, pe care adjutantul Niculcea îl și întâmpină, bucuros că mai are cu cine schimba o vorbă.

Ofițerul, plictisit de lăncezeala vieții de garnizoană provincială, era fericit că fusese trimis să-și mai dezmoștească oasele, nebănuind ce avea să i se întâmple

în următoarele zile. Organele de partid din localitate erau rugate printr-o adresă a Ministerului de Interne să dea concurs jandarmilor, care trebuiau să stăvilească operațiile speculanților, oprind orice tren ar fi trecut pun Piatra și făcând control călătorilor.

Cum îl văzu pe adjutant, Petrescu întrebă:

— Cunoști pe vreunul de la partid care se numește Cornel?

— Da.

— Du-mă la el...

Drumul până la sediul partidului fu străbătut în câteva minute. Bătea vântul și zăpada le intra în ochi.

Sublocotenentul înjura lumește în gura mare, dar vocea îi era acoperită de țiuitul crivățului.

— Mai e mult, mă Niculcea?

— Acu ajungem, dom sublocotenent. Dar cu ce ocazie pe la noi?

— Ia, cu moldovenii ăștia. A venit ordin să punem șaua pe ei.

— Cum adică?

— Să strângem speculanții.

Adjutantul râse abia auzit:

— Ce speculanți, domnule sublocotenent? Niște amanți. Speculanții stau aici, în Piatra, la căldură...

Sublocotenentul se opri puțin, îl privi pe plutonier și zise silnic:

— Mă Niculceo, tu te-ai prostit, băiatule.

— Ei cum?

— Tu nu-nțelegi manevra?

— Care manevră, dom sublocotenent?

Ofițerul îi apucă brațul mantalei.

— De când aștept eu o ocazie ca asta! Ne trebuie dezordini, pricepi?

Niculcea nu îndrăznea să zică nici da, nici nu. El văzuse destule de vreo doi ani încoace, nu-i prea ardea să se mai amestece în treburi din astea încurcate.

— Ce dezordini, domnule sublocotenent?

— Mă, tu te-ai tâmpit. Păi sunt dispoziții de la

Ministerul de Interne să-i dau jos pe toți cei care au mai mult de un sac la ei? Sunt! Or, cine crezi tu că vine tocmai din fundul pământului să cumpere numai un sac de grâu? Au familii, guri multe, până la vară dracii îi ia. De-aia își vând și cămașa; or, dacă eu ajung să-i împiedic, vor face scandai, se vor opune, și nouă asta ne trebuie...

Niculcea ar fi vrut să întrebe care „nouă”, dar tăcu. Petrescu îl privea disprețuitor.

— Tot n-ai înțeles, gălmă?

Înțelegea el, dar nu prea mai putea să audă bruftuluielile astea ale ofițerilor.

— Adică asta cui folosește?

— Nouă, Niculceo. Ce-or să zică moldovenii ăia? „A, de ăștia-mi sunt comuniștii, vor să murim de foame, ne confiscă pâinea copiilor”. Tu ai uitat că la putere avem acum guvern comunist, ori dormi?

— Ei, nu-i chiar comunist de tot. Mai sunt amestecați și alții. Dovadă ordinul ăsta de ai venit și dumneata cu el...

Petrescu râse.

— Vezi că nu ești chiar atât de prost!

— Și-atunci, ce-i de făcut?

— Peste un ceas evacuezi căminul ceferiștilor de lângă gară și-mi bagi soldații acolo. Ții legătura prin post cu legiunea și cu Craiova. Ce spun ăia de-acolo e sfânt, execuți. Nu-i guvernul tău, nu-i al meu, e al „clasei muncitoare”...

Petrescu avea pe față o bucurie de copil, pe care abia și-o stăpânea.

— Nu știi cât or să mai mă țină pe mine în armată, dar cel puțin până plec dat afară de ei, tot le fac una să mă pomenească. Am acoperire. Un singur lucru îți cer și ție. Să fii câine, dacă ești patriot. Ordinu-i ordin! Pe care-l prinzi cu un sac mai mult, ia-i-l! Așa se ațâță spiritele. Avem nevoie de război civil și cu cine să înceapă treaba asta decât cu nemulțumiții și cu înfometații. Înțeles?

— Înțeles, mai zise Niculcea cam fără convingere.

Deschiseră o ușă, își scuturară cizmele și dădură peste

Boancă, așezat la o masă.

— Bună dimineața, spuse sublocotenentul. Sunt trimis de legiunea Caracal cu un pluton de jandarmi; am la mine o adresă a Ministerului de Interne; cine este tovarășul Cornel?

Boancă nu răspunse numaidecât. Era ostenit, nu prea înțelegea ce-i cu ofițerul ăsta și cu adjutantul.

— Mie nu-mi puteți lăsa adresa? Tovarășul Cornel se întoarce abia pe la prânz.

— Ba da. E vorba întâi de cazarea soldaților care așteaptă în gară. Suntem trimiși aici pentru a face controlul trenurilor...

Boancă luă hârtia întinsă de sublocotenent. O citi de două ori, se uită la cei doi și întrebă mirat:

— Și eu ce pot să fac pentru dumneavoastră?

— Să ne înlesniți cazarea.

— Unde vreți să stați P

— În căminul de la gară.

Lăcătușul crezu că nu aude bine:

— Adică să dau eu afară muncitorii, acum, pe vreme de iarnă, și să bag jandarmii; dar sub ce regim crezi dumneata că ne aflăm?

Petrescu bătu pintenii cu o nervozitate abia stăpânită.

— Este un ordin al Ministerului de Interne, nu al meu personal.

Boancă îi privi pe amândoi.

— Bine. Atunci - așteptați să vină tovarășul Cornel. El hotărăște, nu eu.

— Nu se poate. Soldații stau pe peron, în frig. Ce să le fac? se încăpățână ofițerul.

Niculcea se apropie de fereastră și privi mâhnit zăpada spulberată. „Iar mă pun rău cu ăștia de la partid, își spuse. Filfizonul de Petrescu pleacă azi-mâine unde-o vedea cu ochii, și eu rămân cu ei, și când m-or lua să mă întrebe, când și-or aduce aminte, atunci să te vedem?” Că nu-i mai venea odată ordinul acela de transferare, să scape de aici cu fața curată!

Boancă nu-i răspunsese ofițerului. Își vârâse nasul în hârtii și se părea că uitase de ei.

— Cum rămâne, tovarășe...?

— Boancă mă cheamă, ca să știi, și rămâne cum v-am mai spus. Așteptați să vie tovarășul Cornel. El hotărăște.

Niculcea îi făcu semn cu umărul.

— Haide, lasă-l! Venim mai târziu. Poate că ăla e mai de înțeleș.

Sublocotenentul nu se stăpâni să nu zică, ieșind:

— Bine, eu voi raporta că am fost silit să țin trupa în frig...

— Raportează cui vrei, zise răstit Boancă.

Afară, Petrescu înjură românește:

— Mama lui, nici de ordinul Ministerului de Interne nu mai ascultă. Dar ce crede că este? Se joacă cu autoritatea?

Nu era nici el prea convins de ceea ce spunea. Niculcea vru să-l împace:

— Lasă, dom sublocotenent, haide colea să bem o țuică, trece...

— Și soldații?

— Se încălzesc ei. Fac instrucție individuală cu gradații.

Intrară în dugheana lui Marin Pârlivie, care era plină de lume. La o masă beau judecătorul și cu învățătorul, rumeni amândoi și cam cu poftă de vorbă. Petrescu îl cunoștea pe magistrat, un tânăr înalt, bine bărbierit. Se salutară și nemaiavând loc, cerură voie să stea la masa lor.

— Cu multă plăcere, se oferă judecătorul și le arătă două scaune neocupate. Cu ce ocazie pe la noi?

Sublocotenentul le spuse în două cuvinte despre ce este vorba.

— Ce se mai aude? întrebă învățătorul.

— Nimic, totul cum citim în ziare...

Magistratul râse ușor, cu subțirime:

— Dar dumneavoastră nu știți nimic în plus? N-ați auzit ce mai e prin Grecia, cum stăm cu bomba atomică?

Niculcea se plictisea. Îl rodea gândul că din treaba

asta el o să iasă mai prost, pentru că o să se strice și cu cei de la partid, și cu sublocotenentul. Și într-un caz, și în altul, una din părți avea să rămână nemulțumită. Și pe cine o să cadă toate belelele? Pe el.

Pe la douăsprezece, mai bine dispuși, părăsiră amândoi cârciuma, lăsându-i pe judecător și pe învățător să bea mai departe. Îl găsiră pe Cornel stând de vorbă cu Boancă. Petrescu repetă cele ce-i spusese de dimineață secretarului, adăugând că dacă nu i se dă căminul pentru soldați el se întoarce la Caracai cu plutonul, urmând ca ei să se descurce cum or putea cu organele superioare.

Se vedea bine că în lipsa lor, cei doi se certaseră. Cornel nici nu-l lăsă pe sublocotenent să termine și-i zise:

— Stai, tovarășe, nu te grăbi. O să luăm măsuri. Unde vrei dumneata să-ți cazezi soldații?

— În căminul de lângă gară. Așa cum bănuiești și dumneata, trebuie să fim în apropierea peronului, să putem face controlul trenurilor ca lumea.

Boancă stătea încruntat lângă fereastră. Nici nu se uita spre ei.

— Și cu ceferiștii ce-i facem? Unde-i culcăm?

— Am o idee! se amestecă și Niculcea.

— Spune.

— Să-i cazăm pe la casele din jurul gării.

— N-o să stăm aci multă vreme, adăugă și Petrescu.

Boancă se apropie.

— De ce să nu cazăm pe soldați pe la casele din jurul gării? întrebă.

— Pentru că un pluton de soldați nu se risipește, tovarășe, încheie ofițerul discuția, cam de sus.

După o jumătate de oră erau toți în biroul lui Iiie. Acesta se opuse la început să evacueze căminul, dar la stăruințele lui Cornel merse până acolo și le explică cum putu mai bine câtorva ceferiști pe care-i găsisese că măsura era necesară și că în câteva zile totul se va termina.

În aceeași seară, Petrescu fu înștiințat că un tren cu înfometări reușise să părăsească gara Slatina și că trebuia să-l oprească cu orice preț.

Era o dimineață sură de sfârșit de februarie. Deasupra gării țipau ciorile, în stoluri mari. Din când în când, păsările negre se lăsau pe crengile înghețate ale pomilor din spatele sălii de așteptare, spărgându-le chiciura. Gheața subțire cădea pe un acoperiș de tablă cu un zgomot de clopoței. Era foarte devreme și negustorii abia își ridicau obloanele de la ferestre. Câțiva țărani, picați atunci cu o cursă locală de la Caracal, intrară la Mărin Pârlivie să bea un rachiu, să se mai dezmoștească. În încăperea din spate ardea un bec chior. La o masă stăteau de cu seară sublocotenentul Petrescu și cu adjutantul.

— Cum e afară? întrebă tare Niculcea pe unul din țărani. Ninge? Plouă?

— Nu ninge, dom șef, dă-i un ger de crapă pietrele. Nu mai stau nici ciorile-n pom...

Cârciumarul, mort de oboseală, că nu dormise de loc noaptea aceea, căsca să-și rupă fălcile.

319

Pe la opt, sublocotenentul se ridică țeapăn și-i spuse plutonierului:

Tereza

— Haide în gară, că acum ne pică mușteriii!

Plătiră și ieșiră. Gerul dimineții îi trezi numaidecât.

— Ce s-aude? întrebă ofițerul pe șeful gării.

— Acuși trebuie să pice, au cale liberă de la Slătioara.

Petrescu inspectă după aceea plutonul așezat de-a lungul liniei ferate și dădu ultimele ordine. Pătru și cu Zamfir ședeau în încăperea strâmtă a mișcării și se uitau la peronul pustiu. Ar fi trebuit de mult să doarmă, pentru că abia ieșiseră din tură și erau morți de osteneală, dar îl așteptau pe Oaie, care mai avea nu știu ce treabă de terminat la acele lui. Înăuntru era cald, se auzea numai tăcânitul aparatului de telegrafiat și dacă n-ar fi fost trenul ăsta, pe care-l aștepta toată lumea, cei doi frați ar fi tras un somn cu capul pe masa tare de brad a impiegaților.

De pe peron se auzi deodată o larmă surdă.

— Vin! Vin! strigă cineva.

Ieșiră și ei afară. Oaie tocmai sosea cu o lampă de carbid sub braț.

— Ce-i, mă șapteluni? Sosesc moldovenii?

Zamfir nu mai avu timp să răspundă. Deasupra liniilor înghețate pocniră semafoarele. Peronul se umpluse de oameni. Lângă pompa de apă, Oaie văzu și pe cele două fiice ale șefului stației, dârdâind de frig și privind de-a lungul liniilor pustii. Ciorile căzură deodată pe acoperișul gării cu strigăte mari. O clipă priviră toți în sus, cineva le înjură tare și pe urmă se auzi un fluierat îndepărtat de locomotivă.

— Ferește linia! strigă un acar, mișcându-și încolo și-ncoace felinarul unsuros din mână.

Parcă s-ar fi întunecat. Cerul de iarnă, negru și apăsător, coborâse.

O clipă de liniște. O liniște care înflora, spartă apoi de croncănitul păsărilor ridicate deasupra gării, ca o explozie neagră de bolovani. După aceea totul fu acoperit de un vaier ce se apropia. Era un strigăt prelung de glasuri omenеști, un strigăt uscat de asprimea gerului, un țipăt de desperare, venit parcă de dincolo de zidul de ceață al acelei dimineți.

— Ferește linia! striga inutil acarul acela mișcând într-una felinarul din mâna sa.

Acum deslușiră toți un cuvânt prelung și înfiorător, spus în cor de două mii de oameni:

— Fooo-aaa-mmmmea!

Văzură botul unei locomotive acoperit de cinci sau zece trupuri de oameni. Peronul, gara toată cu sala ei de așteptare, tot târgul acela mic, Piatra, ulița plină de zăpadă, prăvăliile negustorilor de stambă și dughenile cârciumarilor așezate de-a lungul șoselei ce ducea spre Brâncoveni, totul dispăru dintr-odată pentru toți. Strigătul sfâșietor acoperi cerul:

— Fooo-aaa-mmmmea!

Locomotiva înfrână scurt și Oaie văzu mai bine ciorchinele viu și înghețat de oameni care stăteau

încremeniți pe grătarul de fier. Erau opt inși, pentru că el îi număra repede, fără să știe de ce. Opt țărani îmbrăcați într-un strai ciudat de zăpadă subțire, tot ce luase locomotiva în bot în goana ei nebună de-a lungul câmpiilor oltenesti. Nu mai aveau nici ochi, nici obraz, păreau mai curând niște înecați într-o hazna cu var, nemișcați ca statuile. Aburii și oprirea trenului nu-i trezi. Erau înțepeniți, cu mâinile parcă sudate în botul metalic, alb și el de chiciură. Alături, legați cu frânghii înghețate, se vedeau sacii cu grâu târguit cine știe de unde, niște bolovani mari de gheață, peste care se așternuse o pulbere argintie, ca o poleială.

Oaie se trezi abia în clipa următoare, când auzi din nou țipătul acela repetat și prelung:

— Fooo-aaa-mmmmeaa!

Ridică ochii și văzu forfota de deasupra vagoanelor. Aproape cinci sute de oameni, câte treizeci deasupra unui acoperiș, încercau să coboare pe peron. Se auzeau strigăte scurte, pe care acarul nu le desluși la început.

— Ia vezi, Zamfire, ce-i? îi strigă lui fiu-său.

O clipă trenul fu învăluit într-un nor de aburi.

— Răniți! Răniți! striga cineva.

Pătâu și cu Zamfir alergau de-a lungul garniturii și strigau ceferiștilor, care stăteau înmărmuriți pe peron:

— Puneți mâna, fraților!

De pe acoperișul unui vagon fură coborâți doi moldoveni care aveau sânge pe obraz și în păr.

— Ce s-a întâmplat? întreba într-una cineva.

— I-a lovit la ieșirea din Slătioara, la pod, spunea un ceferist. Le-a spart capetele.

Doi impiegați își scoaseră mântăile și astfel îi cărară până în sala de așteptare. Șeful stației chema din biroul alăturat dispensarul din comună.

Oaie rămase prostit, privind chipurile pline de sânge ale moldovenilor. De pe alte vagoane fură aruncați și doi morți, înțepeniți de ger. Gara se umplu de larmă. O femeie striga cuiva din încăperile de deasupra peronului:

— Pune la - foc cazanul de rufe, să le facem ceai

nenorociților ăstora.

Prin geamurile sparte ale vagoanelor se vedeau chipurile aspre, nebărbierite, ale unor bărbați, care priveau prostiți la lumea ele pe peron. Nu spuneau nimic, stăteau numai ca niște stane, înghesuiți în cadrul de lemn al ferestrelor. Ochii lor aveau pe ei o ceață tulbure de oboseală, o veghe sporită de spaimă necurmată de zile întregi.

După aceea, țipetele sporiră. Câțiva se sileau să-i desprindă de pe grătarul din botul locomotivei pe cei opt țărani înghețați. De pe acoperișuri mai fură aruncate încă patru trupuri înțepenite de ger. Cei care o făceau se mișcau cu nepăsare, parcă cu bucurie. Cadavrele cădeau cu un zgomot sec pe pietrișul murdar al liniilor de fier și nimeni nu se urnea de la locul său.

Câțiva, cu mâinile rupte de degerături, arătau tovarășilor lor din tren degetele roșii, mâncate de cangrena frigului, rugându-i:

— Fașeți-ne loc, fraților, și nouă, xă nu mai putem!

Cei de la geam îi priveau cu o curiozitate rece, fără vreun sentiment. Oaie ghici ce bătălie se dăduse la ocuparea trenului, ce grozăvie - se întâmplase la urcarea în aceste vagoane prea puțin încăpătoare. Ca să mai faci loc și altora părea de neînchipuit, pentru că nu era vorba numai de oameni, ci și de sacii lor, de care nu se despărteau.

În înghesuiala cu totul neașteptată care se iscase, sublocotenentul Petrescu abia putu să-și găsească subalternii. Se mișca repede, fără să se uite în jur, căutându-și din ochi plutonierii.

— Dați jos mecanicul - îi spuse unuia - și pe toți cei care stau în cabina locomotivei. Duceți-i la cantonament și țineți-i sub pază! Să nu miște niciunul. Deocamdată păziți trenul de la distanță, să se mai liniștească spiritele.

Își dădea și el seama că era o nebunie să procedeze altfel.

Vreo zece soldați urcară pe locomotivă să-l ia pe mecanic și pe ajutoarele sale. La început, cei din tren nu

știură, dar când cineva le auzi glasurile răstite, se dădu alarma.

— Fraților, ne arestează mecanicul! Nu-i lăsați!

Din tren nu coborî nimeni. Fiecăruia îi era frică să nu-și piardă locul. Câțiva, mai înfiți, care stătuseră pe acoperiș, vrură să se apropie de soldați, dar la amenințarea baionetelor dădură înapoi.

— Fooo-aaa-mmmmea!

— Fooo-aaa-mmmmmmeaaa!

— Fooo-aaa-mmmmmmmeeeeaaa! urlară din nou înfometatii.

Geamurile gării zăngăniră prelung acest strigăt și ecoul zilei sparte de iarnă repetă până departe, peste câmp, înfiorătorul cuvânt:

— Fooo-aaa-mmmmmmea!

— Fooo-aaa-mmmmmmmmmeeeeaaa!

— Fooo-aaa-mmmmmmmmmeeeeaaa!

Din târg sosiseră nevestele negustorilor cu pâini și mămăligă rece. Sute de brațe se întinseră spre mâinile muierilor. Se zbătură și se luptară cu lăcomie.

Nevasta șefului de stație căra cu cele două fiice ale sale un cazan mare de rufe în care aburea un ceai sărac. Nu erau câni destule și Furdui, sculat din somn de strigătul moldovenilor, alergă împreună cu Zamfir și cu Pătru la dughenile negustorilor. După cinci minute se întoarseră cu un coș în care erau borcane și câni de tinichea.

În sala de așteptare, câteva femei, împreună cu sora de la dispensar, pansau capetele celor loviți de pasarela dinspre Slătioara. Răniții gemeau, cei degerați strigau înspăimântător, pentru că slaba căldură a sălii de așteptare le dezmorțea pielea încremenită.

— Ce-i facem? Întrebă un plutonier pe Petrescu.

— Stați la locurile voastre și așteptați ordinele.

— Și cu mecanicii?

— Duceți-i la post, în sat, cât mai departe de gară, să nu le vie cheful ăstora să-i elibereze. Trenul nu trebuie să plece cu niciun chip. S-a înțeles?

— Înțeles, să trăiți!

De fapt, sublocotenentul era foarte îngrijorat, pentru că avea prea puțini oameni. De aceea îl chemă pe Niculcea și-i spuse să telefoneze la legiune și să spună maiorului că îi mai trebuie cel puțin două plutoane de soldați.

De două zile, domnul Ilie privea pe fereastră și simțea că-i plesnesc creierii din cap. De când lucra el în Calea Ferată nu pățise una ca asta. Noroc că dăduse un viscol care înzăpezise liniile și trenurile nu mai circulau regulat. Moldovenii ăștia îl încurcau, făceau din gara lui un bâlci, or asta nu se putea. Îl chemase pe Oaie la el și-l întrebase:

— Tu ce zici, mă, de comedia asta?

— Care comedie P

— Asta cu moldovenii.

— De. Bătaie de joc! Să ții atâta omenire pe loc, în ger, nemâncați, nebăuți, mai rău ca vitele...

Acarul avea o supărare, parcă a lui, personală.

— Am vorbit și cu fii-miu...

— Și el ce zice?

Bătrânul își scoase tutunul de clasa a III-a, își făcu o țigară și spuse:

— Eu nu-i mai înțeleg. Asta, sublocotenentul, a venit cu un ordin de la Ministerul de Interne. Cică să le ia griul moldovenilor, să nu-i lase decât cu douăzeci de kilograme de căciulă, să nu se mai facă speculă...

— Pe dracu', speculă! îl întrerupse șeful stației. Tu nu te uiți la ei?

— Mă uit. Parcă Zamfir nu i-a văzut, parcă ăștia de la partid, Cornel, Furdui, Busulică, Boacă, oamenii dumitale, sunt orbi? Da' de unde? Numai că ordinu-i ordin!

Tăcu puțin și după ce răsuflă scârbit adăugă:

— Nu mai înțeleg. Ce fel de comuniști sunt ăștia de-i asupresc pe amărâți!

Domnul Iâie îi tăie vorba:

— Tu crezi că cine-a dat ordinul știe de treaba asta?

— De bună seamă că nu știe, pentru că dacă ar ști nu i-ar mai prigoni. I-ar lăsa în voia lui Dumnezeu, să se ducă

unde-or vedea cu ochii...

— Și-atunci, ce-i de făcut?

— Naiba știe!

Acarul se apropie de fereastră și privi afară. Trenul moldovenilor stătea neclintit pe linra a treia, păzit de soldații care făcuseră un fel de cordon și pe-o parte și pe alta. De două zile nu li se mai auzea gura înfometăților. Așteptau liniștiți pomana femeilor care soseau la prânz și seara cu pâini și mămăligă. De-a lungul peronului ardeau neîntrerupt câteva focuri sub cazane în care se fierbeau ceaiuri. La câteva ore, prin gară trecea câte un tren spre Ardeal sau spre București. Călătorii priveau curios pe geamuri la mulțimea aceea de soldați și țărani, care stătea încremenită de frig. Ceva mai de neînchipuit nu se putea. Sublocotenentul Petrescu o știa, dar tocmai acest lucru îl bucura foarte mult. În dimineața celei de-a treia zi îi sosiră întăririle și trecu la confiscarea griului.

Moldovenii văzură înghesuiala soldaților și câțiva începură să strige pe ferestre:

— Nu-i lăsați să se urce în tren, fraților! Nu-i lăsați, că ne iau păpușoiul.

Ușile de lemn și scările fură blocate cu trupuri omenеști. Sublocotenentul striga în dreapta și-n stânga soldaților să fie mai hotărâți și să pătrundă în vagoane. Acestora nu prea le ardea să se urce. Plutonierii luară comanda și câțiva gradați se urcară pe ferestre. Urmă o înghesuială și un vaier care adună iar oamenii la gară. După câteva ore, trenul fu evacuat. În toată după-amiaza care urmă, sacii moldovenilor fură cărați de către soldați spre locul de cantonament. Bineînțeles, se întocmiseră tabele cu numele și pronumele oamenilor, sublocotenentul pretinzând din șiretenie că această confiscare nu era decât o măsură temporară și că se așteptau ordine de la București.

Dintr-odată, gara se goli. Cei două mii de moldoveni părăsiră trenul și așteptară încremeniți o noapte întreagă în fața căminului păzit de soldați, aflat la aproape o sută de metri depărtare de cantonul numărul unu al gării.

În zilele acelea, oamenii din Piatra au dormit foarte puțin. Cel mai puțin a dormit sublocotenentul Petrescu. Avea peste o sută de soldați sub comandă, toți înarmați, dar știa bine că nu putea să folosească forța, că la nevoie, cel mult putea să ordone să se tragă în aer, dar numai atât.

Pe la unsprezece noaptea a privit pe fereastră afară. Se auzeau bocancii santinelor scârțâind pe pietriș. Începuse să ningă. O ninsoare liniștită, care se așeza moale în straturi pufoase. De la etajul căminului se vedea toată gara, cu liniile pustii, cu clipirea semafoarelor și cu luminile sărace ale unor becuri care ardeau ici-colo, la magazia de echipament și unelte sau lângă pompa de apă. Către celălalt capăt al gării, se deslușea trupul lung al trenului părăsit. În el nu ardea nicio lumină, nu era un singur om. Toți moldovenii stăteau aici, sub zidurile căminului, nemișcați în ninsoare. Două mii de oameni care tăceau amenințător, ascultând așezarea liniștită a zăpezii. În momentul acela, ofițerului i se făcu frică. Simți cum fruntea i se acoperă de sudoare, o sudoare fierbinte, care-i opări pielea.

Moldovenii îl văzuseră la fereastra luminată și ridicară ochii. Mai multe mii de ochi pe care el nu-i deslușea în întunericul de afară, dar pe care-i simțea pe chip, scormonindu-l, întrebându-l ceva în limba lor mută. Îl chemă pe Niculcea și pe cei patru plutonieri trimiși de la legiune. Le azvârli niște bani și le spuse să se întoarcă repede cu o damigeană de țuică. Simțea nevoia să se îmbete, să adoarmă repede, fără să se mai gândească la ceva. Ar fi putut foarte bine să telefoneze să mai ceară ajutoare, dar știa că totul e zadarnic. Nu-i era frică că va fi silit în cele din urmă să fugă sau să fie strivit de mulțimea aceea mânioasă care nu va mai răbda mult, pentru că pe fiecare îl aștepta acasă o familie înfometată. Îi părea numai rău că nu-și va duce la capăt gândul acesta josnic de a-i vedea lipsiți de hrană, urlând neputincioși, înjurând pe cei care dăduseră ordinul acela absurd.

Niculcea se întorsese. Băură cu grabă, dându-și seama cu toții cât le lipsise alcoolul într-o împrejurare ca

aceasta. Sub ei, în pivnița căminului, se petreceau lucruri și mai dezgustătoare. Câțiva soldați șoptiseră femeilor aflate între moldoveni că dacă vor să-și capete sacii cu porumb ar trebui să le țină de urât. Și atunci, vreo zece dintre ele, mai tinere, se urniră din rânduri și porniră după jandarmi, sub privirile nepăsătoare ale bărbaților, pe care așteptarea îi îndobitocise.

În zori, Petrescu și cu plutonierii săi erau tot treji, deși îl mai sculaseră peste noapte o dată pe cârciumar, ca să le umple din nou damigeana cu țuică. Stătură cam un ceas, privind căciulile ninse ale moldovenilor.

— Ce facem, dom sublocotenent, cu ăștia? întrebă unul dintre ei.

— Ce să facem? îi lăsăm să aștepte până s-or plictisi.

Nu mai spuse nimeni nimic.

La sediul partidului arsesse toată noaptea lumina. Boancă îi chemase pe toți comuniștii încă de pe la șapte și deși se lumina de ziuă, tot nu reușiseră să se înțeleagă. Erau vreo cincisprezece oameni, nedormiți, osteniți și aprinși. Se împărțiseră în două tabere. Cei mai puțini, între care secretarul, Cornel, spuneau că acțiunea jandarmilor trebuia sprijinită, pentru că ea va curma specula; ceilalți, în frunte cu Boancă, se opuneau cu înverșunare acestei măsuri.

— E o prostie, striga cât putea de tare ceferistul. Trebuie să fie cineva legat la minte ca să nu vadă în oamenii aceștia niște nenorociți care nu fac niciun fel de speculă...

— Știm, știm - se apăra secretarul - dar ordinu-i ordin! Fără măsuri energice, unde ajungem? Dacă ați citit ziarele, ați văzut că guvernul a luat măsurile necesare cumpărând grâu și porumb din străinătate...

Furdui se ridicase și el și spusese în hazul amar al celor de față:

— Așa e, tovarășe Cornel, e adevărat, dar vorba proverbului: toate bune, mie-mi trebuie diseară! Oamenii ăștia chiar dacă ar găsi munți de făină acasă, tot n-ar renunța la sacii lor, cumpărați cine știe cu ce. Doar noi i-

am văzut pe unii cum și-au dat și haina de pe ei numai ca să poată duce ceva familiilor...

— Și dumneata ce propui, concret? întrebă secretarul.

— Să fie lăsați să plece, să fie eliberat mecanicul și mai departe, Dumnezeu cu mila.

— Și cu disciplina de partid ce-i facem? Dacă județeană ne-a trimis dispoziții să sprijinim această acțiune, trebuie s-o sprijinim...

— Cei de la județeană ar fi mai bine să vină aici și să vadă! strigă de la locul lui și Busulică.

— Le-am telegrafiat, se scuza secretarul. Or să vină.

— Cu ce? întrebă Zamfir dintr-o bancă. Că drumurile sunt înzăpezite, abia mai răzbesc trenurile cu plugurile...

— Au sănii, aruncă unul din tabăra celor care erau pentru confiscare.

— Păi sigur, lăutari ne mai trebuie, că încolo ne-am pricopsit! se auziră alte voci.

Și discuția fu luată de la cap. Secretarul se apucă chiar să țină și un frumos discurs despre disciplină:

— Tovarăși, comuniștii sunt așa cum știm cu toții, disciplinați. Asta-i linia partidului în chestiunea pe care o dezbatem, nu trebuie să pierdem vremea aiurea. Scurt pe doi...

Boancă de mult fierbea în el. Îl lăsă să vorbească ce-l lăsă și fără să mai aștepte vreo altă încuviințare se ridică în picioare și-l întrerupse:

— Tovarăși, partidul comunist are o singură linie: aceea de a apăra pe amărâți. Seceta nu se combate cu instrucțiuni, ci cu hrană. Asta e! Ce tot umblăm noi cu vorbe late? E vorba de viața și de moartea unor oameni, pe care noi îi vedem cum arată. S-au găsit niște birocrați la București, sau dracu' știe unde, care au dat ordin: să se ridice de la atâta cantitate în sus. Dar dumneavoastră știți câte guri trebuie să hrănească un sac de porumb? Știți câți copii așteaptă în vreun sat pârlit din Moldova porumbul as: a?

Secretarul se înfurie de-a binelea:

— Tovarășe Boancă, dumneata încâlci disciplina de partid. Uiți că eu răspund?

— Nu uit, tovarășe Cornel, dar eu unul, și nu numai eu, m-am tot săturat să facem lucrurile anapoda. La noi, aici la Piatra, creierul partidului comunist funcționează mai încet. Așa a fost și la reformă, că ne-am făcut de răs, așa este și acum. Între ceea ce vedem și ceea ce avem de făcut după ordinele primite, trebuie să alegem noi. Doar avem ochi...

Secretarul mai amenință cu sancțiuni pe linie de partid, dar Boancă nu mai adăugă nimic. Înainte de a se așeza, mai spuse:

— Puteți să-mi dați vot de blam, să mă dați afară din partid, eu tot la părerea asta rămân, că trebuie să dăm drumul trenului și oamenilor și să ne vedem de alte treburi, că, uite, primăvara bate la ușă și n-am făcut mai nimic...

— Cine mai este de părerea tovarășului Boancă să ridice mina, spuse secretarul.

Se ridicară opt mâini.

— Cine se abține?

Se ridicară patru mâini.

Înțelesese. Rămăsese el și cu încă doi inși care sprijineau ordinul trimis.

— Și atunci ce-i de făcut?

— Așteptăm până mâine pe tovarășii de la județeană. Dacă nu vin, poruncim jandarmilor să înapoieze porumbul moldovenilor, și cu asta am terminat.

Când ieșiră afară, ninsoarea stătuse. Era plăcut să simți aerul rece de dimineață al zilei de iarnă după atâtea ore de stat pe scaun. Dase puțin soarele, un soare părelnic, șovăitor, cu o lumină curată.

Zamfir plecă singur spre casă, să se culce. Oana îl aștepta în poartă. Socru-său, Călălău, se sculase devreme, bătea cu baroasele lui într-un fier. Își luă nevasta de mână, bucuros fără să știe de ce și se îndreptă spre șura fierarului.

— Bună dimineața, spuse aducându-și aminte de o

însărcinare mai veche pe care i-o dăduse secretarul. Tată socrule, am o treabă serioasă pentru dumneata.

Vasile Călălău se întoarse, își lăsă cleștele și ciocanul din mână și-l întrebă:

— Zi-i!

— Or să-ți vină sculele lui Marian, de le pitise la reformă, niște pluguri cam roase și niște sape. N-au oamenii cu ce lucra, trebuie să ne dai o mână de ajutor...

— Să le aducă, ce mai așteaptă, eu ce păzesc aici, treabă să fie, că putere, slavă domnului, și la un țigan ca mine găsești.

De dincolo, din casa bătrânului, se auzi vocea mă-sii, Constanța:

— Zamfire, Zamfire, n-auzi tu? Te cheamă taică-tău.

— Ce mai vrea acum, că mi-e somn, mă duc să mă culc...

— Auzi, te întreabă ce-ați făcut noaptea asta la partid, ce-ați hotărât cu sufletele alea de moldoveni? Le dați drumul, sau nu?

— Le dăm, le dăm...

— Muică, bine faceți, că tare mai sunt pedepsiți...

În pragul casei ieși și Oaie ă**l** bătrân. Era numai în izmene, gata să se îmbrace. Auzise cuvintele nevastei și ținuse să adauge:

— Pe mine să mă fi chemat, făceam la fel, că s-a găsit unul tare de cap și la voi, și uite că s-a întors lumea cu curu-n sus!

Se luminase bine, zăpada scânteia și dinspre gară venea un miros amărui de zgură de tren. Acarul își aduse aminte că întârziase și că în ziua aceea avea o mulțime de treabă. Se îmbracă repede și-l sculă și pe Pătru, care se amăgea în somnul al doilea.

— Haide, mă băiatule, că te-o înjura domnu' Ilie... De ciad cu moldovenii ăștia, nu mai merge Calea Ferată ca lumea...

Ziua care urmă fu lungă și plictisitoare pentru sublocotenentul Petrescu. Telefonase de două ori maiorului, întrebându-l ce să facă. Acesta se răstise la el:

— Ce mai întrebi? Respectă dispozițiile! Doar ți-am trimisdestui soldați!

— Am două mii de oameni în cârcă...

— Și ce dacă? Doar n-oi vrea să vin eu să te țin de cap.

— Dar dacă...

— Dacă ce?

— Dacă se opun „dacă vor să ia griul înapoi?

— Treaba, dumitale, te descurci singur, că de-aia ți-a dat statul tresă de sublocotenent.

Petrescu șovăia.

— Știți bine că sub regimul comunist nu mai putem să procedăm ca altă dată.

Maiorul înțelegea bine ce însemna aceasta: „să procedăm ca altă dată”.

— Sublocotenent - încheie brutal - eu nu te întreb decât la urmă. Să-mi raportezi de ducerea la îndeplinire a misiunii încredințate. Așa e la noi, la armată...

— Domnule maior, doar eu eram unul dintre cei care voiau să...

De la capătul celălalt al telefonului se auzi un zgomot scurt, neplăcut. Maiorul trântise receptorul în furcă.

Sublocotenentului nu-i rămase altceva decât să se întoarcă la cămin, să inspecteze santinelele duble și să stea cu gura pe gradații care abia stăpâneau trupa cam șovăielnică, și după aceea să mai trimită după o damigeană de țuică.

Ceea ce și făcu.

Spre seară nu mai îndrăzni nimeni să iasă afară din cămin. Soldații priveau cam speriați zidul de oameni, care se apropiase până sub ferestrele comandantului. Erau aceiași moldoveni tăcuți, cu priviri crâncene, stând nemișcați în frigul iernii. Petrescu se uita afară cu neliniște, presimțind mânia mulțimii. Își chemase de câteva ori plutonierii, strigându-le mai mult ordinele:

— Dacă îndrăznește cineva să se apropie, să fie respins, spunea pe jumătate convins.

— Cum? îndrăznise Niculcea să întrebe.

Sublocotenentul nu-i răspunse.

De afară se auzi un murmur înăbușit, apoi din ce în ce mai deslușit:

— Dați-ne păpușoiul! Dați-ne păpușoiul 1

Câtva timp aceste cuvinte aveau în ele ceva rugător, o blândețe de oameni învinși, neputincioși, care știu că nu au altceva de făcut decât să ceară, apoi, cu cât timpul trecea, glasurile moldovenilor se aspreau, vocile lor sunau mai spart și amenințător:

— Dați-ne păpușoiul! Dați-ne păpușoiul!

Petrescu încercase să râdă auzind corul acela repetat cu o încăpățănare sinistră, dar nu reușise să scoată decât un hohot găuit, de om înspăimântat, și, când nu mai putuse să rabde, îi strigase unui subaltern:

— Du-te afară și spune-le că, dacă mai strigă, pun soldații să-i ia la goană.

Plutonierul îl privea uluit. Nu zise însă nimic și coborî scările. Petrescu îl urmări de la fereastră. Subofițerul ridică o mână și mulțimea tăcu. Nu auzea cuvintele, dar, după o clipă, moldovenii strigară din nou cu o liniște care îi dădu fiori:

— Dați-ne păpușoiul! Dați-ne păpușoiul!

Se întunecase și lui Petrescu i se păru că nu era destulă lumină. Ceru unui soldat să aprindă toate becurile din curtea căminului și încercă să mai bea din țiuca rămasă. Simți că i se întoarce stomacul pe dos și renunță.

Pe la nouă sosiră Boancă și cu Furdui, care întrebară pe soldații din gardă unde se află ofițerul. Urcară scările căminului și bătură la ușă. Petrescu stătea pe un scaun, zdrobit de oboseală. Nici nu-i privi.

— Bună seara, zise unul din ei.

— Bună seara, răspunse în silă.

— Tovarășe sublocotenent, vrem să vă spunem ceva...

— Poftim, făcu ofițerul, sec.

— Trebuie să înapoiati grâul moldovenilor. Suntem trimiși de către județeană de partid, care vă va înștiința și în scris de hotărârea aceasta...

— Când?

— Măine dimineată.

— Și cu hotărârea Ministerului. de Interne ce facem? Boancă privi la Furdui, neștiind ce să-i răspundă lui Petrescu.

— Tovarășe sublocotenent, să fim serioși, se hotărî Boancă. Dumneata nu vezi. că oamenii ăștia nu mai au răbdare? Vă jucați cu focul...

— Ați venit - să mă speriați? se răsti sublocotenentul la ei. Aflați că nu mi-e frică, ați înțeles? Nu mi-e frică, și dacă nu se astâmpără, am să-i potolesc eu! Nu le dau nimic înapoi, eu execut aici ordinele, indiferent dacă sunt bune sau rele...

Boancă îl apucă de braț pe Furdui și spuse apăsător:

— Bine, tovarășe sublocotenent, numai că noi nu ne mai amestecăm...

Coborâra. Afară priviră mulțimea moldovenilor.

— Dați-ne păpușoiul! Dați-ne păpușoiul! strigau înfometații din ce în ce mai hotărât.

— Ce-i facem? întrebă Boancă.

— Să le spunem să-și ia singuri grâul.

— Și soldații?

— Nu trag ei, le e frică.

Furdui se apropie și, după ce-i privi pe moldoveni, le spuse:

— Fraților, am vorbit cu sublocotenentul și nu vrea să vă dea păpușoiul. Atunci de ce nu vi-l luați singuri?

Se auzi un murmur înfundat de voci și amenințările majurilor care fură întrecute de strigătele celorlalți:

— La o parte, la o parte! Dați-ne păpușoiul! Dați-ne păpușoiul!

Lucirea baionetelor nu-i mai speria. Se apropiau amenințători și soldații se dădură înapoi.

— Dați-ne păpușoiul! Dați-ne păpușoiul! strigau tot mai tare înfometații. Câțiva ridicară bulgări de gheață și-i repeziră spre geamurile unde-l știau pe comandant. Se auzi un zgomot înfundat de cioburi căzute pe omătul afinat și răcnetul plutonierilor:

— Nu v-apropiați, nu siliți armata să tragă în voi!

— Haide să plecăm, spuse Furdui. Eu zic să căutăm un mecanic de la noi, de la Piatra, să-i ducă până unde-o putea. Chiar în dimineața asta trebuie să plece cu trenul lor, până nu vin alte trupe de la Craiova.

Mulțimea se mai potolise. Cineva vorbea tare și îl ascultau cu toții. Liniștea aceasta ținu cam un ceas. Între timp, șeful stației găsi doi mecanici, care se apucară să încălzească locomotiva trenului părăsit. Impiegatul de mișcare cerea pentru orele următoare cale liberă stațiilor din apropiere. Gara se însuflețise. Acarii întrebau mirați:

— Ce se întâmplă? Le dă drumul moldovenilor?

— Le dă...

— Și cu porumbul ce fac?

— Îl iau ei!

Strigătele se întetiră din nou. Un plutonier isteț îi mințise că se aștepta un ordin de la București în privința lor și că era mai bine să se liniștească, ceea ce și făcuseră, rămânând nemișcați sub ferestrele cantonamentului. Cum timpul trecuse și nu se mai arăta nimeni, începură să strige din nou furioși:

— Dați-ne păpușoiul! Dați-ne păpușoiul!

Sus, sublocotenentul Petrescu fuma țigară de la țigară, înjurându-și subalternii:

— Am să vă fac raport! O să zburați cu toții din jandarmerie. Incapabililor! Nu vă e rușine? Țștia silit soldați? Unde-i disciplina?

Nu prea era convins și nu-l mai asculta nimeni, nici Niculcea, care dormea de-a-n-picioarele, cu capul vârat în gulerul mantăii.

— Și porcii ăia, am să-i bag în pușcărie, răcnea sublocotenentul. Mi-au spus că nu se amestecă și cum au coborât i-au îndemnat la rebeliune pe moldoveni. Lagărul o să-i mănânce!

În clipa aceea geamul odăii în care se aflau fu spart de un bulgăre de gheață. Adjutantul tresări din somn și se ridică speriat:

— Ce este? Ce este?

— Haide, că nu dau turcii, făcu Petrescu cu o falsă

nepăsare și vru să se apropie de geam. În clipa aceea o ploaie de bulgări se sparse de pereții odăii.

Jos, soldații fură împinși până în perete. Câțiva mânuiră închizătoarele armelor, dar din rândurile lor fură auzite glasurile majurilor, care strigau înspăimântați:

— Să nu trageți! auziți voi?

Aceasta îi pierdu, pentru că mulțimea înfometaților trecu printre ei. Ușa pivniței fu spartă cu picioarele, se auziră câteva strigăte și apoi urletul celor care pătrunseseră buluc pe scările neluminate:

— Uiu, aici, fraților. Uite păpușoiul!

Se repeziră pe întuneric în pivniță, aprinseră amnare și chibrituri și găsiră comutatorul. Apoi năvăliră asupra sacilor. Se înjurară timp de un ceas, înghesuindu-se să-și capete mai repede fiecare sacii, și în cele din urmă, nădușiți și desperați, ieșiră afară, căutându-și locurile luate de alții în tren.

Soldații plecaseră pe neștiute și majurii se sileau cu comenzi înăbușite să regrupeze plutoanele în șoseaua care ducea spre Brâncoveni. Niculcea îl căută pe sublocotenentul Petrescu și nu-l găsi decât peste vreun ceas în cârciuma lui Pârlivie. Bea de unul singur, oțărât.

— O făcurăm fiartă, dom sublocotenent, spuse adjutantul așezându-se.

Aproape de ora șase, spre zori, trenul moldovenilor se puse în mișcare. Locomotiva se mișca cu greutate, scrâșnind. Nori de aburi învăluiră gara. Se lumina și pe peron se strânseseră o mulțime de oameni. La ferestrele sparte ale vagoanelor stăteau aceleași chipuri slăbite, nebărbierite, fără zâmbet. Ceferiștii ridicară mâinile în semn de salut. Înfometații nu răspunseră decât cu strigătul lor înfricoșător:

— Fooo-aaa-mmmmeeee!

— Fooo-aaa-mmmmmmmmea!

— Fooo-aaa-mmmmmmmmeeee!

În câteva minute trenul nu se mai văzu. Deasupra gării nu se auzi multă vreme după aceea decât strigătul singuratic al ciorilor care se așezau pe crengile înghețate

ale pomilor din spatele sălii de așteptare, spărgându-le crusta subțire care cădea pe un acoperiș de tablă.

Multă vreme după aceea, într-o duminică, Oaie **ă**l bătrân o făcu lată. Oana, nevasta fiului său mai mic. Zamfir, născuse un băiat, al doilea, și cum era român, nu putea să lase să-i scape o ocazie ca asta ca să nu-l pedepsească pe Mărin Pârlivie, cârciumarul, căruia de la o vreme nu-i mai mergea tot așa de bine ca înainte.

Un rachiu-două ar fi putut să bea și la cooperativa din spatele gării, care deschisese prăvălie cu dichis, vopsită, vezi dumneata, să ia ochii mușteriiilor, și care, pe deasupra, vindea și mai ieftin, dar el, așa cum știa toată lumea, avea ceva cu cârciumarul...

Zis și făcut. Până pe la unsprezece își bătuse tabla pe casă, împreună cu cei doi băieți, și, acum, pentru că tot era cald, hai să se răcorească. Îi chemase și pe ei la cârciumă, dar Zamfir îi spusese că avea treabă cu ședințele lui, la partid, iar celuilalt, lui Pătru, îi cam umbla mintea cu zmeul de la o vreme; știa că-i rost de făcut iar nuntă, treaba lui, nu se băga, nu se amesteca; pentru un bătrân ca el, era bine că avea bani de un rachiu, dacă nu de trei și de un pachet de tututi. Așa că, puțin mai adus de spate ca în alte dăți, dai tot el, Oaie, de-l știau toți de la Osica până la Ojogi și Brâncoveni, trecu pragul negustorului, dând un bună ziua cu gura mare, să fie auzit.

Prăvălia, goală. Tare ar fi vrut acarul să mai fie un om doi, de față, să-l audă cum îl poruncește pe Pârlivie, dar mai era vreme, că la cârciumă e ca la biserică, mai vine unul, mai pleacă altul, nu se supără nimeni.

Marin ședea la tejgheaua lui de tablă, care se cam subrezise. Era gălbejit ca o găină beteagă, începuse să-i atârne pieile pe sub bărbie de cât slăbise. Oaie știa ce-l doare și pe asta. Îl mânca statul cu impozitele, că de când cu socialismul, percepatorii dăduseră iama în negustori, să-i aducă pe calea cea bună.

— Cu ce vă servim? întrebasese cârciumarul „ca și când nu l-ar fi cunoscut. Asta-i plăcuse de la început lui Oaie, că nu-l mai tutuise ca altă dată: „nene Oică”. Acum era

altceva, Pârlivie îi dădea *considerație*, adică vorbea cu el cum vorbea altă dată numai cu judecătorul și cu învățătorul. – Ceferistul roti ochii prin prăvălie și se uită în raftul prăfuit, pe care mai spânzurau și acum câteva pachete de tutun, îngălbenite de vreme. Mulțumit că le mai vede acolo, se așează pe un scaun, puse coatele pe masă și-l privi drept în ochi pe negustor.

— Să-mi dai o țuică și un tutun *clasa întâi*, da lux să fie! Am bani, adăugă dând să-i scoată, după un obicei vechi de om sărac, dar pe urmă se răzgândi și se supără pe sine.

Cât căută cârciumarul la treburile lui, Oaie se mai uită pe pereți. Deasupra ușii, sub tavanul afumat, acolo unde atârna altă dată fotografia regelui, rămăsese un loc gol, mai deschis. Asta-i aminti acarului de o mulțime de lucruri...

Mărin Pârlivie îi așezase o cinzeacă pe masă și îi întinsese un pachet galben de tutun.

— Poftim, dar să știi că-i cam vechi...

Știa el că-i vechi, dar asta era pedeapsa. Să simtă și cârciumarul că se schimbase ceva în țara asta. că el, Oaie, un pârlit de acar la Calea Ferată, are dreptul la *considerație*, nu numai judecătorul și învățătorul.

Altă dată negustorul nu ar fi spus nimic, i-ar fi trântit pachetul de tutun pe masă și l-ar fi pândit din spatele tejghelei lui, să nu fugă neplătit, ca și când săracul n-avea dreptul să se împărtășească din buruiana asta scumpă, învelită în hârtie galbenă, care la urma urmei nu făcea banii...

După ce bău o măsură, desfăcu foița, își potrive o țigară și trase fumul în piept. Mai ceru o cinzeacă, o bău și pe aceea și când simți căldura rachiului tocmai pe la genunchi, cine intră pe ușă? Nicuicea. Nu-l mai văzuse de vreo doi ani. Nu mai era îmbrăcat în haine militare și părea jigărit ca oricare. Oaie auzise că-l dăduseră afară din armată pentru câte făcuse și că, după ce încercase câteva meserii, se întorsese în Piatra și intrase la manufactura de tutun. El scăpase mai ușor decât Anghel Mocioancă, morarul, care acum zăcea prin pușcării, pentru că fusese

prins cu grâu dosit.

Fostul plutonier se apropie, își luă fără să-și ceară voie un scaun și i se uită acarului drept în lumina ochilor.

— Ce faci, Oaie? îi spuse de-a dreptul.

Asta îl supără puțin pe ceferist. Adică, ce, ăsta nu-l respectă, crede că poate să-l mai tragă de nasturi ca altă dată?

— Bine, îi răspunse cam posomorât, deși țuica băută îi dăduse o veselie fără pricină, pe care și-o stăpânea cu greu. Dar dumneata? întrebă fără curiozitate.

— O țuică, Mărine! ceru Niculcea, ridicând două degete pe care le pocni unul de celălalt. Eu? se miră după aceea. După cum știi, prost!

„Ei, ce să-i faci? ar fi vrut să-i spună. Fiecare la rândul lui, mai cade unul, se ridică altul, ce să-i faci”, dar tăcu simțind că îl dușmănește pe celălalt pentru că-i strică bucuria de a petrece în dimineața aceea pe seama cârciumarului.

— Ce-ți mai fac băieții? întrebă iar Niculcea, după ce bău dintr-odată cinzeaca așezată în fața lui.

— Ce să facă, și ei cu ale lor. ă mic, Zamfir, după cum știi și dumneata, cu politica, Pătru cu treaba la gară...

Și pe când spunea toate astea simți o nevoie nestăpânită să înceapă să se laude, să bage dracii în fostul adjutant.

— Ei, lor le e mai ușor. Lu' ăsta, lu' șapteluni, or să-i dea o fabrică pe mână, la Craiova. Mi-a spus Furdui, care-i acum director mare pe acolo și care a trecut duminica trecută pe la noi...

Furdui stătuse o zi la Piatra și pomenise ceva despre fiu-său Zamfir, despre care spunea că e băiat dezghețat și că partidul se gândește la el să-i dea nu știu ce muncă importantă, dar de-aici până la o fabrică pe care s-o conducă...

N'numai că avea o bucurie să-l vadă pe celălalt cum plesnește fierea în el.

— Ce spui? se miră Niculcea. Păi se pricepe?

Cum să nu se priceapă? Ehe, ăsta o făcea pe prostu,

parcă nu ştia că Boancă intrase la banca din Caracal şi mânua treburile ca şi când toată viaţa lui numai cu bani umblase şi, de că nu se prăpădea ţara românească! Parcă Busulică nu era directorul uzinei electrice de la Piteşti, şi uite că învăţase 1 Adică al lui, Zamfir, nu putea să se pună cu burta pe carte şi să înveţe să conducă o fabrică? Ba bine că nu! se mira numai în mintea lui că încă nu-l chemaseră la o astfel de treabă, dar timp mai era, slavă domnului!

— Şi celălalt, Pătru, tot la gară?

— Tot, zise Oaie, făcându-şi încă o ţigară. Şi cu el e dandana mare. S-a îmbolnăvit doinnu Ilie şi mi se pare c-or să-l scoată la pensie...

— Da, şi eu am auzit.

— Ei, şi-atunci, nu că doresc rău! omului, se zice că-l pune pe Pătru şef de gară. Abia luna trecută s-a întors de la o şcoală, că nu-i mai lasă. bagă-n ei învăţătura cum îndoapă nevastă-mea găştele...

Niculcea mai ceru o cinzeacă, pe care Mărin Pârlivie i-o aduse.

— Nu-i rău, nu-i rău de loc, spuse fostul plutonier, şi eu am învăţat, numai că nu mi-a priit.

Oaie se prefăcu că nu bagă de seamă unde bătea Niculcea cu vorba. Mai ceru şi el o ţuica, deşi simţea că băutura i se cam urcase la cap.

— Da' nu-i nimic! adăugă cu un fel de ameninţare în glas. Că de aia spuneam, e bună şi politica asta la ceva, numai să nu mergi prea departe...

Acarul iar nu spuse nimk. Niculcea vorbea singur, cu ochii în duşumele, scrâşnit:

— În lume se vântură multe, mai sunt unii care nu vor ce vor fraţii noştri, comuniştii...

Tăcu o clipă, să simtă dacă celălalt l-a înţeles. Oaie înţelesese.

— Ce vrei să spui dumneata? întrebă cu linişte.

— Că dacă se face război, cum s-aude, băieţii dumitale...

— Ce-o să se întâmple cu ei?

Niculcea vru să schimbe vorba.

— Nimic, vorbeam și eu așa. Lumea e totdeauna împărțită în două tabere. E mai bine să fii la mijloc.

Oaie simți cum i se duce toată băutura din cap. „Ia stai – se certă singur – unde lovește ăsta, ce vrea ăsta, ce crede ăsta?” Și odată ridică privirile la cel din fața lui.

— Ascultă, domnule Niculceo, să ți-o spun p-a dreaptă. Să știi că băieților mei nu le e frică de nimeni. Așa ziceam și eu mai la început, când nu-mi venise mintea la cap, dar s-a întâmplat odată să mi se deschiză ochii. Asta când cu moldovenii, că știi, erai acolo. Dumneavoastră le luaserăți sacii și voiați să-i lăsați muritori de foame...

— Era ordinul Ministerului de Interne.

— Ce Minister de Interne! Era ordinul unuia care nu știa cum e cu oamenii. Atunci, fii-miu, Zamfir, și cu încă vreo câțiva, au hotărât singuri ce trebuie de făcut și au pornit trenul cu moldoveni. Ei au căutat mecanici, ei au cerut cale liberă, oamenii aceia și-au luat singuri porumbul și grâul înapoi. Atunci am înțeles că nu mai trebuie să-mi fie frică de nimeni. Că s-a terminat cu poruncile altora. Acum noi ăștia, coate-goale, hotărâm totul. Așa că să poftească cine vrea să întoarcă lucrurile pe dos, că nu se mai poate. Știu, dumitale nu-ți convine, cari cu spinarea saci de tutun la manufactură. Nu mai strigi unuia și altuia ce vrei, nu le mai ascunzi ordinele de chemare, nu mai ai putere și te doare, dar n-am ce-ți face...

Se ridică, puse un pumn de bani pe masă și spuse scurt: „Bună ziua”. Niculcea vru să-l oprească:

— Mă Oaie, ce-ai, mă? Te supărași?

Acarul nu-i răspunse. Plecă repede, deși nu se mai simțea sigur pe picioare. Ajuns în ușă, mai văzu o dată locul gol unde altă dată era atârnată fotografia regelui. Se întoarse și-i mai aruncă celuilalt:

— Și să mai știi una, domnule Niculceo! alde fii-miu, Zamfir și cu ai lui, au terminat ei cu Mihai, or să termine și cu alde alții...

Mărin Pârlivie stătea uluit la tejgheaua lui și nu spunea nimic. Abia mai târziu îndrăzni să se apropie de

masă și să-și ia banii.

— S-a făcut al dracului, domnule adjutant, spuse slugarnic fostului plutonier.

Niculcea nu-i răspunse. Bău până la prânz, fără să se îmbete.

Ajuns acasă, Oaie o întrebă pe Constanța dacă s-au întors băieții la masă. Nu se întorseseră. Acarul se așează pe marginea patului și vorbi multă vreme singur, pentru că nevastă-sa robotea prin curte.

— Auzi, al dracului cu neamul lui, la ce se gândește! Păi știe asta ce s-a întâmplat cu mine? Că nu știe! Uite, am aproape șaiszeci de ani și de-abia azi am putut să-mi cumpăr și eu un pachet de otravă clasa întâi, să fac lux. Și el crede că-i de colea. Păi când intram înainte în prăvălia lui Pârlivie, întâi îmi scoteam șapca din cap și mă dam mai pe lângă pereți, să nu supăr pe careva. Când m-așezam pe scaun, domnule Niculceo, stăteam numai așa, pe o bucă, parcă nu mă încăpea, că de să nu supăr pe cineva. Din „să trăiți” nu te mai scoteam, că dumneata erai pâinea și cuțitul, credeam că ești om de credință, că ți-e milă de necazul meu și când colo îmi luai pasărea din curte s-o mănânci dumneata cu ai dumitale, sta-ți-ar în gât și-acum! Și când colo, acum tot dumneata îmi sari cu gura. Nu-ți place, sigur că nu-ți place, dar și eu ți-am zis-o, barem atât. Ai vrea să-i vezi pe-ai mei iar slugile tale. Numai că nu se mai poate. L-au aruncat ei afară din țară pe regele, cât era el de rege, și crezi că pe tine or să te mai lase să mai urzești prin cârciumi?

Și supărat, ostenit, se ridică în picioare și amenință pe cineva nevăzut cu pumnul:

— Nu vă mai merge, bă, nu vă mai merge, așa să știți!

După aceea se dezbracă ușurat, se întinse în pat și dormi vreo două ceasuri, după care se trezi și mănăcă împreună cu ai lui.

CUPRINS

Prefață III

Truda 1
Un om bătrân 43
Tereza 64
Munca de jos 96
Casă nouă 149
Oaie și ai săi 188

Dat la cules 03.03.61. *Bun de tipar 01.04.61.*

În colecția
BIBLIOTECA PENTRU TOȚI vor apărea:
TITUS POPOVICI
Setea, roman, partea I
TITUS POPOVICI
Setea, roman, partea a II-a GUY DE MAUPASSANT
O viață, roman
RABINDRANATH TAGORE
Ghirlanda dragostei, povestiri
GALA GALACTION
Lângă apa Yodistavei, nuvele
LIVIU REBREANU
Ion, roman, partea 1

Lei 5